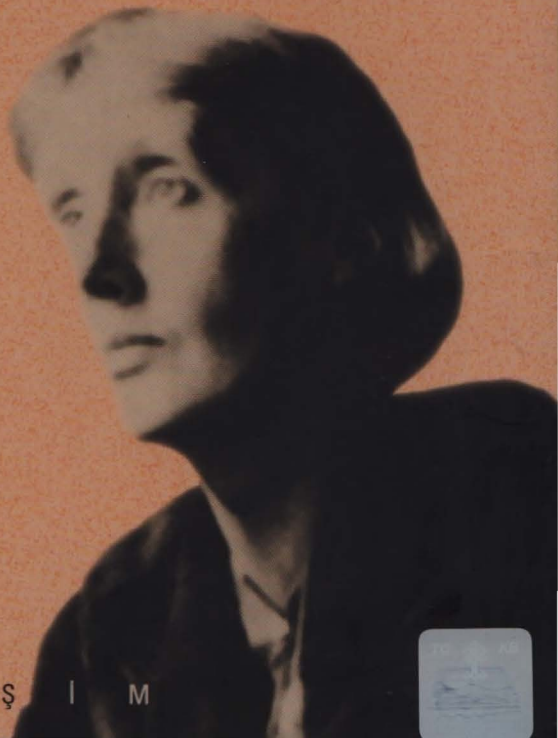
Virginia Woolf

TOPLU ESERLERİ 4

JACOB'UN ODASI

ÇEVİREN: FATİH ÖZGÜVEN

İLETİŞİM

VIRGINIA WOOLF 25 Ocak 1882'de Londra'da doğdu. Roman türüne yaptığı özgün katkılarla edebiyat tarihine adını yazdırdı. Aynı zamanda döneminin en önemli eleştirmenlerinden biri olarak kabul edilir. 1925'te yayımlanan *Mrs. Dalloway* (İletişim Yayınları, 1999) ünlü yazarın adıyla birlikte anılacak "bilinç akışı" tekniğinin en başarılı örneğidir. Virginia Woolf, 28 Mart 1941'de içine düştüğü ruhsal bir bunalımı sonrasında evlerinin yakınlarındaki bir nehre atlayarak intihar etti. İletişim Yayınları yazarın 20. yüzyılın en iyi romanları arasında yer alan *Mrs. Daloway, Deniz Feneri, Orlando, Jacob'un Odası, Dalgalar, Flush, Perde Arası, Kendine Ait Bir Oda* ve *Yıllar* adlı kitaplarını "Toplu Eserleri" başlığı altında yayımlıyor.

Jacob's Room
© 1922 The Estate of Virginia Woolf
Onk Ajans Ltd.

İletişim Yayınları 700 • Çağdaş Dünya Edebiyatı 154
ISBN 975-470-881-9
© 2001 İletişim Yayıncılık A. Ş.
1. BASKI 2001, İstanbul (1000 adet)
2. BASKI 2004, İstanbul (500 adet)

DİZİ KAPAK TASARIMI Ümit Kıvanç
KAPAK Utku Lomlu
KAPAK FİLMİ 4 Nokta Grafik
DİZGİ Maraton Dizgievi
UYGULAMA Hüsnü Abbas
DÜZELTİ Serap Yeğen
MONTAJ Şahin Eyilmez
BASKI ve CİLT Sena Ofset

İletişim Yayınları
Binbirdirek Meydanı Sokak İletişim Han No. 7 Cağaloğlu 34122 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

VIRGINIA WOOLF

Jacob'un Odası

Jacob's Room

ÇEVİREN ***Fatih Özgüven***

iletişim

I

"Ve tabiî," diye yazdı Betty Flanders, topraklarını kuma daha da çok gömerek, "kalkıp gitmekten başka çare kalmamıştı."

Açık mavi mürekkep, dolmakaleminin altın ucundan ağır ağır boşalarak noktayı ortadan kaldırdı; kalem orada takılıp kalmıştı çünkü; gözleri daldı, içlerine yavaşça yaşlar doldu. Bütün körfez titreşti; deniz feneri sallandı; Mrs. Connor'ın küçük yatının direği güneşin altında bir mum gibi eğiliyordu sanki. Hızlı hızlı gözlerini kırpıştırdı. Kazalar korkunç şeylerdi. Tekrar gözlerini kırpıştırdı. Direk düzeldi; dalgalar gelgitlerine kavuştular; deniz feneri dimdikti; ama leke yayılmıştı.

Okudu, "...kalkıp gitmekten başka çare kalmamıştı."

"Eh, Jacob'un canı oynamak istemiyorsa," (Archer'in, en büyük oğlunun gölgesi, mektup kâğıdının üzerinden geçti ve mavi mavi kumun üzerine düştü, o üşüdü- Eylül'ün üçü olmuştu bile), "eğer Jacob'un canı oyun oynamak istemiyorsa" -ne fena bir leke! Saat geç olmalı.

"Bıktım ondan, nerde o küçük yaramaz?" dedi. "Onu gö-

remiyorum. Koş, bul onu. Söyle, hemen buraya gelsin." "...ama Allahtan," diye çiziktirmesine devam etti, noktayı görmezden gelerek, "her şey yolunda gidiyor gibi, fıçıya doldurulmuş ringa balıkları gibi sıkış tıkış olmamız dışında, ha tabiî bir de o kocaman çocuk arabasına da yer bulmak, pansiyon sahibesi kesinlikle razı gelmiyor..."

Hep böyleydi Betty Flanders'ın Kaptan Barfoot'a yazdığı mektuplar- bol sayfalı, gözyaşı lekeli. Scarborough, Cornwall'dan yedi yüz mil uzaktadır: Kaptan Barfoot Scarborough'dadır: Seabrook ölüdür. Gözyaşları, Betty Flanders'in bahçesindeki bütün yıldız çiçeklerini dalga dalga kırmızı çizgiler haline getirdi, sera gözlerinde çaktı, mutfak parlak bıçaklarla donandı; kilisede Mrs. Jarvis, papazın karısı, ilahiler çalınırken ve Mrs. Flanders küçük oğullarının başları üzerine eğilirken, evliliğin bir kale olduğunu düşündü, tek başına kalmış dullar düzlüklerde yollarını şaşırıyorlardı, eteklerine taşlar topluyorlar, yanı sıra olsa olsa bir iki altın rengi saman çöpü, kimsesiz, korumasız, zavallı mahluklar. Mrs. Flanders iki yıldır duldu.

"Ja-cob! Ja-cob!" diye bağırdı Archer.

"Scarborough," yazdı Mrs. Flanders zarfın üzerine ve altına fiyakalı bir çizgi çekti; doğduğu kentti; evrenin nirengi noktası. Peki ama pul? Çantasını karıştırdı; ağzı aşağı gelecek biçimde çevirdi; sonra kucağındakileri karıştırmaya başladı, öyle bir hararetle ki Panama şapkalı Charles Steele, fırçası havada kalakaldı.

Ürkek bir böceğin antenleri gibi düpedüz titriyordu fırça. Kadın kıpırdıyordu işte -resmen ayağa kalkacaktı- Allah cezasını versin! Tuvale aceleyle bir eflatun-siyah sürdü. Çünkü manzaranın buna ihtiyacı vardı. Çok soluktu- griler lavantalara karışıyor ve tek bir yıldız ya da beyaz bir martı

gökyüzünde öylece asılmış duruyordu- her zamanki gibi çok soluktu. Eleştirmenler çok soluk diyeceklerdi, çünkü kenarda köşede sergi açan tanınmamış biriydi, evsahibelerinin çocuklarının sevgilisi, saatinin zincirinde bir haç taşıyan, evsahibeleri resimlerini severlerse büyük gönülborcu duyardı- çoğunlukla severlerdi de.

"Ja-cob! Ja-cob!" diye bağırdı Archer.

Gürültüden yılmıştı Steele, gene de çocukları severdi, fırçasını sinirli sinirli paletindeki küçük koyu renkli boya bulaşıklarına bastırdı.

"Ben gördüm kardeşini- ben gördüm kardeşini," dedi, başını aşağı yukarı sallayarak. Archer sallana sallana yanından geçti, küreğini arkasından sürüyordu, gözlüklü yaşlı beye surat yaptı.

"Bak orada- kayanın orada," diye ağzının içinde mırıldandı Steele, fırçayı dişlerinin arasına sıkıştırmıştı, tüpten parlak toprak sarısı sıkıyordu, gözleri hâlâ Betty Flanders'in sırtına dikiliydi.

"Ja-cob! Ja-cob!" diye bağırdı Archer, bir saniye durdu, sonra sallana sallana yürümeye devam etti.

Seste olağanüstü bir hüzün vardı. Tamamen bedenden ayrılmış, tamamen tutkudan yoksun, dünyaya doğru akıp giden, tek başına, cevapsız, kayalara vurarak çatlayan bir ses- öyle çıkıyordu.

Steele kaşlarını çattı; oysa siyahın yarattığı etkiden hoşnuttu- ötekilerin hepsini bütünleyen tam da oydu. "Ah! İnsan ellisinde de resim yapmayı öğrenebilir! Titian mesela..." dedi, doğru renk tonunu bulmanın sevinciyle başını kaldırıp göğe baktı ve dehşet içinde körfezin üzerinde bir bulut gördü.

Mrs. Flanders ayağa kalktı, kumu temizlemek için paltosunun şurasını burasını patpatladı, sonra siyah şemsiyesini yerden aldı.

Kaya, kumu içinden ilkel bir şey gibi yükselip çıkan o muazzam koyu kahverengi, daha doğrusu siyah kayalardandı. Sert yüzeyinde kırık kırık şeytan minaresi kabukları, seyrek serpiştirilmiş lüle lüle kurumuş yosunlar vardı, küçük bir oğlan çocuğunun en tepeye tırmanmadan önce bacaklarını iyice açması ve gerçekten de kendini büyük bir kahramanlığa kalkışmış gibi hissetmesi gerekir.

Ama orada, tepede, içi suyla dolu, dibinde kum olan bir oyuk vardır; kenarına şişkin bir denizanası parçası ve birkaç midye yapışıktır. Bir balık, ok gibi fırlar geçer içinden. Sarılı-karalı yosunun kenarı suda çırpınır, opal kabuklu bir yengeç kumu iterek dışarı çıkar-

"Oo, ne kocaman yengeç," diye mırıldandı Jacob- ve cılız bacakları üzerinde kumlu zeminde yolculuğuna başlar. Hadi! Jacob elini suya daldırdı. Yengeç çok serin ve hafifti. Ama su şimdi kumla karışmış, bulanıklaşmıştı ve Jacob kum kovası elinde atlayıp aşağı inmek üzereydi ki, kaskatı yan yana uzanmış, yüzleri kıpkırmızı, dev gibi bir kadınla adam gördü.

Dev gibi bir adamla kadın (plajın erkenden kapandığı gündü) başlarının altında mendiller, yan yana, denizden birkaç ayak içeride upuzun yatıyorlardı, iki üç martı zarif bir uçuşla kıyıya doğru gelen dalgalardan kaçınarak ikisinin botlarının yakınına kondular.

Büyük mendillerin üzerindeki kocaman kırmızı yüzler gözlerini Jacob'a dikmiş bakıyorlardı. Jacob da gözlerini dikip aşağıya, onlara baktı. Kovasını dikkatle tutarak aşağı atladı sonra, önce hiç aldırış etmiyormuş gibi yürümeye başladı, sonra dalgalar köpüre köpüre ayaklarına doğru geldik-

çe hızlandı hızlandı, dalgalardan kaçmak için kavisler çizmesi gerekti, önünden martılar havalandı, süzülerek uçup biraz ileride yeniden kondular. Şişman kara bir kadın kumun üzerinde oturuyordu. Jacob ona doğru koştu.

"Dadı! Dadı!" diye haykırdı, kelimeleri kesik kesik içine çektiği her nefesin en üst noktasında hıçkırıklarla salıveriyordu.

Dalgalar kadının etrafını sardı. O bir kayaydı. Her yanı üzerine basıldığında kayıveren o yosunlarla kaplıydı. Jacob çaresizdi.

Kalakaldı. Yüzü allak bullak oldu. Haykıra haykıra ağlamak üzereydi ki, kayalığın altına gelen yerde, kara dalların ve saman çöplerinin arasında yatan bütün bir kafatası gördü- belki bir inek kafatası, dişleri üzerinde duran bir kafatası belki. Hâlâ hıçkırarak, ama ilgisi dağılmış olarak, koştu koştu, ta ki kafatasını kollarının arasında tutuncaya kadar.

Mrs. Flanders "İşte orada!" diye bağırdı, kayanın çevresinden dolandı ve koskoca kumsalı bir iki saniyede geçti. "Ne buldu gene? Bırak onu yere Jacob! Onu hemen elinden at! Berbat bir şey gene! Neden bizim yanımızdan ayrıldın? Seni küçük yaramaz! Hadi bırak bakayım onu. Hadi gelin bakalım ikiniz de." Arkasına döndü, bir eliyle Archer'ı tuttu, ötekiyle de Jacob'un kolunu arandı. Ama Jacob eğilerek kurtuldu ve kafatasından kolaylıkla ayrılan koyun çenesini yerden aldı.

Çantasını sallayarak, şemsiyesine yapışarak, Archer'ı tutarak ve zavallı Mr. Curnow'un bir gözünü kaybetmesine yol açan barut patlamasını anlatarak, Mrs. Flanders dik yokuştan yukarı hızlı hızlı yürüdü, bütün bunlar olurken zihninin derinliklerine gömülü duran bir huzursuzluğun farkındaydı.

Yerde, kumun üzerinde, sevgililerin çok uzağında olma-

yan bir noktada, çenesi olmayan o koyun kafatası duruyordu. Gıcır gıcır, beyaz, rüzgârla temizlenmiş, kumla ovulmuştu, bundan daha kirlenmemiş bir kemik parçası daha yoktu tüm Cornwall sahilinde. Göz yuvalarından bir deniz bitkisi dolanıp çıkacaktı; unufak olacaktı, ya da güzel bir günde topuna sopa sallayan bir golfçü, yerden biraz toz kaldıracaktı- Hayır, ama pansiyonda olmaz, diye düşündü Mrs. Flanders. Küçük çocuklarla buralara kadar gelmek yeterince büyük bir iş. Bebek arabasına yardım edecek erkek yok. Jacob da nasıl uğraştırıyor insanı; şimdiden ne kadar inatçı.

"At onu canım, at hadi," dedi, yola çıktıklarında; ama Jacob kıvrılıp bükülüp kurtuldu onun elinden ve rüzgâr sertleştiği için, kadın bonesinin iğnesini çıkardı, denize baktı ve yeniden batırdı. Rüzgâr sertleşiyordu. Dalgalar, kıpır kıpır, rahatsız, kırbacın şaklamasını bekler gibi, dalgaların fırtına öncesindeki o huzursuzluğunu taşıyorlardı. Balıkçı kayıkları kıyıya doğru yatıyorlardı. Mor denizi boylu boyunca soluk sarı bir ışık kesti; sonra söndü. Deniz fenerinin ışığını açmışlardı. "Gel hadi," dedi Betty Flanders. Güneş yüzlerine vurdu ve Archer, yanlarından geçerken nefis böğürtlenlerini koparmaya çalıştığı için titreyen çalıları yaldızladı.

"Sallanmayın, çocuklar. Üstünüze giyecek başka bir şeyiniz yok," dedi Betty, onları yanı sıra sürükleyerek. Yeryüzünün böylesine cırtlak renklerle sergilenişini rahatsız duygular içinde seyrediyordu, bahçelerdeki limonluklarda ansızın ışık çakımları oluyor, yeryüzü bu gözkamaştırıcı günbatımının önünde sarılı-karalı değişip duruyor, bu şaşırtıcı hareketlilik ve renk canlılığı Betty Flanders'in içinde birşeyleri harekete geçiriyor ve ona sorumluluğu ve tehlikeyi düşündürüyordu. Archer'in elini sıkıca tuttu. Yokuş yukarı bezgin yürümeye devam etti.

"Neyi unutmamanı rica etmiştim senden?" dedi.

"Bilmiyorum," dedi Archer.

"Eh, o zaman ben de bilmiyorum," deyiverdi Betty şakacı bir sesle- bu unutkanlık, kim inkâr edebilir, cömertlikle, anne şakacılığı, kocakarı masalları, aklına estiği gibi davranıvermeler, şaşırtıcı gözüpeklik anları, mizah ve duygusallıkla bir araya geldiğinde...- kim inkâr edebilir ki, bu bakımlardan kadınlar erkeklerden daha hoşturlar.

Betty Flanders, en başta da.

Elini bahçe kapısının üzerine koymuştu.

"Et!" diye bağırdı, kapının mandalını indirirken.

Eti unutmuştu.

Rebecca penceredeydi.

Mrs. Pearce'in girişteki odasının çıplaklığı, gece saat onda masanın ortasında yanan güçlü gaz lambasının ışığında iyice belirgindi. Çiğ ışık bahçeye düşüyordu; çimleri tam ortasından bölüyordu; oyuncak bir kovayı, mor bir yıldız çiçeğini aydınlatarak kenardaki çite ulaşıyordu. Mrs. Flanders dikişini masanın üzerinde bırakmıştı. Büyük beyaz yumakları ve çelik çerçeveli gözlükleri vardı; iğne sepeti; eski bir kartpostalın etrafına dolanmış kahverengi yünlü iplik. Sazlar ve *Strand* dergileri vardı; muşamba oğlanların çizmelerinden kumlanmıştı. Uzun bacaklı bir örümcek köşeden köşeye koşturuyor, lambanın karpuzuna çarpıyordu. Rüzgâr cama, ışığın içinden geçerken gümüş gibi parlayan dikine yağmur damlaları savuruyordu. Tek bir yaprak cama aceleyle, inatla vurup vurup duruyordu. Denizde fırtına çıkmıştı.

Archer uyuyamıyordu.

Mrs. Flanders onun üzerine doğru eğildi. "Perileri düşün," dedi Betty Flanders. "Yuvalarına konan güzel, çok güzel kuşlar düşün. Şimdi kapa gözlerini ve gagasında bir so-

lucan tutan kocaman anne kuşu düşün. Şimdi dön ve yum gözlerini," diye fısıldadı, "yum gözlerini."

Pansiyon guruldayan ve boşalan su sesleriyle dolmuştu sanki: sarnıç taşıyordu; su fokurduyor, ıslıklar çalıyor, borulardan aşağı doğru akarak, pencerelerin üzerinden aşağı boşalıyordu.

"Bu akan su sesi ne?" diye mırıldandı Archer.

"Akıp giden banyo suyu yalnızca," dedi Mrs. Flanders.

Dışarıda bir şey çatladı.

"Söylesene, o gemi batmaz mı?" dedi Archer, gözlerini açarak.

"Batmaz tabiî," dedi Mrs. Flanders. "Kaptan çoktan yattı uyudu. Yum gözlerini ve perileri düşün, çiçeklerin altında çoktan derin bir uykuya dalmışlar."

"Hiç uyumayacak sandım- ne fırtına" diye fısıldadı Rebecca'ya, kız yandaki küçük odadaki ispirto lambasının üzerine eğilmişti. Dışarıda rüzgâr bütün hızıyla esiyordu, ama ispirto lambasının küçük alevi sessizce yanmaktaydı, küçük yatakla ışığın arasına dikine konmuş bir kitap ışığı kesiyordu.

Mrs. Flanders, "Biberona itiraz etmedi, değil mi?" diye fısıldadı, Rebecca başıyla evetledi, beşiğin yanına gitti ve uyuyan ama somurtkan bebeğe baktı. Pencere rüzgârla sarsıldı. Rebecca kedi gibi süzülerek gitti, camla çerçevenin arasını sıkıştırdı. İki kadın ispirto lambasının üzerine eğilmiş mırıl mırıl konuşuyorlardı o ebedi fısıltı ve temiz biberon şişesi kumpasını kurarak, o arada rüzgâr kükrüyor ve birdenbire ucuz sürgüleri gıcırdatıyordu.

İkisi de dönüp küçük yatağa baktılar. Dudakları büzülüydü. Mrs. Flanders odayı geçip beşiğin yanına gitti.

Rebecca "Uyuyor mu?" diye fısıldadı beşiğe bakarak.

Mrs. Flanders başıyla evetledi.

Mrs. Flanders "Allah rahatlık versin, Rebecca," diye mı-

rıldandı. Rebecca ona "ham'fendi" diye hitap ederdi, ebedi fısıltı ve temiz biberon şişesi kumpasının ortağı iki işbirlikçi olsalar da.

Mrs. Flanders girişteki odanın lambasını söndürmemişti. Gözlükleri, örgüsü oradaydı; bir de Scarborough damgalı bir mektup. Perdeleri de kapatmamıştı.

Işık bir parça çimenin üzerini yalayıp gidiyordu; kenarında yaldızlı bir şerit olan yeşil oyuncak kovanın ve onun yanında şiddetle titreyen yıldız çiçeğinin üzerine düşüyordu. Çünkü rüzgâr bütün sahili kasıp kavuruyor, tepelere savruluyor ve ani esintiler halinde, dönüp kendi kendinin üzerine çöküyordu. Çukurdaki kasabanın üzerine nasıl da yayılıyordu! Işıklar onun öfkesiyle nasıl da göz kırpar, titreşir gibiydiler, limandaki ışıklar, yükseklerdeki yatak odası pencerelerinin ışıkları! Dalgaları önüne katmış götürüyor, Atlantik'in üzerinden hızla yol alıyor, gemilerin üzerindeki yıldızları bir o yana bir bu yana çekiştirip duruyordu.

Öndeki oturma odasında bir çıtırtı oldu. Mr. Pearce lambayı söndürmüştü. Bahçe söndü. Şimdi karanlık bir dikdörtgen parçasıydı. Her milimetresi yağmurdan sırılsıklam. Her bir ot parçası yağmurdan eğilmiş. Gözkapakları yağmurdan ağırlaşır, kapanırdı. İnsan sırtüstü yatarken bulanıklıktan ve karmaşadan başka bir şey görmezdi- dönüp duran bulutlar ve karanlıkta sarımsı renkli ve kükürtlü bir şey.

Öndeki yatak odasında küçük oğlanlar battaniyeleri atmışlar, üzerlerinde yalnızca çarşafla yatıyorlardı. Sıcaktı; oldukça yapış yapış ve nemli. Archer bir kolu yastığı çarpazlamasına keserek yayılmış yatıyordu. Yüzü al al olmuştu; ağır perde rüzgârla biraz şiştiğinde döndü ve gözlerini araladı. Rüzgâr şifoniyerin üzerindeki örtüyü kımıldattı ve bir parça ışık vurdu içeriye, o zaman şifoniyerin kenarı görün-

dü, tepede beyaz bir yumruda sona eren ve aynada gümüşi bir çizgi belirdi.

Kapının yanındaki öbür yatakta Jacob uyuyordu, iyice dalmıştı, derin bir kendini bırakış içindeydi. Kocaman sarı dişli koyun çenesi ayaklarının dibinde duruyordu. Onu tekmeleyerek karyolanın demirine savurmuştu.

Dışarıda, sabahın erken saatlerinde rüzgâr yatıştığında yağmur düpedüz, şakır şakır yağmaya başladı. Yıldız çiçeği yağmurdan yere yapışmıştı. Oyuncak kova yarı yarıya yağmur suyuyla dolmuştu; opal kabuklu yengeç kovanın dibinde ağır ağır daireler çiziyordu, cılız bacaklarıyla dik kenardan yukarıya tırmanmayı deneyerek; deneyerek ve sırtüstü düşerek ve tekrar, tekrar deneyerek.

II

"Mrs. Flanders" - "Zavallı Betty Flanders" - "Bettycik" - "Hâlâ çok çekici" - "Garip, tekrar evlenmemesi!" - "Kaptan Barfoot var tabiî- her çarşamba ziyaretine gelir, hiç sektirmez, saat gibi, hiçbir zaman da karısını getirmez."

"Ama o Ellen Barfoot'un kabahati," derdi Scarboroughlu hanımlar. "Lütfedip kimsenin ayağına gitmez."

"Erkekler oğul sahibi olmak ister- biz onu biliriz."

"Bazı urlar kesilip atılmalı; ama insanın, anacığımınki gibi urları varsa, vücudundan yıllar yılı atamaz, yattığı yerde bir fincan çay getireni bile olmaz."

(Mrs. Barfoot yatalaktı.)

Hakkında bunlar ve daha birçok şey söylenmiş ve söylenecek olan Elizabeth Flanders, elbette, olgunluk çağında bir duldu. Kırkla elli arasında, yarı yoldaydı. Yıllar ve acılar vardı arada; kocasının, Seabrook'un ölümü; üç erkek çocuk; yoksulluk; Scarborough'ın dışarılarında bir ev; erkek kardeşi zavallı Morty'nin kötü talihi ve -herhalde- ölümü; öyle ya, neredeydi? Başına ne gelmişti? Elini gözlerine siper

ederek ileriye yola doğru baktı, Kaptan Barfoot'u aradı- evet işte gelmişti, her zamanki gibi sektirmeden, saat gibi; Kaptan'ın incelikleri- hepsi de Betty Flanders'in bedenine bir genişlik veriyor, yüzünü neşeyle renklendiriyor ve hiç kimsenin anlayamadığı bir nedenle gözlerinden günde belki üç kez yaş getiriyordu.

Doğru, insanın kocasına gözyaşı dökmesinin ziyanı yoktur, mezartaşı da, sade olmakla birlikte sağlam bir işçilik sergiliyordu ve yaz günleri, dul kadın oğullarını taşın önünde durmaya getirdiğinde insan ona bir merhamet duyuyordu. Şapkalar normalden daha yukarıya kaldırılıyordu; evli kadınlar kocalarının kollarını çekiştiriyorlardı. Seabrook yerin yedi kat dibinde yatıyordu, şunca yıldır ölüydü; üç kat vardı üstünde; aradaki boşluklar kurşunla doldurulmuştu, toprakla tahta, cam olsalardı, hiç kuşku yok yüzü görünecekti, favorileri sakalıyla birleşen genç bir erkek yüzü, yakışıklı, ördek avına giden ve çamurlu çizmelerini çıkarmayı reddeden.

"Kentin Tüccarlarından" diyordu mezartaşı; gerçi, birçoklarının hâlâ hatırında olduğu gibi, sadece üç ay bir büronun camlı bölmesinin arkasında oturduğu, ondan önce ise at terbiye ettiği, tazıyla ava çıktığı, bir iki tarla sürdüğü ve biraz başıboşluk ettiği düşünülürse, Betty Flanders'in ona neden böyle demeyi seçtiği belli değildi- e, bir şey demesi gerekiyordu. Oğullarına örnek olsun diye.

Peki, o zaman, bir hiç miydi? Cevabı olmayan bir soru, çünkü cenazeci ölünün gözlerini kapatmak âdetinde olmasa, öyle çabuk feri söner ki gözlerin. Önce, Betty'nin kendinden bir parçaydı; şimdi ise koca bir cemaatin parçası olarak çimenlere, eğimli yamaca, bazıları yana yatmış, diğerleri dimdik duran binlerce beyaz mezartaşına, çürümüş çelenklere, yeşil tenekeden haçlara, dar sarı patikalara, kilise avlusunun duvarında bir hasta odası kokusuyla nisanda boyunlarını büken leylaklara karışmıştı. Seabrook artık bü-

tün bunlardı ve o eteğini havaya kaldırmış, tavukları yemlerken, ayine ya da cenazeye çağıran çanı duyduğunda, bu Seabrook'un sesiydi.

Horozun uçup omzuna konup boynunu gagaladığı görülmüştü, onun için şimdilerde kümesteki hayvanları yemlemeye giderken yanında bir sopa taşıyor ya da çocuklardan birini yanında götürüyordu.

"Bıçağımı istemez misin anne?" dedi Archer.

Çanın sesiyle aynı anda yükselen oğlunun sesi hayatla ölümü içinden çıkılmaz biçimde birbirine karıştırıyordu, başdöndürücü bir biçimde.

"Küçük bir oğlana göre pek büyük bir bıçak bu!" dedi. Onu sevindirmek için bıçağı aldı. Horoz, folluktan fırlayıp çıktı, Mrs. Flanders, Archer'a mutfak bahçesine giden kapıyı kapaması için seslenerek, getirdiği yiyeceği yere koydu, tavukları gıtgıtlayarak çağırdı, bahçenin orasında burasında dört dönerek işlerini yaptı, duvara çarpa çarpa paspas silkeleyen Mrs. Cranch onu gördü, paspası bir an havada tutarak kapı komşusu Mrs. Page'e Mrs. Flanders'in tavuklarla bahçede olduğunu söyledi.

Mrs. Page, Mrs. Cranch ve Mrs. Garfit, Mrs. Flanders'i bahçesinde görebiliyorlardı, çünkü bahçe Dods Tepesi'nin etrafı çevrilmiş bir bölümüydü; Dods Tepesi'yse bütün köye hakimdi. Dods Tepesi'nin anlam ve önemini abartmak mümkün değildir. Yeryüzüydü; gökyüzüne karşı dikilmiş dünya; bu ufka kimbilir kaç bakışın yapışıp kalmış olduğunu ancak bütün hayatlarını aynı köyde yaşamış olanlar hesaplayabilir; orayı sadece bir kere, Kırım'da savaşmak için terk etmişlerdir; bahçe kapısına yaslanmış piposunu içen ihtiyar George Garfit gibi. Güneşin doğuşuyla batışı bununla ölçülürdü; günün rengini değerlendirmek istediğinizde onun önüne yerleştirirdiniz.

"Şu anda küçük John'la yokuştan yukarıya doğru yürü-

yorlar," dedi Mrs. Cranch Mrs. Grafit'e, paspasını son bir kez silkeleyerek, sonra evine girdi.

Mrs. Flanders bahçe kapısını açtı, John'u elinden tutarak Dods Tepesi'nin zirvesine doğru yürümeye başladı. Archer'le Jacob önden koşuyor ya da geride kalıyorlardı. Ama anneleri Romalılar zamanından kalma kaleye vardığında onlar çoktan oraya varmış, bağıra çağıra körfezde görülen gemilerin hangileri olduğunu söylüyorlardı. Çünkü olağanüstü bir manzara vardı- arkada sazlıklar, önde deniz, bir uçtan ötekine bir yapboz oyunu gibi yamyassı serilmiş bütün Scarborough.

Manzaranın değişimlerinin tümü yabancısı olmaması gereken bir şeydi; onun kış yüzü, bahar, yaz ve sonbaharı; fırtınaların denizden kabararak gelişi; bulutlar üzerlerinden geçerken sazlıkların ürperişi ve ışıl ışıl görünüşü; villaların inşa edildiği yeri, o kırmızılığı fark etmiş olmalıydı; parsellerin birbirini kesen çizgilerini; küçük cam kulübelerin güneşin altında elmas gibi parlamalarını. Ya da bunun gibi ayrıntılar dikkatinden kaçıyorsa, hayalgücünü günbatımında denizin aldığı altın yansımalara yorabilir ya da denizin nasıl altın sikkeler halinde çakıltaşlarının üzerine döküldüğünü düşünebilirdi. Karaya, çakılların üzerine çıkarılmış küçük gezinti sandalları; onları kesen iskelenin kara kolu. Tüm kent pembe ve altın rengiydi; kubbeli; pusla çevrili; yankılı; tiz seslerle dolu. Banjolar tıngırdıyordu; resmigeçit topuklara yapışan ziftin kokusunu taşıyordu; keçiler çektikleri arabalarla ansızın kalabalıkların arasına dalıveriyorlardı. Belediye yönetiminin çiçek tarhlarını ne kadar iyi yerleştirdiği konuşuluyordu. Bazen bir hasır şapka uçup gidiyordu. Lekeler güneşin altında kavruluyordu. Bir sürü belden büzgülü pantolon sıra sıra dizilmişti. Mor boneler, şezlongların yastıklarına dayalı yumuşak, pembe, huysuz suratları çevreliyordu. Beyaz önlüklü adamlar üçgen güneş-

likleri tekerlekler üzerinde iterek götürüyorlardı. Kaptan George Boase dev bir köpekbalığı yakalamıştı. Üçgen ilan tahtasının bir yüzünde kırmızı, mavi ve sarı harflerle bunu haber veriyordu; her kelimenin sonunda da üç değişik renkte ünlem işareti vardı.

İşte bu yüzden inilebilirdi Akvaryum'a, orada gevşemiş pancurlar, amonyak ruhunun bayat kokusu, bambu iskemleler, üzerlerinde küllükler olan masalar, dönüp duran balıklar, altı yedi çikolata kutusunun ardında örgü ören hademe (kadın çoğunlukla saatlerce balıklarla yalnız kalırdı) canavar köpekbalığının bir parçası gibi gelirdi insana, köpekbalığının kendisi derseniz içine bir eşya konacak gevşek, sarı bir şey, bir havuzda yüzen içi boş Gladstone marka bir bavul gibiydi. Akvaryum hiç kimsenin içini açmazdı; ama çıkanların yüzlerindeki donuk, ürpermiş ifade, rıhtıma ulaşmak için kuyruğa girmek gerektiğini gördüklerinde hızla silinirdi. Turnikelerden bir kere geçtiler mi, her biri bir iki yarda hızlı hızlı yol alırdı; kimisi ötedeki, kimisi berideki tezgâhta oyalanırdı. Ama sonuç olarak hepsini oraya çeken bandoydu; oltalarını onun yörüngesinde denize salan alt rıhtımdaki balıkçıları bile.

Bando, Magrip Pavyonu'nda çalıyordu. Sıra dokuz numaradaydı. Bu bir valsti. Solgun tenli kızlar, yaşlı dul bayan, aynı pansiyonda oturan üç Yahudi, züppe, albay, at tüccarı, gelir sahibi beyefendi, hepsinin yüzünde o bulanık, uyuşturulmuş ifade vardı ve ayaklarının altındaki kalasların aralarındaki ince yarıklardan rıhtımın demir kazıkları arasında sakince, tatlı, tatlı oynaşıp duran yeşil yaz dalgalarını da görebiliyorlardı.

Oysa bütün bunların olmadığı bir zaman vardı (diye düşündü korkuluğa yaslanmış delikanlı). Gözlerini hanımın eteğine dik; şu gri olan uyar- altında pembe ipek çoraplar. Değişiyor; bileklerini sarmalıyor- doksanlar; sonra genişli-

yor, büyüyor- yetmişler; kâh kırmızı alacalı kumaş şişkin bir eteğin üzerine sarılmış- altmışlar; beyaz pamukludan çorap giymiş minik siyah bir ayak göz kırpıyor. Hâlâ oturuyor mu orada? Evet- hâlâ iskelede. İpekli kumaş birden güllerle bezendi ama nedense insan çok da iyi seçemiyor. Altımızda iskele yok. Ağır tekerlekli Romalı arabası turnikeli yoldan sarsıla sarsıla gelebilir, ama gelip başucunda duracağı iskele yok, hem ne kadar da gri ve çalkantılı deniz on yedinci yüzyılda! Haydi müzeye. Toplar; ok başları; Roma devri camları ve bakırı yeşile çalmış bir kerpeten. Rahip Jaspar Floyd bütün bunları kırklı yıllarda, Dods Tepesi'nde Romalılar'ın kamp kurduğu yerde masraflarını kendisi karşılayarak yaptığı kazılarda bulmuştu- üzerinde solmuş yazılar olan küçük bileti okuyunuz.

Bakalım, Scarborough'da görülecek başka ne var?

Mrs. Flanders Romalılar'ın kamp kurduğu yerdeki yuvarlak yükseltinin üzerine oturmuş, Jacob'un kısa pantolonunu yamıyordu; yalnızca ipliğin ucunu ıslatırken ya da bir böcek üzerine doğru gelip de kulağının dibinde vızıldayıp kaçtığında başını kaldırıp bakıyordu.

John badi badi gelip annesinin kucağını çimen ya da kuru yapraklarla doldurup duruyordu, bunlara "çay" diyordu, annesiyse aklı başka yerlerde, ayırıp düzenliyordu bunları, otların çiçekli olanlarını bir araya getirirken Archer'in dün gece gene nasıl uyumadığını düşünüyordu; kilisenin saati on ya da on üç dakika ileriydi; keşke Garfit'in tarlasını satın alabilseydi.

"O bir orkide yaprağı, Johnny. Bak küçük kahverengi lekelerine. Gel, canım. Eve gitmeliyiz. Ar-cher! Ja-cob!"

"Ar-cher! Ja-cob!" dedi Johnny de incecik sesiyle, annesine öykünerek, topuğunun üzerinde kendi ekseni etrafında dönüp elindeki çimen ve yaprakları tarlaya tohum ekiyor-

muş gibi serpmece oyunu oynadı. Archer ve Jacob boş bulunduğu bir an annelerinin önüne fırlayıp onu korkutmak üzere arkasına çömeldikleri tepeciğin arkasından sıçrayıp çıkıverdiler, hep birlikte yavaş yavaş eve doğru yürümeye başladılar.

"Kim o gelen?" dedi Mrs. Flanders, elini gözlerine siper ederek.

"Yolun üzerindeki ihtiyar adam mı?" dedi Archer, aşağı doğru bakarak.

"İhtiyar değil o," dedi Mrs. Flanders. "Hayır- değil, hayır, onu Kaptan sandım, ama Mr. Floyd'muş. Gelin hadi, çocuklar."

"Bıktım şu Mr. Floyd'dan!" dedi Jacob, bir devedikeninin topuzunu bükerek kopardı, çünkü biliyorlardı ki Mr. Floyd onlara gene Latince öğretecekti, üç yıldır, boş zamanlarında, iyilikseverliğinden ötürü yapıyordu bunu, çevrede Mrs. Flanders'in kendisinden böyle bir şey isteyeceği başka bir beyefendi yoktu çünkü. Oğlanlar büyüyorlardı ve okula hazırlanmaları gerekiyordu, nice din adamı yapmazdı onun yaptığını, çaydan sonra eve geliyor ya da çocukları kendi evine alıyordu -nasıl uydurabilirse artık, çünkü cemaati oldukça genişti ve Mr. Floyd, kendisinden önce babasının da yaptığı gibi, millerce ötedeki bataklıklardaki yoksul evlere gidiyordu ve gene baba Mr. Floyd gibi çok iyi bir hocaydı, onun için akıl alır şey değildi- Mrs. Flanders'in aklının köşesinden bile geçmezdi. Yoksa geçmeli miydi? Çok iyi bir hoca olması bir yana, Mrs. Flanders'dan sekiz yaş da gençti. Annesini tanırdı- ihtiyar Mrs. Floyd'u. Ona çaya gitmişti. İhtiyar Mrs. Floyd'la çay içmekten döndüğünün akşamıydı ki, koridorda notu bulmuştu, balığı Rachel'a vermek üzere mutfağa girdiğinde yanında götürmüştü, oğlanlarla ilgili bir şey sanarak.

"Mr. Floyd kendisi getirdi, öyle mi? - Peynir galiba hol-

deki pakette kaldı - ah evet, holde-" notu okuyordu çünkü. Hayır, oğlanlarla ilgili değildi.

"Evet, yarınki balık köftelerine yeter elbette -Belki Kaptan Barfoot-" gelip "sevmek" kelimesine dayanmıştı. Bahçeye çıktı ve sırtını ceviz ağacına yaslayarak okudu. Göğsü kalkıp kalkıp iniyordu. Seabrook öyle capcanlı gözünün önüne geliyordu ki. Başını salladı, gözyaşlarının ardından sarı gökyüzüne karşı yer değiştiren küçük yapraklara bakıyordu ki, üç kaz yarı koşarak yarı uçarak, elinde bir sopayla arkalarından koşturan Johnny ile birlikte çayırların üzerinden ona doğru geldiler.

Mrs. Flanders öfkeden kızardı.

"Kaç kere söyleyeceğim sana?" diye bağırdı, onu yakaladı, sopasını çekip aldı elinden.

"Ama kaçacaklardı!" diye bağırdı oğlan, annesinin elinden kurtulmaya çalışarak.

"Sen çok yaramaz çocuksun. Sana bir kere söyledim, on kere mi söyleyeceğim. Kazları kovalamayacaksın!" dedi. Mr. Floyd'un mektubunu elinde buruşturup, Johnny'yi sıkıca kavradı ve kazları tutup yeniden bahçeye soktu.

"Evliliği nasıl düşünebilirim?" dedi kendi kendine acı acı, kapıyı bir tel parçasıyla tuttururken. Kızıl saçlı erkeklerden hiç hoşlanmadım, diye düşündü. Mr. Floyd'un görünüşünü düşündü, o gece oğlanları yatırdıktan sonra. Dikiş kutusunu iterek, kurutma kâğıdını önüne çekti ve Mr. Floyd'un mektubunu yeniden okudu ve "sevmek" kelimesine gelince göğsü gene inip kalktı, ama bu kez o kadar hızlı değil, çünkü Johnny'nin kazları kovalayışını görmüş ve herhangi biriyle evlenmesinin mümkün olmadığını anlamıştı- bırak kendisinden çok daha genç olan Mr. Floyd'la evlenmeyi,- oysa ne iyi bir adamdı- hem nasıl da bilgiliydi.

"Sevgili Mr. Floyd," yazdı. - "Peyniri söylemeyi unuttum

mu acaba?" diye sordu kendi kendine, kalemini masaya koyarak. Hayır, Rebecca'ya peynirin holde olduğunu söylemişti. "Büyük bir sürpriz oldu..." diye yazdı.

Fakat ertesi sabah erkenden kalktığında Mr. Floyd'un masanın üzerinde bulduğu mektup "Büyük bir sürpriz oldu..." sözleriyle başlamıyordu ve o kadar annece, saygı dolu, içindekiler birbirini tutmaz, kederli bir mektuptu ki adam onu yıllarca sakladı; Andover'li Miss Wimbush'la evlendikten çok sonra bile; köyü terk ettikten çok sonra. Çünkü Sheffield'e tayinini istemiş, bu isteği de kabul edilmişti; vedalaşmak için Archer'ı, Jacob'u ve John'u çağırtmış ve onlara çalışma odasındaki eşyalardan, baktıkça onu hatırlayacakları bir şey seçmelerini söylemişti, ne isterlerse. Archer, çok iyi bir şey seçmek istemediği için bir kâğıt keseceği seçmişti; Jacob, Byron'ın tek ciltte toplanmış bütün eserlerini seçmişti. Henüz seçim yapamayacak kadar küçük olan John ise Mr. Floyd'un yavru kedisini seçmişti, ağabeyleri bunun saçma bir seçim olduğunu düşünmüşlerdi fakat Mr. Floyd ondan yana çıkmış, "Senin gibi tüylü tüylü o da," demişti. Sonra Mr. Floyd, Bahriye Okulu'ndan (Archer oraya yazılacaktı) söz etti; Rugby'deki özel okuldan söz etti (Jacob oraya gidiyordu); ertesi gün kendisine gümüş bir tepsi hediye edildi, ayrıldı -önce Sheffield'e, oraya amcasını ziyarete gitmiş olan Miss Wimbush'la buluştu, oradan Hackney'e- oradan da Maresfield House'a ki, daha sonra buranın başına getirildi, son olarak da Dini Biyografiler adını taşıyan ünlü bir dizinin editörü olup, emekliliğinde karısı ve kızıyla Hampstead'a yerleşti, çoğunluk Leg-of-Mutton Gölü'nde ördekleri beslerken görürler onu, Mrs. Flanders'in mektubuna gelincegeçen gün onu aradığında bulamadı, mektubu atıp atmadığını da karısına sormak istemedi. Kısa süre önce Picadilly'de Jacob'u görünce hemen tanıdı. Ama Jacob büyü-

müş, koca delikanlı olmuştu. Mr. Floyd onun yolunu kesmek istemedi.

"Aman Tanrım," dedi Mrs. Flanders, *Scarborough and Harrogate Courier* gazetesinde Rahip Andrew Floyd vs., vs.'nin Masefield House'in başına getirildiğini okuyunca, "bu bizim Mr. Floyd olmalı."

Masaya hafif bir kasvet çöktü. Jacob reçele dadanmıştı; postacı mutfakta Rebecca'yla konuşuyordu; açık pencerenin önünde başını sallayan sarı çiçeğin üzerinde bir arı vızıldıyordu. Hepsi sıhhat ve afiyetteydiler, yani zavallı Mr. Floyd Masefield House'un başına getiriliyorken.

Mrs. Flanders ayağa kalktı, şöminenin önündeki ızgaranın yanına gitti ve Topaz'ın kulaklarının arasını, ensesini okşadı.

"Zavallı Topaz," dedi (çünkü Mr. Floyd'un yavru kedisi artık çok yaşlı bir kediydi, kulaklarının arkası biraz uyuz olmuştu ve bu günlerden bir gün öldürülmesi gerekecekti).

"Zavallı ihtiyar Topaz," dedi Mrs. Flanders, güneşin altında gerinirken, kediyi nasıl kısırlaştırdığını ve erkeklerde kızıl saçtan nasıl hiç hazzetmediğini düşünürken gülümsedi. Gülümseyerek mutfağa gitti.

Jacob oldukça kirli bir mendille yüzünü sildi. Yukarıya, odasına çıktı.

Geyik böceğinin ölmesi uzun sürer (böcek koleksiyonu yapan John'du). İki gün sonra bile bacakları hâlâ hareket ediyordu. Ama kelebekler ölmüştü. Hafif bir çürük yumurta kokusu sinmişti meyve bahçesinden doğru sürüler halinde uçup gelen alfalfalara, sonra Dods Tepesi'ne doğru uçmuşlar, oradan şu anda katırtırnağı çalılarının arkasında kaybolmuş bataklığa doğru uçup gitmişlerdi, oradan da deli gi-

bi kanat çırparak kızgın güneşe. Benekli bir kelebek Romalılar'ın kamp yaptığı yerdeki beyaz bir taşın üzerine konmuştu. Vadiden kilise çanlarının sesi geliyordu. Scarborough'da herkes ızgara et yiyordu; çünkü Jacob'un alfalfaları, evden sekiz mil uzakta, yonca tarlasında yakalayışı bir pazar gününe rastlıyordu.

Rebecca, ölübaş pervaneyi mutfakta yakalamıştı.

Kelebek kutularından keskin bir kâfuru kokusu geliyordu.

Kâfuru kokusuna kendini açıkça belli eden yosun kokusu karışıyordu. Kapıya tahin rengi şeritler asılıydı. Güneş doğrudan üzerlerine vuruyordu.

Jacob'un elinde tuttuğu pervanenin üst kanatlarında kuşkusuz kırmızımsı sarı renkte böbrek biçimli lekeler vardı. Ama alt kanadın üzerinde hilâl yoktu. Onu yakaladığı gece ağaç devrilmişti. Ormanın derinliklerinden art arda tabanca sesleri yükselmişti. Eve geç vakit döndüğünde annesi onu hırsız sanmıştı. Tek söz dinlemeyen oğlu oydu, öyle derdi.

Morris "rutubetli ya da sazlık yerlerde rastlanan son derece yerel bir böcek" demişti. Ama Morris bazen yanılır. Bazen Jacob, çok ince uçlu bir kalem alır, sayfa kenarındaki boşluğa bir düzeltme girerdi.

Ağaç devrilmişti, rüzgârsız bir gece olmasına rağmen ve yere konulan fenerin ışığı kıpırtısız yeşil otlara ve kurumuş kayın yapraklarına vurmuştu. Kuru bir yerdi. Bir tosbağa vardı. Kukuma pervane ışığın etrafında daireler çizmiş, parlamış ve çekip gitmişti. Kukuma pervane bir daha hiç geri dönmemişti, oysa Jacob beklemişti. Bahçeyi geçip, annesini ışıkları yanan odada iskemlesinde oturmuş pasyans açarken gördüğünde saat on ikiyi geçiyordu.

Annesi "Nasıl korkuttun beni!" diye bağırmıştı. Korkunç bir şey oldu sanmıştı. Jacob zaten erken kalkması gereken Rebecca'yı da uyandırmıştı.

Ayakta öylece kalakalmıştı, solgun bir yüzle, karanlığın

derinliklerinden sıcak odaya çıkagelmişti, gözlerini kırpıştırarak ışığa baktı.

Hayır, başka cins bir pervane olamazdı.

Çim biçme makinesini hep yağlamak gerekiyordu. Barnett onu Jacob'un penceresinin altında çalıştırdı, makine gıcırdadı- gıcırdadı ve bahçenin bir ucundan ötekine takırdayarak yol aldı, sonra yeniden gıcırdadı.

Gökyüzü bulutlandı.

Güneş geri geldi, göz kamaştırarak.

Bir göz gibi marsepet ayaklarının üzerine düştü, sonra birdenbire, ama okşarcasına, yatağın, çalar saatin ve açık duran kelebek kutusunun üzerinde oyalandı. Alfalfalar hep birden bataklığa üşüşmüşlerdi; mor yoncaların üzerinden zikzaklar çizerek geçmişlerdi. Noktalılar çalılık çitler boyunca uçuşuyorlardı. Büyük maviler, çimlerin üzerindeki, üzerlerine güneşışığı vuran küçük kemiklere konmuşlardı, tavuskuyruğu gibi hareli olanlar, bir doğanın düşürdüğü kanlı bağırsakları didikliyorlardı. Evden millerce uzakta bir harabenin dibindeki bir çukurda, tarakotlarının arasında bulmuştu virgüllü kelebekleri. Bir beyaz amiral kelebeğinin bir meşenin çevresinde döne döne tepeye doğru uçtuğunu görmüş, ama onu hiçbir zaman yakalayamamıştı. Tepenin iyice yukarılarında bir kulübede yaşayan ihtiyar bir kadın, her yaz bahçesine gelen mor bir kelebekten bahsetmişti. Sabahın erken saatlerinde katırtırnaklarının arasında tilki yavrularının oynadığını gördüğünü söylemişti kadın. Şafakta ilerilere doğru baktığında iki porsuğu da görebilirdin. Bazen, itişen iki oğlan çocuğu gibi birbirlerini devirir dururlar demişti.

"Bugün öğleden sonra çok uzağa gitme," dedi annesi, başını kapıdan içeri sokarak, "Kaptan Allahaısmarladık demeye gelecek çünkü." Paskalya tatilinin son günüydü.

Çarşamba, Kaptan Barfoot'un günüydü. Tiril tiril mavi serj takımını giyer, kauçuk uçlu bastonunu alır, - çünkü aksıyordu ve sol elinin iki parmağını yurdu için savaşırken kaybetmişti. - öğleden sonra tam saat dörtte tepesinde bayrak direği olan evinden çıkardı.

Saat üçte Mr. Dickens, tekerlekli koltuğu iten adam, Mrs. Barfoot'un kapısını çalmıştı.

On beş dakika deniz kıyısında oturduktan sonra, "Yerimi değiştir," derdi Mr. Dickens'a. Sonra da, "Kâfi, Mr. Dickens, teşekkür ederim." İlk cümlede adam koltuğu güneşe yöneltirdi; ikincisinde, orada o aydınlık ışık çizgisinin içinde bırakırdı.

Kendisi de yörenin eski bir yerlisi olan Mr. Dickens'in, Mrs. Barfoot'la -James Coppard'ın kızıydı- birçok ortak yönü vardı. Batı Caddesi'nin Broad Caddesi'yle birleştiği yerdeki çeşme, Kraliçe Viktorya'nın tahta çıkışının yıldönümü kutlamaları sırasında belediye başkanı olan James Coppard'ın hediyesidir ve belediye arazözlerinin ve dükkân vitrinlerinin üzerine, avukat yazıhanelerinin çinko storlarına Coppard'ın yüzü resmedilmiştir. Fakat Ellen Barfoot Akvaryum'u hiç ziyaret etmemişti (gerçi köpekbalığını avlayan Kaptan Boase'yi oldukça yakından tanırdı) ve afişler taşıyan adamlar geçerken onları hep üstten bakışlarla süzerdi, çünkü Piyeroları ya da Zeno kardeşleri ya da Daisy Budd ve terbiyeli foklarını hiçbir zaman görmeyeceğini bilirdi. Çünkü piyasa yolunda tekerlekli sandalyesinde oturan Ellen Barfoot bir mahkûmdu -uygarlık mahkûmu- belediye sarayının, perdelik kumaş satan dükkânların, deniz hamamının ve törenlerin yapıldığı binanın çizgi çizgi yeri gölgelediği güneşli günlerde onun kafesinin demirleri de çizgi çizgi yere düşerdi.

Yörenin eski yerlisi Mr. Dickens onun biraz gerisinde durur, piposunu tüttürürdü. Kadın ona sorular sorardı -şu

kim, bu kim- Mr. Jones'un dükkânını şimdi kim işletiyor - sonra sezon hakkında- ya da Mrs. Dickens hiç şunu ya da bunu denemiş miydi, ne olursa- kelimeler dudaklarından bisküvi kırıntıları gibi dökülürdü.

Kadın gözlerini kapadı. Mr. Dickens biraz kımıldandı. Üzerinize doğru gelirken burunları küt kara botlu ayaklarından birini titreterek ötekinin önüne attığı görülse de, ayakkabısının çözülmüş bağcığı yeleğiyle pantolonu arasında bir gölge gibi görünse de, arkasından birden arabası çekilip alınmış ihtiyar bir at gibi düşecekmişçesine öne doğru eğilse de, erkeklik duyguları tümden ölmemişti. Mr. Dickens dumanı ciğerlerine çekip dışarı üflerken, erkeklik duyguları yüzünden okunuyordu. O şu sırada Kaptan Barfoot'un çıktığı yolculuğu aklından geçiriyordu: Kaptan Barfoot, patronu. Çünkü evde, ahırların üzerindeki küçük oturma odası, kafes içinde pencereye asılmış kanaryası, dikiş makinesi başındaki kızlarının, romatizmadan iki büklüm olmuş Mrs. Dickens'ın olduğu evinde- kimsenin onu pek umursamadığı evinde, tek dayanağı Kaptan Barfoot'un emrinde çalıştığı düşüncesiydi. Ön planda kendisi Mrs. Barfoot'la çene çalarken, Mrs. Flanders'e doğru yola koyulan Kaptan'ın işini kolaylaştırdığını düşünüyordu. Kendisi, bir erkek, şu kadından, Mrs. Barfoot'dan sorumluydu.

Arkasına dönünce kadının Mrs. Rogers'la sohbet ettiğini gördü. Bir daha döndüğünde, Mrs. Rogers gitmişti. Bunu görünce tekerlekli koltuğun yanına geri gitti. Mrs. Barfoot ona saatin kaç olduğunu sordu, adam büyük gümüş saatini çıkardı ve gayet itaatkâr bir sesle saati söyledi, sanki saat de dahil olmak üzere, bütün her şey hakkında onun bildiğinden çok daha fazlasını biliyordu. Oysa Mrs. Barfoot'un, Kaptan Barfoot'un Mrs. Flanders'e doğru yola çıktığından haberi vardı.

Gerçekten de Kaptan Barfoot hedefe adamakıllı yaklaşmıştı, tramvaydan inmiş, güneydoğu yönünde ufkuna bir toz rengi yayılmış mavi göğe karşı yeşil rengiyle yükselen Dods Tepesi'ni görmüştü. Tepeden yukarıya doğru yürüyordu. Aksayan ayağına rağmen, yaklaşırken askerce bir havası vardı. Mrs. Jarvis papazevinin bahçe kapısından çıkarken onun gelişini gördü ve Newfoundland cinsi köpeği Nero, kuyruğunu ağır ağır iki yana doğru sallamaya koyuldu.

"A, Kaptan Barfoot!" diye bağırdı Mrs. Jarvis.

"İyi günler, Mrs. Jarvis," dedi Kaptan.

Birlikte yürüdüler ve Mrs. Flanders'in bahçe kapısına geldiklerinde Kaptan Barfoot, tüvit kasketini başından çıkarıp son derece nezaketle eğilerek, "Size iyi günler dilerim, Mrs. Jarvis," dedi.

Mrs. Jarvis yola yalnız başına devam etti.

Kadın kırlara doğru yoluna devam edecekti. Dün gece gene bahçesinde bir aşağı bir yukarı yürüyüp durmuş muydu? Gene çalışma odasının penceresini tıkırdatmış ve "Aya bak, aya bak, Herbert!" diye bağırmış mıydı?

Ve Herbert aya bakmıştı.

Mrs. Jarvis mutsuz olduğunda kırlarda yürürdü, fincan tabağı biçimli bir çöküntü vardı, oraya kadar yürürdü, gerçi daima çok daha uzak bir bele gitmek isterdi ama; orada yere oturur, pelerininin altına gizlediği küçük kitabı çıkarır ve birkaç dize okur, çevresine bakınırdı. Çok mutsuz değildi, kırk beş yaşında olduğu düşünülürse, belki de hiçbir zaman çok mutsuz, umutsuzca mutsuz olmayacaktı, yani bazen savurduğu tehditlerde söylediği gibi kocasını terk edecek, bu efendiden adamın meslek yaşamını mahvedecek kadar.

Gene de söylemeye gerek yok, kırlarda yürüyüşe çıkmış bir papaz karısı ne büyük risklere atar kendini. Kısa boylu, esmerdi, çakmak çakmak gözler, şapkasında bir sülün tüyü, Mrs. Jarvis tam inancını kırlarda yitirecek kadınlardandı,

-Tanrısına evrensel unsurla başkaldıracak kadınlardan, yani- ama inancını kaybetmedi, kocasını terk etmedi, şiirini hiçbir zaman sonuna kadar okuyup bitirmedi, kırlarda yürümeye devam etti, karaağaçların ardından görünen aya baktı. Scarborough üzerinde boy atan otların içinde otururken duygulandı... Evet, evet, tarlakuşu göğe ağdığında; bir ya da iki adım öne doğru yer değiştiren koyunlar çayırları ezip aynı zamanda çanlarını çaldırdıklarında; esinti önce çıkıp sonra dindiğinde, yanağa bir öpücük kondurup giderek; aşağıda, denizin üzerindeki gemiler birbirlerine çarpacakmış gibi olup da sanki görünmez bir elle çekilerek yollarına devam ettiklerinde; havada uzak patlamalar olduğunda ve hayalet atlılar dörtnala gelip sonra uzaklaştıklarında; ufuk mavi, yeşil, duygusal olduğunda- o zaman iç geçirirdi Mrs. Jarvis, "Ah, verebilen biri olsa... ah ben birine bir şey verebilsem..." Ama ne vermek istediğini bilemezdi ne de ona verebilecek olanın kim olduğunu.

"Mrs. Flanders beş dakika önce çıktı, Kaptan," dedi Rebecca. Kaptan Barfoot beklemek üzere bir koltuğa oturdu. Dirseklerini koltuğun üzerine dayadı, ellerini birbirinin üzerine kavuşturdu, sakat ayağını öne doğru, lastik uçlu bastonu da onun yanına uzattı, hiç kıpırdamadan oturdu. Kaskatı kesilmiş gibiydi. Düşünüyor muydu? Büyük olasılıkla aynı düşünceleri, tekrar tekrar. Peki, bunlar "iyi" düşünceler miydi, ilginç düşünceler miydi? Tepesi attı mı atan adamdı; inatçı, sadık. Kadınlar şunu hissetmiş olmalı: "İşte yasa. İşte düzen. Öyleyse bu adamın kıymetini bilmeliyiz. Geceleri Kaptan Köprüsü'nde o duruyor," sonra ona kupasını ya da her neyse, verdikten sonra, gözlerinin önünden deniz kazaları ve felaket görüntüleri gelir geçerdi, bunlarda bütün yolcular kamaralarından yuvarlanarak çıkar gelirler, kaptan yerindedir, düğmeleri ilikli denizci ceketi içinde, fırtına

onun dengidir, bir tek ona yenilir, başka kimseye değil. "Oysa benim bir ruhum var," diye düşünürdü Mrs. Jarvis, Kaptan Barfoot burnunu ansızın büyük kırmızı bir mendile silerken, "üstelik adam aptalın teki, başka bir şey değil, fırtına herkes kadar benim de fırtınam"... diye düşünürdü Mrs. Jarvis Kaptan onlara uğradığında; Herbert'in dışarıda olduğunu görünce, iki ya da üç saat hemen hiç konuşmadan bir koltukta otururdu. Oysa Betty Flanders'ın aklına hiç böyle düşünceler gelmezdi.

"Aḥ, Kaptan," dedi Mrs. Flanders, oturma odasına dalarak, "Barker'ın adamının peşinden koşmak zorunda kaldım... inşallah Rebecca... umarım Jacob..."

İyice soluk soluğaydı, ama aklı son derece başındaydı ve gazcıdan aldığı ocak fırçasını yere koyarken, hava ne kadar da sıcak dedi, pencereyi daha da açtı, bir kılıfı düzeltti, sanki kendine çok güveniyormuş gibi, Kaptan'dan çok hoşlanıyormuş, ondan epeyce daha gençmiş gibi. Gerçekten de, üzerinde mavi önlüğüyle otuz beşten daha fazla göstermiyordu. Adam ellisinin çok üstündeydi.

Ellerini masanın orasında burasında gezdirdi; Betty çene çalmayı sürdürürken Kaptan başını bir yandan ötekine çevirdi durdu, küçük sesler çıkardı, tamamıyla gevşemiş haldeydi- yirmi yıldan sonra.

"Eh," dedi bir süre sonra, "Mr. Polegate'den haber geldi."

Mr. Polegate'den gelen haber oğlanlardan bir tanesini üniversitelerden birine yollayınız, tavsiyesinden öte bir şey değildi.

"Mr. Floyd Cambridge'de.. hayır, Oxford'da... eh, işte birinden birinde," dedi Mrs. Flanders.

Kadın pencereden dışarıya baktı. Küçük pencerelerdi ve bahçenin moruyla yeşili gözlerinde yansıdı.

"Archer'in dersleri çok iyi gidiyor," dedi. "Kaptan Maxwell'den çok iyi bir karne geldi."

"Mektubu Jacob'a göstermeniz için bırakıyorum," dedi Kaptan, beceriksizce zarfın içine tıkıştırmaya çalışarak.

"Jacob kelebeklerinin peşinde her zamanki gibi," dedi Mrs Flanders biraz sinirlenerek, ama birden aklına gelen başka bir şeye şaştı. "Kriket sezonu bu hafta başlıyor."

"Edward Jenkinson istifasını verdi," dedi Kaptan Barfoot.

Mrs. Flanders, "Demek ki belediye meclisi üyeliği için adaylığınızı koyacaksınız?" diye haykırdı, dosdoğru Kaptan'ın gözlerinin içine bakarak.

Kaptan Barfoot "Ha, o konuya gelince," diye söze başladı, koltuğuna daha da gömülerek.

Böylece Jacob Flanders, 1906 senesinin ekim ayında Cambridge'e gitti.

III

"Burası sigara içilen bir kompartıman değil," diye itiraz etti Mrs. Norman, sinirli fakat çok cılız bir sesle, vagonun kapısı menteşeleri üzerinde dönerek açılıp da güçlü kuvvetli bir delikanlı içeri daldığında. Delikanlı onu duymamış gibiydi. Tren Cambridge'den önce durmuyordu ve işte, kadın bir tren kompartımanında genç bir erkekle kapalı kalmıştı.

Seyahat çantasının kilidine bir dokundu ve koku şişesiyle Mudie's'den ödünç aldığı romanın elinin altında olduklarından emin oldu (delikanlı sırtı ona dönük olarak ayakta durmuş, bagajını rafa yerleştiriyordu). Sağ elimle koku şişesini fırlatırım diye düşündü, sol elimle de kondüktörü çağıran zile asılırım. Elli yaşındaydı ve üniversitede okuyan bir oğlu vardı. Gene de, erkeklerin tehlikeli oldukları bilinir. Gazetesindeki sütunun yarısını okudu; sonra, güvencede olup olmadığı sorusunu yanılmaz dış görünüş sınavıyla karara bağlamak için gazetenin kenarından kaçamak bir bakış fırlattı... Ona gazetesini ödünç verebilirdi. Ama genç erkekler *Morning Post* okur mu? Ne okuduğunu görmek üzere baktı- *Daily Telegraph.*

Çoraplarını (lastikleri gevşek) ve kravatını (pejmürde) bir kez daha inceledikten sonra tekrar yüze döndü. Ağız üzerinde durdu. Dudaklar sımsıkı kenetliydi. Gözleri inikti, çünkü okumaktaydı. Çok kesin, kararlı, genç, gene de tasasız, hiçbir şeyin farkında değil- insanı bir yumrukta yere sermeye gelince! Hayır, hayır, hayır! Kadın şimdi dudaklarında hafif bir gülümseme, pencereden dışarıya, sonra yeniden delikanlıya baktı, çünkü öteki kadını fark etmemişti. Ciddi, dünyadan habersiz... başını kaldırdı, bakışları onu deldi geçti... öylesine alakasız duruyordu ki, nedense, ortayaşlı bir hanımın yanında... derken, gözlerini -maviydilermanzaraya dikti. Yokmuşum gibi davranıyor, diye düşündü kadın. Ama kendi kabahati değildi ki burasının sigara içilen bir kompartıman olmaması, eğer buysa delikanlının davranışının sebebi.

Kimse kimseyi olduğu gibi göremez, hele bir tren kompartımanında garip bir delikanlının karşısında oturan orta yaşlı bir hanım, hiç. Bir bütünü görürler -türlü türlü şeyler görürler- kendilerini görürler... Mrs. Norman dönüp Mr. Norris'in romanlarından birinden üç sayfa okudu. Delikanlıya şunu mu demeliydi (ne de olsa oğluyla yaşıttı): "Sigara içmek istiyorsan, içebilirsin"? Hayır; varlığını hiç mi hiç umursamıyor gibiydi... rahatsız etmek istemedi.

Ama ilgisizliği, kendi yaşında bir kadının bile dikkatini çektiğine göre, şöyle ya da böyle -onun için, en azındanefendi, yakışıklı, ilginç, seçkin, güçlü kuvvetli bir delikanlı olması gerekmez miydi, tıpkı kendi oğlu gibi? İnsan onun gördüklerine güvenmek durumunda. Her neyse, delikanlı on dokuz yaşındaki Jacob Flanders'dı. İnsanları bir kalemde özetlemeye çalışmanın yararı yok. İpuçlarını izlemeli, söylediklerini değil, yaptıklarını da değil tam tamına - örneğin, tren istasyona girdiğinde, Mr. Flanders kapıyı hızla açtı ve 'İzin verir misiniz," diyerek ya da doğrusu bu kelimeleri

ağzının içinde yuvarlayarak hanımın bagajını dışarı koydu; bu işi yaparken pek becerikli olduğu da söylenemezdi.

"Kim..." dedi kadın, oğlunu bulur bulmaz; ama platform çok kalabalık. Jacob da gitmiş olduğu için, cümlesini bitirmedi. Burası Cambridge'di, hafta sonunu burada geçireceği için, gün boyu sokaklarda, yuvarlak masaların etrafında genç erkeklerden başka bir şey görmediği için birlikte yolculuk ettiği delikanlının görüntüsü aklından tamamıyla çıktı, bir çocuğun dilek kuyusuna attığı eğri toplu iğne suyun üzerinde nasıl bir kez döner de kaybolup giderse, öyle.

Gökyüzü her yerde aynıdır derler. Seyyahlar, kazazedeler, sürgünler ve ölmekte olanlar bu düşünceyle avuntu bulurlar, hele mistik yaradılıştaysanız, o pürüzsüz yüzeyden yere doğru inen kuşkusuz bir çeşit avuntu hatta vahiydir. Ama Cambridge üzerinde -en azından King's College'in kilisesinin çatısı üzerinde- durum farklıdır. İnsan açık denizdeyken bir büyük şehir, geceleyin havaya parlak bir ışık yollar. King's College Kilisesi'nin girinti çıkıntılarına sinmiş sokulmuş gökyüzünün başka yerlerdeki gökyüzünden daha hafif, daha az ağır, daha ışıltılı olduğunu varsaymak sadece süslü bir hayal midir? Cambridge sadece gecenin içine doğru ışıl ışıl yanmaz, gündüz de öyle değil midir?

Bak, ayine doğru giderlerken, nasıl da rüzgârla kabarıyor cübbeler, sanki içlerinde yoğun, bedensel hiçbir şey yokmuş gibi. Nasıl da heykel gibi oyulmuş yüzler, nasıl da bir emniyet, sofulukla sıkı düzene alınmış bir otorite, cübbelerin altında yolu tepen sağlam botlar olsa da. Nasıl düzenli bir sıra halinde yol alıyorlar. Balmumundan kalın mumlar dimdik; delikanlılar beyaz cüppeler içinde ayağa kalkıyor; aynı esnada hizmete hazır kartal, kollarını iki yana açarak büyük beyaz kitabı kaldırıyor göstermek için.

Eğik bir ışık huzmesi geçip gidiyor her pencerenin içinden, içindeki en küçücük toz zerresi bile mor ve sarı, geçtiği yerde taşın üzerinde kırılıyor, öyle ki taş hafifçe kırmızı, sarı, mor tebeşirleniyor. Ne karın ne yeşil otların, ne kışın ne de yazın hükmü var eski renkli camın üzerinde. Bir fenerin camlarının yanan alevi en rüzgârlı gecede bile sönmeyecek biçimde koruması gibi -sürekli bir ışıkla yanar ve ağaç gövdelerini koyu koyu aydınlatır ya- kilisenin içinde de her şey benzer bir düzen içindeydi. Ağırbaşlılıkla yankılandı sesler; bilgece cevap verdi org, sanki unsurların da onayını alarak omuz verirmiş gibiydi insanoğlunun inancına. Beyaz cübbeli karaltılar bir taraftan öteki tarafa geçtiler; kâh basamakları çıktılar, kâh indiler, son derece düzenli bir biçimde.

... Bir ağacın altına fener koyarsanız, ormandaki bütün börtü böcek ona doğru gelir -garip bir topluluktur onlar, orada kaynaşıp, dönenip, başlarını cama vursalar da belli bir amaçları yok gibidir,- anlamsız bir esine uyarak hareket ederler. İnsan onların fenerin çevresinde dolanıp içeriye girmek ister gibi kör kör camı tıklatışlarını seyretmekten yorulur, içlerinde en esrimişleri iri bir tosbağadır, omuz atıp ötekilerin arasından yol açar kendine. Ah, ama o da ne? Ardarda korkunç silah sesleri yankılanır ormanda -sertçe şaklarlar; halka halka genişler ses- sonra sessizlik yayılır örter üzerini. Bir ağaç- bir ağaç devrildi, ormanda bir çeşit ölüm. Ardından, ağaçlarda rüzgâr hüzünlü hüzünlü uğuldar.

Peki King's College'in kilisesindeki bu ayin -ona neden kadınların da katılmasına izin veriyor? Kuşkusuz, insanın zihni dağılıyorsa (ki Jacob çevresini olağanüstü boş bakışlarla süzüyordu, başını geriye atmış, dua kitabının yanlış sayfasını açmıştı) zihin dağılıyorsa bu, bir sürü şapkacı dükkânının ve dolaplar dolaplar dolusu rengârenk kadın elbisesinin oturacak yerleri hezarenden sıralar üzerinde boy

göstermelerinden. Başlar ve bedenler gerektiğince sofu da olsalar, insan tek tek kişileri ayırt edebiliyor -bazıları mavi seviyor, diğerleri kahverengi; bazıları tüy, kimileri hercai menekşe ve unutmabeni. Hiç kimsenin aklından kiliseye köpek getirmek geçmez. Çünkü köpek çakıl döşeli bir yola pekâlâ yakışsa da, çiçeklere saygısızlık etmese de, kilisenin ortasındaki kulvardan aşağıya doğru inişi, bakına bakına, bir bacağını havaya kaldırışı ve sütunlardan birine insanı dehşetten donduran (eğer bir cemaatin üyesiyseniz- tek başınıza olduğunuzda, mahcubiyet söz konusu değildir) bir niyetle yaklaşması yok mu, köpek bir ayini berbat eder. Bu kadınlar da öyle - tek tek sofu, seçkin olsalar ve kocalarının teolojisi, matematiği, Latincesi ve Yunancasının kefaleti altında bulunsalar da. Tanrı bilir neden böyle olduğunu. Her şeyden önce, diye düşündü Jacob, günah kadar çirkinler.

Bir hışırdama ve fısıldaşma sarmıştı ortalığı. Jacob, Timmy Durrant'ın bakışını yakaladı; ciddiyetle süzdü onu; sonra son derece ağırbaşlı bir tavırla göz kırptı.

Girton'a giden yol üzerindeki villanın adı "Waverley"di, Mr. Plumer'ın Scott'a bayıldığından ya da villasına isim koyacağından değil, ama ön lisans talebelerini ağırlamak durumundaysanız isimler işe yarar ve pazar günü öğle yemeği vakti, oturmuş dördüncü talebeyi beklerlerken, kapıların üzerindeki isimlerden söz açıldı.

Mr. Plumer, "Ne can sıkıcı," diye lafı yarıda kesti, dayanamamıştı. "Mr. Flanders'ı tanıyanınız var mı?"

Mr. Durrant tanıyordu; bu yüzden hafifçe kızararak eminim ki, filan gibi birşeyler geveledi - Mr. Plumer'a bakarak ve konuşurken pantalonunun sağ paçasını yukarı doğru çekerek. Mr. Plumer kalktı ve şöminenin önünde ayakta durdu. Mrs. Plumer içi dışı bir, dost bir arkadaş havasında gül-

dü. Kısacası, sahneden, dekordan, olaydan, hatta insanın içini ürperten kıraçlığıyla boynunu bükmüş mayıs bahçesinden ve tam o anda güneşin önünden geçmeyi seçen bir buluttan daha korkunç bir şey olamazdı. Bahçe vardı, tabiî. Hepsi aynı anda oraya baktılar. Bulut yüzünden yapraklarda gri bir ürperti gezindi, bir de serçeler- iki serçe.

"Bana kalırsa," dedi Mrs. Plumer; delikanlılar bahçeye bakarken doğan bir anlık sessizlikten yararlanarak kocasına baktı, adam ise çıngırağı çaldı, yaptığının sorumluluğunu tam olarak üstlenmese de.

İnsan hayatına yapılan bu bir saatlik hakaretin hiçbir mazereti olamaz, bir tek kuzu etini dilimlerken Mr. Plumer'ın aklına gelen düşünce dışında, ya hiçbir hoca öğle yemeği daveti vermeseydi ne olurdu. Pazarlar birbiri ardınca geçse, erkekler dosdoğru yollarına gitseler, avukat, doktor, parlamento üyesi, işadamı falan olup- hiçbir hoca öğle yemeği daveti vermese- ne olurdu-

"E, nane sosu mu kuzuyu adam ediyor, yoksa kuzu mu nane sosunu?" diye sordu hemen yanında oturan delikanlıya, şimdiden beş buçuk dakikayı aşmış bulunan sessizliği bozmak üzere.

"Bilmiyorum, efendim," dedi delikanlı, kıpkırmızı oldu.

Tam o anda Mr. Flanders içeri girdi. Saati şaşırmıştı.

Et yemeğini o an bitirmiş olmalarına rağmen, Mrs. Plumer lahanadan bir tabak daha aldı. Jacob, tabiî, etini onun lahanasını yemesi için gereken zaman içinde bitirmeye karar vermiş olarak, bir iki kere başını kaldırıp baktı- ne var ki delicesine açtı. Mrs. Plumer bunu görünce, Mr. Flanders'ın hoşgörüsüne sığınarak, meyveli pastayı getirmelerini söyledi. Ancak ikisinin anladığı bir baş işaretiyle hizmetçi kıza Mr. Flanders'ın tabağına yeniden koyun eti koymasını işaret etti. Kız koyun etine baktı. Geriye pek bir şey kalmayacaktı.

Mrs. Plumer'ın kabahati değildi- öyle ya, babasının ken-

disini bundan kırk yıl önce Manchester'in banliyölerinde peydahlaması üzerinde nasıl bir denetimi olabilirdi ki? Bir kez peydahlandıktan sonra da kuruşu kuruşa ekleyen bir aileden, içini bürüyen hırsla serpilip büyümesin de, tırmanılacak basamakları içgüdüsel olarak bilerek George Plumer'ın arkasına geçip onu merdivenin tepesine kadar çıkarmak için bir karınca kararlılığıyla didinmesin de ne yapsındı? Merdivenin tepesinde ne vardı? Bütün basamakların geride kaldığı duygusu herhalde; çünkü Mr. Plumer Fizik Profesörü ya da her neyse, ondan olduğunda, Mrs. Plumer kocasının seçkinliğine sıkı sıkıya sarılıp gözünü ta o aşağılara doğru çevirebilecek ve iki çirkince kızına da ite kaka merdivenin basamaklarını çıkartacak konumdaydı.

"Dün at yarışlarına gittim," dedi Mrs. Plumer. "İki küçük kızımla."

Onların da kabahati değildi ayrıca. İçeri, oturma odasına girdiler, beyaz elbiseleri ve mavi kurdeleleriyle. Sigara tuttular. Rhoda babasının soğuk gri gözlerini almıştı. Soğuk gri gözleri vardı George Plumer'ın, ama onlarda soyut bir ışık vardı. İran hakkında, alize rüzgârları hakkında konuşabilirdi, Reform Tasarısı ve hasat döngüsü hakkında. Raflarda Wells'in ve Shaw'un kitapları vardı; masanın üzerinde botları çamurlu solgun adamların yazdığı altı peniye satılan ciddi haftalık dergiler -soğuk suyla durulanmış ve iyice sıkılmış beyinlerin haftalık gıcırtısı ve gacırtısı- hüzün veren yayınlar.

"Şunların ikisini de okumadıkça hiçbir şey hakkındaki gerçeği biliyorum diyemem!" dedi Mrs. Plummer gülücükler saçarak, yüzüğün hiç mi hiç yakışmadığı çıplak kırmızı eliyle "İçindekiler" sayfasını patpatladı.

"Tanrım! Tanrım! Tanrım!" diye haykırdı Jacob, üniversiteli dört genç evden ayrılırlarken. "Aman Tanrım!"

"Canına yandığımın!" dedi, sokakta bakışlarıyla mor salkım ya da bisiklet aranarak- özgürlük duygusunu geri getirecek herhangi bir şey.

"Canına yandığımın," dedi Timmy Durrant'a, öğle yemeğinde dünyanın kendisine gösterdiği yüzü özetlemek için, böyle bir dünya düpedüz vardı demek ki -hiç kuşku yoktu buna- fakat ne gereksizdi, böyle bir dünyaya inanmak- Shaw, Wells ve altı penilik ciddi dergiler! Ne yapmak istiyorlardı, oğup temizleyerek, yıkarak, bu orta yaşlı insanlar? Hiç mi Homeros, Shakespeare, Elizabeth Dönemi yazarlarını okumamışlardı? Bütün bunları gençlikten ve doğal eğilimlerinden gelen duyguların ışığında apaçık görüyordu. Zavallı düzenbazların uyduruk tezgâhı da buydu. Gene de içinde acımaya benzer bir şey vardı. O acınası küçük kızlar-

Rahatsızlığının derecesi yaşama açlığından sarhoş düştüğünün kanıtıydı. Küstah ve deneyimsizdi, ama insan ırkının yaşlıcalarının ufka karşı diktikleri şehirlerin, yanıp durmakta olan alacalı bir alevin önünde dimdik yükselen, çıplak tuğlalardan örülmüş varoşlar, kışlalar ve disiplin yuvaları gibi göründüğünden kesinlikle emindi. Etkilenmeye açıktı; ama bu, kibritin alevini gizlemek için yaptığı elini çukurlaştırma hareketindeki kendine güvene ters düşüyordu. Cevher sahibi bir delikanlıydı.

Zaten, insan ister üniversite öğrencisi, ister mağazada tezgâhtar, ister kadın olsun ister erkek yirmi yaşlarında herkese bir şok gibi gelir yaşlıların dünyası- olduğumuz şeyin önünde öylesine kara bir heyula gibi yükselir ki; gerçekliğin önünde; kırların ve Byron'ın; denizin ve deniz fenerinin; sarı dişli koyun çenesinin; gençliği öylesine katlanılmaz kılan o inatçı, önüne geçilmez inançlılığın -"Ben neysem oyum ve o kalmaya niyetliyim," bütün bunlar hiçbir biçime sokulamaz, meğer ki Jacob biçimini kendisi bulsun. Plumerler onu bundan alıkoymaya çalışacaklar. Wells'le

Shaw ve altı penilik ciddi dergiler tepesine binecekler. Her pazar günü yemeğe çıktığında -yemek davetlerinde ve çay davetlerinde- aynı şok yaşanacak- dehşet- rahatsızlık- sonra haz, çünkü nehir kıyısında yürürken her adımda içine çektiği öyle sarsılmaz bir güven, dört bir yandan gelen öylesine bir onaylanma ki, önünde eğilen ağaçlardan, maviliğin içinde yumuşacık yükselen külrengi kulelerden, rüzgârla gelen ve havada asılı kalan seslerden, içinde yaylar varmış gibi olan mayıs havasından, zerrecikli esnek havadan- kestane ağacının çiçeği, polen, mayıs ayında havaya doygunluğunu veren her neyse, ağaçların çizgilerini bulanıklaştıran, goncaların sakızını akıtarak yapıştıran, yeşili her yere bulaştıran. Nehir de akar gider yanından, ne kabarmıştır, ne de hızlı hızlı akar, ama içine giren küreği yapış yapış sarar, ucundan beyaz su damlaları akıtır, yeşil yeşil akar ve başlarını eğmiş su bitkilerinin üzerinden geçer, onları uzun uzun okşar sanki.

Sandallarını çektikleri yerde ağaçlar dallarını yerlere kadar indirmişlerdi, en yüksekteki yaprakları suyun halkalarında yıkanıyor, sudaki yaprakların oluşturduğu ıslak yeşil perde, kuru yapraklar kımıldadıkça yaprak-milimi kımıldıyordu. Birden bu rüzgâr ürpertisi- ansızın gökyüzünün bir ucu; Durrant, kiraz yerken, büzüşmüş sarı kirazları yaprakların yeşil perdesi arasından atıyor, kirazların sapları kâh içeri kâh dışarı, göz kırpar gibi sıçrayarak gözden kayboluyor, bazen de yarısı yenmiş bir kiraz kırmızı kırmızı yeşilin içine dalıp kayboluyor. Sırtüstü yatarken çayır Jacob'un göz hizasındaydı; düğün çiçekleriyle yaldız yaldızdı, ama mezar taşlarının üzerindeki, o taşıp dökülecek gibi olan, ince yeşil bir su tabakasına benzeyen çayırlardan değildi, özsulu, sık otluydu. Başını geriye doğru attı, yattığı yerden, çocukların otlara gömülü bacaklarını ve ineklerin ayaklarını gördü. Hırş, hırş çiğneme sesleri duydu; sonra otların içinde atılan

kısa bir adım; sonra gene, otları kökünden koparırlarken hırş, hırş, hırş. Önünde iki beyaz kelebek karaağacın etrafında dönerek yükseldiler, yükseldiler.

"Jacob başka yerlerde," diye düşündü Durrant, başını okuduğu romandan kaldırarak. Bir iki sayfa okuyor, sonra garip, sistemli bir biçimde başını kaldırıp bakıyordu, her kaldırdığında da kesekâğıdından birkaç kiraz alıyor, dalgın dalgın yiyiyordu. Başka sandallar yanlarından geçiyordu, birbirlerine çarpmamak için yan yan gidiyorlardı, çünkü kıyılara çekilmiş birçok sandal vardı, beyaz elbiseler vardı şimdi, iki ağacın arasındaki boşlukta bir çapak, ağaçlardan birinin gövdesine dolanmış mavi bir iplik-Lady Miller'in piknik daveti. Başka sandallar da gelip duruyordu, Durrant yerinden kalkmadan, sandalı kıyıya daha da yanaştırdı.

"Oh-h-h-h," diye inledi Jacob, sandal sallanırken ve ağaçlar sallanırken ve beyaz elbiseler ve beyaz flanel pantolonlar uzayıp kısalarak kıyıdan yukarı doğru fasılalarla tırmanırlarken.

"Oh-h-h-h," doğrulup oturdu ve yüzüne bir paket lastiği patlatılmış gibi oldu.

"Annemin arkadaşları onlar," dedi Durrant. "Bu yüzden ihtiyar Bow sandal konusunda son derece titizlendi."

Üstelik bu tekne Falmouth'dan St. Ives Körfezi'ne kadar bütün sahili dolaşmıştı. Daha büyük bir tekne, on tonluk bir yat, haziranın yirmisi civarında, tamamen sefere hazır olacak, dedi Durrant...

"Nakit sorunum var," dedi Jacob.

"Benimkiler onun icabına bakar," dedi Durrant (bir bankerin oğluydu, babası vefat etmiş).

"Ben ekonomik bağımsızlığımı korumak niyetindeyim," dedi Jacob gergin bir biçimde (biraz sinirlenmişti).

"Annem Harrogate'e gideceğinden söz etmişti," dedi biraz kızarak, eliyle mektuplarını sakladığı cebine dokundu.

"Dayının Müslüman olduğu hikâyesi doğru mu?" diye sordu Timmy Durrant.

Jacob, Durrant'ın odasındalarken Morty Dayı'nın hikâyesini anlatmıştı ona dün gece.

"Aslını istersen, köpekbalıklarına yem olmuştur bence," dedi Jacob. "Bak hele, Durrant, hepsini bitirmişsin!" diye bağırdı. Kirazların olduğu kesekâğıdını buruşturup suya attı. Kesekâğıdını suya atarken adada Lady Miller'in piknik davetlileri gözüne ilişti.

Bir mahcubiyet, bir keyifsizlik, bir kasvet geldi yerleşti gözlerine.

"Yolumuza devam edelim mi... bu feci kalabalık..." dedi.

Nehir yukarı yollarına devam ettiler, adanın önünden geçerek.

Tüy gibi beyaz ay göğün hiçbir zaman kararmamasını sağlıyordu; gece boyu kestane çiçekleri yeşillikte beyaz beyaz parlamışlardı; çayırlarda frenk maydanozu donuk donuk parlıyordu.

Büyük Avlu'dan duyulan tabak şakırtılarına bakılırsa, Trinity'de garsonlar porselen tabakları iskambil kâğıdı gibi karıştırıp durmuş olmalıydılar, fakat Jacob'un odası Neville Avlusu'ndaydı; en tepede; o yüzden insan oraya vardığında biraz soluk soluğa kalıyordu; ama o odasında değildi. Yemek Salonu'nda yemek yiyor olmalıydı. Geceyarısından çok önce zifiri karanlık olur Neville Avlusu, bir tek karşıdaki beyaz sütunlar her zaman beyaz kalır, bir de çeşmeler. Garip bir etki yaratır büyük kapı, soluk yeşilin üzerinde dantel gibidir. Pencereden bile tabak sesi duyarsınız; aynı zamanda da hummalı bir konuşma, yemek yiyenlerden ge-

len; Yemek Salonu'nun ışıkları yanar ve iki yana da açılan yaylı kapılar yumuşak bir çarpma sesi çıkararak açılır ve kapanır. Geç kalanlar vardır.

Jacob'un odasında yuvarlak bir masa ve iki alçak iskemle vardı. Şöminenin üzerindeki rafta bir kavanozun içinde sarı bayraklar; annesinin fotoğrafı; üzerlerinde küçük hilaller, armalar, isim başharfleri olan cemiyet kartları; notlar ve pipolar; masanın üzerinde kırmızıyla kenar çizgisi çekilmiş bir kâğıt vardı- bir deneme, hiç kuşkusuz- "Tarih Büyük Adamların Yaşamöykülerinden mi İbarettir?" Bir sürü kitap vardı, pek azı Fransızcaydı; ama adam olan istediğini okur, keyfi istediği gibi, abartılı bir coşkuyla. Wellington Dükü'nün Yaşamı, mesela; Spinoza'nın; Dickens'in eserleri; *Faery Queen*; sayfaları arasında ipek inceliğinde kurutulmuş gelincik yaprakları olan bir Yunanca Sözlük; bütün Elizabeth dönemi yazarları. Terlikleri inanılmaz derecede eskiydi, kenarları suya değecek kadar yanmış sandallar gibi. Eski Yunanlıların fotoğrafları vardı, bir de Sir Joshua'nın bakır gravürü- hepsi de çok İngilizdi. Bir de Jane Austen'in eserleri, başka birinin seçimlerini gözetmek uğruna belki. Carlyle'ı ödül olarak almıştı. Rönesans dönemi İtalyan ressamları üzerine kitaplar vardı, bir tane *At Hastalıkları El Kitabı* ve bütün o bildik ders kitapları. Boş odadaki hava boğucu, perdeyi ancak şişiriyor; kavanozdaki çiçekler kımıldıyor. Hasır koltukta bir dal çıtırdıyor, üzerinde hiç kimse oturmadığı halde.

Merdivenlerden biraz yan yan inen (Jacob pencerenin içindeki çıkmada oturmuş Durrant'la konuşuyordu; sigara içmekteydi, Durrant ise haritaya bakıyordu) ellerini arkasına kenetlemiş, cübbesi rüzgârla şişmiş yaşlı adam duvara yaklaştığında biraz hızlandı hafifçe dengesini kaybederek; son-

ra yukarıya, odasına çıktı. Sonra bir başkası daha, elini kaldırıp sütunları, kapıyı, gökyüzünü öven; bir tane daha, çevik, kendisini beğenmişçe. Hepsi merdivenden yukarı çıktılar; karanlık pencerelerde üç ışık yandı.

Cambridge üzerinde ışık yanıyorsa eğer, bu üç odada yanıyordu; şurada Yunanca yanıyor; orada Biyoloji; Felsefe zemin katta. Zavallı ihtiyar Huxtable düz yürüyemez- Sopwith de yirmi yıldır her gece gökyüzünü övmüş durmuştur; Cowan ise hâlâ aynı hikâyelere kıh kıh güler durur. Sade ya da arı-duru, hele hele baştan aşağı görkemli değildir bilimin ışığı, çünkü onları o ışığın altında gördüğünüzde (duvarda ister Rosetti ya da Van Gogh röprodüksiyonu olsun, kâsedekilerse ister leylâk isterse de eski pipolar), nasıl da birer rahip gibi görünürler gözünüze! Nasıl da bir manzara seyretmeye ve hiç yemediğiniz bir pastayı yemeye gittiğiniz bir yer gibidirler! "Pastanemizin başka hiçbir yerde şubesi yoktur." Gerisin geriye Londra'ya dönersiniz; büyük ikram sona ermiştir.

İhtiyar Profesör Huxtable, bir saat şaşmazlığıyla elbisesini değiştirip, kendini bir iskemleye bıraktı; piposunu doldurdu; gazetesini seçti; ayaklarını bilekten çaprazladı ve cebinden gözlüklerini çıkardı. Sonra yüz derisi birden kat kat döküldü, sanki birtakım destekler çekilip alınıvermiş gibi. Gene de, bir metro kompartımanında yan yana oturmuş bir sıra insanın kafalarını çekip alın, ihtiyar Huxtable'ın kafası hepsine eşittir. Şu anda, gözleri basılı harflere doğru kayarken, beyninin koridorlarından aşağı doğru ilerleyen nasıl da bir geçit resmi; düzenli, çevik, üstelik uygun adım ilerlerken küçük küçük kollarla güçlenir de, ta ki bütün salon, kubbe, ne derseniz adına, düşüncelerle dolup taşıncaya kadar. Böyle bir içtima başka hiçbir beyinde görülmez. Gene de bazen, koltuğun kenarına yapışarak saatlerce yerinde oturur, karaya oturmuş bir adam gibi sıkıca tutu-

nur oraya, sonra da nasırı sızladığı için ya da belki de gutu, nasıl lanet okur, hele, aman Tanrım, onu paradan söz ederken duysanız, deri kesesini çıkarıp en ufak gümüş parayı bile zorla harcayışını, türlü türlü yalanlar söyleyen ihtiyar bir köylü kadına benzeyen o gizli kapaklı, şüpheci hallerini. Garip bir tutukluk, bir büzüşme- sonra harikulade bir aydınlanma. Bütün bunları kapsayan o dingin geniş alındır ve bazen o uyurken ya da gecenin sessizce uzayıp giden bölümlerinde, başının altına taştan bir yastık almış, son muzaffer uykusunu uyuyor sanırsınız.

Bu arada, Sopwith garip bir sekişle şömineden doğru yaklaştı, geldi, çikolatalı pastayı eşit dilimlere böldü. Geceyarısına ve hatta belki daha geç vakitlere kadar odasında öğrenciler olacaktı, kimi zaman on ikiye kadar çıkar sayıları, kimi zaman da üç ya da dört olur; fakat hiç kimse ayağa kalkmadı onlar odaya girip çıktıklarında; Sopwith konuşmasına devam etti. Konuşma, konuşma, konuşma -sanki her şey konuşulabilirmiş- ruhun ta kendisi dudakların arasından ince gümüş yuvarlaklar halinde çıkıncaya kadar, genç erkeklerin zihninde gümüş gibi, ay ışığı gibi çözülüp ayrışan incecik gümüş yuvarlaklar. Evet, çok uzaklarda hatırlarlar onları ve derin bir uyuşukluk içinde dönüp bakışlarını geriye yöneltirler, tazelenirler.

"Eh, buyrun bakalım. Bizim Chucky. Sevgili yavrum, hayat iyi davranıyor mu sana?" Chucky, zavallıcık, içeri girer, başarısız taşralı, asıl adı Stenhouse, ama tabiî Sopwith onun takma adını söyleyerek her şeyi, her şeyi, "hiçbir zaman olamayacaklarım"ı hatırlatırdı- evet, gerçi ertesi gün, gazetesini satın alır ve ilk trene binerken her şey ona çocukça, saçma gelir; çikolatalı pasta, delikanlılar; Sopwith'in her şeyi derleyip toparlayışı; hayır, hiç de değil; oğlunu da oraya yollayacaktı. Oğlunu da oraya yollamak için kuruş kuruş

para biriktirecekti. Sopwith konuşmaya devam etti; konuşmak için rahatsız bir sohbetin sert liflerini -delikanlıların ağızlarından zorla dökülenleri,- kıvırıp bükerek, onları alıp kendi pürüzsüz çelengine örerek, onların parlak yanlarını göstererek, parlak yeşilleri, sivri dikenleri, erkekçe yanları. Bayılırdı buna. Evet, erkekseniz Sopwith'e her şeyi söyleyebilirdiniz, ta ki belki kendisi iyice ihtiyarlayıncaya ya da bunayıncaya kadar -o gümüş yuvarlaklar kalp bir tını çıkarasıya, üzerlerindeki yazı göze biraz basit görünesiye, resim insana biraz fazla pırıl pırıl gelesiye, hep aynı resim olduğu anlaşılasıya kadar; Yunani bir delikanlı profili. Ama erkekler ona gene de saygı beslerlerdi. Kadınsa, altta gizlenen rahibi görür, içi ister istemez küçümsemeyle dolardı.

Cowan, Erasmus Cowan, şarabını yalnız başına yudumlardı ya da belleği onunla tıpatıp aynı zaman dilimini kapsayan pembe beyaz küçük bir adamla birlikte; şarabını yudumlar ve öykülerini anlatır ve kitap açmadan Latince söylerdi, Vergilius, Catullus, lisan dudaklarının üzerinde şarapmışçasına. Yalnız, -bazen insan bunu düşünür- birden şair içeri dalıverse ne olurdu? "Bu mu benim imgem?" diyebilir, parmağıyla tombul adamı işaret ederek, onun beyni ne de olsa Vergilius'un bizlerin arasındaki temsilcisidir, beden oburluğunu ifa etse de, silahlara, arılara ve hatta sabana gelince, Cowan tatillerini cebinde Fransızca bir romanla ülke dışında geçirir, dizlerinin üzerinde bir battaniye, sonra yeniden evine, işine döndüğüne şükreder, küçük, senli benli aynasını alır, oradaki Vergilius görüntüsüne bakar, Trinity College profesörlerine ilişkin esaslı hikâyelerle ilgili ışıklar saçan, bir de şarap rengi ışıltılar. Ama lisan şaraptır dudaklarında. Vergilius başka hiçbir yerde kulağa böyle gelmez. İhtiyar Miss Umphelby ise, Cambridge'in çayırlarında dolanırken, ki o da Vergilius'u oldukça ezgili, üstelik doğru okur, Clare

Köprüsü'ne vardığında hep şu soruyla yüz yüze bulur kendini: "Eğer tanışacak olsak, nasıl bir elbise olmalı üzerimde?" -sonra Newnham'a doğru giden caddeden yukarıya yürürken, kadın erkek buluşmalarının hiçbir zaman yazıya dökülmemiş öteki ayrıntılarına yorar hayalgücünü. Bu yüzden onun derslerine Cowan'ın derslerine gelenler kadar bile öğrenci gelmez, metni açıklamak için söyleyeceği şey de daima es geçilir. Uzun sözün kısası, bir hocaya öğrettiğinin imgesini ayna olarak tut, ayna kırılır. Fakat Cowan şarabını yudumladı, coşkusu geçmişti artık, Vergilius'un sözcüsü değildi şimdi. Hayır, bir yapı ustası, değerlendirici, gözetmendi daha çok; isimlerin arasına çizgiler çeken, kapıların üzerine listeler asan. İçinden ışığı yansıtması beklenen kumaş onunkidir işte, yansıtabilirse eğer- bütün bu dillerin ışığını, Çinceyle Rusçanın, Farsçayla Arapçanın, simgelerle sayıların, tarihin, bilinen şeylerin ve bilinmek üzere olanların. İşte bu yüzden geceleyin, ta uzakta açık denizde kabaran dalgaların üzerinde, insan suların üzerinde bir sis perdesi görecek olursa, ışıl ışıl bir şehir, gökyüzünde bir ağarma hatta; şu anda hâlâ yemek yemeyi sürdürdükleri Trinity Hall'un üzerinde olduğu gibi, ya da bulaşık yıkadıkları, orada yanan ışık odur- Cambridge'in ışığı.

"Hadi Simeon'un odasına gidelim," dedi Jacob, haritayı kıvırıp rulo haline getirdiler, halletmişlerdi konuyu.

Avludaki lambalar bir bir yanıyor, ışık paket taşlarının üzerine düşüyor, çayırın karanlıkta kalan parçalarını ve tek tük papatyaları bulup çıkarıyordu. Genç erkekler odalarına dönmüşlerdi. Tanrı bilir ne yapıyorlardı. Neydi bu, böylesine dökülebilen? İçinden bitkiler çağıldayan bir saksılığın üzerine abanıp aşağıya baktı, kimi duruyor, kimi aceleyle geçip gidiyordu, merdivenlerden çıkıyor iniyorlardı, ta ki

sonuçta avluya bir doluluk gelip yerleşinceye kadar, arılarla dolu bir petek, altın rengi balla dopdolu yuvaya dönen arılar, sarhoşluktan baygın, vızıldayan, birden ezgiye başlayan; Ay ışığı Sonatı'na bir vals cevap veriyor.

Ay ışığı Sonatı tıngırdadı, uzaklaştı; vals çağıldadı. Delikanlılar hâlâ rastgele girip çıksalar da, sanki bir randevuya yetişecekmiş gibi hızla yürüyorlardı. Ara sıra, ağır bir mobilya, beklenmedik bir anda, yemek sonrasının genel telaşı sırasında değil de kendiliğinden yere devrilmiş gibi, tok bir gürültü çıkıyordu. Mobilya devrildiğinde delikanlılar gözlerini kitaplarından kaldırıyorlardı herhalde. Okuyorlar mıydı? Kuşkusuz bir yığınlaşma duygusu geziniyordu havada. Gri duvarların gerisinde bir sürü delikanlı oturuyordu, bazıları kuşkusuz okuyorlardı, dergiler, ucuz romanlar, kuşkusuz; bacaklar, belki de koltukların kol dayayacak yerlerinin üzerine atılmış; sigaralar tüttürülüyor; masalara yayılmış yazıyorlardı, başlar kalemin hareketini takip ederek gidip geliyordu, özelliksiz genç erkekler bunlar, ileride- her neyse, onları kocamış adamlar olarak gözümüzün önüne getirmesek de olur; şeker yiyenler; şurada boks yapıyorlardı; ansızın penceresini açıp avazı çıktığı kadar haykıran Mr. Hawkins aklını kaçırmış: "Jo-seph! Jo-seph!" O bacaklarının izin verdiğince hızla koşarak avluyu boylu boyunca kateder, o sırada kucağında teneke kapaklardan muazzam bir kule taşıyan yeşil önlüklü yaşlıca bir adam duralar, dengesini yeniden bulur, sonra yoluna devam eder. Bu araya giren önemsiz bir olay sadece. Derin koltuklara gömülmüş, okudukları kitaplara onları ergeç düze çıkaracak bir şeymiş gibi yapışan delikanlılar vardı; azap içindeydiler çünkü, orta İngiltere'den gelmişlerdi, rahip çocuklarıydılar. Keats okuyanlar vardı. Sonra o cilt cilt tarihler - kuşkusuz bazıları oturmuş, gerektiği gibi, en başından başlıyorlardı Kutsal

Roma İmparatorluğu'nu anlamak için. Yoğunlaşma kısmen bundandı, oysa bir yaz gecesinde tehlikelidir böyle şeyler- tek tek kitaplar, belli bölümler üzerinde yoğunlaşmak tehlikelidir, çünkü her an kapı açılıp Jacob belirebilir; ya da Keats'ı elinden bırakan Richard Bonnamy eski bir gazete kâğıdını uzun pembe şeritler halinde yırtmaya koyulur öne doğru eğilerek, istekli ve hoşnut görünmemektedir artık, neredeyse kızgındır. Neden? Belki de sadece Keats genç öldüğü için -insan şiir de yazmak ister, sevmek de- ah zalimler! Lanet olası, ne zordur. Ama belki de zor değildir, eğer bir üst kattaki büyük odada hepsi de buna inanmış -zulmün varlığına yani,- iki, üç, beş delikanlı varsa ve onlar için doğruyla yanlış arasındaki çizgi son derece belirginse. Bir divan vardı, iskemleler, kare bir masa ve pencere açık olduğu için nasıl oturduklarını görebiliyordu insan- şuradan bacaklar çıkmış, şurada biri divanın köşesine gömülmüş; ya da belki, herhalde, çünkü onu göremiyordunuz, biri şöminenin ızgaralığının önünde ayakta durmuş konuşuyor. Her neyse, bir iskemleye yanlamasına oturmuş, uzun bir kutudan hurma yiyen Jacob, bir kahkaha patlattı. Cevap divanın köşesinden geldi; çünkü oradaki piposunu havada tuttu, sonra ağzına soktu. Jacob hızla döndü. Buna verecek bir cevabı vardı, masanın başındaki tıkız, kızıl saçlı oğlan başını ağır ağır iki yana sallayarak karşı çıkar görünse de; sonra, çakısını çıkardı, demek istediğini masaya daha da daha da derin bir nokta halinde iyice kazıdı, sanki ızgaralığın oradan gelen sesin doğru söylediğini onaylamak ister gibiydi- Jacob buna karşı çıkmadı. Ola ki, önündeki hurma çekirdeklerini kendince dizmeyi bitirdiğinde, birşeyler söyleyecekti -hatta dudakları da aralandı- ne var ki o zaman bir kahkaha tufanı koptu.

Kahkahalar söndü gitti. Kahkaha sesleri, avlunun karşı kaldırımına boylu boyunca yayılan kilisenin orada duran

birinin kulağına ulaşmış olamazdı. Kahkahalar söndü, odanın içinde görülen yalnızca kol hareketleri, vücut devinimleriydi. Tartışıyorlar mıydı? Kik yarışları için bahse mi giriyorlardı? Bunlardan hiçbiri değil miydi? Akşam karanlığı içinde odada kıpırdanan kollarla bedenlerin biçimlendirmek istediği neydi?

Pencerenin bir ya da iki adım gerisine çekilince hiçbir şey görülmüyordu, sadece çevreleyen binalar- dik bacalar, eğik çatılar; bir mayıs gecesi için çok fazla tuğla ve bina belki de. Derken insanın gözü önüne Türkiye'nin çıplak tepeleri geliyordu- keskin çizgiler, kurumuş toprak, rengârenk çiçekler, eteklerini sıvayıp dereye çamaşır yıkamaya girmiş kadınların omuzlarındaki renk. Dere kadının bileklerinin etrafında halkalanıyordu. Ama bunların hiçbiri Cambridge gecesinin dolaklarıyla kat kat örtüleri ardından açıkça görülebilir gibi değildi. Saatin çalışı bile boğuktu; sanki muhterem bir kişi tarafından bir kürsüden bildiriliyormuş gibi; sanki kuşaklarca bilgin kişi saatin çalışını, aralarından geçip gidişini ve iyice yuvarlanmış, zamanla sınanmış bir taş gibi, hayır dualarıyla, yaşayanların kullanımına sunmuşlardı.

Geçmişten gelen bu armağanı almak için miydi delikanlının pencerenin önüne gelip avlunun öte yanına bakması? Jacob'du bu. Saatin son vuruşu yumuşak mırıltısıyla etrafı saraken o ayakta durmuş piposunu içiyordu. Belki de bir tartışma olmuştu. Memnun görünüyordu; hatta hakim; orada dururken yüzündeki bu ifade hafifçe değişti, saatin vuruşu onda (ola ki) eski binalara ve zamana ilişkin bir duygu uyandırmıştı; bunların mirasçısı oydu; sonra yarını düşündü; arkadaşlarını; onları düşününce, sanki düpedüz güven ve hazdan, esnedi, gerindi.

O sırada arkasında oluşup bozulan gölgeler, sebebi tartışma olsun ya da olmasın, tinsel gölgeler, keskin fakat uçucu,

Kilise'nin sert yüzeyiyle karşılaştırıldığında camdan yapılmış gibi olan, o gölgeler tuzla buz olmuşlardı, iskemlelerden ve divan köşelerinden kalkarak hararetli hararetli konuşarak odanın dört bir yanında dolaşan delikanlılar, biri diğerini yatak odasının kapısına doğru itti, kapı açılıverince hepsi birden içeri düştüler. O halde bir tek Jacob mu kalmıştı orada, derin koltukta, Masham'la birlikte? Anderson'la? Simeon'la? Ah, Simeon'du. Ötekilerin hepsi gitmişlerdi.

"... Julian, Dönek Julian..." Hangisi söylemişti bunu da ötekiler buna uyarak birşeyler mırıldanmışlardı? Ama geceyarısına doğru, bazen, ansızın uyandırılmış peçeli bir kadın gibi, sert bir rüzgâr çıkar; şu anda Trinity'nin üzerinde uçuşarak yerden kuru yaprakları kaldırıyor ve her şeyi bulanıklaştırıyordu. "Dönek Julian" - sonra rüzgâr. Havaya kalkıyor karaağaç dalları, kabarıyor yelkenler, kocamış yelkenliler doğruluyor, burunları suya dalıyor, sıcak Hint Okyanusu'nun külrengi dalgaları ılık ılık oynaşıyor, sonra her şey yeniden çarşaf gibi oluyor.

Demek ki, o peçeli kadın demin Trinity'nin avlularını arşınlayıp geçmişse de şimdi gene uyukluyor, bütün çarşaflarıyla peçelerini etrafına dolamış, başını bir sütuna yaslamış.

"Neden bilmiyorum ama önemli."

Alçak sesin sahibi Simeon'du.

Ona cevap veren ses daha da alçaktı. Bir piponun şöminenin üzerindeki rafta çıkardığı sert takırtı sözcükleri ortadan kaldırdı. Ya da belki Jacob sadece "hımm," dedi ya da hiçbir şey demedi. Doğru, sözcükler duyulmuyordu. Bir zihin başka bir zihnin üzerinde silinmemecesine iz bıraktığında ortaya çıkan gizli bir paylaşımdı, ruhun esnek bir hali.

"E, anlaşılan sen konuyu incelemişsin," dedi Jacob, ayağa kalkıp Simeon'un iskemlesinin başucunda durarak. Dengesini bir ayağından ötekine verdi; biraz sallandı. Olağanüstü

mutlu görünüyordu, Simeon konuşursa duyduğu haz taşacak, kabından dökülecekti sanki.

Simeon hiçbir şey demedi. Jacob hâlâ ayakta duruyordu. Ama o paylaşım- oda onunla dopdoluydu, durgun, derin, bir havuz gibi. Harekete ya da konuşmaya gerek kalmadan usulca kabarıyor ve her şeyin üzerinden geçiyordu, yumuşatarak, tutuşturarak ve zihni bir inci ışıltısıyla kaplayarak, öyle ki ışık dediğinizde, tutuşmuş yanan Cambridge dediğinizde söz konusu olan sadece dil değildir. Dönek Julian'dır.

Ama Jacob kıpırdandı. İyi geceler, diye mırıldandı. Dışarıya avluya çıktı. Ceketinin önünü iliklediği. Geriye odasına gitti ve o saatte odasına gelen bir tek o olduğu için, ayak sesleri yankılandı, gölgesi koskocaman vurdu duvara. Kilise'den dönüyorum, Yemekhane'den dönüyorum, Kütüphane'den dönüyorum, diye çıkıyordu ayak seslerinin sesleri, sanki asırlık taşlar ağır bir yetkeyle çınlıyormuş gibi. "Dilakınlı-delikanlı-delikanlı-odasına geri dönüyor."

IV

Ne yararı var Shakespeare okumaya çalışmanın, hele o sayfaları kırışan ya da deniz suyuyla birbirine yapışan küçük, ince yapraklı basımlardan birinden? Shakespeare'in oyunları sık sık övülmüş, onlardan alıntılar yapılmış ve Yunanlılardan daha değerli bulunmuşlarsa da, Jacob henüz hiçbir başladığını sonuna kadar okuyabilmiş değildi. Oysa ne fırsat!

Çünkü Scilly Adaları, Timmy Durrant tarafından tam olmaları gerektiği yerde görülmüşlerdi, neredeyse sular altında kalmış dağ zirveleri gibiydiler. Hesapları tamamen doğru çıkmıştı, gerçekten de, eli dümenin üzerinde, pembeleşmiş yüzü, yeni bitmiş sakalıyla onun orada oturuşu, olanca ciddiyetiyle önce yıldızlara, sonra pusulaya bakışı, hep yanında gezdirdiği rehberin satırlarını gayet doğru olarak heceleyişi, hangi kadını olsa etkilerdi. Jacob kadın değildi tabiî. Timmy Durrant manzarası ona bir şey demezdi, havaya kaldırıp tapınılacak bir şey değildi; tam tersine. Kavga etmişlerdi. Bir konserve eti açmanın doğru yolu nedir meselesi, ellerinin altında Shakespeare varken, böylesi bir görkemin ortasında onları neden somurtan mektep çocukları haline

getirsin, bilinmez. Ancak konserve et soğuk yiyecektir; tuzlu su da bisküvileri bozar; dalgalarsa saat be saat hep aynı biçimde oynaşır dururlar-oynaşır dururlar ufka karşı. Kâh bir yosun parçası süzülerek geçer - kâh bir tahta parçası. Gemiler karaya oturmuştur burada. Bir ya da iki gemi geçer ancak, rotalarını değiştirmemeye özen göstererek. Timmy onların nereye doğru gittiklerini bilirdi, yüklerinin ne olduğunu ve dürbününden bakarak hangi şirketin gemisi olduklarını, ortaklarına ne kâr ödediklerini söyleyebilirdi. Ama Jacob'un somurtmasını gerektirmezdi bu.

Scilly Adaları neredeyse sular altında kalmış dağ zirveleri gibiydiler... Ne yazık ki, Jacob küçük ocağın iğnesini kırdı.

Scilly Adaları üzerlerinden geçecek bir tahta silgisiyle kolayca silinip gidebilirlerdi.

İnsan gene de delikanlılara hakkını vermeli, bu koşullarda yenen kahvaltı zor olmasına zordur ama oldukça da içtendir. Sohbete gerek yoktur. Pipolarını çıkardılar.

Timmy birtakım bilimsel gözlemlerini not etti; sonra - sessizliği bozan soru ne olmuştu- 'günün tam saati ve tarihi' nedir mi? Her neyse, en ufak bir tedirginlik içermeyen bir cevap gelmişti; gün ve saat son derece alışkın, olağan bir biçimde söylenmişti; derken Jacob giysilerinin düğmelerini çözmeye başladı ve bir tek fanilasıyla kalıncaya kadar soyundu, anlaşılan denize girmek niyetindeydi.

Scilly Adaları mavimsi bir renk alıyorlardı; birden mavi, mor ve yeşil renkler yansıdı suya; grileştirdiler suyu; bir çizgi attılar suya, derken çizgi kayboldu; ama Jacob fanilasını kafasından geçirip çıkardığında tüm deniz mavi ve beyaz renklerdeydi, ürpertiler içinde, yepyeniydi, gerçi ara sıra mor bir çizgi beliriyordu, bir morartı gibi; ya da içine sarı karışmış bütün bir zümrüt geziniyordu dalgalarda. Jacob daldı. Su yuttu, suyu dışarı püskürttü, sağa kulaç attı, sola kulaç attı, bir halata tutundu, soluklandı, suları şapırdattı, sandala alındı.

Sandalın oturulacak yeri neredeyse sıcaktan kızmıştı ve elinde havlusuyla oturmuş Scilly Adaları'nı seyrederken güneş sırtını ısıttı, adalar- lanet olsun! Yelken gevşedi. Shakespeare suya düştü. Onun neşeyle, sayfaları rüzgârda sayısızca uçuşup açılarak denizin üzerinde süzüldüğünü, uzaklaşıp gittiğini görebiliyordunuz; sonra battı.

Garip ama, insanın burnuna menekşe kokusu geliyordu ya da temmuzda menekşe olacak şey değilse, anakarada çok keskin kokulu bir şey yetiştiriyor olmalıydılar. Anakara, çok da uzakta değildi- kayalıklardaki yarıkları, beyaz kulübeleri, göğe doğru yükselen dumanı görebiliyordunuz,- oranın görünümünde olağanüstü bir sükûnet vardı, güneşli bir huzur, sanki sakinlerinin üzerine bir bilgelik ve sofuluk inmiş gibi. Ara sıra bir haykırış yükseliyordu, ana caddede "sardalye!" diye bağıran bir adamın sesi mesela. Orada olağanüstü bir sofuluk ve huzur görünümü vardı, sanki yaşlı adamlar kapı önünde sigaralarını tüttürüyorlar, kızlar, elleri bellerinde kuyu başında bekliyorlar, atlar hiç kıpırtısız duruyorlardı; sanki dünyanın sonu gelmişti ve lahana tarlaları ve taş duvarlar ve sahil koruma karakolları ve her şeyden de önemlisi, dalgaları hiç kimse tarafından görülmeden çatlayan beyaz kumsallı körfezler, bir çeşit esrime içinde gökyüzüne doğru yükseliyorlardı.

Ama kulübelerden yükselen duman belli belirsiz sönüyor, tutulan bir yasın sembolü oluyor, bir mezarın üzerinde onu okşarcasına süzülen bayrak görünümüne bürünüyor. Geniş açılar çizip sonra dümdüz, rahatça süzülen martılar, sanki mezarın yerini belirliyor.

Hiç kuşkusuz, buralar İtalya, Yunanistan, hatta İspanya kıyıları olsaydı, bu hüzün, tuhaflık ve heyecanla, klasik bir eğitimin dirsek vuruşuyla siler giderdi. Ama Cornwall'ın tepelerinde çıplak bacalar vardır ve şöyle ya da böyle, güzellik cehennemî biçimde hüzünlüdür. Evet, bacalar ve sahil

koruma karakolları ve dalgaları hiç kimse tarafından görülmeksizin çatlayan beyaz kumsallı körfezler insana her şeyi kuşatan bir kederi hatırlatır. Ve ne olabilir ki bu keder?

O, toprağın kendisinden ürer. Sahildeki evlerden gelir. Saydam başlar, sonra bulut yoğunlaşır. Penceremizin camının arkasındaki tüm bir tarihtir. Kaçmak boşunadır.

Fakat bu, güneş altında çıplak oturmuş Land's End'i seyreden Jacob'un sıkıntısının doğru yorumu mudur, onu kestirmek mümkün değil; çünkü ağzını açıp tek kelime etmedi. Timmy bazen merak ederdi (ama sadece bir saniyeliğine) onun ailesini dert edip etmediğini... Her neyse. Söylenemeyecek şeyler vardır. Boşver gitsin. Kurulanalım ve elimize ilk gelen şeye bakalım... Timmy Durrant'ın bilimsel gözlemlerini yazdığı defter.

"Şimdi..." dedi Jacob.

Muazzam bir tartışmadır bu.

Bazı insanlar yolu adım adım izlerler, hatta kendileri küçük bir adım daha atarlar, birkaç santim kadar, sona doğru; başkalarıysa oldukları yerde dışsal işaretleri gözlerler.

Gözler şömine maşasına dikilir; sağ el maşayı alır ve kaldırır; ağır ağır döndürür, sonra tam yerini bularak geriye, yerine koyar. Dizin üzerinde duran sol el, gösterişli fakat yeknesak bir marş müziği çalar. Derin bir nefes alınır; ama içe çekilmeden buharlaşıp gitmesine izin verilir. Kedi şöminenin önündeki kilimin üzerinden geçer gider. Kimse onu görmez.

"En çok bu kadar yakınlaşabiliyorum konuya," diye toparladı Durrant.

Bir sonraki an bir mezar sessizliğidir.

"Anlaşılıyor ki..." dedi Jacob.

Sadece yarım cümleydi ardından gelen; ama bu yarım cümleler, ta aşağılardaki dışsal görünümlerin izleyicisi için

binaların tepesine dikilmiş bayraklar gibidir. Menekşe kokuları, yas sembolleri ve dingin sofuluğuyla Cornwall sahili, zihni son hız ilerlerken arkaya asılmış bulunan hareketli bir fon perdesinden başka neydi ki?

"Anlaşılıyor ki..." dedi Jacob.

"Evet," dedi Timmy, bir an düşündü. "Öyle."

Sonra Jacob sağına soluna soluna dönmeye başladı, biraz gerinmek için, biraz da neşesinden kuşkusuz, çünkü yelkeni sararken, levhaları oğarken çok garip sesler -homurtulu, ahenksiz- dökülüyordu dudaklarından, bir çeşit zafer şarkısı, tartışmayı ele geçirdiği, duruma hakim olduğu için, teni güneşten kararmış, tıraşsız, üstüne üstlük on tonluk bir yatta dünyanın çevresinde yolculuğa çıkabilecek kadar becerikli olduğu için- büyük olasılıkla çok yakında buydu yapacağı, postu bir avukat bürosuna sermekten ve beyaz tozluklar giymektense.

"Masham dostumuz," dedi Timmy Durrant, "şu anda içinde bulunduğumuz durumda bizimle görülmemeyi yeğlerdi." Düğmeleri sökülmüştü.

"Masham'ın teyzesini tanıyor musun?" dedi Jacob.

"Teyzesi olduğunu bile bilmiyordum," dedi Timmy.

"Masham'ın milyonlarca teyzesi vardır," dedi Jacob.

"Masham adı Domesday Kitabı'nda geçer," dedi Timmy.

"Teyzelerininki de," dedi Jacob.

"Kızkardeşi," dedi Timmy, "çok güzel kızdır."

"Tam senin başına sardıracağın cinsten, Timmy," dedi Jacob.

"Önce sen sardıracaksın," dedi Timmy.

"Ama sana dediğim kadın -Masham'ın teyzesi..."

"Hadi, hadi söyle," dedi Timmy. Çünkü Jacob o kadar çok gülüyordu ki konuşamıyordu.

"Masham'ın teyzesi..."

Timmy o kadar çok gülüyordu ki, konuşamıyordu.

"Masham'ın teyzesi..."

"Masham'da insana gülme isteği veren nedir?" dedi Timmy.

"Bırak Allahaşkına- kravat iğnesini yutan adam," dedi Jacob.

"Ellisine varmadan Lordlar Kamarası Başkanı olur," dedi Timmy.

"O bir centilmen," dedi Jacob.

"Wellington Dükü de centilmendi," dedi Timmy.

"Keats değildi."

"Lord Salisbury centilmendi."

"Peki ya Tanrı?" dedi Jacob.

Scilly Adaları şimdi sanki bir buluttan çıkan altın bir parmakla işaret ediliyormuş gibi gözler önündeydi; herkes bilir, bu çok meşum bir manzaradır ve enli güneş ışınları ister Scilly Adaları'nın üzerine dökülsünler, ister katedrallerdeki Haçlı mezarlarının üzerine, kuşkuculuğu ta temeline kadar titretir ve insanı Tanrıyla ilgili şakalar yapmaya götürür. Timmy Durrant ilahi söyledi:

"Benden ayrılma:
Akşam çarçabuk olur;
Gölgeler uzar;
Tanrım, benden ayrılma,"

Jacob, "Bizim orda-

"Ulu Tanrım, nedir bu gördüğüm, bu duyduğum?"

diye başlayan bir ilahi söylenirdi," dedi.

Martılar ikili üçlü küçük gruplar halinde ağır ağır süzülerek sandalın yakınına kadar geldiler; uzun, gerilmiş boynunu ebedi bir arayışa adamış gibi görünen karabatak, su yüzeyine hafifçe sürtünerek yandaki kayaya atladı; kabaran suyun mağaralardaki uğultusu suyun öte yanından ulaştı; alçak, yeknesak, kendi kendine konuşan birinin sesi gibi.

"Benim için yarılmış Asırlık Kaya,
İzin ver saklanayım içinde "..."

diye ünledi Jacob.

Bir canavarın aşınmış dişi gibi, suyun yüzeyini yaran bir kaya; kahverengi; bitmez tükenmez şelaleler geçmiş üstünden.

"Asırlık Kaya."

diye mırıldandı Jacob, sırtüstü yatmış, öğle vakti gökyüzüne bakıyordu, tek bir parça bulut bile yoktu gökyüzünde, öyle ki gökyüzü sanki örtüsü kaldırılmış, ebediyen sergilenen bir şey gibiydi.

Saat altıda bir kutup tarlasından bir esinti çıkageldi; saat yedideyse su maviden çok mordu; saat yedi buçukta Scilly Adaları'nın çevresine varak yapanların kullandığı kaba bir post parçası gelip yerleşmişti ve dümende duran Durrant'ın yüzü, kuşaklardır cilalanıp duran kırmızı lake bir kutunun rengindeydi. Saat dokuzda gökyüzünün tüm yangını ve karmaşası çekip gitmiş, geride dilim dilim elma yeşilleri ve uçuk sarı levhalar kalmıştı; saat onda sandaldaki fenerler dalgaların üzerine uzun uzun ya da bodur kıvrımlarla eğilip bükülen renk dilimleri yansıtıyorlar, bu arada dalgalar uzuyor ya da kabarıyorlardı. Deniz fenerinin ışığı denizi hızla aştı geçti. Sonsuz milyon mil uzaklıkta toz gibi yıldızlar göz kırptı; ama dalgalar sandala vurdu ve düzenli ve ürkütücü bir ağırbaşlılıkla kayalarda çatladı.

Kulübenin kapısına vurup bir bardak süt istenebilirdi ama insan ancak susadığında böyle bir rahatsızlık vermeye kalkışabilir. Ama belki Mrs. Pascoe bunu hoş karşılardı. Yaz günü ağır geçiyor olmalıydı. Küçük bulaşıkhanesinde ta-

bakları yıkarken, şöminenin rafı üzerindeki ucuz saatin tık, tık, tık... tık, tık, tık edişini duyuyor olabilir. Evde tek başınadır. Kocası Çiftçi Hosken'e yardıma gitmiştir; kızı evlenmiş, Amerika'ya göç etmiştir. Büyük oğlu da evlidir, ancak o geliniyle geçinemez. Küçüğünü de, gelen bir Wesleyci rahip yanına katıp götürmüştür. Evde tek başınadır. Büyük olasılıkla Cardiff'e gitmekte olan bir şilep ufku kateder, yakınlarda bir yerde bir yüksükotunun çanı sallanır bir o yana bir bu yana, üzerinde bir balarısı, çanı çalan.

Cornwall'ın bu beyaz kulübeleri kayalıkların dibine kurulmuştur; bahçede lahanadan daha hızla katırtırnağı yetişir; çit yerine ise tarih öncesi adamın biri granit direkler dikmiştir. Bunlardan birinde, varsayımını yürütür bir tarihçi, kurbanın kanı biriksin diye bir çukur oyulmuştur, ama günümüzde bu çukur, Gurnard's Head'i daha kesintisiz bir açıdan görmek isteyen turistlere oturma yeri olarak daha evcil bir hizmet vermektedir. Kulübelerden birinin bahçesinde mavi bir basma elbiseyle beyaz bir önlüğe de hiç kimsenin itirazı yoktur.

"Bak- suyunu bahçedeki kuyudan çekmek zorunda."

"Kışın kendini çok yalnız hissediyor olmalı, tepelerde rüzgâr eser, dalgalar kayalara vurup çatlarken."

Bir yaz günü bile, mırıltılarını duyarsınız dalgaların.

Su çektikten sonra, Mrs. Pascoe eve girdi. Turistler dürbün getirmediklerine hayıflandılar, getirmiş olsalardı şilebin adını okuyabilirlerdi. Gerçekten de, o kadar güneşli bir gündü ki, bir sahra dürbünüyle bakılsa görüntüye neler girebilirdi, haddi hesabı yoktu. İki balıkçı yelkenlisi, herhalde St. Ives Körfezi'nden, şilebin tersi yönde yol alarak geliyorlardı şu anda, denizin zemini kâh berrak kâh opak oluyordu. Arıya gelince, balını alabildiğince aldıktan sonra, devedikenini ziyaret etti, oradan dosdoğru Mrs. Pascoe'nun küçük bahçesine yollandı, böylece turistlerin dikkatini bir ke-

re daha kadının basma elbisesine ve beyaz önlüğüne çekti, çünkü kadın kulübenin kapısına gelmiş, ayakta duruyordu.

Durduğu yerde elini gözüne siper etmiş, denize bakıyordu.

Milyonuncu kere, belki, denize bakıyordu. Mavili-kahverengili bir kelebek devedikeninin üzerinde kanatlarını açtı, kozadan yeni, taptaze çıkmıştı, kanatlarının üzerindeki incecik mavi ve çikolata renkli tüylerden de anlaşılacağı gibi. Mrs. Pascoe içeri girdi, içinde krema yapmaya yarayan bir tava aldı, dışarı çıktı ve tavayı ovmaya koyuldu. Yüz ifadesi yumuşak, duyumsal ya da ateşli filan değildi, tam tersine neredeyse sert, bilge, sağlıklıydı bir oda dolusu çok bilmiş insanın içinde hayatın kanını canını temsil ederdi. Yalan da söylerdi mamafih, gerçeği söylediği kadar. Arkasında duvarda büyük, kurutulmuş bir vatoz asılıydı. Oturma odasına tıkılıp kalmak zorunda olduğu için paspaslar, porselen kupalar ve fotoğraflara bir bağlılığı vardı, küçük küflü oda denizden gelen tuzlu esintiden ancak tuğlanın derinliği kadar esirgeniyordu gerçi ve dantel perdelerin arasından sümsük kuşunun taş gibi düştüğü görülebiliyordu ve fırtınalı günlerde martılar havayı ürpertilerle yararak geçiyorlardı, şileplerin ışığı kâh yüksekti kâh alçak. Melankolikti kış geceleri sesler.

Resimli gazeteler pazar günü tam saatinde dağıtılıyordu. Leydi Cynthia'nın Kilise'deki düğün törenini uzun uzun inceledi. O da bir yaylıya binip gezmek isterdi. Eğitimli kişilerin konuşmalarının yumuşak, hızlı heceleri karşısında çoğu zaman kendi bölük pörçük kaba saba kelimelerinden utanç duyardı. Bütün gece Atlantik Okyanusu'nun gıcırtılarla kayalara çarpışını dinlemek, atlı arabaların tıkırtısını ve otomobil çevirmek için ıslık çalan uşakları dinlemek varken... Bunun gibi düşlere dalmış olabilirdi, tavasını ovarken. Konuşkan, işlek zekâlı insanlar kasabalara kapağı atmışlardı. O, nekes biri gibi, duygularını içine gizledi.

Bunca yıldır tek kuruşunu harcamadı ve ona gıpta ile bakarken içinin som altınla kaplı olması gerektiğini düşünesi gelir insanın.

Gözlerini denize dikmiş bilge yaşlı kadın, yeniden eve girdi. Turistler, Gurnard's Head'e doğru yollarına devam etme vaktinin geldiğine karar verdiler.

Üç saniye sonra Mrs. Durrant kapıya taktak vurdu.

"Mrs. Pascoe?" dedi.

Oldukça kibirli bir ifadeyle, tarla yolundan yürüyen turistlere baktı. Bir İskoç soyundan geliyordu, reisleriyle ünlü.

Mrs. Pascoe kapıda belirdi.

"Şu bitkinize gıpta ediyorum, Mrs. Pascoe," dedi Mrs. Durrant, kapıya vurmak için kullandığı şemsiyesinin ucuyla kapının yanında biten güzel bir sarı kantaron topunu işaret ederek. Mrs. Pascoe bitkiye küçümseyen gözlerle baktı.

"Bir iki gün içinde oğlum gelecek," dedi Mrs. Durrant. Bir arkadaşıyla birlikte küçük bir yelkenliyle Falmouth'dan geliyorlar da... Lizzie'den haber yok mu henüz, Mrs. Pascoe?"

Mrs. Durrant'ın uzun kuyruklu midillileri kulakları seyirerek yirmi yarda ötede duruyorlardı. Seyis çocuk Curnow, ara sıra onların üzerlerindeki sinekleri kovalıyordu. Hanımının kulübeye girdiğini gördü; yeniden çıktığını; el hareketlerine bakılırsa enerjik bir biçimde konuştuğunu. Mrs. Pascoe onun halasıydı. İki kadın bir bitkiyi incelediler. Mrs. Durrant eğildi ve ondan ince bir dal kopardı. Sonra işaretle (hareketleri kesindi; dimdik duruyordu) patatesleri gösterdi. Kıran vardı. O yıl bütün patateslere kıran gelmişti. Mrs. Durrant, Mrs. Pascoe'ya patateslerindeki kıranın ne kadar kötü olduğunu gösteriyordu. Çocuk, Curnow, Mrs. Durrant'ın "çok basit," dediğini biliyordu; tozu bir galon suyla karıştırıyordunuz; "Ben aynı şeyi kendi bahçemde kendi el-

lerimle yaptım," demekteydi şu anda Mrs. Durrant.

"Tek bir patatesiniz kalmaz- tek patatesiniz kalmaz," diyordu Mrs. Durrant üstüne basa basa bahçe kapısına varırlarken. Curnow çocuk durduğu yerde taş gibi kıpırtısız durdu.

Mrs. Durrant, dizginleri eline aldı ve arabacı yerine yerleşti.

"O bacağa da dikkat edin, aksi takdirde doktor yollarım bakın," diye bağırdı omzunun üzerinden; midillilere dokundu; araba öne doğru kımıldandı. Curnow Oğlan, çizmesinin ucuyla basıp arabaya atlayacak zamanı ancak bulmuştu. Curnow Oğlan arka koltuğun ortasında oturduğu yerden halasına baktı.

Mrs. Pascoe bahçe kapısında durmuş arkalarından bakıyordu; kapının yanında durdu, araba köşeyi dönünceye kadar; kapının yanında durup bir sağa, bir sola baktı; sonra kulübesine geri döndü.

Çok geçmeden midilliler kabararak yükselen kır yolunu tuttular öne doğru atılan bacaklarıyla. Mrs. Durrant dizginleri gevşek bıraktı, arkasına yaslandı. Canlılığı kalmamıştı. Gaga burnu, ışığa tuttuğunuzda neredeyse içinden ışığı yansıtan sıyrılmış bir kemik parçası kadar inceydi. Kucağına, dizginlerin üzerine yatırdığı elleri, boştayken bile gergindi. Üst dudağı o kadar dardı ki, dişlerinin üzerinden neredeyse bir sırıtış gibi havaya kalkıyordu. Onun zihni fersahlar aşıp geçiyordu. Mrs. Pascoe'nunki kendi küçük arazisine sıkı sıkıya yapışmış dururken. Zihni fersahlar aşıp geçiyordu midilliler tepeye çıkan yolu tırmanırlarken. Öne arkaya hareket ettirdi zihnini, sanki damsız kulübeler, cüruf tepeleri ve her yanını yüksükotları ve böğürtlen çalıları sarmış bahçeler ona ağır geliyormuş gibi. Zirveye varınca, arabayı durdurdu. Çevresinde soluk renkli tepeler vardı, her birinin üzerine çok eski taşlar serpiştirilmiş olan; aşağıda deniz var-

dı, güney ülkelerinin denizleri kadar değişken; kendisi oturduğu yerde bir tepeye bir denize bakıyordu, dimdik, kartal gibi, kasvetle kahkaha arasında dengede. Aniden dizginleri dokundurdu midillilere. Curnow Oğlan şu anda çizmesinin ucuyla sıçrayıp çıkmak zorunda kaldı arabaya.

Ekinkargaları kondular; kalktılar. Öylesine keyfince konup kalktıkları ağaçlar hepsini barındırmaya yetecek gibi görünmüyordu. Ağaç tepeleri içlerini dolduran esintiyle uğulduyordu; dallar duyulur biçimde gıcırdıyor ve mevsim yaz ortası olmasına rağmen ara sıra kabuklar ve ufak dallar dökü-yorlardı. Havalandı kargalar, sonra yeniden kondular, tedbirli kuşlar yerlerine yerleşmeye hazırlanırken her keresinde kalkanların sayısı giderek azalıyordu, çünkü akşam ormanın üzerindeki gökyüzünü neredeyse karartacak kadar ilerlemişti. Ağaçların altındaki yosunluklar yumuşaktı; ağaç gövdeleri hortlak gibi. Gerilerinde gümüşsü bir çayırlık uzanıyordu. Çayırlığın dibinde, tepesi püsküllü pampa kamışları yeşillik tepelerinden kuştüyümsü mızraklarını dikiyordu havaya. Kahkaha çiçeği pervanesi çiçeklerin üzerinde dört dönüyordu. Turuncu ve mor, latin çiçeği ve yakıotu alacalıydılar ama üzerlerinde büyük pervanenin gezindiği tütün çiçeği ve çarkıfelek porselen beyazlığındaydılar. Kargalar ağaç tepelerinde kanatlarını hışırdatıyor ve uyumaya hazırlanıyorlardı ki, uzaklarda, tanıdık bir ses sarstı ortalığı, titretti -çoğalarak- bayağı çınıldadı kulaklarında- ürkmüş mahmur kanatları, havaya yeniden- eve akşam yemeğine çağıran zil.

Altı gün boyunca tuzlu rüzgâr, yağmur ve güneşten sonra Jacob Flanders üzerine bir smokin geçirmişti. Bu dikkat çekici eşya, kotrada konservelerin, turşuların, salamura etle-

rin arasında ara sıra görünüp kaybolmuş ve yolculuk ilerledikçe iyice ne idüğü belirsizleşmiş, insan gördüğüne inanamaz olmuştu. Artık şimdi, dünya mum ışığıyla aydınlanan sallantısız bir yer olduğuna göre, ancak smokinden medet umabilirdi. Ne kadar gönül borcu duysa azdı. Bununla bile ensesi, bilekleri ve yüzü örtülemiyor, açıkta kalıyorlardı ve örtülü olsun ya da olmasın, bütün vücudu öyle bir yanıyor, sızlıyordu ki, siyah kumaş bile ona kusursuz olmaktan çok uzak bir korunma sağlıyordu. Masa örtüsünün üzerine koyduğu kocaman kırmızı elini çekti. Aynı anda el ince uzun bardakları ve kıvrımlı gümüş çatalları kavradı. Pirzolaların kemikleri pembe fırfırlarla süslenmişti- daha dün dişleriyle sıyırarak yememiş miydi eti! Karşısında puslar içinde, yarı saydam, mavili sarılı biçimler vardı. Onların arkalarında ise, grili yeşilli bir bahçe vardı ve balıkçı kayıkları skolanya çalılarının armut biçimli yapraklarının arasında havada asılı kalakalmış gibi görünüyorlardı. Bir yelkenli, kadınların sırtlarının arkasından ağır ağır süzülerek geçti. Alacakaranlıkta iki, üç karaltı terası aceleyle boylu boyunca geçtiler. Kapı açıldı, kapandı. Hiçbir şey yerine oturmadı, hiçbir şey sağlam kalmadı. Bir sağa, bir sola gelen kürekler gibiydi masanın iki yanından, bir oradan bir buradan gelen cümleler.

"Ah, Clara, Clara!" diye bağırdı Mrs. Durrant, Timothy Durrant ekledi, "Clara, Clara!" Jacob sarı tülün içindeki kimsenin Timothy'nin kızkardeşi Clara olduğunu gördü. Kız gülümseyerek oturuyordu, al al olmuştu. Onda erkek kardeşinin koyu renk gözleri vardı, ama kardeşine oranla daha çekingen, daha yumuşaktı. Kahkaha dinince konuştu: "Ama doğruydu anne. Öyle demedi mi? Miss Eliot bizimle aynı fikirde..."

Oysa uzun boylu, kır saçlı Miss Eliot terastan içeri giren yaşlı adama yanında yer açmaktaydı. Yemek hiç sona erme-

yecek, diye düşündü Jacob, sona ermesini de istemiyordu, oysa yelkenli pencerenin bir ucundan ötekine kadar yol almıştı, rıhtımın ucunda da bir ışık yanmıştı. Mrs. Durrant'ın bakışlarının ışığa daldığını gördü. Kadın ona döndü.

"Dümen sizde miydi yoksa Timothy'de mi?" dedi. "Size Jacob diyorsam kusuruma bakmayın, hakkınızda o kadar çok şey duydum ki." Sonra bakışları yeniden denize çevrildi. Manzarayı seyrederken dalıp gidiyorlardı.

"Bir zamanlar küçük bir köydü," dedi, "şimdiyse büyüdü..." Peçetesini de alarak ayağa kalktı, pencerenin yanında ayakta durdu.

Clara, "Timothy'le kavga ettiniz mi?" diye sordu çekingen bir sesle. "Ben olsam ederdim."

Mrs. Durrant pencereden geri döndü.

"İyice geç oldu," dedi, sandalyesinde dimdik oturmuş, gözlerini masaya dikmişti. "Utanmalısınız- hepiniz, Mr. Clutterbuck, utanmalısınız." Sesini yükseltti, çünkü Mr. Cutterbuck sağırdı.

"Utanıyoruz tabii," dedi kız. Ama sakallı yaşlı adam erikli pastasını yemeğe devam etti. Mrs. Durrant onu hoşgörüyormuş gibi güldü ve sandalyesinde geriye yaslandı.

"Sizin takdirinize bırakıyoruz, Mrs. Durrant," dedi kalın camlı gözlüklü, ateş bıyıklı bir delikanlı. "Biliyorsunuz biz üstümüze düşeni yaptık. Bana yirmi şilin borcu var."

"Balıktan *önce* değil - balıkla *birlikte*, Mrs. Durrant," dedi Charlotte Wilding.

"İddia öyleydi; balıkla birlikte," dedi Clara ciddiyetle. "Begonyalar, anne. Balığıyla birlikte yiyecekti onları."

"Aman yarabbim," dedi Mrs. Durrant.

"Charlotte sana o parayı vermeyecek..." dedi Timothy.

"O ayrıcalık bana ait olsun," dedi nazik bir adam olan Mr. Wortley, yirmi şilinliklerle dolu gümüş bir mahfaza çıkararak masanın üzerine usulca bir yirmi şilinlik koydu. Derken Mrs.

Durrant ayağa kalktı ve odanın aşağısına doğru dimdik yürüdü. Sarı, mavi ve gümüş rengi tüle bürünmüş kızlar onu izlediler, bir de kadifeler içindeki yaşlıca Miss Eliot; bir de kapıda duralayan ufak tefek pembe beyaz bir kadın, temiz, titiz, herhalde bir mürebbiye. Hepsi açık kapıdan dışarı çıktılar.

"Benim yaşıma geldiğinde, Charlotte-" dedi Mrs. Durrant, terasta bir aşağı bir yukarı yürürlerken kolunu kızın kolundan geçirdi.

"Neden böyle üzüntülüsün?" deyiverdi Charlotte.

"Sence öyle miyim? İnşallah değilimdir," dedi Mrs. Durrant.

"E, şu anda öylesin. Sen yaşlı *değilsin ki*."

"Timothy'nin annesi olacak yaştayım." Durdular.

Miss Eliot, terasın ta ucunda duran Mr. Clutterbuck'ın teleskopundan gökyüzüne bakıyordu. Sağır yaşlı adam yanında durmuş, sakalını sıvazlıyor, bir yandan da takımyıldızların adlarını sayıyordu. "Andromeda; Sidonya, Koltuk Takımyıldızı..."

"Andromeda," diye mırıldandı Miss Eliot, teleskopu hafifçe iterek.

Mrs. Durrant ve Charlotte gökyüzüne dikilmiş aletin borusundan baktılar.

"*Milyonlarca* yıldız var," dedi Charlotte inanmış bir sesle. Miss Eliot başını teleskoptan öteye çevirdi. Delikanlılar ansızın oturma odasında güldüler.

"*Ben* de bakayım," diye heveslendi Charlotte.

"Yıldızlar bana sıkıcı geliyor," dedi Mrs. Durrant, Julia Eliot'la terastan aşağı doğru yürürlerken. "Bir zamanlar yıldızlarla ilgili bir kitap okumuştum... Ne konuşuyor bunlar?" Yemek odası penceresinin önünde durdu. Baktı, "Timothy," dedi.

"O sessiz genç," dedi Miss Eliot.

"Evet, Jacob Flanders," dedi Mrs. Durrant.

"Ah, anne! Tanımadım seni!" diye bağırdı Clara Durrant, karşı yönden Elsbeth'le birlikte gelirlerken. "Ne kadar hoş," dedi, parmaklarının arasında ezdiği bir mineçiçeğinin kokusunu içine çekerek.

Mrs. Durrant döndü, tek başına yürüdü gitti.

"Clara!" diye seslendi. Clara onun yanına gitti.

Mr. Wortley purosunu tüttürerek yanlarından geçti.

"Gün geçtikçe şuna daha çok inanıyorum ki..." diye bağırdı yanlarından geçerken.

"Acaba ne..." diye mırıldandı Julia Eliot.

"Dışarı ilk çıktığımızda şu tarhdaki çiçekleri görebiliyorduk," dedi Elsbeth.

"Artık pek bir şey görünmüyor," dedi Miss Eliot.

"Kız ne kadar güzeldi kimbilir, herkes de onu seviyordu tabii," dedi Charlotte. "Herhalde, Mr. Wortley..." Durdu.

"Edward'ın ölümü bir trajediydi," dedi Miss Eliot kararlı bir sesle.

Sözün burasında Mrs. Erskine katıldı aralarına.

"Sessizlik diye bir şey yoktur," dedi kendinden emin bir sesle. "Böyle bir gecede yirmi değişik ses algılayabiliyorum, sizin sesleriniz dışında."

"İddiaya var mısın?" dedi Charlotte.

"Tamam," dedi Mrs. Erskine. "Bir, deniz; iki, rüzgâr; üç, bir köpek; dört..."

Ötekiler yürüyüp geçtiler.

"Zavallı Timothy," dedi Elsbeth.

"Çok güzel bir gece," diye bağırdı Miss Eliot Mr. Clutterbuck'ın kulağına.

"Yıldızlara bir göz atmak ister misin?" dedi yaşlı adam, teleskopu Elsbeth'e doğru çevirerek.

"Melankoli vermiyor mu içinize -yıldızlara bakmak?" diye bağırdı Miss Eliot.

"Hayır canım, hayır canım," dedi Mr. Clutterbuck, kıs kıs güldü karşısındakinin meramını anladığında. "Neden melankoli verecekmiş ki içime? Hiç de bile vermez - hayır, canım."

"Teşekkür ederim Timothy, ama ben içeriye giriyorum," dedi Miss Eliot.

"Elsbeth, al sana bir şal."

"Geliyorum içeri," diye mırıldandı Elsbeth, gözü teleskopun borusunda. "Koltuk takımyıldızı," diye mırıldandı. "Neredesiniz hepiniz?" diye sordu, gözlerini teleskoptan ayırdı. "Hava ne kadar da karardı!"

Mrs. Durrant oturma odasında bir lambanın yanına oturmuş, yününü yumak yapıyordu. Mr. Clutterbuck *Times* gazetesi okuyordu. Biraz uzakta ikinci bir lamba vardı. Çevresini genç hanımlar almış, özel bir gösteri için gümüş ipliklerle dokunarak hazırlanmış bir kumaşı biçiyorlardı. Mr. Wortley kitap okuyordu.

Mrs. Durrant, "Evet, tamamen haklı," dedi, yerinde doğruldu, yumak yapmayı bıraktı. Mr. Clutterbuck, Lord Landsowne'un konuşmasının geri kalanını okurken dimdik oturdu kaldı yerinde, yününe elini bile sürmedi.

"Ah, işte Mr. Flanders," dedi gururla, sanki bizzat Lord Landsowne'un kendisiyle konuşuyordu. İç geçirdi ve yeniden yumak yapmaya koyuldu.

"Oturun *şuraya*," dedi Mrs. Durrant.

Jacob pencerenin yanında oyalanmakta olduğu karanlık köşeden çıktı geldi. Işık üzerine boşaldı, teninin köşe bucak her yerini aydınlatarak; ama oturmuş bahçeyi seyrederken yüzünde tek kas bile seğirmedi.

"Şu yolculuğunuzu dinlemek istiyorum" dedi Mrs. Durrant.

"Evet," dedi Jacob.

"Yirmi yıl önce biz de aynı şeyi yapmıştık."

"Evet," dedi Jacob. Kadın onu delip geçmek istercesine baktı.

Jacob'un çoraplarını nasıl çekiştirdiğini fark edince, "Elini ayağını nereye koyacağını kesinlikle bilemiyor," diye düşündü kadın. "Fakat ne kadar da seçkin görünüşlü."

"O günlerde..." dedi sözüne devamla ve ona yelkenliyle yolculuklarını anlattı... "kocam yelkenli kullanmasını epeyce iyi bilir, biz evlenmeden önce yatı vardı da"... sonra balıkçılara nasıl düşüncesizce kafa tuttuklarını, "az kaldı canımızdan oluyorduk, ama o kadar gurur duyduk ki kendimizle!" Yumağı tutan eliyle havaya doğru bir işaret yaptı.

"Yumağınıza yardım edeyim mi?" diye sordu Jacob tutukça.

"Annenize de yapıyorsunuz herhalde," dedi Mrs. Durrant, ona dikkatle bakarak, çileyi ona uzatırken. "Evet böyle çok daha iyi."

Jacob gülümsedi; ama hiçbir şey söylemedi.

Elsbeth Siddons arkalarında belirdi kolunda gümüş pırıltılı bir şeyle.

"Diyorduk ki," dedi. ... "Şunun için geldim...." Duraladı.

"Zavallı Jacob," dedi Mrs. Durrant, onun bütün yaşamı boyunca tanımıştı sanki. "Sizi piyeslerinde oynatacaklar."

"Sizi nasıl da seviyorum!" dedi Elsbeth, Mrs. Durrant'ın iskemlesinin yanında diz çökerek.

"Yünü verin," dedi Mrs. Durrant.

"Geldi- geldi!" diye bağırdı Charlotte Wilding. "Bahsi kazandım!"

"Daha yukarıda bir salkım daha var," diye mırıldandı Clara Durrant, merdivende bir basamak daha çıktı. O asmanın iyice yukarılarındaki üzümlere ulaşmak için gerilirken Jacob merdiveni tutuyordu.

"İşte!" dedi Clara, sapı kesti. Yarı saydam gibiydi, solgun, müthiş güzel görünüyordu orada yukarıda asma yapraklarının, sarılı morlu salkımların arasında, ışık renkli adacıklar halinde tepesinde yüzüyordu. Sardunyalar ve begonyalar tahta kerevetler üzerinde, saksı içinde duruyorlardı; sırık domatesleri duvarlara tırmanıyorlardı.

"Yaprakları gerçekten budamak lazım," diye düşündü Clara, el gibi açılmış yeşil bir yaprak daireler çizerek Jacob'un başının yanından geçti yere düştü.

"Yiyebileceğimden fazlasını topladınız," dedi Jacob, yukarıya bakarak.

"Öyle anlamsız geliyor ki insana..." diye söze başladı Clara, "Londra'ya dönecek olmak..."

"Gülünç," dedi Jacob, içtendi.

"Sonra, şey..." dedi Clara, "gelecek yıl yeniden gelmelisiniz, doğru dürüst," dedi, rastgele bir asma yaprağını daha kesiverdi.

"Eğer... eğer..."

Limonluğun önünden bağırarak bir çocuk koştu geçti. Clara elinde üzüm sepetiyle ağır ağır merdivenden indi.

"Bir salkım sarı, iki salkım da mor," dedi ve sepetin içinde sıcacık kıvrılmış yatan üzümlerin üstüne iki tane büyük yaprak koydu.

"Çok hoşuma gitti," dedi Jacob, gözlerini aşağıya limonluğa dikerek.

"Evet, zevkliydi," dedi kız tutukça.

"Ah, Miss Durrant," dedi Jacob, üzüm sepetini aldı; ama kız onu geçip limonluğun kapısına doğru yürüdü gitti.

"Fazla iyisin- fazla iyi," diye düşündü kız, aklı Jacob'daydı, aklı Jacob'un ona kendisini sevdiğini söylememesi gerektiğindeydi. Hayır, hayır, hayır.

Çocuklar kapının çevresinde itişip kakışıyorlardı, havaya, iyice yukarılara birşeyler fırlatıyorlardı.

Clara, "Küçük şeytanlar!" diye bağırdı. "Ellerindeki nedir?" diye sordu Jacob'a.

"Soğan galiba," dedi Jacob. Hiç kıpırdamadan onlara baktı.

"Önümüzdeki ağustosa, unutma, Jacob," dedi Mrs. Durrant terasta, fuşyaların başının arkasına gelen yerde kızıl renkli küpeler gibi sarktıkları noktada Jacob'la tokalaşırken. Mr. Wortley ayağında sarı terlikleriyle terasın camlı kapısının oradan çıkageldi, arkasından *Times*'ını sürüklüyordu, elini son derece dostça uzatmıştı.

"Hoşçakalın," dedi Jacob. "Hoşçakalın," diye tekrarladı. Charlotte Wilding yatak odasının penceresini sonuna kadar açıp bağırdı, "Hoşçakalın Mr. Jacob!"

"Mr. Flanders!" diye bağırdı Mr. Clutterbuck, hasır koltuğundan doğrulmaya çalışarak, "Jacob Flanders!"

"Çok geç, Joseph," dedi Mrs. Durrant.

"Bana modellik etmek için değil," dedi Miss Eliot, fotoğraf makinesinin üçlü ayağını çimenlerin üzerine dikerken.

V

"Düşünüyorum da, galiba" dedi Jacob, piposunu ağzından çekti, "o dediğin Vergilius'da." İskemlesini geriye iterek kalktı, pencerenin yanına gitti.

Dünyanın en deli şoförleri, hiç şüphe yok ki, posta kamyonetlerinin şoförleridir. Lamb's Conduit Sokağı'ndan aşağıya doğru aceleyle yol alan koyu kırmızı kamyonet, posta kutusunun olduğu köşeyi kaldırımın kenarını sıyırtırcasına aldı ve kutuya mektup atmak için parmaklarının ucunda yükselmiş küçük kızı biraz ürküttü, biraz meraklandırdı. Kız eli kutunun ağzında biraz duraladı; sonra mektubunu attı, kaçtı gitti. Parmak ucunda yükselmiş bir çocuğa ender olarak acımayla bakarız -daha çok belli belirsiz bir rahatsızlıkla, ayakkabımıza silkelemeye bile değmeyecek bir kum tanesi girmiş gibi- kapıldığımız duygu budur, bu yüzden de- Jacob kütüphaneye döndü.

Çok zaman önce, önemli insanlar yaşadı burada ve bunlar geceyarısını geçe Saray'dan döndüklerinde, saten giysilerinin eteklerini toplayarak, oymalı kapı kirişlerinin altında durup beklediler, o sırada uşak yer yatağından doğrulup

yeleğinin alt düğmelerini aceleyle iliklediği ve onlara kapıyı açtı. On sekizinci yüzyılın kötü yağmuru sokaktan aşağı aktı gitti. Bugünse Southampton Row, başlıca, hâlâ bir terziye kaplumbağa satmaya çalışan birini kesinkes bulabileceğiniz bir yer olmasıyla dikkat çeker. "Tüviti gösterir, beyim; cici beyler gözü okşayacak bir şey görmek isterler, beyim- üstelik temiz hayvandır, beyim!" Diyerek peşkeş çekerler kaplumbağalarını.

Oxford Sokağı'ndaki Mudie's'in köşesinde kırmızı ve mavi boncuklar art arda dizilmişti. Otobüsler art arda dizilmişti. İş halletmeye inen Mr. Spalding, Shepherd's Bush'a doğru yol alan Mr. Charles Budgeon'a baktı. Otobüslerin yakınlığı dışarıda oturan yolculara birbirlerinin yüzüne bakma fırsatı veriyordu. Ama pek azı bu fırsatı kullanıyordu. Her birinin aklı kendi işindeydi. Her birinin içinde, kendisinin ezbere bildiği bir kitabın yaprakları gibi kapalı, geçmişi duruyordu; dostları sadece kitabın ismini okuyabiliyorlardı, "James Spalding" ya da "Charles Budgeon", ters yöne doğru giden yolcularsa hiçbir şey okuyamıyorlardı- sadece "kızıl bıyıklı bir adam" ya da "pipo içen griler giymiş bir delikanlı". Ekim güneşi hiç kıpırdamadan oturmuş bütün bu erkek ve kadınları aydınlatıyordu; küçük Johnnie Sturgeon ise fırsat bu fırsat, bir koşu merdivenlerden indi, kolunun altında büyük, esrarengiz paketi, tekerleklerin arasından zikzaklar çizerek yaya kaldırımına ulaştı, ıslıkla bir ezgi çalmaya başladı ve çok geçmeden gözden kayboldu- sonsuza kadar. Otobüsler sarsıntıyla hareket etti, her bir yolcu kendisini hedefine biraz daha yakın hissetti, hatta bunları ufukta görünen bir hazla içinde bulundukları anı aşıp geçtiler- biftek, böbrekli börek, içki ya da kentin göbeğinde bir lokantanın dumanlı bir köşesinde bir el domino oyunu. Ah evet, insan yaşamı çok çekilir bir şeydir Holborn'da bir otobüsün ikinci katında oturmuşsanız, trafik polisi kolunu kaldırmış, gü-

neş sırtınızı ısıtmaktaysa ve eğer insan tarafından insanı içine almak için salgılanan kabuk gibi bir şey varsa onu da burada buluruz, Thames kıyıları üzerinde, büyük caddelerin kesiştiği yerde, buna son noktayı koyan St. Paul Katedrali de, bir salyangozun kabuğunun tepesindeki çıkıntı gibi yükselir. Jacob, otobüsünden indi, isteksizce merdivenlerden çıkarken saatine baktı, sonunda içeriye girmeye karar verdi... Çaba gerektiren bir şey midir bu? Evet. Ruh durumlarımızdaki bu değişimler yıpratır bizi.

Loştur içerisi, dört bir yanda orgun hiç durmaksızın çalarak eşlik ettiği beyaz mermer hayaletler kol gezer. Bir çizme gıcırdasa, ne korkunç bir ses çıkar; sora düzen; disiplin. Zangoç değneğiyle önüne serilen hayatı düzleştirmiş geçmiştir. Tatlı ve kutsaldır koronun meleksi şarkıcıları. Ve mermer omuzları okşayarak, kenetlenmiş parmakların arasına girip çıkarak sürüp gider insan sesiyle orgun tiz tonları. Ebedi cenaze müziği- huzur. Yıllar yılı durup dinlenmeksizin Prudential Society bürolarının basamaklarını silmekten yorulan Mrs. Lidgett büyük Dük'ün lahti altına oturdu, ellerini kavuşturdu ve gözlerini yarı yarıya yumdu. Yaşlı bir kadın için görkemli bir dinlenme yeri, Dük'ün kemiklerinin tam yanı, onun zaferleri kadına bir şey ifade etmiyor, adını da bilmez, gene de dışarı çıkarken karşıdaki küçük melekleri selamlamayı hiç ihmal etmez, kendi mezarında da aynılarından olsun ister, çünkü kalbinin deriden perdesi çarpa çarpa sonuna dek açılmıştır, dışarıya parmak ucuna basa basa çıkan huzur düşünceleri, tatlı ezgiler çıkmıştır... İhtiyar Spicer, jüt taciri, hiç böyle şeyler düşünmedi oysa. Garip şey, elli yıldır St. Paul'e ayak basmadı, oysa bürosu avlusuna bakar. "Olup olacağı bu mu? E, kasvetli köhnemiş bir yer... Nelson'un mezarı nerede? Zaman yok şimdi -sonra gelirim- kutuya bir metelik bırakayım... Hava yağacak mı, yağmayacak mı? Eh, karar verse iyi olacak!" Aylak ço-

cuklar giriyor içeri -zangoç defediyor onları- bir tane, bir tane daha... erkek, kadın, erkek, kadın, oğlan... gözlerini gökyüzüne kaldırıyorlar, dudaklarını büzüyorlar, hep aynı yüzlere düşen aynı gölge; kalbin deriden perdesi çarpa çarpa sonuna dek açılıyor.

St. Paul'ün merdivenlerinden bakıldığında her bir insanın mucizevi bir biçimde palto, etek ve çizmesi olduğuna kesin gözüyle bakılabilirdi; bir geliri; bir hedefi. Bir tek, elinde Ludgate Hill'de satın aldığı Finlay'in *Byzantine Empire*'ı olan Jacob biraz farklı görünüyordu; çünkü elinde bir kitap vardı, bunu saat tam dokuz buçukta şöminenin yanında açacak ve okuyacaktı, şu insan sürüsünden hiçbiri bunu yapmayacaktı. Onların evi yok. Sokaklar onların; dükkânlar; kiliseler; onların sayısız yazı masası; uzun büro lambaları; kamyonetler onların, ta yukarıda, tepeden geçip giden raylar onların. Daha yakından bakarsanız üç yaşlıca adamın kaldırımda oyun oynar gibi yürüyerek yol aldıklarını görürsünüz, sanki evlerinde gibi. Şurada ise sırtını duvara dayamış bir kadın, elinde ileriye doğru uzattığı, kimseye satmaya çalışmadığı ayakkabı bağcıkları, gözlerini dikmiş boş boş bakıyor. İlanlar da onların; üzerlerindeki haberler de. Bir kasaba yerle bir olmuş; bir yarış kazanılmış. Mavisini ya da beyazını çelik talaşı ve toz haline gelinceye kadar ufalanmış at pisliğinden oluşan bir cibinliğin gizlediği gökyüzünün altında dönüp duran yersiz yurtsuz bir halk.

Şurada, lambanın yeşil ışığı altında başını önündeki beyaz kâğıda eğmiş olan, Mr. Sibley rakamları muhasebe defterinin yapraklarına geçiriyordu ve her yazı masasının üzerinde, kuru yem gibi, çalışkan dolmakalemin yavaş yavaş tükettiği kâğıt tomarları -günlük gıda- görüyordunuz. Belli bir kalitede kumaştan paltolar gün boyu koridorlarda içi boş asılı durur, ama saat altıyı çaldı mı içleri tamamen dolar ve bacakları açılıp kapanan ya da kendi tombul ka-

lıplarına dökülmüş küçük karaltılar, hızlı hızlı sıçrayarak, kesik kesik hareketlerle yol almaya başlarlar; sonra karanlığa dalar, kaybolurlar. Yaya kaldırımının aşağısında, toprağın altına gömülmüş, içleri sarı bir ışıkla doldurulmuş boş borular onları hiç durmaksızın şu ya da bu yöne yollarlar ve emaye tabelaların üzerindeki kocaman harfler yeraltında yerüstünün parklarını, alanlarını ve meydanlarını bildirirler. "Marble Arch-Shepherd's Bush"- çoğu insan için Arch ve Bush sonsuza dek beyaz zemin üzerine yazılmış mavi harflerdir. Sadece bir tek noktada -bu Acton, Holloway, Kensal Rise, Caledonian Road olabilir,- alışveriş yapılan mağazalar ya da bir ev demektir, aşağısında sağında, kaldırım taşlarının içinden güdük ağaçlarının çıktığı noktada, kare biçiminde perdeli bir pencere ve bir yatak odası vardır.

Günbatımını epeyce geçe ihtiyar kör bir kadın, sırtını Union of London'la Smith's Bank'in taş duvarına vermiş açılır kapanır bir iskemleye oturmuş, kollarının arasında kahverengi bir kırmayı sıkı sıkı tutarak bağıra bağıra şarkı söylüyor, hayır sadaka dilenmiyor, hayır, şen, yabani yüreğinin -günahkâr, kağşamış yüreğinin- derinlerinden geliyor şarkısı, çünkü onu alıp götürmeye gelen çocuk bir günahın meyvesidir ve çoktan yatakta olmalıdır, perdesi çekilmiş, uykuya dalmış olmalıdır, sokak lambasının ışığında anasının yabani şarkısını dinleyecek yerde, sırtını bankaya vererek oturduğu noktada, sadaka dilenmeden söylediği, köpeğini göğsüne bastırmış olarak.

Gittiler evlerine. Kül rengi kilise kuleleri karşıladı onları; kocamış saçı sakalı ağarmış kent, ihtiyar, günahkâr ve görkemli. Birbiri ardınca, yuvarlaklı sivrili, ya gökyüzünü delerek ya da kütleler halinde toplaşarak, yelken açmış gemiler gibi, granit kayalıkları, kulelerle bürolar, rıhtımlarla fabrikalar doluşur kıyıya; ebediyen hacılar gelir ayak sürüye sü-

rüye; yüklü gemiler nehrin ortasında yavaşlarlar; kent orospularını sever, kimileri bunu geçiriyor aklından.

Ama anlaşılan bu paye pek az kişiye verilmiştir. Opera'nın kemerli girişinden çıkan faytonlardan bir tanesi bile doğu yönüne doğru dönmez ve küçük hırsız boş pazar yerinde yakalandığında siyah-beyaz ya da gül kurusu gece tuvaletli hiç kimse eli faytonunun kapısında durup bakmaz yardım etmek ya da ilenmek için -gerçi Leydi Charles, hakkını yememeli, üzüntüyle iç geçirir merdivenlerden çıkarken, kütüphaneden Thomas à Kempis'i alır ve zihni, şeylerin karmaşasından dalıp yitip gidinceye kadar uyku tutmaz. "Neden? Neden? Neden?" diye iç geçirir. Düşünecek olursanız, Opera'dan yaya dönmek en iyisi. Yorgunluk en iyi uyku iksiridir.

Güz sezonunun en parlak günleriydi. Tristan keçesini haftada iki kez koltuk altlarına sıkıştırıyordu; Isolde şalını orkestra şefinin değneğiyle mucizevi bir duygu birliği içinde sallıyordu. Operanın dört bir yanında pembe yüzler ve ışıl ışıl göğüsler görmek olasıydı. Kraliyet Ailesi'ne mensup, bedenî görünmeyen bir el usulca uzanıp da locanın koyu kırmızı kadife kaplı pervazında yatan kırmızılı beyazlı buketi aldığında "İngiltere Kraliçesi" uğrunda ölmeye değer bir unvan gibi gelirdi. Güzellik, limonlukta yetişen çeşidinden bir güzellik (ki hiç de en kötüsü değildir) loca loca çiçekler açtı; derin önemi haiz bir şey söylenmediyse de ve Walpole'un ölümünden, en azından Kraliçe Victoria'nın gecelik entarisiyle bakanlarını selamlamak üzere basamakları inişinden bu yana dudaklardan hiçbir nükte dökülmediği konusunda fikir birliğine varılsa da- gene de, bu (bir opera dürbününden görülen) dudaklar hâlâ kırmızı ve tapılmaya değerdiler. Ellerinde altın topuzlu bastonlar olan kel, seçkin erkekler parter sıralarının arasındaki kırmızı halılı geçitlerden aşağı yürüdüler ve ancak ışıklar söndüğünde kes-

tiler göz temasını. Önce eğilerek Kraliçe'yi, sonra o kel kafalı adamları selamlayan orkestra şefi, topukları üzerinde geriye döndü ve değneğini kaldırdı.

Derken yarı karanlıkta iki bin kalp hatırladı, beklentiyle doldu, karanlık labirentlerden yol aldı; Clara Durrant, Jacob Flanders'a veda etti ve upuzun yattığı yerde ölümün tatlılığını tattı; sonra Mrs. Durrant, onun arkasında locada oturduğu yerde, sertçe nefes alıp verdi; sonra Mrs. Wortley, İtalyan Büyükelçisi'nin arkasında yer değiştirdi, Brangaena'nın sesinin biraz kısık olduğunu aklından geçirdi ve onların başlarının metrelerce yukarısındaki paradide Edward Whittaker el fenerini gizlice minik partisyonuna doğru tuttu ve ... ve...

Kısacası, gözlemci gözlemden boğulur. Sadece bizler kaosa gömülmeyelim diye, doğayla toplum kendi aralarında son derece basit bir sınıflandırma sistemi kurmuşlardır; parter, loca, salon, paradi. Kalıplar her gece doldurulur. Ayrıntıları belirlemeye gerek yoktur. Ama zorluk aynı zorluktur- seçmek gerekir. Çünkü ben İngiltere Kraliçesi olmak istemesem de -ya da sadece bir anlığına istesem de,- onun yanında oturmak isterdim; Başbakan'ın dedikodularını dinlerdim, kontesin mırıldandıklarına kulak verir, onun balo salonlarına bahçelere ilişkin anılarını dinlerdim; saygın kişilerin sarsılmaz yüzleri sonuç olarak kendi gizli anahtarlarını saklamaya yaramaz mı; yoksa neden o kadar nüfuz edilmez olsunlar? İnsanın kendi başındakini çıkarıp bir anlığına bir başkasının -herhangi birinin,- takkesini geçirmesi garip değil midir, İmparatorluğu yönetmiş yiğit bir kişi oluvermesi; Bragaena aryasını söylerken Sofokles'ten parçaları aklına getirmek ya da çoban kavalını çalarken, aklından yıldırım hızıyla köprüler ve su kemerleri geçirmek. Ama yok- seçmek gerekir. Bundan daha acımasız bir zorunluluk yoktur! Ne de daha büyük acılar veren, daha kesin bir yıkım getiren; çünkü yerim yurdum

neresi olursa olsun, sürgünde ölürüm: Whittaker kendi pansiyonunda: Leydi Charles, Malikânesi'nde.

Ucuz bir koltukta oturmuş olan Wellington burunlu bir delikanlı, opera sona erdiğinde müziğin etkisiyle öbür insanlardan biraz ayrılmış gibi, taş basamaklardan indi.

Geceyarısı Jacob Flanders kapısının vurulduğunu duydu.

"Ne sürpriz!" diye bağırdı. "İşte aradığım adam!" ve daha fazla oyalanmadan Jacob'un gün boyu aradığı dizeleri buldular; ne var ki bunlar Vergilius'da değil, Lucretius'daydılar.

"Evet; bu onu adamakıllı kendine getirir," dedi Bonamy, Jacob okumayı kestiğinde, Jacob heyecanlanmıştı. Makalesini ilk kez yüksek sesle okuyordu.

"Lanet domuz!" dedi Jacob, biraz fazlaca abartmıştı; ama övgü başını döndürmüştü. Leeds'li Profesör Bulteel bir Wycherley edisyonu hazırlamıştı ve bazı yakışıksız kelimeleri ve bazı yakışıksız cümleleri çıkardığını, çıkarıp attığını ya da yerlerine sadece yıldız koyduğunu belirtmemişti. Rezalet, diyordu Jacob; güvene ihanet; düpedüz tutuculuk; fesat bir aklın, iğrenç bir karakterin göstergesi. Aristofanes ve Shakespeare örnek gösteriliyordu. Bu, modern yaşamın inkârıydı. Profesör unvanıyla dalga geçiliyor ve Leeds'in ilim yuvası olma iddiasıyla alay ediliyordu, küçümseniyordu. İşin şaşılası yanı ise bu delikanlıların tamamıyla haklı olmalarıydı -şaşılası, çünkü Jacob daha yazdıklarını temize çekerken bile, kimsenin bunları basmayacağını biliyordu; gerçekten de *Fortnightly*'den, *Contemporary*'den, *Nineteenth Century*'den geri döndü yazdıkları- Jacob da onları annesinin mektuplarını, eski flanel pantalonunu ve Cornwall damgalı bir iki mektubu sakladığı kara tahta kutuya attı. Kapak gerçeğin üzerine kapandı.

Üzerinde beyaz boyayla yazılı adı hâlâ okunabilen bu kara tahta kutu, oturma odasının iki uzun penceresinin arasında duruyordu. Aşağıda sokak uzayıp gidiyordu. Şüphesiz, yatak odası arkadaydı. Mobilyası -üç tane hasır iskemleyle bir açılır kapanır masa- Cambridge'den gelmişti. Bu evler (Mrs. Garfit'in kızı Mrs. Whitehorn'du buranın sahibi), diyelim, yüz elli sene önce inşa edilmişti. Odalar güzeldir, tavanlar yüksek; pervazın tahtasında oyma bir gül vardır ya da bir koç kafası. Seçkindir on sekizinci yüzyıl. Böğürtlen pembesine boyanmış kaplamalar bile, seçkin görünüşlüdür...

"Seçkinlik" -Mrs. Durrant Jacob Flanders'ın "seçkin görünüşlü" olduğunu söylemişti. "Elini ayağını nereye koyacağını bilemiyor," demişti, "ama öylesine seçkin görünüşlü ki." Kuşkusuz, onu ilk kez görenlerin kullanacakları kelime budur. İskemlesinde geriye yaslanıp piposunu dişlerinin arasından çekerek Bonamy'e "Şu operaya gelince" (müstehcenlik konusunu bitirmişlerdi çünkü) "Bu Wagner denen adam" derken... kullanacağınız kelime seçkinlik olurdu doğallıkla, gerçi ona bakınca insan operada onun yerinin neresi olduğunu kestirmekte zorluk çekerdi, koltuk mu, parter mi, paradi mi? Yazar mıydı? Yeterince kendi kendine düşkün değildi. Ressam mı? Ellerinin biçiminde zevk sahibi olduğunu düşündüren birşeyler vardı (anne tarafından kökleri çok eskilere dayanan, son derece belirsiz bir aileden geliyordu). Sonra ağzı -ama tabii nafile uğraşlar içinde en kötüsü birinin yüz çizgilerini sayıp dökmektir. Tek kelime yeter. Ama ya insan o kelimeyi bulamazsa?

Clara Durrant, "Jacob Flanders'ı beğeniyorum," yazdı günlüğüne. "Öylesine bu dünyadan uzak ki. Havalara girmiyor, insan ona istediğini söyleyebilir, gerçi ürkütücü de, çün-

kü..." Ama Mr. Letts'in bastığı bir şilinlik günce defterindeki yazı yazılacak yer azdır. Clara, çarşamba gününün sayfasına tecavüz edeceklerken değildi. Kadınların en alçakgönüllüsü, en içten pazarlıksızı! "Hayır, hayır, hayır," diye iç geçirdi, limonluk kapısında durarak, "kırmamalıyım- bozmamalıyım" -neyi? Son derece harikulade bir şeyi.

Ama tabii, bu yalnızca genç kız lisanıdır, üstelik, seven ya da sevmekten kaçınan bir genç kızın lisanı. İçinde bulunduğu anın sonsuza kadar sürmesini istedi, tam o temmuz sabahı olduğu gibi. Sürmez. Şimdi mesela Jacob katıldığı bir turu anlatıyordu, hanın adı "Fıkırdayan Tencere"ydi, hancı kadının adı düşünüldüğünde bu... Haykıra haykıra güldüler. Açık saçık bir espriydi.

Oysa Julia Eliot, "sessiz bir delikanlı" dedi onun için ve başbakanlarla yemek yediği düşünülürse, şüphesiz, "eğer başarılı olmak istiyorsa, çenesini kullanmayı bilmeli," demek istemişti.

Timothy Durrant hiçbir yorumda bulunmadı.

Hizmetçi kız emeklerinin karşılığını bol bol aldığını gördü.

Mr. Sopwith'in görüşü de Clara'nınki kadar duygusaldı, ama çok daha ustalıkla ifade edilmişti.

Betty Flanders, Archer konusunda romantikti, John konusunda ise sevecen; Jacob'un evdeki sakarlığından rahatsız oluyordu, açıklaması yoktu.

Kaptan Barfoot, oğlanların arasında en çok onu seviyordu; neden, onu bilmiyor...

Demek ki kadınlar da erkekler de eşit ölçüde kabahatliler. İnsan kardeşlerimiz hakkında derin, yansız ve adil bir kanıya hiçbir zaman varılamıyor. Ya erkeğiz ya kadın. Ya soğuğuz ya da duygusal. Ya genciz ya da yaşlanmakta. Her durumda hayat art arda gölgelerden başka bir şey değil, onlara neden bunca sıkı sıkıya sarıldığımızı ve gölge oldukla-

rına göre, elimizden kaçtıklarında da neden öyle derin bir acı duyduğumuzu Tanrı bilir. Ayrıca, bu böyleyse ve hatta daha da ötesiyse, neden pencerenin köşesinde koltukta oturan delikanlının dünyanın en sahici, en güvenilir, en iyi tanıdığımız delikanlısı olduğu düşüncesine kapılırız birdenbire- neden, gerçekten? Çünkü bir an sonra onun hakkında hiçbir şey bilmiyoruz.

Böyledir görme biçimimiz. Böyle severiz.

("Yirmi iki yaşındayım. Neredeyse ekimin sonu. Etrafımız ne yazık ki bir sürü budalayla çevrili olsa da, hayat çok güzel. İnsan, bir konu seçmeli, kendini ona iyice vermeli- ne olacağını Tanrı bilir. Her şey çok eğlenceli aslında -sabah kalkmak ve frak giymek dışında.")

"Söylesene Bonamy, şu Beethoven ne iş?"

("Bonamy inanılmaz bir tiptir. Hemen hemen her şeyi bilir -İngiliz edebiyatı hakkında benim kadarını bilmez,- ama bütün Fransızları okumuştur.")

"Bana kalırsa kesin saçmalıyorsun, Bonamy. Ne dersen de, zavallı ihtiyar Tennyson..."

("Doğrusu, insan Fransızca öğrenmeliymiş. Şimdi, herhalde, ihtiyar Barfoot annemle konuşuyordur. O da garip bir ilişki, gerçekten. Ama Bonamy'yi orada gözümün önüne getiremiyorum. Allah cezasını versin Londra'nın!") çünkü pazar arabaları sarsıla sarsıla sokaktan geçiyorlardı.

"Cumartesi bir yürüyüşe ne dersin?"

("Ne vardı cumartesi günü?")

Sonra, cebinden not defterini çıkararak, Durrant'ların verdiği davetin gelecek hafta olduğundan emin oldu.

Ama bütün bunlar pekâlâ doğru da olsa- Jacob öyle düşünür, öyle konuşurdu- öyle bacak bacak üstüne attı- piposunu doldurdu- viskisini yudumladı, not defterine baktı bir

kez, bakarken saçlarını karıştırdı,- gene de bir başkasına yalnızca ve yalnızca Jacob'un iletebileceği bir şey kalıyor geride. Dahası, bunun bir kısmı var ki o Jacob da değil, Richard Bonamy- oda; pazar arabaları; o saat; tarihin içinde bulunduğu tam o an. Sonra cinsiyetin etkisini de düşününonun kadınla erkek arasında bir dalga, bir titreşim gibi uzandığını, öyle ki bir vadi oluşur, bir zirve, oysa belki gerçekte her şey dümdüzdür. Doğru sözcükler bile yanlış vurgularla donanır. Ama bir şey vardır insanı hep bir titreşim halinde vınlamaya götüren, bir pervane gibi, bu esrar perdesinin önünde, böylece Jacob Flanders'a aslında hiç de sahip olmadığı nitelikler yükleriz- oysa, oturmuş Bonamy'yle konuşurken söylediklerinin yarısı tekrarlamaya değmeyecek kadar yavandı elbette; çoğu anlaşılmaz (tanımadığımız insanlar hakkında, Parlamento hakkında); geri kalanlar ise çoğunlukla tahmin edilebilecek şeyler. Gene de işte bir titreşim halinde üzerinde geziniyoruz onun.

"Evet," dedi Kaptan Barfoot, piposunu Betty Flanders'ın şöminesinin önündeki ızgaraya vurarak, sonra da paltosunu iliklediı. "İşim iki kat arttı, ama fark etmez."

Artık belediye meclisi üyesiydi. Londra'daki gecenin aynısı ama çok daha saydam olan geceye baktılar. Aşağıda, kentte çanlar saat on biri çalıyorlardı. Rüzgâr denizden doğru esiyordu. Bütün yatak odası pencereleri karanlıktı. Pageler uyuyorlardı; Garfitler uyuyorlardı; Cranchler uyuyorlardı- oysa Londra'da o saatte Parliament Hill'de Guy Fawkes'ı yakıyorlardı.

VI

Ateş iyice yükselmişti.

"St. Paul'e bakın!" diye bağırdı biri.

Alevler tahtaya sıçradığında, City gündüz gibi aydınlandı; yangının öteki yanında ağaçlar vardı. Sarı ve kırmızı renklere boyanmış gibi pırıl pırıl, capcanlı fırlayan yüzler arasında en göz alıcısı bir kızınkiydi. Yüzün ovaliyle saçlar, yangının berisinde kara bir boşlukla çerçevelenmiş halde duruyordu. Kız yeşil-mavi gözlerini, alevin parlaklığından kamaşmış gibi, yangına dikip bakakaldı. Yüzünün her bir kası gerilmişti. Onun böyle gözlerini dikip bakışında trajik bir şey vardı- yaşı yirmi ile yirmi beş arasındaydı.

Damalı karanlıktan inen bir el, kafasına koni biçiminde beyaz Piyero şapkasını kondurdu. Gözlerini dikmiş bakmaya devam ederken başını salladı. Tepesinde favorili bir baş belirdi. Ateşe de iki masa bacağı, bir kucak dal ve yaprak attılar. Bunlar tutuştu, alevler yükseldi ve ta gerideki yüzler göründü, yuvarlak, solgun, sakalsız, sakallı, bazılarının kafasında melon şapkalar vardı; hepsi dikkat kesilmişti: St. Paul katedrali de sağa sola yayılan beyaz dumanların üze-

rinde süzülür gibi belirdi, yanı sıra bir ya da iki tane ince uzun, kâğıt beyazı, yangın söndürücüye benzeyen kule.

Alevler tahtayı yarıp geçmiş havaya yükseliyorlardı ki, Tanrı bilir nereden, kovalar, kovalarca cilalanmış kaplumbağa kabuğu gibi güzel çukur biçimler almış sular dökmeye başladılar; yeniden, yeniden döküldü su; sönen ateşin cızırtısı bir arı kovanının sesini andırıncaya kadar; bütün yüzler de söndü.

"Ah, Jacob," dedi kız, karanlıkta yukarıya doğru tırmanırlarken, "Korkunç mutsuzum!"

Gürültülü kahkahalar geliyordu öbürlerinden- tiz, pes; bazıları önlerden, bazıları arkalardan.

Otelin yemek salonu parlak ışıklarla donatılmıştı. Masanın bir ucunda alçıdan bir geyik kafası vardı; öteki ucundaysa karartılıp kırmızılaştırılarak Guy Fawkes'e benzetilmek istenmiş herhangi bir Romalı büstü. Guy Fawkes gecesiydi. Ziyafet konukları metrelerce kâğıt gülle birbirlerine bağlanmıştı, bu yüzden sıra "Auld Lang Syne"ı söylemeye gelince masa boyunca pembeli sarılı bir gül kordonu kalktı, oturdu. Bir sürü yeşil şarap kadehi tokuşturuldu. Bir delikanlı ayağa kalktı ve Florinda masanın üzerinde duran morumsu yuvarlaklardan birini alıp doğruca onun kafasına fırlattı. Küre parçalandı, toz haline geldi.

"Korkunç mutsuzum!" dedi kız, yanında oturan Jacob'a dönerek.

Masa, sanki görünmez bacakları varmış gibi, odanın kenarına kaçtı ve kırmızı kumaşla örtülü, üzerindeki saksıda kâğıt çiçekler duran bir laternadan vals müziği yayılmaya başladı.

Jacob dans edemiyordu. Ağzında piposu duvara yaslandı.

"Bizce," dedi dans edenlerden ikisi, geri kalanlardan ayrılmış gelmişlerdi, onun önünde yerlere kadar eğildiler, "siz şimdiye kadar gördüğümüz en güzel erkeksiniz."

Bunu diyerek başına kâğıt çiçeklerden bir çelenk oturttular. Sonra biri beyazlı altın yaldızlı bir koltuk bulup getirdi ve onu koltuğa oturttu. Geçenler omuzlarına camdan üzümler astılar, ta ki batık bir geminin gemi aslanı gibi görününceye kadar. Sonra Florinda dizlerine tırmandı ve yüzünü onun yeleğine gömdü. Jacob bir eliyle onu tuttu; diğeriyle piposunu.

"Haydi" dedi Jacob, Timmy Durrant'a; 6 kasım sabahı kol kola Haverstock Hill'den aşağıya doğru yürüyorlardı, "aklı başında birşeylerden konuşalım."

Eski Yunanlılar -evet, buydu konuştukları- nasıl eninde sonunda, insan edebiyatın her türlü boyasına, Çinlisine, Rusuna (ama bu Slavlar uygarlıktan nasibini almamışlardır) batıp çıktıktan sonra bile ağızda kalan tadın gene de Yunanca olduğu. Durrant, Aeskylos'dan parçalar okudu- Jacob, Sofokles'den. Evet doğru, günümüzde bir Yunanlı anlayamazdı bunları, ayrıca herhangi bir profesörün de insana önerebileceği parçalardı bunlar- Neyse, dert değil; şafak vakti Haverstock Hill'den inerken haykıra haykıra okuyamayacaksan neye yarardı Eski Yunanca? Üstelik, Durrant Sofokles'i hiç okumamıştı, Jacob da Aeskylos'u. Övünçlüydüler, yeğindiler; ikisine de dünya yüzündeki bütün kitapları okumuşlar gibi geliyordu; her günahı, tutkuyu ve sevinci tatmışlardı sanki. Uygarlıklar ellerini uzatıp koparabilecekleri çiçekler gibi sarıyordu dört bir yanlarını. Çağlar ayaklarının dibinde hemen yelken açabilecekleri denizler gibi uzanıyordu, üzerlerinde küçük dalgalar oynaşıyordu. Ve bütün bunları gözden geçirirken, delikanlılar sisin, lamba ışığının ardında beliren Londra'nın karanlık gölgelerini gördüler ve Yunanistan'ı yeğlediler.

"Belki de," dedi Jacob, "Eski Yunanlıların ne demek istediğini anlayan bir tek biziz."

Kahve makineleri ovularak parlatılmış, tezgâhı boyunca küçük kandiller yanan bir yerde kahve içtiler.

Yerin sahibi Jacob'u subay sanarak onu Cebelitarık'daki oğlundan söz etti, Jacob ise İngiliz ordusuna küfretti, Wellington Dükü'nü övdü. Yunanlılardan konuşarak yeniden tepeden aşağı indiler.

Garip şey -düşünülecek olursa- bu Yunanca aşkı, onun böyle karanlıkta boy atması, çarpık, ürkek, ama gene de taşıp çıkması, özellikle kalabalık odalardan çıktıktan sonra ya da bir basılı harf patlamasının ardından ya da ay dalga dalga tepelerin arasından süzülürken, ya da içi boş, kara-sarı, nafile Londra günlerinde, bir ilaç gibi; temiz bir sayfa; hep bir mucize, Jacob'un ancak bir piyesi tökezleye tökezleye okuyacak kadar Yunancası vardı. Antik çağ tarihi hakkında hiçbir şey bilmezdi. Gene de Londra'ya girerlerken Akropolis'e giden yolun taşlarını çınlatıyorlarmış gibi geldi Jacob'a, Sokrates onların geldiğini görse yerinde doğrulur ve "can dostlarım benim," derdi, çünkü Jacob'un kalbi Atina'yı Atina yapan ne varsa onunla dopdoluydu; özgürdü, gözüpekti, cesurdu... Kız onu izin almadan Jacob diye çağırmıştı. Kucağına oturmuştu. Eski Yunan'da da bütün o erdemli kadınlar bunu yapardı.

O an havaya doğru dalga dalga, titrek, acı acı bir yakarış yükseldi, kendini ortaya salmaya gücü yokmuş gibi bir ses, ama gene de gevşekçe süregiden; bu sesle arka sokaklardaki kapılar isteksizce açıldı; işçiler ayak sürüyerek dışarı çıktılar.

Florinda kustu.

Her zamanki gibi uyku tutmayan Mrs. Durrant, *Cehennem*'de bazı satırların yanlarını işaretledi.

Clara yastıklarına gömülmüş uyuyordu; tuvalet masasının üzerinde dağınık güller ve bir çift uzun beyaz eldiven.

Florinda, başında hâlâ koni biçimindeki beyaz Piyero şapkası, kustu.

Yatak odası böyle felaketler için birebir görünüyordu - ucuz, hardal rengi, yarı tavan arası odası, yarı stüdyo, gümüş yaldızdan yıldızlarla, Gal yöresinden kadın şapkalarıyla ve gaz lambalarından sarkan tesbihlerle garip bir dekoru vardı. Florinda'nın öyküsünü sorarsanız, bu isim ona bir ressam tarafından, erdenliğinin goncasının henüz koparılmamış olduğunu belirtmek üzere verilmişti. Öyle ya da değil, bir soyadı yoktu, ebeveyn derseniz, elinde babasının altında gömülü olduğunu söylediği bir mezartaşının fotoğrafından başka bir şey yoktu. Kimi zaman bunun büyüklüğü üzerinde kafa yorardı ve söylentilere bakılırsa Florinda'nın babası kemiklerinin hiç durmadan büyümesi sonucunda ölmüştü; tıpkı annesinin Kraliyet ailesinden birilerinin iltifatına mazhar olmuş olması kabilinden bir şey, ara sıra Florinda da prensesleşirdi, ama çoğunlukla sarhoş olduğu zamanlar. Öyle kimsesizdi, üstelik güzel, hüzünlü gözlü ve çocuk dudaklıydı, kadınların genellikle sözünü ettiklerinden çok daha sık bekâretten söz eden; onu ya bir gece önce kaybetmişti ya da ona canından çok değer verirdi, konuştuğu erkeğe göre değişirdi bu. Erkeklerle konuşur muydu ki? Hayır, bir sırdaşı vardı: Stuart Ana, Stuart, kendisinin de dikkatinizi çekeceği gibi, bir Kraliyet ailesinin adıdır; ama bu ne demekti ve kadın ne işle iştigal ederdi, bunu kimse bilmezdi; yalnızca kadına Pazartesileri posta çekleri geldiği, bir papağanı olduğu, ruhların birbirine göçüne inandığı ve fincandaki çay yapraklarına bakarak fal baktığı biliniyordu. O, Florinda'nın erdenliğinin arkasında bir pansiyonun kirli duvar kâğıdı gibi asılı dururdu.

Florinda gününü ağlamakla ve sokak sokak dolaşmakla geçirdi; Chelsea'da durup ırmağın gözünün önünden akıp gidişini seyretti; alışveriş yapılan sokaklardan geçti; otobüslerde çantasını açtı ve yanaklarına allık sürdü; self servis lokantalarda sütlüklere dayayarak aşk mektupları okudu; şekerlikten cam parçası çıktığını gördü; garson kadını kendisini zehirlemeye çalışmakla suçladı; delikanlıların gözlerini kendisine diktiklerini iddia etti ve akşam saatlerinde kendini ağır ağır Jacob'un sokağından aşağı doğru yürür buldu, aklına birden bu Jacob denen adamı pis Yahudilerden daha çok sevdiği gelmişti ve onun masasında otururken (Jacob, Müstehcenlik Ahlakı üzerine denemesini temize çekiyordu), eldivenlerini elinden çıkardı ve Jacob'a Stuart Ana'nın çayı sıcak tutmaya yarayan külahla nasıl kafasına vurduğunu anlattı.

Jacob, onun bakireyim demesine inanıyordu. Kız, şöminenin yanında oturmuş, ünlü ressamlardan bahisle gevezelik ediyordu. Babasının mezarının sözü geçti. Ehlileşmemiş, narin ve güzel görünüyordu, işte Eski Yunan'ın kadınları da böyleydi, diye aklından geçirdi Jacob; hayat buydu işte; o bir erkekti, Florinda ise bir kadın.

Kız koltuğunun altından Shelley'nin şiirlerinden biriyle çıktı. Mrs. Stuart ondan sık sık söz eder, demişti.

Harikuladedir masumlar. Kızın kendisinin, söylediği bütün yalanları aştığına inanmak (çünkü Jacob her şeye kayıtsız şartsız inanacak kadar da budala değildi), bu bir yere demir atmamış hayata gıpta ile bakmak -ona oranla kendisininki kısırılmış bir hayat, hatta manastır hayatı gibi görünüyordu- ruhun bütün hastalıklarına karşı Adonis gibi, Shakespeare'in oyunları gibi etkili merhemleri olduğuna inanmak; kızın ona coşkulu bir dostluk, kendisinin ise kıza koruyucu kanatlar sağladığına, üstelik eşit oranda, çünkü kadınlarla erkekler tıpatıp aynıdır, diye düşünüyordu Ja-

cob- bütün bunlara inanmak, masumiyetin bu derecesi gerçekten de mucizedir ve belki hiç de sanıldığı kadar budalaca değildir aslında.

Çünkü Florinda o gece eve gidince önce saçlarını yıkadı; sonra pralin yedi; sonra Shelley'i açtı. Evet, müthiş sıkılmıştı. Ne hakkındaydı bu, Tanrı aşkına? Ağzına bir pralin daha atmadan önce sayfayı çevirme pazarlığı yapıyordu kendi kendiyle. Onun yerine uyudu. Ama tabii uzun bir gün geçirmişti. Stuart Ana kafasına çaydanlık külahıyla vurmuştu; sokaklar müthiş manzaralarla doludur ve Florinda kaz kafalının teki de olsa, kendisine gelen aşk mektuplarını bile hiçbir zaman doğru dürüst okuyamasa da gene de duyguları vardı, bazı erkekleri ötekilerden daha çok beğeniyordu ve hayatın her türlü çağrısına uymak üzere hazır bekliyordu. Bakire olup olmaması hiç de önemli değil sanki. İlle de tek önemsediğimiz şey bu değilse eğer.

O gittiğinde Jacob huzursuzlandı.

Bütün bir gece kadınlarla erkekler bilinen mahallelerde volta atmışlardı. Eve geç dönenler en saygın banliyölerde bile jaluzilerin önünden geçen gölgeler görebiliyorlardı. Karın ya da sisin en ufak bir köşesi bile âşıksız değildi. Bütün piyesler bu konu etrafında dönüyordu. Otel yatak odalarında hemen hemen her gece bu yüzden kafalara kurşunlar sıkılıyordu. Beden sakatlanmayı atlatsa bile, yürek ender olarak incinmeden giriyordu mezara. Tiyatrolarda ve çok satan romanlarda bundan başka konu konuşulduğu yoktu. Biz de kalkmış, hiç mi hiç önemli değildir bu konu diyoruz.

O zaman neye yarıyor Shakespeare ve Adonis, Mozart ve Piskopos Berkeley -istediğinizi seçin,- meselenin özü gizleniyor ve çoğumuz gecelerimizi derli toplu geçiriyoruz ya da ancak bir yılanın çayırın içinden geçişinin yarattığı ürpermeyle. Ama o zaman bu gizleyişin ta kendisi zihni yazılı ve sesli yaratıdan alıkoyuyor. Florinda'nın bir zihni olmuş ol-

saydı, bizim okuyabileceğimizden daha açık gözlerle okurdu. O ve onun gibiler konuyu gece yatmadan önce ellerini yıkamak gibisinden önemsiz bir meseleye dönüştürerek çözdüler, tek zorluk suyu sıcak mı soğuk mu tercih ettiğiniz, bu sorunun cevabı verildiğinde zihin hiç umursamadan kendi işine bakar.

Gene de, yemeği yarılamışken, onun bir zihni olup olmadığı sorusu aklına geldi Jacob'un.

Lokantada küçük bir masada oturuyorlardı.

Florinda dirseklerini masaya dayamış ve çenesini avucunun çukuruna yerleştirmişti. Pelerini sırtından aşağı kaymıştı. Üzerinde altın rengi ve beyaz parlak boncuklar, yüzü bedeninden bir çiçek gibi açıp ortaya çıktı, masumdu, pek az boyalıydı, gözleri etrafına açık kalplilikle bakıyor ya da ağır ağır Jacob'un üzerine yerleşerek orada kalıyordu. Konuştu:

"Avustralyalının ta ne zaman benim odamda unuttuğu büyük kara kutuyu hatırlıyor musun? ... Kürkün kadını yaşlı gösterdiğini düşünüyorum ... Şu an içeri giren Bechstein ... Küçüklüğünde neye benziyordun, merak ediyorum Jacob." Ekmeğini dişledi ve ona baktı.

"Jacob. Hani şu heykeller var ya, onlar gibisin ... British Museum'da çok hoş şeyler var, değil mi? Bir sürü hoş şey..." dedi hülyalı bir sesle. Oda doluyordu; hararet yükseliyordu. Lokantada sohbet uyurgezerlerin konuşması gibidir, bakılacak o kadar çok şey vardır ki -onca gürültü -başkalarının konuşmaları. İnsan kulak misafiri olur mu? Aman, bizim konuştuklarımızı duymasınlar.

"Şu kız- aynı Ellen Nagle'ye benziyor..." falan filan.

"Seni tanıdığımdan beri çok mutluyum, Jacob. Öyle *iyi* birisin ki."

Lokanta oldukça dolu; sesler yükseldikçe yükseldi; çatal bıçak gürültüsü arttıkça arttı.

"Bak, kız niye öyle diyor biliyor musun..."

Kız sustu. Onunla birlikte herkes de.

"Yarın... Pazar günü... bu iğrenç bir... yani bana diyorsun ki... defol o zaman!" Güm, pat! Kız eteklerini savurarak çıktı gitti.

Giderek yükselen ses yanlarındaki masadan geliyordu. Kadın birden tabakları yere çaldı. Adam tek başına kaldı. Herkes gözünü dikip ona baktı. Sonra- "E, zavallı adam, gözümüzü dikip ona bakmak ayıp oluyor. Ne arbede ama! Kızın dediklerini duydunuz mu? Hay Allah, adam nasıl da serseme döndü! Kıza yaranamadı anlaşılan. Masa örtüsünün üzerine yayılan hardala bak. Garsonlar gülüyor."

Jacob Florinda'yı seyretti. Kızın yüzünde müthiş beyinsiz bir ifade varmış gibi geldi ona- oturduğu yerde gözlerini dikmiş bakarken.

Eteklerini savurarak çıktı siyahlı kadın, şapkasındaki hoplayan tüyle.

Gene de bir yerlere gitmesi gerekiyordu. Gece, bir yıldız gibi içine batılan ya da üzerinde pupa yelken yol alınan çalkantılı, kara bir okyanus değildir. Gerçekte ıslak bir kasım gecesiydi. Soho'nun sokak lambaları yaya kaldırımının üzerinde büyük yağlı lekeler bırakıyorlardı. Ara sokaklar kapı aralığına yaslanmış bir kadın ya da erkeği gizlemeye yarayacak kadar karanlıktı. Jacob'la Florinda üzerlerine doğru gelirken bu gölgelerden biri gizlendiği yerden sıyrıldı.

"Eldivenini düşürdü kız," dedi Florinda.

Jacob, önden koşup yetişerek, eldiveni kıza verdi.

Kız ona abartılarla teşekkür etti; yeniden adımlarını hızlandırdı; eldivenini yeniden düşürdü. Ama neden? Kimin için?

Bu arada, öteki kadın nereye gitmişti? Ya adam?

Sokak lambalarının ışığı bize bunun cevabını verecek kadar geniş bir alanı aydınlatmıyor. Sesler, öfkeli, şehvetli, umarsız, tutkulu, kafes içindeki yırtıcı hayvanların gece seslerinden pek farklı değildi. Bir farkla ki onlar kafeste değiller, ne de yırtıcı hayvan. Durdur birini; yol sor; tarif eder; ama insan birine yol sormaktan korkar. Neden korkulur? İnsanların gözünden. Yaya kaldırımı birden daralır, uçurum derinleşir. İşte! Eriyip karıştılar içine- erkek de kadın da. Biraz ileride, övgüye layık güvenilirliğini çığırtkanca sergileyen bir pansiyon, perdesiz pencerelerin ardında Londra'nın bozulmamışlığına tanıklık ediyor. Orada bolca ışık altında, hanımefendiler beyefendiler gibi giyinmiş bambu koltuklara kurulmuşlar. İşadamlarının dul karıları binbir zahmetle yargıçlarla akraba olduklarını kanıtlıyorlar. Kömür tüccarlarının karıları buna hemen, babalarının özel arabacıları olduğunu söyleyerek cevabı yapıştırıyorlar. Bir uşak kahve getiriyor ve nakış sepetinin ortadan kaldırılması gerekiyor. İşte böyle, yeniden karanlıklara dalıyoruz, şurada vücudunu satan bir kızın, beride kibritten başka satacak şeyi olmayan yaşlı bir kadının, metro istasyonundan çıkan kalabalığın yanından geçiyoruz, saçları tüllü kadınların, sonra bir süre insanların değil kapalı kapıların, oymalı kapı önü direklerinin ve tek başına bir polis memurunun önünden geçiyoruz, Jacob, kolunda Florinda'yla odasına vardı ve ışığı yakarken tek kelime etmedi.

"Bu yüzünü beğenmiyorum senin," dedi Florinda.

Mesele çözümsüzdür. Beden bir beyne koşulmuştur. Güzellik aptallıkla atbaşı gider. Kız oturmuş, kırılan hardal çanağına bakarcasına şöminedeki ateşi seyrediyordu. Müstehcenliğin savunusunu yapmakla birlikte, Jacob onu çiğ ha-

liyle görmekten hoşlanıp hoşlanmadığını sordu kendi kendine. Erkek toplumundan, manastır hücresi gibi birbirinden ayrılmış odalardan müthiş iğreniyordu ve hayatını böyle biçimlendirmiş her kim olursa olsun ona karşı korkunç bir öfke duymaya hazırdı.

Sonra Florinda elini dizinin üzerine koydu.

Sonuçta kabahat kızda değildi. Ama Jacob düşününce hüzünlendi. Felaketler, cinayetler, ölümler, salgınlar değildir bizi yaşlandıran ve öldüren; insanların nasıl baktıkları ve güldükleri, otobüslerin basamaklarını nasıl hızla tırmandıklarıdır.

Gelgelelim aptal bir kadına her bahane uyar. Kıza başının ağrıdığını söyledi.

Ama kız ona dilsizce, yarı tahmin ederek, yarı anlayarak, özür dileyerek belki, her nasılsa Jacob'un kendisinin de söylediği gibi "kabahat bende değil" diyerek, dimdik, bedeninin olanca güzelliği içinde, yüzü kabuğunun içinde bir istiridye gibi baktığında Jacob, manastırların ve klasiklerin hiçbir şey demek olmadığını anladı. Mesele çözümsüzdür.

VII

O sıralar, Doğuyla ticaret yapan bir şirket piyasaya suya değince açılan küçük kâğıt çiçekler sürdü. Yemeğin sonunda parmak uçlarını temizlemek için küçük kâseler kullanılması da adet olduğundan, bu yeni buluşun mükemmel bir iş gördüğü düşünüldü. Renkli küçük çiçekler bu korunaklı göllerde süzülürdü; kaygan, düz dalgalarla baş ederler, bazen de batarlar ve çakıl taşları gibi camın dibine çökerlerdi. Kaderleri, ilgili ve güzel gözler tarafından izlenirdi. Hiç kuşku yok ki, kalpleri birleştiren, yuvalar kurduran bir buluş büyük bir buluştur. Kâğıt çiçekler bu konuda iddialıydı.

Ama onların doğanın çiçeklerini sürüp attıkları da düşünülmemeli. Özellikle gül, leylak ve karanfiller, vazoların kenarlarından başlarını uzatarak yapay akrabalarının parlak yaşamlarını ve hızla gelen sonlarını gözlüyorlardı. Bu gözlem Mr. Stuart Osmond'a aitti; ne hoş, denildi ve Kitty Craster bu yüzden onunla altı ay sonra evlendi. Ama gerçek çiçeklerden hiçbir zaman vazgeçilemez. Geçilebilseydi, insan yaşamı bambaşka bir şey olurdu. Çünkü çiçekler solar; en kötüsü de krizantemlerdir; gece boyu kusursuzdurlar;

sabahına sararıp solarlar -bakmaya dayanamazsınız. Çoğunlukla ateş pahası olmakla birlikte, paranızın karşılığını en iyi veren karanfillerdir; -yalnız saplarını tellemeli mi diye sorulabilir. Bazı dükkânlar bunu tavsiye eder. Kuşkusuz, dans ederken onları iliştirmenin tek yolu budur; ama yemek davetlerinde, odalar çok sıcak olmadıkça bu gerekli midir, o tartışılır. İhtiyar Mrs. Temple kâseye bir sarmaşık yaprağı -bir tek- atılmasını tavsiye ederdi. Bunun suyu günler boyu temiz tuttuğunu söylerdi. Ama ihtiyar Mrs. Temple'in yanıldığını düşündürecek nedenler var.

Kartvizitler ise çiçeklerden daha ciddi bir problemdir. Bu konuda, Waterloo Savaşı'nı kazanmak için gerekenden daha çok atın bacağı aşınmış, daha da fazla arabacının hayatı sönmüş, tam kıvamında akşam üzeri saatlerinin pek çoğu boşu boşuna harcanmıştır, sarf edilen para da cabası. Bu küçük şeytanlar, savaşın kendisi kadar çok erteleme, felaket ve endişenin kaynağı olmuşlardır. Kâh Mrs. Bonham daha demin çıkmıştır; kâh evdedir. Ama, olacak şey değil ya, kart âdeti ortadan kalkacak bile olsa, fırtınalar yaratan, çalışkan sabahları altüst, akşam üzerlerinin düzenini yerle bir eden baş edilemeyecek güçler vardır- terziler ve şekerci dükkânları. Altı yarda kumaş insan vücudunu sarmaya yeter; ama ya bunun için altı yüz biçim ve onun iki katı da renk denenecekse?- bu işlerin tam ortasında üzerine nokta nokta yeşil krema kondurulacak pudinge ve badem ezmesinden kafesine karar vermek de gerekir.

Flamingo saatler yumuşak çırpıntılarla gökyüzünden geçip gittiler. Ama kanatlarını düzenli aralarla zifiri siyaha daldırarak; Notting Hill'e mesela ya da Clerkenwell'in kirli tramvaylarına. İtalyancanın gizli bir sanat olarak kalmasına şaşmamalı ya da piyanonun hep aynı sonatı çalmasına. Beş şilin yoksul aylığıyla Mackie boya atölyelerinde çalışan, kı-

şın göğüs ağrıları çeken tek oğlunun yardımıyla geçinen altmış üç yaşındaki dul Mrs. Page'e bir çift elastik çorap satın almak için mektuplar yazmak, sütunlar doldurmak lazım; Mr. Letts'in güncesine havanın iyi, çocukların birer canavar, Jacob Flanders'in ise aklının beş karış havada olduğunu yazmakta kullandığı aynı yuvarlak, basit elyazısıyla. Clara Durrant bir yerlerden buldu çorapları, sonatı o çaldı, vazoları doldurdu, kartları yerlerine bıraktı ve parmak uçlarını ıslatmaya yarayan kâselerde yüzdürülecek kâğıt çiçekler icat edildiğinde, onların kısa ömürlerine en çok hayret edenlerden biri de o oldu.

Olaya övgüler düzecek şair de eksik değildi. Edwin Mallet, şu düzeyle sona eren şiiri yazdı mesela:

Ve karanlık sonlarını okudular Chloe'nin gözlerinde,

bunu ilk okuduğunda yüzü al al oldu Clara'nın, ikinci okuyuşunda güldü, tam onun yapacağı işti ona Chloe demek, adı Clara'yken. Gülünç delikanlı! Fakat, yağmurlu bir Salı sabah saat onla on bir arası Edwin Mallet kalbini ayaklarının önüne serdiğinde Clara odadan kaçtı ve yatak odasına kapandı ve aşağıda Timothy onun hıçkırıkları yüzünden bütün bir sabah kendini işine veremedi.

"Durmadan eğlenmenin sonu," dedi Mrs. Durrant sertçe, hep aynı ismin baş harfleriyle işaretlenmiş dans programına bir göz atarak, aslında bu kez değişik harflerdi- E. M. yerine R.B.; Richard Bonnamy'ydi bu kez, Wellington burunlu delikanlı.

"Ama öyle burnu olan biriyle mümkün değil evlenemem," dedi Clara.

"Boş laf," dedi Mrs. Durrant.

"Ama ben de çok sertim," diye düşündü sonra. Çünkü bütün canlılığını kaybeden Clara dans programını yırtıp şöminenin ızgaralığının arkasına fırlattı.

Küçük kâselerde yüzecek kâğıt çiçeklerin icadının çok ciddi sonuçları bunlardı işte.

"Lütfen," dedi Julia Eliot, kapının karşısındaki perdenin yanında yerini alırken, "lütfen beni takdim etmeyin. Ben seyretmeyi severim. Eğlenceli olan," diye devam etti, bacakları tutmadığı için koltukta oturan Mr. Salvin'e hitap ederek, "bir davetin eğlenceli yanı, insanları seyretmektir- gider gelirler, gider gelirler."

"Son kez," dedi Mr. Salvin, "sizinle Farquharlarda karşılaşmıştık. Zavallı Mrs. Farquhar! Derdi başını aşmış."

Clara Durrant önlerinden geçerken, "Ne hoş görünüyor, değil mi?" diye bağırdı Miss Eliot.

"Peki hangisi..?" diye sordu Mr. Salvin, sesini alçaltarak, merakla.

"Öyle çoklar ki..." diye cevapladı Miss Eliot. Üç delikanlı kapının ağzında durmuş davet sahibesini arayarak bakınıyorlardı.

"Elizabeth'i benim tanıdığım gibi tanımazsınız siz," dedi Mr. Salvin. "Banchoire'de İskoç dansları yapardı. Clara'da annesinin coşkusu eksik. Clara biraz soluk."

"İnsan ne değişik kimseler görüyor burada!" dedi Miss Eliot.

"Allahtan akşam gazeteleri yönetmiyor bizi," dedi Mr. Salvin.

"Hiç okumam onları," dedi Miss Eliot. "Politikadan hiç anlamam," diye de ekledi.

"Piyano akort edildi," dedi Clara, yanlarından geçerken, "ama onu itmek için birisinden yardım rica etmemiz gerekebilir."

"Dans edilecek mi?" diye sordu Mr. Salvin.

Mrs. Durrant otoriter bir sesle, "Hiç kimse sizi rahatsız

etmeyecek," dedi, yanlarından geçerken.

"Julia Eliot. Julia Eliot bu!" dedi yaşlı Lady Hibbert, iki elini birden uzatarak, "Ve Mr. Salvin. Başımıza neler gelecek, Mr. Salvin? İngiliz politikası hakkındaki bütün tecrübeme dayanarak -canım benim, geçen gece babanı aklımdan geçiriyordum- en eski dostlarımdan biridir Mr. Salvin. On yaşında kızlar âşık olmaz demeyin sakın bana! Onumu geçmeden bütün Shakespeare'i ezbere biliyordum ben, Mr. Salvin!"

"Demeyin!" dedi Mr. Salvin.

"Ama diyorum," dedi Lady Hibbert.

"Ah, Mr. Salvin, nasıl üzgünüm bilemezsiniz..."

"Lütfedip bir yardım ederseniz kendimi başka bir yere taşıyacağım," dedi Mr. Salvin.

"Annemin yanında oturun," dedi Clara. "Herkes de buraya geliyor nedense... Mr. Calthorp, sizi Miss Edwards'la tanıştırayım."

"Noel'de bir yere gidiyor musunuz?" dedi Mr. Calthorp.

"Erkek kardeşim iznini alabilirse," dedi Miss Edwars.

"Hangi alayda?" dedi Mr. Calthorp.

"Yirminci süvari alayı," dedi Miss Edwards.

"Belki de kardeşimi tanıyordur?" dedi Mr. Calthorp.

"Özür dilerim, adınızı tam duyamadım," dedi Miss Edwars.

"Calthorp," dedi Mr. Calthorp.

"Ama evlilik seremonisinin gerçekten yerine getirildiğine dair ne kanıt var ki?" dedi Mr. Crosby.

"Şüpheye mahal yok, Charles James Fox..." diye söze başladı Mr. Burley; ama lafın burasında Mrs. Stretton, onun kız kardeşini çok iyi tanıdığını söyledi; daha altı hafta önce ona konuk olmuştu; evi çok sevimli bulmuştu fakat kışın biraz kasvetliydi.

"Zamane kızlarının neler karıştırdıkları düşünülürse—" dedi Mrs. Forster.

Mr. Bowley çevresine bakındı, Rose Shaw'u görünce ona doğru gitti, ellerini iki yana açarak, yüksek sesle, "Eee!" dedi.

"Hiç!" diye cevap verdi berikisi. "Hiçbir şey yok- bütün bir akşam üzeri onları mahsustan baş başa bıraktım üstelik de."

"Vah, vah," dedi Mr. Bowley. "Jimmy'yi kahvaltıya davet edeceğim."

"Fakat kıza kim hayır diyebilir ki?" diye bağırdı Rose Shaw. "Clara, canımın içi -biliyorum çok meşgulsün ama..."

"Siz ve Mr. Bowley korkunç iki dedikoducusunuz, biliyorum," dedi Clara.

"Hayat zalim- hayat korkunç!" diye bağırdı Rose Shaw.

"Pek ahım şahım bir şey değil, değil mi?" dedi Timothy Durrant, Jacob'a.

"Kadınlar hoşlanıyor."

"Neyi seviyormuş kadınlar?" dedi Charlotte Wilding, yanlarına gelerek.

"Nereden çıktın sen?" dedi Timothy. "Bir yerlerde yemek yemekten geliyorsun herhalde."

"Neden olmasın," dedi Charlotte.

"Herkes aşağı inmeli," dedi Clara, geçerken. "Charlotte'a eşlik et, Timothy. Nasılsınız, Mr. Flanders."

"Nasılsınız, Mr. Flanders," dedi Julia Eliot, elini uzatarak. "Nerelerdeydiniz?"

"Kimdir Silvia? nedir-
Bütün delikanlılar ona hayran?"

diye şarkısını söyledi Elsbeth Siddons.

Herkes olduğu yerde durdu ya da oturdu, boş bir iskemle varsa.

"Ah," diye içini çekti Clara, şarkı boyunca Jacob'un yanında durmuştu.

"Öyleyse Silvia'ya söyleyelim şarkımızı,
O her şeyin fevkinde diyelim;
Her ölümlünün üstündedir,
Yorgun yeryüzünde yeri olan.
Ona çelenkler getirelim."

diye şarkısını söyledi Elsbeth Siddons.

"Ah!" dedi Clara yüksek sesle ve eldivenli elleriyle alkışladı; Jacob da çıplak elleriyle; sonra öne doğru yürüdü ve eşikte birikenlere içeri girmelerini işaret etti.

"Londra'da mı oturuyorsunuz?" diye sordu Miss Julia Eliot.

"Bir yer mi kiraladınız?"

"Evet."

"Mr. Clutterbuck burada. Mr. Clutterbuck'la hep karşılaşabilirsiniz burada. Evinde pek mutlu değil, korkarım. Dediklerine göre, Mrs. Clutterbuck..." sesini alçalttı. "Bu yüzden Durrant'larla kalıyor. Mr. Wortley'in oyununu sahnelediklerinde orada mıydınız? Tabii göremediniz, tabii -son anda, duydunuz mu -hatırladım, Harrogate'e, annenize gitmeniz gerekmişti- Ne diyordum, son anda, tam her şey hazır olmuşken, kostümler bitmişti, falan- Elsbeth gene şarkı söyleyecek, Clara ona eşlik edecek ya da Mr. Carter için no-

tanın sayfalarını çevirecek galiba. Hayır, Mr. Carter tek başına piyano çalacak- *Bach* bu," diye fısıldadı, Mr. Carter ilk notaları çalmaya başladığında.

"Müzikten hoşlanır mısınız?" dedi Mrs. Durrant.

"Evet. Dinlemesini severim," dedi Jacob. "Müzikten anlamam."

"Pek az insan anlar," dedi Mrs. Durrant, "Herhalde müzik öğrenimi almamışsınızdır. Sebebi nedir bunun, Sir Jasper? - Sir Jasper Bigham - Mr. Flanders. Neden insanlara bilmeleri gereken hiçbir şey öğretilmez, Sir Jasper?" Onları duvara dayanmış halde bıraktı.

Üç dakika kadar beylerden ikisi de bir şey söylemedi, sonra Jacob beş santim kadar sola, sonra beş santim kadar sağa kaydı. Sonra homurdanarak birşeyler söyledi ve birdenbire odayı boydan boya katetti.

"Birşeyler yemek ister misin?" dedi Jacob, Clara Durrant'a.

"Evet, bir dondurma. Çabucak. Hemen," dedi kız.

Merdivenleri inmeye başladılar.

Ama yarı yolda Mr. ve Mrs. Gersham, Herbert Turner, Sylvia Rashleigh ve yanlarında getirmeye cüret ettikleri Amerikalı bir dostlarıyla burun buruna geldiler. "Mrs. Durrant'ın hoşgörüsünü bildiğimiz için- Mr. Pilcher'i tanıştırmak istedik de- Mr. Pilcher, New York'tan- bu da Miss Durrant."

"Sizden söz edildiğini çok işittim," dedi Mr. Pilcher, iyice eğilerek.

Ve Clara Jacob'ı terk etti.

VIII

Dokuz buçuk sıraları Jacob evden çıktı, çarpılarak kapandı kapısı, başka kapılar kapandı çarpılarak, gazetesini aldı, otobüsüne bindi ya da hava uygunsa, ötekiler gibi yürüdü. Başı önüne eğik, bir masa, bir telefon, yeşil deri ciltli kitaplar, elektrik ışığı... "Daha kömür atayım mı, beyim?"... "Çayınız, beyim?"... Futbol konuşmaları. Hotspur, Harlequin takımları; hademe çocuğun altı otuzda getirdiği *Star* gazetesi; Gray's Inn taraflarından havalanan kargaların üstlerinden geçişi; siste ince ve gevrek dallar; trafiğin gürültüsü içinden ara sıra yükselen bir ses; "Dava sonuçlandı- dava sonuçlandı- kazanan- kazanan- !", mektuplar bir sepette birikiyor, Jacob onları imzalıyor ve her akşam paltosunu askıdan alırken, her yeni akşam onu beyninin yeni bir kası gerilmiş halde buluyor.

Sonra, bazen bir el satranç; Bond Street'de sinema ya da hava almak için Bonamy'nin koluna girip eve giden yolu uzatmak, düşüncelere dalarak yürümek, baş geri atılmış, dünya bir seyirlik, övülmek için kilise kulelerinin tepesinden doğan yeni ay, yüksekten uçan martılar, sütununun üzerinde ufku ve dünyayı, bizim gemimizi seyreden Nelson.

Bu arada, Betty Flandersciğin mektubu, postada ikinci dağıtıma yetişen, holde masanın üzerinde duruyor- Betty Flanderscik oğlunun adını Jacob Alan Flanders, Esq. diye yazmış, anneler öyle yazar ya, soluk, bereketli bir mürekkeple, Scarborough'lu annelerin şöminenin önünde ayakları ızgaraya dayalı olarak oturmuş yazıp durmaları vardır ya, insanın gözünün önüne o geliyor, çay masası kaldırılmış, her neyse söyleyecekleri, onu bir türlü, bir türlü söyleyemezler - büyük olasılıkla şudur- kötü kadınlarla gezme, uslu çocuk ol; kalın giyin ve geri dön, geri dön, bana geri dön.

Ama o hiç bunlardan söz etmiyordu. "Miss Wargrave'i hatırlıyor musun, boğmaca olduğunda sana ne çok bakmıştı?" diye yazıyordu; "sonunda öldü, zavallıcık. Yazarsan, sevinirler. Ellen geldi, alışveriş ederek güzel bir gün geçirdik. İhtiyar Mouse'ın mafsalları iyice kireçlendi, onu en alçak tepeye bile çıkarmak zorunda kalıyoruz. Rebecca, nihayet, bilmiyorum kaç zamandan sonra, Mr. Adamson'a gitti. Üç diş çekilecek diyormuş. Mevsime göre hava çok ılık, hatta armut ağaçları küçük küçük çiçekler açtı. Ayrıca, Mrs. Jarvis'in söylediğine göre- "Mrs. Flanders, Mrs. Jarvis'i severdi, her zaman onun böyle sessiz sedasız bir yerde ziyan olduğunu söylerdi, ama onun hiçbir şikâyetini dinlemezdi ve yakınması bittiğinde (gözlerini kaldırır, ipliği diliyle ıslatır ya da gözlüklerini çıkarır) süsen köklerinin dibine bir avuç turba koymanın onları kırağıdan koruyacağını ve Parrot'ın son ucuzluğunun gelecek salı günü olduğunu söylerdi, "sakın unutmayın"- Mr. Flanders, Mrs. Jarvis'in duygularını çok iyi bilirdi; onun Mrs. Jarvis hakkındaki mektupları ne kadar da ilginçti, sık sık çıkarıp okunacak mektuplardı bunlar -kadınların yayınlanmamış eserleri, ateşin yanında solgun bir laf bereketi içinde yazılmış, alevle kurutulmuş, çünkü kurutma kâğıdı kullanıla kullanıla delinmiş, dolmakalemin ucu yarılmış, mürekkep pıhtılaşmıştır. Sonra Kap-

tan Barfoot. Ona "Kaptan" diye hitap ederdi, bahsederken sözünü esirgemezdi ama hep belli bir mesafe gözetirdi. Kaptan onun adına Garfit'in arsasını soruşturuyordu; tavuk yetiştirmesini tavsiye ediyordu; kâr vaat ediyordu- ya da siyatiği vardı ya da Mrs. Barfoot haftalardır dışarı çıkmamıştı; ya da Kaptan işler kötüye gidiyor diyordu, politika yani, çünkü Jacob'un da bildiği gibi, Kaptan bazen, ağır ağır akşam olurken, İrlanda ya da Hindistan'dan söz ederdi; sonra Mrs. Flanders Morty'ye, kardeşine ilişkin düşüncelere dalardı, yıllardır kayıptı- yerlilerin eline mi geçmişti, gemisi mi batmıştı- Deniz Kuvvetleri ona haber verir miydi?- kaptan piposunu vurup boşaltarak gitmek üzere ayağa kalkardı, Jacob'un da bildiği gibi, Mrs. Flanders'ın koltuğunun altına yuvarlanmış yün yumağını yerden almak için, tutukça yere uzanırdı. Dönüp dönüp tavuk çiftliğinden konuşulurdu, kadın, ellisinde bile, olanca tezcanlılığıyla, gelecekteki bulut bulut Leghorn, Cochin China ve Orpington sürüleri hakkında hayaller kurardı; şöyle ilk bakışta Jacob'a benziyordu; onun kadar da güçlü kuvvetliydi; enerjikti, evin içinde koşuşturup duruşu, Rebecca'yı azarlayışı.

Mektup holdeki masanın üzerinde duruyordu; o gece eve girerken Florinda onu alıp yukarı getirdi, Jacob'ı öperken masanın üzerine koydu, elyazısını gören Jacob onu lambanın altına, teneke bisküvi kutusuyla tütün kutusunun arasına koydu. Yatak odasının kapısını arkalarından kapadılar.

Oturma odası ne bir şey biliyordu ne de umursuyordu. Kapı kapalıydı; tahtanın, gıcırdadığında, sıçanların işbaşında olduğundan ya da kuruduğundan başka bir şey anlatmaya çalıştığını sanmak çocukçadır. Bu eski evler yalnızca insan terini içmiş, insan teniyle kirlenmiş tuğla ve tahtadan ibarettir. Ama teneke bisküvi kutusunun yanında duran açık mavi zarf bir ananın duygularına sahip olsaydı, yürek o küçük gıcırtıdan, o ani kıpırtıdan paramparça olurdu. Ka-

pının ardında müstehcenlik vardı, o ürkütücü varlık, bir çocuğun ölümündeki ya da doğumundaki dehşet kaplardı içini. İçeri dalmak ve onunla yüzleşmek daha iyiydi belki, ön odada oturup her küçük gıcırtıya, her ani kıpırtıya kulak vermektense, çünkü yüreği kabarmıştı ve acı, iğnenin deliğindeki iplik gibi girip girip çıkıyordu. Oğlum, oğlumdiye haykırırdı, Florinda'nın yanına uzanmış yatan oğlunun görüntüsünü zihninden silip atmak içindi bu haykırış, bağışlanmaz, akıldışı bir şeydi olan Scarborough'da yaşayan üç çocuklu bir kadın için. Kabahat tabii Florinda'nındı. Hatta, kapı açılıp da ikisi dışarı çıksaydı, Mrs. Flanders kızın üzerine atlardı- ne ki ilk çıkan Jacob'du, üzerinde robdöşambrı, sevimli, kararlı, son derece sağlıklı, gezdirilmekten henüz dönmüş bir bebek gibi, su gibi aydınlık bakışlı. Florinda arkasından geldi, tembel tembel gerinerek; biraz esneyerek; aynada saçlarını düzelterek- Jacob annesinin mektubunu okurken.

Mektupları düşünelim -nasıl kahvaltıda geliverdiklerini ya da gece vakti, damganın ölümsüzleştirdiği sarı pullarıyla, yeşil pullarıyla- çünkü insanın kendi postaladığı zarfı bir başkasının masasının üzerinde görmesi, edimlerin her şeyi nasıl kesip koparıverdiğini ve bize yabancılaşıverdiklerini fark etmek demektir. Ancak o zaman zihnin bedenden sıyrılıp çıkma gücü gözle görülür olur ve belki de masanın üzerinde yatan bu kendi kendimizin hayaletinden korkar ya da nefret eder ya da onun ortadan kalkmasını dileriz. Gene de, sadece akşam yemeğinin yedide olduğunu bildiren mektuplar vardır; kömür sipariş edenler; randevu verenler. Bırakın sesi ya da kaş çatmayı, bunlardaki elyazısı bile görünürle görünmez arasıdır. Ah, ama her seferinde postacı kapıyı çalıp da mektup geldiğinde mucize yenilenmiş gibi olur- konuş-

ma girişiminde bulunulmuştur. Muhteremdir mektuplar, sonsuz cesurdurlar, yitiktirler ve yitirilirler.

Hayat onlar olmaksızın çivisinden çıkar. "Çaya gelin, yemeğe gelin, hikâyenin aslı nedir? haberleri duydun mu? başkentte hayat şenlikliymiş; Rus baletler..." Onlar bizim cıvatalarımız, dayanaklarımızdır. Günlerimizi birbirine bağlar ve hayatı kusursuz bir yuvarlak haline getirirler. Ama gene de, ama gene de... yemeklere gittiğimizde, yakında başka bir yerde karşılaşmayı umduğumuz parmaklara dokunduğumuzda, bir kuşku gelir yerleşir; günlerimizi doldurmanın yolu bu mudur? seyrek, sınırlı, bize çok erken verilen günlerimizi- çay içerek? yemeklere giderek? Ve mektuplar birikir de birikir. Ve telefonlar çalar. Ve nereye gidersek gidelim, son el oynanmadan ve günlerimiz sona ermeden sızmaya çalışan sesleri taşıyan teller ve lambalar dörtbir yanımızı sarar. "Sızmaya çalışan," çünkü fincanımızı havaya kaldırırken, tokalaşırken, iyi dilekler sunarken, hep fısıldayan birşeyler vardır. Hepsi bu kadar mı? Hiç bilemez miyim, paylaşamaz mıyım, emin olamaz mıyım? Lanetlendim mi Allahın günü mektup yazmaya, çay masasının üzerine dökülen, koridorda sönüp giden sesler yollamaya, randevular vermeye, hayat azalıp ufalıp giderken, yemeklere gitmeye? Gene de mektuplar muhteremdir; telefon ise yürekli, çünkü tek başına yolculuk eder, yedeğimizde telefon ve mektupla yürürsek, belki de -kimbilir?- yolda birbirimizle konuşabiliriz.

E, deneyenler olmuş. Byron mektuplar yazmış. Cowper de. Yüzyıllar boyu her yazı masasında arkadaşlarla haberleşmek için tam tamına uygun boyda olan mektup kâğıtları bulundurulmuş. Dil ustaları, yüzyılların şairleri, ölümsüz kâğıttan ölümlü kâğıda yönelmişler, çay tepsisini bir yana itmişler, ateşe daha da yaklaşmışlar (çünkü mektup karanlık bastırdığında parlak kırmızı mağara ağızlarında yazılır)

ve kendilerini tek tek insan kalbine ulaşmaya, dokunmaya, ona nüfuz etmeye vermişler. Mümkün olsa! Ama kelimeler çok sık kullanılmıştır; dokunulmuş, evrilip çevrilmiş ve sokağın tozuna maruz kalmışlardır. Aradığımız sözcükler gövdeye yakın olanlardır. Sabahın şafağında geldiğimizde onları yaprağın altında olgunlaşmış buluruz.

Mrs. Flanders mektup yazardı; Mrs. Jarvis yazardı; Mrs. Durrant da; Stuart Ana sayfalarına koku sürerdi hatta, böylece onlara İngiliz dilinin vermekte aciz kaldığı bir tat da katardı; Jacob da zamanında üniversitedeki delikanlılara sanat, ahlâk ve politika hakkında uzun mektuplar yazmıştı. Clara Durrant'ın mektupları bir çocuğun mektuplarıydı. Florinda-Florinda'yla kalemi arasındaki engel geçit vermez bir şeydi. Bir kelebek, tatarcık ya da buna benzer başka bir kanatlı böcek düşünün, bir dalın ucuna bağlanmış, dal çamurlu, bir sayfanın üzerinde ileri geri yuvarlanıyor. İmlâsı feciydi. Duyguları, çocuk duyguları. Ve her nasılsa yazı yazarken Tanrıya inancını dile getirirdi. Karalamalar vardı sonra -gözyaşı lekeleri; elyazısı da kaptırmış giden cinsindendi ve sadece duygularının sahiciliği durumu kurtarıyordu- Florinda'yı kurtaran da hep buydu zaten- sahiciliği. Evet, ister pralinler konusunda olsun, ister sıcak banyolar, ister yüzünün aynadaki biçimi. Florinda için bir duygunun taklidini yapmak viski içmek kadar olmayacak bir şeydi. Bunu reddedişi dizginlenebilir gibi değildi. Büyük adamlar gerçek âşıklısıdır ya, bu küçük orospular da, şöminedeki ateşe dalmış gitmişken, pudra ponponlarını çıkarırken, aynaya iyice yanaşıp dudaklarını boyarlarken, bunları (böyle düşünüyordu Jacob) bozulması imkânsız bir sadakatle yaparlar.

Derken bir gün onu başka bir adamın kolunda Greek Street'den yukarı doğru çıkarken gördü.

Sokak lambasından gelen ışıkta baştan ayağa boyandı. Bir dakika kadar hiç kıpırdamadan lambanın altında durdu. Gölgeler damalıyordu sokağı. Başka karaltılar, tek tek ya da yan yana sokağa boşaldılar, titreşerek uzadılar, Florinda'yla erkeği sildiler.

Jacob baştan ayağa ışığa boyandı. Pantolonundaki deseni görebiliyordunuz; bastonundaki eski çıkıntıları; ayakkabılarının bağcıklarını çıplak ellerini ve yüzünü.

Bir taş, toz oluncaya kadar öğütülmekteydi sanki; sanki Jacob'un omurgası kızgın bir bileyi taşı olmuş beyaz kıvılcımlar saçıyordu; sanki dönemeci alan tramvay derinlere yuvarlanmış, düşüyor, düşüyor, düşüyordu. Yüzünde bunlar vardı.

Aklından geçenleri biliyor muyuz diye sorarsanız, o başka bir mesele. On yıllık yaş farkı ve karşı cinsten olduğu düşünülürse, öncelikle kızın Jacob'dan korkması gerekir; sonra yardımcı olma duygusu bunu siler götürür -sağduyuya, mantığa ve gecenin o saatine galip gelir- hemen ardından öfke gelir -Florinda'ya, kadere. Sonra sorumsuz bir iyimserlik kabarcığı yükselir. "Kuşkusuz şu anda sokakta yeterince ışık var bütün dertlerimizi altın rengine boğmak için!" Ah, ne yararı var bunları söylemenin? Daha insan ağzını açar ve omzunun üzerinden Shaftesbury Caddesi'ne bakarken kader onu didik didik etmeye başlamıştır bile. Yürüyüp gitmek üzere döner. Onu kira odasına kadar takip etmeye gelince -bunu yapmayacağız.

Gene de tabii, yaptığımız tam da bu. İçeri girdi, kapıyı kapadı, şehrin saatlerinden biri yalnızca onu çalmaktaydı oysa ki. Hiç kimse onda yatağa giremez. Yatağa girmeyi düşünen yoktu. Ocak ayıydı, hava kasvetliydi ama Mrs. Wagg evinin eşiğinde durmuş, birşeyler olmasını bekler gibiydi. Bir laterna, ıslak yaprakların altında müstehcen bir bülbül gibi çalıyordu. Çocuklar yollarda koşuşturuyorlardı. Şurada

burada, koridora açılan bir kapının ardında kahverengi tahta kaplamalar görülebiliyordu... İnsan zihninin başkalarının pencereleri altında tutturduğu koşuşturma oldukça gariptir. Kâh kahverengi tahta kaplamalara takılır kalır; kâh bir saksıdaki eğreltiotuna; şurada laternaya eşlik edecek bir iki dans adımı uydurmak ister; derken bir sarhoştan rastgele bir neşe kapmak; sonra yoksulların sokağın iki yakasından birbirleriyle bağırarak konuşmalarına (öyle fütursuz, öyle şehvetlidirler ki) takılır kalır- gene de bütün bunlar olup biterken, merkez, mıknatıs, odasında tek başına oturan genç bir adamdır.

"Hayat zalim- hayat iğrenç," diye bağırdı Rose Shaw.

Hayatın garip yanı, niteliği yüzlerce yüzlerce yıldır herkesçe malum olmasına rağmen, kimsenin onu yeterince anlatamamış olması. Londra sokaklarının haritası var, ama tutkularımızın haritası yok. Şu köşeyi dönünce ne çıkacak acaba karşımıza?

"Holborn mu, dümdüz gideceksiniz," diyor polis memuru. Ah, ama nereye gidersiniz ki eğer beyaz sakallı, gümüş madalyalı ve ucuz kemanlı adama sürtünüp geçmek yerine onun hikâyesine devam etmesine izin verirseniz, ki bu da bir davetle sona erer, muhtemelen de onun odasına. Queen's Meydanı'nın arkalarında bir yerdeki, orada size kuş yumurtası koleksiyonunu gösterecektir, bir de Galler Prensi'nin sekreterinden gelen bir mektubu, ki bu da sizi (ara aşamaları atlamak suretiyle) bir kış günü Essex kıyısına getirir, küçük sandal kıyıdan ayrılıp gemiye doğru yol alır, gemi demir alır ve ufuk çizgisinde Azor Adaları görünür; sonra flamingolar havaya yükselir ve orada sazlığın kıyısında oturmuş romlu punç içersiniz, toplumdan sürgünsünüzdür, çünkü bir cinayet işlemişsinizdir, büyük olasılıkla sarı

hummaya yakalanmışsınızdır- bu karalamanın içini istediğiniz gibi doldurabilirsiniz.

Hayat yolumuzun akışında karşımıza çıkan bu uçurumlar Holborn'daki sokak dönemeçleri kadar sıktır. Gene de devam ederiz yolumuza.

Birkaç gece önce Mrs. Durrant'ın davetinde Mr. Bowley'le heyecanlı heyecanlı konuşan Rose Shaw, hayat ne kadar acımasız, demişti Jimmy adında bir adam (yanlış hatırlamıyorsam) Helen Aitken adında bir kadınla evlenmeyi reddetti diye.

İkisi de güzeldi. İkisi de kıpırdamıyordu. Mecburen oval çay masası aralarına girmişti, adamın kadına ikram edip edeceği sadece bir tabak bisküviydi. Adam reverans yaptı; kız başını hafifçe eğerek karşılık verdi. Dans ettiler. Adam harikulâde dans ediyordu. Küçük girintide oturdular; tek bir kelime söylenmedi. Kızın yastığı gözyaşlarıyla ıslandı. İyi yürekli Mr. Bowley ve sevgili Rose Shaw hayretler ettiler, üzüldüler, kahroldular. Bowley Albany'de oturuyordu. Rose her akşam saat sekizi çalarken yeniden doğuyordu. Dördü de uygarlığın birer zaferiydi ve İngiliz diline hakimiyetin geleneksel mirasımızın bir parçası olduğunda ısrar edecek olursanız, güzelliğin hemen her zaman dilsiz olduğunu söyleyerek karşılık verilebilir buna. Kadın güzelliğiyle yan yana gelmiş erkek güzelliği bakanda her zaman bir korku uyandırır. Sık sık görmüşümdür onları -Helen ile Jimmy'yi,- ve yan yana süzülüp giden gemilere benzetmişimdir ve kendi küçük gemim için korkmuşumdur. Ya da şöyle diyeyim, kıvrılmış yatan cins İskoç çoban köpeklerini yirmi yarda öteden seyretmişliğiniz var mı? Kız erkeğe kadehini uzatırken sağrılarından o türden bir titreme geldi geçti. Bowley anladı neler olup bittiğini -Jimmy'yi kahvaltı-

ya davet etti. Helen sırrını Rose'a açmış olmalıydı. Kendi payıma, söz yazılmamış şarkıları yorumlamayı son derece güç bulurum. Şimdi Jimmy, Flanders'de kargalara yem olmakta, Helen hastane ziyaretlerine gidiyor. Ah, lanet olası, acımasız hayat, Rose Shaw'un dediği gibi.

Londra'nın sokak lambaları alevli süngülerin ucunda tutar gibi havaya kaldırırlar karanlığı. Sarı sayvan gökyüzünün dört direkli, geniş yatağı üzerine çöker, kabarır. 18. yüzyılın posta arabalarında Londra'ya giren yolcular yapraksız dallar arasından bakar ve bu dalların gerisinde, aşağıda alev alev yanan gökyüzünü görürlerdi. Sarılı pembeli jaluzilerin ardında, kapıların üzerinde yelpaze gibi açılmış camların üzerinde ve aşağıda bodrum pencerelerinin ardında ışık yanar. Soho'daki açık hava pazarı ışıl ışıl donanmıştır. Çiğ et, porselen kupalar ve ipek çoraplar parıl parıl parlar orada. Hırıltılı sesler, yükselen gaz alevinin çevresinde dolanırlar. Kollar iki yana sarkıtılmış, yaya kaldırımının üzerinde durmuş çığırırlar- Kettle ve Wilkinson Efendiler; karıları, boyunlarına kürklerini sarmış, kollarını kavuşturmuş, gözlerde aşağılayıcı bir ifade, dükkânda otururlar. Ne yüzler görür insan. Eliyle sessiz sedasız eti mıncıklayan şu küçük adam sayısız pansiyon odası şöminesi önünde diz çökmüş olmalı, o kadar çok şey duymuş, görmüş, öğrenmiştir ki bu koyu renk gözlerinden, sarkık dudaklarından da taşıp çıkıp bizlere ulaşır gibidir, sessiz sedasız eti mıncıklarken yüzü bir şairinki kadar yaslıdır, hayatında hiç şarkı söylememiş gibidir. Şallı kadınlar göz kapakları mor bebekleri gezdirirler kucaklarında; sokak köşelerinde oğlan çocukları durur; karşı kaldırımdan kızlar bakar- kaba saba resimler, sanki eninde sonunda aradığımızı bulacakmışız gibi durmadan, durmadan sayfalarını karıştırdığımız bir kitaptan resimler.

Her yüz, her dükkân, yatak odası penceresi, pub, karanlık meydan ateşler içinde yana yana çeviriverdiğimiz bir resim- aradığımız nedir? Kitaplarda da böyledir bu. Milyonlarca sayfanın içinde ne ararız? Umutla sayfaları çevirmekten usanmayarak- ah, işte Jacob'un odası.

Masasında oturmuş *Globe* okuyordu. Pembemsi sayfayı önüne yayarak açmıştı. Yüzünü eline dayadı, yanağının derisi derin katlar halinde kırıştı. Müthiş ciddi görünüyordu, kararlı ve inatçı. (İnsanlar yarım saat içinde ne değişimler geçirirler! Ama onu hiçbir şey kurtaramazdı. Bu olaylar bize özgü bir manzaranın anahatlarıdır. Londra'ya gelen hiçbir yabancı St. Paul katedralini görmemeyi başaramaz.) Hayatı yargılıyordu. Bu pembemsi ya da yeşilimsi gazeteler her gece dünyanın beyni ve yüreği üzerine bastırılan ince jelatin tabakalarıdır. Bütünün bir kalıbını alırlar. Jacob gazeteye bir göz attı. Bir grev, bir cinayet, futbol, bulunmuş cesetler; İngiltere'nin tüm bölgelerinden aynı anda yükselen çığlıklar. Ne acınası şey *Globe* gazetesinin Jacob'a daha dişe dokunur bir şey sunamaması! Bir çocuk tarih okumaya başladığında insan onun Nuh Nebi'den kalma kelimeleri o tazecik sesiyle heceleyişini hayretle duyar, üzülür.

Başbakanın konuşması beş buçuk sütun gibi bir şey tutuyordu. Jacob cebini karıştırdı, bir pipo çıkardı ve doldurmaya girişti. Beş dakika, on dakika, on beş dakika geçti. Jacob gazeteyi şöminenin yanına götürdü. Başbakan İrlanda'ya özerklik verilmesi için bir öneri sunmuştu. Jacob vurarak piposunu boşalttı. Hiç kuşku yok ki, İrlanda'ya özerklik konusunu düşünüyordu- çok çetin bir meseleydi. Çok soğuk bir geceydi.

Gece boyu yağan kar akşamüzeri saat üç sıralarında bütün düzlükleri ve tepeyi örtmüştü. Kurumuş ot öbekleri tepenin üzerinde göğe karşı dikilmişlerdi; katırtırnağına benzeyen öbek öbek kara bir bitki vardı ve ara sıra, rüzgâr donmuş parçacıkları önü sıra katıp götürdüğünde karın üzerinden kara bir ürperti gelip geçiyordu. Yeri süpüren bir süpürgenin sesiydi çıkan- süpüren, süpüren.

Irmak yol boyunca kimseye görünmeden uzayıp gidiyordu. Buz tutmuş çimenlere yaprak ve dallar takılmış kalmıştı. Gökyüzü asık suratlı bir külrengiydi, ağaçlarsa demir karası. Toprağın sertliği geçit vermez cinstendi. Saat dörtte yeniden kar yağmaya başladı. Gün bitmişti.

Üç adım ötede, sarıyla kirlenmiş bir pencere beyaz kırlara ve kara ağaçlara karşı direniyordu... Saat altıda elinde fener taşıyan bir erkeğin karaltısı kırları çaprazlamasına geçti... Dallardan örülmüş bir sal bir taşın üzerinde biraz direndi, birden kurtuldu ve kanalın ağzına doğru sürüklendi. Bir kucak kar daldan kayıp düştü... Sonra yaslı bir çığlık... Bir otomobil önündeki karı küreyerek yoldan yukarı doğru geliyordu. Karanlık arkasından kapandı.

Kesin bir kımıltısızlıkla dolu uzamlar bu hareketlerin her birini birbirinden ayırıyordu... Toprak ölü gibi uzanıyordu... Sonra ihtiyar çoban tutuk adımlarla tarlayı gerisin geriye katetti. Ayaklarının altındaki kaskatı, donmuş toprak zorla ezildi, adımların altında bir çıkrık gibi gıcırdadı. Saatlerin aşınmış sesleri bütün gece boyunca saat denen şeyi yinelediler.

Onları Jacob da duydu ve ateşi karıştırdı. Ayağa kalktı. Gerindi. Yatmaya gitti.

IX

Rocksbier Kontesi masanın başucunda tek başına oturuyordu, yanında Jacob vardı. En az iki yüzyıldır (dört, ailenin kadın kolunu da sayarsanız) şampanya ve baharatla beslenmiş olan Kontes Lucy oldukça besili görünüyordu. Burnu kokulara duyarlıydı, sanki hep o kokuların peşindeymiş gibi de uzundu; alt dudağı çıkık, ensiz, kırmızı bir raf gibiydi; gözleri küçüktü, üzerlerinden kaş olarak kum rengi kıllar fırlıyordu, çenesi kocamandı. Arkasına düşen kaldırımda (pencereden Grosvenor Meydanı görünüyordu) Moll Pratt durmuş, menekşe satıyordu; Mrs. Hilda Thomas ise eteğinin ucunu kaldırmış caddeyi geçmeye hazırlanıyordu. Biri Walworth'luydu; ötekisi Putney'li. İkisi de kara çoraplar giymişlerdi, ama Mrs. Thomas kürklere bürünmüştü. İkisiyle karşılaştırınca kârlı çıkan Lady Rocksbier'di. Moll'de daha bir mizah duygusu vardı ama öfkelendi mi gözü hiçbir şeyi görmezdi; aptaldı da. Hilda Thomas mıymıntıydı, bütün gümüş çerçeveleri eğri dururdu; oturma odasında yumurta kapları vardı; pencerelerin perdeleri sıkı sıkıya örtülüydü. Lady Rocksbier, profilindeki zaaflar ne olursa ol-

sun, zamanında tilki avında müthişti. Bıçağını yetkeyle kullanıyordu, tavuk kemiklerini, Jacob'un affını dileyerek, eliyle koparıyordu.

"Kimdir bu geçen?" diye sordu kâhya Boxhall'e.

"Lady Fittlemere'in arabası, Lady Hazretleri." Kadın, Lord Hazretlerinin sıhhatini sormak için onlara bir kart yollaması gerektiğini hatırladı. Kaba ihtiyar bir hanımefendi, diye geçirdi içinden Jacob. Şarap mükemmeldi. Kadın kendine "ihtiyar kadın" diyordu- "ne nezaket ihtiyar bir kadınla öğle yemeği yemeniz"- Jacob'un gönlü okşandı. Kadın Joseph Chamberlain'den söz etti, onunla tanışmıştı. Jakob'un bir gün gelip -şöhretlerimizden biriyle- tanışması gerektiğini söyledi. Derken Lady Alice üç köpeği tasmalarından tutarak içeri girdi. Jackie büyükannesini öpmek üzere koştu yanına geldi, aynı anda Boxhall bir telgraf getirdi ve Jacob'a iyi bir puro ikram edildi.

At, engeli atlamadan önce yavaşlar, yan yan gider, bütün gücünü toplar, sonra dev bir dalga gibi havalanır ve öteki tarafta bütün gücüyle yere iner. Fundalıklar ve gökyüzü hızla bir yarım daire çizer. İnsanın bedeni atınkine karışmış ve sanki bu sıçrayışla bacaklarınız atın bacakları olmuş gibi, havayı uçarcasına yarar gidersiniz, yer direnir, beden bir kas kütlesidir, ama yönetim sizdedir, dimdik bir sükûnet içindesinizdir, gözler kılı kılına hesaplar yapar. Derken kıvrımlar biter, düpedüz çekiç darbelerine dönüşür, her biri yeri titretir; kaykılarak doğrulursunuz; kendinizi biraz geriye vererek oturursunuz, kıvılcımlar saçarsınız adeta, iğneler batar her yerinize, küt küt atan atardamarların üzeri incecik buzla kaplanmış gibi, soluk soluğa: "Ho! Ha!", kavşakta, yön gösteren levhaların olduğu yerde toplaşmış atların üzerinden duman çıkar, eşikte duran önlüklü kadın gözle-

rini dikip bakar. Adam da lahanaların arasından doğrulur, gözlerini dikip bakar.

Jacob böyle dörtnala geçip gitti Essex tarlalarından, çamurlara daldı, avını gözden kaybetti, sandviçini yiyerek kendi başına sürdü atını, fundalıkların üzerinden karıştırılmış gibi duran renklere bakarak, talihine lanet okuyarak.

Han'da çay içti; işte hepsi oradaydılar, omuzlara şaplaklar indiriliyor, ayaklarını yere vuruyorlardı, "önce sen buyur"lar, hırgür, kesik kesik kaba saba konuşmalar, şakalar patlatılıyordu, hindi ibiği gibi kıpkırmızı suratlıydılar, açık saçık konuşuyorlardı, ta ki elleriyle eteklerini kaldırmış Mrs. Horsefield ve arkadaşı Mrs. Dudding uzun, dalga dalga saçlarıyla eşikte belirinceye kadar. O zaman Tom Dudding kırbacıyla pencerenin camını tıklattı. Avluda bir otomobilin motoru hırhırlıyordu. Beyler, kibrit var mı diye ceplerini yoklayarak, dışarı çıktılar; Jacob ise Brendi Jones'la birlikte köylülerle sigara içmek üzere bar kısmına gitti. Bir gözünü kaybetmiş, elbiseleri balçık rengi, sırt çantalı ihtiyar Jevons vardı, beyni bir metre toprağın altında menekşe ve daladikeni kökleri arasında yatan; tahta kutusuyla Mary Sanders; Tom, zangoçun yarı budala oğlu bira ısmarladı- bütün bunlar, Londra'dan otuz mil mesafede.

Covent Garden'de Endeli Sokağı'nda oturan Mrs. Papworth, Lincoln's Inn New Square'deki Mr. Bonamy'ye temizliğe gidiyordu, bulaşıkhanede tabakları yıkarken yan odada genç beylerin konuşmalarını duydu. Mr. Sanders gelmişti gene; Flanders demek istiyordu; meraklı bir ihtiyar kadın bir ismi yanlış anlamışsa, herhangi bir tartışmayı aslına sadık biçimde aktaracağına güvenilebilir mi? Tabakları suyun altına tutmuş, fısırdayan gaz alevinin altına üst üste diziyordu, kulak verdi: Sanders yüksek sesle, oldukça üstten bir tonda konu-

şuyordu; "iyi" dedi, sonra "mutlak" dedi, "adalet" dedi, sonra "ceza", sonra "çoğunluğun iradesi". Sonra öteki de, onunki de yani, sesini yükseltti; kadın Sanders'e karşı onu tuttu. Gene de Sanders esaslı bir gençti (bu noktada bütün yemek artıkları yalağın etrafında hızla dönerek delikten gittiler, o da mor, neredeyse tırnaksız elleriyle gidenlere yardım etti) "Kadınlar" diye geçirdi aklından, Mr. Sanders'le onun bey acaba "o" konuda ne yapıyorlardı, bunu aklından geçirirken göz kapaklarından biri görünür biçimde aşağı doğru sarktı, dokuz çocuk anasıydı -üçü ölü doğmuş, biri doğuştan sağır ve dilsiz. Tabakları rafa yerleştirirken Sanders'in yeniden giriştiğini duydu ("Bonamy'ye göz açtırmıyor," diye düşündü) "Objektif (bir şey)," dedi Bonamy; "ortak zemin", sonra bir şey daha -hepsinin de çok uzun kelimeler olması dikkatini çekti. "Okumuş adam gibisi var mı," diye geçirdi aklından, ellerini cebine soktu, bir şeyin devrildiğini duydu -şöminenin yanındaki küçük masa olabilirdi,- sonra odanın etrafında fırdolayı bir pat küt pat küt pat- sanki birbirlerine girişmişler gibi, tabaklar yerinde dans etti.

"Yarının kahvaltısı, beyefendi" dedi, kapıyı açarak; Sanders ve Bonamy, İncil'de adı geçen boğalar gibi karşılıklı birbirlerini kollayarak aşağı yukarı kımıldanıp duruyorlar, bu arada da, dünyanın gürültüsünü çıkarıyorlardı, arada da o bi sürü iskemle. Onu fark etmediler bile. Kadın onlara karşı anaç hislerle doldu. "Kahvaltınız, beyefendi," dedi, ona doğru gelirlerken. Saçı başı dağılmış, kravatı çarpılmış Bonamy durdu, Sanders'i bir koltuğa itti ve Bay Sanders'in kahvedanlığı düşürüp kırdığını ve kendisinin ona bir ders verdiğini-

Gerçekten de, şöminenin önündeki kilimin üzerinde, yerde paramparça duruyordu kahvedanlık.

"Bu hafta, perşembe dışında herhangi bir gün," diye yazdı Miss Perry, kesinlikle ilk davetiye yazışı değildi bu. Miss Perry'nin bütün haftaları perşembe dışında bomboş muydu ve eski bir dostunun oğlunu görmek hayattaki tek arzusu muydu? Zaman servet sahibi yaşlı kızlara uzun beyaz şeritler halinde verilir. Onlar bunu evirir çevirir dururlar, evirir çevirir dururlar, beş hizmetçi, bir kâhya, güzel bir Meksika papağanı, düzenli öğünler, Mudie's halk kütüphanesi ve ara sıra uğrayan dostlarıyla. Jacob'un kendisini aramamış olmasından dolayı zaten biraz kırgındı.

"Anneniz," dedi, "benim en eski dostlarımdan biridir."

Şöminenin yanında oturmuş, elindeki *Spectator*'ı şöminenin ateşiyle yanağı arasında tutan Miss Rosseter, şöminenin ateşiyle arasına siper koydurtmayı reddettiyse de sonunda razı geldi. Ardından havadan konuşuldu, küçük masaları açmakta olan Parkes'e hürmeten daha ciddi konular sonraya ertelenmişti. Miss Rosseter Jacob'un dikkatini küçük dolabın güzelliğine çekti.

"Böyle parçaları nasıl da bir yerlerden bulup çıkarıverir." Miss Perry dolabı Yorkshire'da bulmuştu. İngiltere'nin kuzeyinden bahsedildi. Jacob konuştu, ikisi de dinlediler. Miss Perry, duruma uygun ve daha erkekleri ilgilendirecek birşeyler söylemek için zihnini zorlarken kapı açıldı ve Mr. Benson'ın geldiği bildirildi. Şimdi odada dört kişiydiler. 66 yaşındaki Miss Perry; 42 yaşındaki Miss Rosseter; 38 yaşındaki Mr. Benson ve 25 yaşındaki Jacob.

"Eski dostlarım her zamanki gibi formunda görünüyorlar," dedi Mr. Benson, papağanın kafesinin tellerine vurarak; aynı anda Miss Rosseter çayı övdü; Jacob yanlış tabakları uzattı ve Miss Perry daha yakına gelmek arzusunu belli etti. "Erkek kardeşleriniz-" diye söze başladı güvensizce.

"Archer'la John," diye yardımına koştu Jacob. Sonra kadın Rebecca'nın ismini bulup çıkardı, bu çok hoşuna gitti;

sonra, nasıl bir gün hani, "siz oğlanlar, hepiniz daha küçüktünüz, oturma odasında oynuyordunuz da-"

"Ama çaydanlığın külahı Miss Perry'de," dedi Miss Rosseter, gerçekten de Miss Perry külahı göğsüne bastırmaktaydı. (Yoksa, Jacob'un babasına mı âşıktı?)

"Çok zekice,"- "her zamanki kadar iyi değildi"- "bence çok haksızlık etmişler," dedi Mr. Benson ve Miss Rosseter, *Westminster* dergisinin cumartesi günkü sayısını tartışırlarken. Düzenli olarak ödüllü yarışmalara katılmıyorlar mıydı? Mr. Benson üç kere bir guinea, Miss Rosseter da bir keresinde on şilin altı pens kazanmamış mıydı? Elbette Everard Benson kalp hastasıydı, ama gene de, ödüller kazanmak, papağanları hatırlamak, tosbağa kılıklı Miss Perry'ye yaltaklanmak, Miss Rosseter'i horlamak, çay partileri vermek (ressam Whistler üslubunda olurdu bunlar, masaların üzerinde cici kitaplar), Jacob'a öyle geliyordu ki, bütün bunlar, onu aşağılık bir eşek yapıyordu. Miss Rosseter'a gelince, o kanser hastalığını yenmiş, şimdi sulu boya resimler yapıyordu.

"Bu kadar çabuk mu kaçıyorsunuz?" dedi Miss Perry yarım ağızla. "Öğleden sonraları evdeyim, yapacak daha iyi bir işiniz yoksa- Perşembeleri hariç."

"Yaşlı hanımları terk edip gideriveriyorsunuz demek ki," diyordu Miss Rosseter, Mr. Benson papağanının kafesi üzerine doğru eğilmişti, Miss Perry ise çıngırağa doğru ilerlemekte...

Yeşilimsi iki mermer sütunun arasında parlak bir ateş yanıyordu ve şöminenin üzerindeki rafta mızrağına dayanmış Britannia'nın bekçilik ettiği yeşil bir saat vardı. Tablolara gelince- geniş kenarlı şapkalı bir kız bahçe kapısının üzerinden on sekizinci yüzyıl kostümlü bir beyefendiye güller sunuyordu. Yıkık bir kapının önüne mastif cinsi bir köpek

uzanmıştı. Pencerenin altına gelen bölmeler buzlu camdandı ve güzel kıvrımlar halinde yere dökülen perdeler kadifeydi ve onlar da yeşildi.

Laurette ve Jacob yan yana, ayak parmakları şömineye dönük olarak, yeşil kadife kaplı iki büyük koltuğa oturmuşlardı. Laurette'in etekleri kısa, bacakları uzun, sıska ve şeffaf çoraplar içindeydi. Parmaklarıyla ayak bileklerini okşuyordu.

"Onları anlamadığımı da söyleyemem tam olarak," diyordu kız düşünceli düşünceli. "Gidip yeniden denemeliyim."

"Ne zaman orada olacaksın?" dedi Jacob.

Kız omuzlarını silkti.

"Yarın?"

Hayır, yarın değil.

"Böyle havalarda kırları özlüyorum," dedi kız, omzunun üzerinden pencereden görünen yüksek evlerin arka manzarasına baktı.

"Cumartesi günü benimle gelebilseydin keşke," dedi Jacob.

"Ata binmişliğim var," dedi kız. Zarif bir hareketle, sakince ayağa kalktı. Jacob da ayağa kalktı. Kız ona gülümsedi. Kız kapıyı kaparken Jacob şömine rafı üzerine bir sürü bozuk para bıraktı.

Bütününde son derece mantıklı bir sohbet; son derece saygın bir oda; akıllı bir kız. Sadece Madam'ın yüzünde, Jacob'ı kapıdan uğurlarken o sırıtış, o şehevi hava, yüzeydeki o bıngıldama (özellikle bakışlarda) vardı, patlamasına zorlukla engel olunan koca bir gübre çuvalı kaldırımın üzerinde her an patlayacakmışçasına. Kısacası, yolunda gitmeyen birşeyler vardı.

İşçiler Lord Macaulay'in ismindeki "y" harfini daha yenilerde yaldızlamışlardı ve bütün isimler British Museum'un kubbesinin iç tarafında çepçevre, kesintisiz uzanıyorlardı.

Epey aşağılarda, sanki dev bir araba tekerleğinin çubukları üzerinde oturur gibi, yüzlerce canlı oturmuş, basılı kitaplarda yazılı olanları not defterlerine çekiyorlardı; ara sıra kataloğa başvurmak üzere ayağa kalkıyorlardı; sonra yeniden süzülür gibi yerlerine dönüyorlar, ara sıra sessiz bir adam boşalan yerlerden birini dolduruyordu.

Küçük bir felaket olmuştu. Miss Marchmont'ın kitap yığını devrilmiş, Jacob'un tarafına düşmüştü. Böyle şeyler Miss Marchmont'ın başına gelirdi. Ne arıyordu milyonlarca sayfa arasında, eski püskü pelüş elbisesi, şarap rengi peruğu, mücevherleri ve soğuktan kızarmış elleriyle. Bazen şunu bazen bunu, rengin sesle özdeş olduğu hakkında birşeyler ya da belki, müzikle ilintili olduğu hakkında, kendi geliştirdiği felsefesini kanıtlayacak bir şey. Hiçbir zaman tam emin olamıyordu, üstelik denemediğinden de değil. Odasına da davet edemezdi sizi, çünkü "korkarım, biraz dağınık"tı, bu yüzden koridorda yakalar ya da Hyde Park'ta kendine bir iskemle tutardı felsefesini açıklamak için. Ruhun ritmi buna bağlıydı- ("Ne kaba oluyor küçük oğlan çocukları!" derdi) Mr. Asquith'in İrlanda politikası, Shakespeare de giriyordu işin içine. "Kraliçe Alexandra da büyük nezaket gösterip broşürlerimden birine iltifat ettiler," derdi, küçük oğlanlarını görkemli bir el hareketiyle defederek. Ama kitabını bastırmak için para gereklidir, çünkü "yayıncılar kapitalisttir- yayıncılar korkaktır." İşte böyle, dirseğini kitap yığınının içine gömerken, yığını devirdi.

Jacob hiç etkilenmemiş görünüyordu.

Ama öteki yanındaki, pelüşten nefret eden, birçok kere onun broşürlerine maruz kalmış ateist Fraser, rahatsızca yerinde kımıldandı. Belirsiz şeylerden nefret ederdi- Hıristiyan dininden mesela, bir de Rahip Parker denen ihtiyarın kehânetlerinden. Rahip Parker kitaplar yazardı, Fraser ise onları mantık gücüyle tuzla buz ederdi, çocuklarını vaftiz

ettirmezdi -karısı gizli gizli küvette yapmıştı bu işi- ama Fraser ona aldırmaz, kâfirlere destek vermeye devam eder, bildiriler dağıtırdı, olgularını British Museum'dan derlerdi, hep aynı kareli takım elbise ve alev alev parlayan, gözalıcı kravatla dolaşırdı, ama yüzü solgundu, lekeliydi, hemen parlayıverirdi. Gerçekten de, ne yaman iş- dini yok etmek!

Jacob, Marlowe'dan bütün bir sayfayı defterine çekti.

Feminist Miss Julia Hedge, kitaplarını bekliyordu. Kitaplar gelmedi. Kalemini mürekkebe daldırdı. Çevresine bakındı. Lord Macaulay'in ismindeki son harflere takıldı gözü. Sonra kubbenin çevresindeki bütün isimleri okudu -büyük adamların isimleri, bize şeyi hatırlatan... "Lanet olsun," dedi Julia, "neden bir George Eliot'a ya da Brontë'ye yer vermemişler ki?"

Bahtsız Julia! Dolmakalemini hınçla hokkaya daldırışı, ayakkabısının bağcıklarını bağlamayı reddedişi. Kitapları geldiğinde kendi dev çalışmalarına gömüldü, ama gerilmiş sinir uçlarıyla, erkek okuyucuların nasıl da istiflerini bozmadan, hiç aldırışsız, büyük bir kararlılıkla kendilerini çalışmalarına verdiklerini fark etti. Şu delikanlı mesela. Defterine bir şiiri kopya etmekten başka ne yapıyordu ki? O ise istatistikleri incelemek zorundaydı. Kadınlar erkeklerden sayıca fazladır. Evet; ama kadınları da erkekler kadar ağır çalıştırırsan, soyları çok daha çabuk tükenir. Yok olurlar. Onun savı buydu. Kaleminin ucunda ölüm ve safra ve acı bir toz vardı; öğleden sonra ilerlerken, yanaklarına giderek bir kırmızılık gelip yerleşmişti ve gözlerinde bir ışık vardı.

Peki Jacob'ı British Museum'da Marlowe okumaya iten neydi?

Gençlik, gençlik -vahşi birşeyler- çok bilmişlik. İşte Mr. Masefield, işte Mr. Bennett. Onları Marlowe'un alevine tut, yak, kül et. Tek kırıntısı kalmasın. İkinci sınıf yazılarla oya-

lanma. Kendi çağını horgör. Daha iyi bir tane yarat. Bunu gerçekleştirmek için de arkadaşlarına Marlowe hakkında yazdığın inanılmaz yavan denemeleri oku. Bunun için insan British Museum'da çeşitli basımları karşılaştırır. İnsan kendisi yapar bu işi. Ne her şeyi sakatlayan Viktorya Çağı'na, ne de sadece birer tanıtımcı olan yenilere güvenmenin yararı yok. Geleceğin ete kemiğe bürünmesi sadece altı delikanlıya bağlı. Ki Jacob da onlardan biriydi, onun için önündeki sayfayı çevirirken kuşkusuz biraz burnu havalarda, biraz hamasi görünüyordu; Julia Hedge de doğal olarak ondan hiç hoşlanmıyordu.

Sonra muhallebi suratlı bir adam yazılı bir kâğıdı Jacob'a doğru itti, Jacob sandalyesinde geriye doğru kaykıldı, rahatsızca mırıl mırıl bir sohbete başladılar, sonra birlikte çıktılar (Julia Hedge onları izliyordu) ve koridora çıkar çıkmaz yüksek sesle güldüler (gibi geldi Julia'ya).

Okuma odasında hiç kimse gülmezdi. Yerlerinde kımıldananlar, mırıldananlar, özür dilercesine hapşıranlar, birden hiç utanmaksızın öksürenler olurdu. Ders saati hemen hemen sona ermişti. Hademeler ödev defterlerini toplamaya başlamışlardı. Tembel çocuklar gerinmek istiyorlardı. Çalışkanlar harıl harıl yazıp duruyorlardı- ah, bir gün daha bitti, ne kadar da az iş yapıldı! Ara sıra herkesten ortak bir iç geçirme yükselirdi, ardından varlığıyla insanı aşağılayan ihtiyar bir adam fütursuzca öksürür, Miss Marchmont at gibi kişnerdi.

Jacob kitaplarını iade etmek için tam zamanında gelmişti.

Kitaplar yerlerine konmuştu artık. Alfabenin birkaç kelimesi çatının etrafına serpiştirilmişti. Çatının çevresinde Platon, Aristoteles, Sofokles ve Shakespeare birbirlerine bitişik duruyorlardı; Eski Roma'nın, Yunanistan'ın, Çin'in, Hindistan'ın, İran'ın edebiyatları. Bir sayfa şiir bir diğerine yapışmıştı, özenle cilâlanmış bir harf bir diğerine bir anlam yoğunluğu, bir öbek güzellik halinde yapışmış duruyordu.

"İnsanın canı çayını istiyor," dedi Miss Marchmont, eskice şemsiyesini gardıroptan alırken.

Miss Marchmont'ın canı çayını istiyordu, fakat Elgin Koleksiyonu'ndaki heykellere dönüp bakmaktan da hiçbir zaman kendini alamazdı. Onlara yan yan bir bakış attı, elini sallayarak bir iki selam sözcüğü yolladı, Jacob'la öbür adam dönüp ona bakmaktan kendilerini alamadılar. Kadın onlara dostça gülümsedi. Felsefesine tümüyle uyuyorlardı- rengin ses olması ya da belki de müzikle bir ilintisi bulunması. Saygı gösterisini bitirmiş olarak, hoplaya hoplaya çayına koştu. Kapanma zamanıydı. Kütüphanenin ziyaretçileri vestiyerden şemsiyelerini almak üzere holde toplandılar.

Kütüphanede çalışmaya gelenler çoğunlukla büyük bir sabırla sıralarını beklerler. Beyaz yuvarlak fişler kontrol edilirken ayakta beklemekte sükûnet verici bir yan vardır. Şemsiye elbette bulunacaktır. Ama bu gerçek, insana günboyu Macaulay'de, Hobbes'da, Gibbon'da yol göstericilik eder; 'octavo'ların, 'quarto'ların, 'folio'ların; fildişi rengi sayfaların, deri ciltlerin iyice, iyice derinlerine, düşüncenin yoğunluğunun, istiflenmiş bilginin içine gömülür.

Jacob'un bastonu bütün ötekiler gibiydi; vestiyerde soktukları delikleri karıştırmışlardı belki de.

British Museum'da dev bir zihin vardır. Düşünün ki orada Platon'la Aristoteles, Shakespeare'le Marlowe dipdibedir. Bu büyük zihin hazinelerle doludur ve onu tümüyle kapsayabilecek tek bir zihin yoktur. Gene de (birinin bastonunu bulmaları bu kadar uzun sürdüğü için) insan elinde bir not defteriyle gelip bir masaya oturup bu zihni baştan aşağı okuyabileceğini düşünebilir. Okumuş insan, insanların en saygıdeğeridir -Trinity'de o Huxtable vardı hani, tıpkı onun gibi, bütün mektuplarını Yunanca yazdığı söylenirdi, Bentley'le aşık atabilecek tek adam denirdi. Sonra doğabilimleri, resim sanatı, mimarlık var,- muazzam bir zihin.

Bastonu tezgâhın üzerinden ona doğru ittiler. Jacob, British Museum'un sayvanı altında durdu. Yağmur yağıyordu. Great Russel Sokağı cilalı ve parıl parıldı- şurada sarı renk, beride eczanenin önünde, kırmızı ve uçuk mavi. İnsanlar çabuk çabuk duvar diplerine sığındılar; at arabaları iyice çığırından çıkmış gibi sarsıntılarla sokaklardan aşağı doğru yol aldılar. Eh, biraz yağmurun kimseye zararı olmaz. Jacob kırlarda dolaşıyormuş gibi sakin sakin yürümeye devam etti; o akşam da geç saatte piposu ve kitabıyla masasının başında olacaktı.

Bardaktan boşanırcasına yağmur yağıyordu. British Museum Jacob'un yarım mil uzağında sağlam, muazzam bir tepe gibi yerli yerinde duruyordu, yağmurda solgun, sırılsıklam parlıyordu. O uçsuz bucaksız zihnin kılıfı taştandı; müzenin derinliklerindeki her bir bölme ise güvencede ve kuruydu. Ellerindeki gemici fenerlerinin ışığı Platon ve Shakespeare'in sırtlarına düşen gece bekçileri, Şubat'ın 22'sinde ne alevlerin, ne sıçanların, ne de soyguncuların bu hazinelere tecavüz edemeyeceğinin garantisiydiler- Kentish Town'da karıları ve aileleriyle oturan yoksul, son derece saygıdeğer adamlar bunlar, Platon'la Shakespeare'i korumak için ellerinden geleni yapıyorlar, ölünce de Highgate'e gömülüyorlar.

Taş, British Museum'un üzerini, kemiğin serinliğiyle beynin hayallerini ve ısısını örttüğü gibi örter. Fark şuradadır ki, buradaki beyin Platon'un ve Shakespeare'ıı beyinleri, beyin çömleklerle heykeller, koskocaman boğalarla küçücük mücevherler yapmıştır, ölüm ırmağını hiç durmaksızın, bir yandan ötekine katedip durmuştur, yanaşacak bir kıyı arayarak, kâh bedeni uzun uykusu için iyice sarıp sarmalayarak; kâh gözkapaklarının üzerine birer madeni para koyarak; kimileyin ayak parmaklarını titizce doğuya çevirerek. O arada, Platon diyaloğunu sürdürür; yağmura rağ-

men; fayton çağıranların ıslıklarına rağmen; Great Ormond Sokağı'nın oradaki ahırların arkasına düşen sokakta eve sarhoş gelmiş, gece boyu "Kapıyı aç! Kapıyı aç!" diye haykıran kadına rağmen.

Sokakta, Jacob'un odasının altına düşen yerden sesler yükseldi.

Ama o okumaya devam etti. Çünkü ne de olsa Platon, olan biteni umursamadan sürer gider. Ve Hamlet tiradını söyler. Elgin Heykelleri gece boyu oldukları yerde dururlar, ihtiyar Jones'un el feneri bazen Ulysses'i aydınlatır ya da bir atbaşını; bazen bir altını parlatır ya da bir mumyanın çökük sarı yanağını. Platon ve Shakespeare süregiderler; *Phaedros* diyaloğunu okuyan Jacob ise sokak lambasının çevresinde bağrışan insanları, kapıyı yumruklayıp "Kapıyı aç!" diye bağıran kadını duyar, sanki ocaktan yere bir kömür parçası düşmüş ya da bir sinek, tavandan yere düşmüş de, yüzüstü dönemeyecek kadar halsiz, sırtüstü yatıp kalmış gibi.

Phaedros çok zordur. Ama sonuçta, insan metinde bir kez yol almaya başladığında, adımlarını ona uydurarak, bu durmadan akan, Platon'un Akropolis'e yürüyüşünden bu yana önüne çıkan karanlığı yarıp geçen bu karşı konulmaz enerjinin bir parçası olduğunda (öyle gelir insana), metindeki ateşi fark etmemesi imkânsızdır.

Diyalog sonlarına yaklaşır. Platon'un savlaması tamamlanmıştır. Platon'un savı Jacob'un aklında bir ambara atılır ve beş dakikalığına Jacob'un aklı yalnız başına yoluna devam eder, durmadan ileriye, karanlığın içine doğru yol alır. Jacob ayağa kalktı, perdeleri araladı, şaşırtıcı ama gün gibi aşikâr gerçeği gördü, karşı evdeki Sprigettler yatağa girmişlerdi; yağmur nasıl da yağıyordu; Yahudiler ve yabancı kadın sokağın bitiminde posta kutusuna dayanmış, tartışıyorlardı.

Kapı açılıp da yeni birileri geldiğinde, odada bulunanlar her defasında rahatsız rahatsız kımıldanıyorlardı; ayakta duranlar omuzlarının üzerinden arkaya bakıyorlardı; oturanlar cümlelerini yarıda kesiyorlardı. Bütün bu ışık, şarap, gitar tıngırtısı arasında, kapının her açılışı heyecan verici bir olay oluyordu. İçeri giren kimdi?

"İşte Gibson."

"Ressam Gibson mu?"

"Evet, devam et, ne diyordun."

Açıkça söylenemeyecek kadar mahrem bir şey söylüyorlardı. Ama seslerin gürültüsü ufak tefek Mrs. Withers'ın zihninde bir çan etkisi uyandırıyordu, küçük kuş sürüleri ürkerek havalanıyorlar, sonra yeniden yerlerine konuyorlardı, o zaman korkardı, bir eliyle saçlarına dokunur, sonra ikisiyle birden dizlerini kavrar, başını kaldırıp tedirgin bir yüzle Oliver Skelton'a bakar, derdi ki:

"Söz ver, *söz ver*, kimseye anlatmayacağına," ... ne kadar düşünceliydi erkek, ne kadar sevecen. Kızın sözünü ettiği kocasının karakteriydi. Soğuk, diyordu.

Birden o görkemli Magdalen üzerlerine geldi, kumral, sıcacık, dolgun, sandaletli ayakları çayırlara değmiyordu neredeyse. Saçları uçuşuyordu; iğneler, uçuşan ipeklileri zorlukla birbirine tutturuyordu. Aktristi tabii, ayaklarının dibinde her zaman ramp ışıklarından bir çizgi vardı. Sadece "Hayatım" dedi, ama sesi Alp dağlarının geçitleri arasında şöyle bir dolanıp geldi sanki. Yere çöktü, şarkı söyledi, yapılacak başka bir şey olmadığı için, her yandan ah'lar ve oh'lar yükseldi. Şair Mangin yanına geldi, durdu onu seyretti, piposundan nefesler çekti. Dans başladı.

Kır saçlı Mrs. Keymer, Dick Gravers'a Mangin'in kim olduğunu sordu, Paris'te bu çeşit şeyleri fazlasıyla görmüştü (Margaret dizleri üzerinde doğruldu; Mangin'in piposu şimdi onun ağzındaydı) şaşırtamazdı bunlar onu. "Şu kim?"

dedi, saplı gözlüğünü Jacob'a yönelterek, çünkü gerçekten de Jacob sessizce bir köşede duruyordu, kayıtsız da değil de, sanki plaja inmiş biri gibi, seyreden.

"Ah, canım, şöyle omzuna yaslanayım," dedi soluk soluğa Helen Askew, tek ayağı üzerinde hopluyordu, çünkü bileğinin çevresindeki gümüş incir gevşemişti. Mrs. Keymer döndü ve duvardaki resme baktı.

"Jacob'a bak," dedi Helen (bir oyun için gözlerini bağlıyorlardı.)

Biraz sarhoş olduğu için Dick Graves, -çok sadık, son derece içten biriydi- Helen'e Jacob'un tanıdığı en olağanüstü insan olduğunu söyledi. Bağdaş kurarak yastıkların üzerine oturdular ve Jacob'dan söz ettiler. Helen'in sesi titriyordu, çünkü Helen'in gözünde iki erkek de birer kahramandı ve aralarındaki dostluk kadınlar arasındaki dostluktan çok daha güzeldi. Anthony Pollett kızı dansa kaldırdı. Helen dans ederken omzunun üzerinden onların masanın yanında durmuş, birlikte içki içişlerini seyretti.

Görkemli dünya- yaşayan, sağlıklı, kanlı canlı dünya... Bu sözcükler ocak ayında sabahın ikisiyle üçü arasında Hammersmith'le Holborn arasındaki bir tahta kaldırımı betimlemek için. Jacob'un şu anda ayağını bastığı yer. Sağlıklıydı, görkemliydi dünya çünkü nehir yakınlarında bir yerdeki bir odanın içinde elli tane heyecanlı, konuşkan, dost canlısı insan bir araya gelmişlerdi. Oradan çıkıp da yaya kaldırımının üzerinde aheste aheste yürümenin ta kendisinde (görünürde ne bir polis ne de bir kira arabası vardı) baş döndürücü bir yan vardır. Picadilly'nin uzun, elmas gibi ışıklarla süslü kurdelesi ancak boşken en güzel halinde görünür. Genç bir erkeğin korkması gerekmez. Tam tersine, parlak bir laf etmemiş bile olsa, başkalarının yanında ezilmeyece-

ğinden emindir. Jacob, Mangin'le tanışmış olmaktan hoşnuttu; yerde oturan genç kadını hayranlıkla izlemişti; onların hepsinden hoşlanıyordu; bu tür şeyleri seviyordu. Kısacası davullar, borazanlar çalıyordu. Şu anda ortalıkta çöpçülerden başka kimse yoktu. Jacob'un onlara karşı iyi duygularla dolup taştığını söylemeye gerek yok; anahtarıyla evinin kapısını açıp içeri girmenin ona nasıl bir zevk verdiğini; bu hoş odaya, beraberinde, evden çıkarken tanımadığı on ya da on bir kişiyi getirir gibi olduğunu; nasıl okuyacak bir şey arandığını ve bulduğunu, ama hiç okumadığını ve uyuyakaldığını.

Gerçekten de, davullar, borazanlar çalıyordu lafı öylesine söylenivermiş değil. Gerçekten de, Piccadilly ve Holborn, boş oturma odasıyla içinde elli kişi olan oturma odası, havaya her an ezgiler yayacak bir şeydir. Kadınlar belki de erkeklerden daha kolay heyecanlanıyorlardır. Bu konunun ender olarak sözü edilir ve Waterloo Köprüsü'nden, Surbiton'a doğru, ekspres trene yetişmek için sürü sürü geçenleri görünce, insan onları yönlendirenin akıl olduğunu düşünebilir. Hayır, hayır. O davullar, borazanlar götürür onları. Ne ki, konuyu aklınızda evirip çevirmek üzere Waterloo Köprüsü'ndeki o küçük çıkmalardan birine sığınacak olursanız, büyük olasılıkla her şey karmakarışık olur kafanızda- her şey bir sır olur çıkar.

Köprüden hiç durmaksızın geçerler. Bazen el arabalarının ve otobüslerin arasında, arkalarına zincirlerle ormanlarda yetişen büyük ağaçlar yüklenmiş bir kamyon görünür. Sonra, belki, üzerlerine birisinin Putney'de gömülü birisini ne kadar sevdiği mesajı taze taze kazılmış mezar taşlarını götüren bir taşçı ustasının kamyoneti. Sonra öndeki otomobil sarsılarak ileri doğru atılır, mezartaşları hızla geçip giderler,

üzerlerindeki yazıları okuyamazsınız. Bütün bunlar olurken insan seli Surrey tarafından Strand'e, Strand'den Surrey'e doğru kesintisiz akar durur. Sanki yoksullar, kenti talan etmeye çıkmışlar da artık böcek gibi, çıktıkları deliklere geri dönmektedirler, bak şu yaşlı kadın topallaya topallaya Waterloo'ya gitmektedir, eliyle parlak bir çantayı sıkı sıkıya kavramıştır, sanki bir müddet aydınlığa çıkmış da şimdi sıyırılmış birtakım tavuk kemikleriyle yeraltındaki kovuğuna geri dönmektedir. Öte yandan, sert rüzgâr yüzlerine doğru esse de, el ele tutuşmuş yürürken bas bas bağırarak şarkı söyleyen şu karşıdaki kızlar, onlar ne soğuğu hissetmekteler, ne de utanç. Şapkasızlar. Zaferlerinde mutlular.

Rüzgâr dalgaları kabartmış. Nehir altımızdan son hız akmakta ve çatanalarda ayakta durmuş adamlar olunca ağırlıklarıyla dümene abanmak zorundalar. Katranlanmış siyah bir muşamba bağlanmış kabaran bir altın yükünün üzerine. Şelaler halinde dökülen kömür kara kara parlıyor. Her zamanki gibi, ırmak kıyısındaki büyük otellerin ön cephelerine kurulmuş iskelelerin üzerine nokta nokta boyacılar serpiştirilmiş, otellerin pencerelerinde daha şimdiden tek tük ışık noktaları var. Öte yandan şehir sanki yaşlanmış gibi, aklaşmış; St. Paul Katedrali'nin çatıları tırtık tırtık, sivri ya da dikdörtgen binaların üzerinde bembeyaz kabararak yükseliyor. Bir tek haç pembe ışıltılarla parlıyor. Peki hangi çağa geldik? Surrey yakasından Strand'e doğru akan bu insan seli ebediyen mi sürüp gidiyor? Şu yaşlı adam köprüyü altı yüz senedir geçip duruyor, eteklerinde bir alay şamatacı ufak çocuk, çünkü sarhoş ya da sefaletten kör olmuş ve eski elbiselerden yırtılmış bezlerden dolaklar sarmış her yanına, eski hacıların giymiş olabileceği cinsten. Ayaklarını sürüye sürüye ilerliyor. Yürümeyen tek kişi yok. Müziğin sesine uyarak yürüdük sanki; belki rüzgârın ve nehrin; belki de gene o davullar ve borazanlar, ruhun kendinden geçişi,

hummalı faaliyeti. Evet, hatta o mutsuz kahkaha bile, polis sarhoş adamı yargılamak bir yana, onu eğlenen gözlerle süzüyor, küçük oğlanlar yeniden ihtiyarın üzerine atılıyorlar. Somerset House'daki memur ona sadece hoşgörü gösteriyor, gazeteci bayiinde *Lothair*'den yarım sayfa okumakta olan adam gözlerini sayfadan kaldırıp iyiliksever düşüncelere dalıyor, kız kavşakta duraksıyor ve ihtiyara, genç insanlara özgü o aydınlık, ama ne istediğini bilmeyen bakışla bakıyor.

Aydınlık, fakat ne istediğini bilmeyen. Bilemedin yirmi iki yaşında. Pejmürde. Karşıdan karşıya geçiyor, çiçekçinin vitrinindeki dafodillere ve kırmızı lalelere bakıyor. Duraksıyor, sonra Temple yönünde yoluna devam ediyor. Hızlı hızlı yürüyor, ama her şey dikkatini dağıtabilir. Kâh baktığını görüyor gibi, kâh hiçbir şeyin farkında değil.

X

Fanny Elmer, St. Pancras'ın çoktandır kullanılmayan mezarlığında duvara yaslanmış beyaz mezar taşlarının arasından gelişigüzel yürüyordu, bir ismi okumak için çimenleri çiğniyor, mezarlık bekçisi göründüğünde hızlı hızlı yoluna devam ediyordu, o hızla yürüdü, sokağa çıktı, kâh iç tarafında mavi porselenler olan bir pencerenin önünde duralıyor, kâh kaybettiği zamanı kazanmaya çalışıyordu, aniden bir fırıncı dükkânına giriyor, çörek alıyor, yanına pasta da koydurtuyor, gene bir acele yoluna devam ediyordu, o kadar ki onu izlemek isteyen birisi sürekli tırısta gitmeliydi. İç kapayıcı değildi pejmürdeliği, hayır. Ayaklarında ipek çoraplar ve madeni tokalı ayakkabılar vardı, sadece şapkasındaki kırmızı tüy kendini koyvermişti, çantasının tokası gevşemişti, yürürken çantasından Madame Tussaud'nun broşürü düştü çünkü. Ayak bilekleri bir geyiğinkiler gibiydi. Yüzünü gizlemişti. Elbette, bu akşam alacasında, hızlı hareketler, kaçamak bakışlar ve kabaran umutlar son derece doğaldır. Tam Jacob'un penceresinin altından geçti.

Ev düz, karanlık ve sessizdi. Jacob evde, satranç tahtası bacaklarının arasındaki bir taburenin üzerinde, bir satranç problemine dalmıştı. Bir eliyle ensesindeki saçları kıvırıyordu. Elini yavaşça öne getirdi ve tahtanın üzerinden beyaz veziri kaldırıp aldı; sonra gene aynı karenin üzerine koydu. Piposunu doldurdu; uzun uzun düşündü; iki piyonu oynattı; beyaz atı öne sürdü; sonra bir eli filin üzerinde düşüncelere daldı. İşte o anda Fanny Elmer pencerenin altından geçti.

Ressam Nick Bramham'e modellik etmeye gidiyordu.

Üzerinde çiçekli bir İspanyol şalı, elinde sarı kapaklı bir kitapla poz veriyordu.

"Biraz daha aşağıdan tut, biraz daha aç şalı- tamam, daha iyi" diye mırıldandı Bramham lafları ağzının içinde yuvarlayarak, bir yandan kızı çiziyor, bir yandan da sigara içiyordu, konuşkan biri değildi. Başı bir heykeltıraş elinden çıkmış olabilirdi, alnı almış kareleştirmiş, ağzı yaymış ve kilin üzerinde başparmaklarının izlerini ve ellerinin çizgilerini bırakmış bir heykeltıraşın elinden. Ama gözleri hiçbir zaman kapalı olmamıştı. Oldukça iri ve oldukça kanlanmıştılar, sanki Bramham'ın gözlerini dikip dakikalarca karşısındakine bakmaksızın ötürü konuştuğunda da bir an rahatsız bir ifadeye bürünüyorlar ama bakmaya devam ediyorlardı. Kızın başının üzerine çıplak bir ampul sallandırılmıştı.

Kadın güzelliği; o, denizin üzerinde oynaşan ışık gibidir, hiçbir zaman tek bir dalgaya sadık değildir. Bütün kadınların sahip olduğu, bütün kadınların yitirdiği bir şeydir. Kimi yavan ve pastırma dilimi gibi kalın kalındır. Kimi duvara asılmış bir ayna gibi saydam. Sıkıcı olanlar hazırlanmış yüzlerdir. İşte Lady Venice, kendini hayran olunacak bir anıt gibi sergilemekte, ama su mermerinden yapılmış, şöminenin üzerindeki rafa konulacak, tozu hiç alınmayacak. Baştan ayağa donanmış şu esmer güzeli yalnızca oturma odası seh-

pasının üzerine asılıverecek bir resme modellik etmeye yarar. Sokaklardaki kadınların suratları iskambil kâğıtlarındaki resimler gibidir; dış çizgilerin içi pembe ya da sarıyla doldurulmuş, çizgilerse sıkı sıkıya çizilmiştir. Sonra, bir üst kat penceresinde, dışarıya doğru sarkmış, aşağıya bakmakta olan güzelliğin ta kendisini görürsünüz ya da bir otobüs köşesinde ya da bir çukura çömelmiş- ışıl ışıl parlar güzellik, kendini ansızın belli eder, sonra hemen geri çeker. Hiç kimse elde bir sayamaz onu ya da ele geçiremez ya da kâğıda sarıp paketleyemez. Dükkânlardan bir fayda gelmez insana ve Tanrı hakkı için, şu parlak yeşili ya da ışıl ışıl yakut kırmızısını içlerinden canlı canlı çıkarıp almayı umarak vitrinlerden medet ummaktansa evde oturmak yeğdir. İpek, fincana doldurulmuş deniz suyundan daha çabuk yitirir ışıltısını. Bu yüzden güzel bir kadından söz ederken yalnızca hızla uçup giden bir şeyden söz ediyoruzdur, ışıltısını yaymak için sadece bir saniyeliğine, mesela Fanny Elmer'in gözlerini, dudaklarını ya da yanaklarını kullanan bir şeyden.

Güzel değildi, kasılmış gibi oturuyordu; alt dudağı çok çıkıktı; burnu çok büyüktü; gözleri fazlaca birbirine yakın. Zayıf bir kızdı, ışıl ışıl yanaklı ve koyu renk saçlı, şu an somurtuyordu ya da oturmaktan tutulmuştu. Bramham elindeki karbon çubuğu kırdığında, birden irkildi. Bramham'ın tepesi atmıştı. Gaz alevinin önüne çömeldi, ellerini ısıttı. O arada kız adamın resmine baktı. Adam homurdandı. Fanny üzerine bir sabahlık attı ve çay suyu ısıttı.

"Kötü be bu," dedi Bramham.

Fanny yere oturdu, ellerini dizlerinin önünde kenetledi ve ona baktı, güzel gözleri- evet, güzellik, odanın bir ucundan ötekine uçar gibi, bir an odada parladı söndü. Fanny'nin gözleri sorgular, acı duyar gibiydiler, sanki bir an aşkın ta kendisi olmuş gibi. Ama abarttı. Bramham hiçbir şeyin farkına varmadı. Su kaynadığında, seven bir kadından

çok bir tay ya da bir köpek yavrusu gibi toparlanıp yerden kalktı kız.

O an Jacob pencerenin yanına gitti ve elleri cebinde ayakta durdu. Karşı kaldırımda Mr. Springett dışarı çıktı, dükkânının vitrinine baktı, tekrar içeriye girdi. Art arda çocuklar gelip geçtiler, pembe çubuk şekerlere bakarak. Pickford'un kamyoneti sarsılarak caddeden aşağı doğru indi. Küçük bir oğlan bir ipe asılıp fırdöndü. Jacob arkasını döndü. İki dakika sonra sokak kapısını açtı ve Holborn yönünde yürüyüp gitti.

Fanny Elmer pelerinini askıdan aldı. Nick Bramham, resmini raptiyelediği yerden çıkardı, boru yapıp koltuğunun altına soktu. Işıkları söndürüp sokağa çıktılar, Leicester Sokağı'na varıncaya kadar insanların, otomobillerin, otobüslerin, el arabalarının arasından hiç durmadan yürüdüler. Jacob'dan beş dakika önce ulaştılar oraya, çünkü Jacob Holborn'da Kral'ın geçişini seyretmek üzere bekleyen bir kalabalığa takılmıştı, Jacob iki yana açılan kapılardan içeri girip de onların yanına geldiğinde Nick ile Fanny çoktan Empire'daki halka açık konserde korkuluklara yaslanmışlardı.

"Mer'aba, fark etmedim bile seni," dedi Nick, beş dakika sonra.

"Saçmaladın," dedi Jacob.

"Miss Elmer," diye tanıştırdı Nick.

Jacob eli ayağına dolaşarak pipoyu ağzından çıkardı.

Gerçekten de beceriksizdi. Sonra salonda yükselen dumanı kendileriyle sahnenin arasına alarak kadife kaplı bir divanın üzerine oturdular, şansına uzaktan tiz insan sesleri yükseldi, neşeli bir orkestra çalmaya başladı, Jacob hâlâ ne

yapacağını bilemez haldeydi, oysa Fanny, "Ne güzel sesi var!" diye düşündü. Ne kadar az konuştuğunu ama söylediklerinin ne kadar sağlam olduğunu düşündü. Genç erkeklerin nasıl kibar ve uzak olduklarını, ne kadar hiçbir şeyin farkında olmadıklarını düşündü ve insanın nasıl hiç sesini çıkarmadan Jacob'un yanı başında oturup gözlerini dikip onu seyredebileceğini düşündü. Nasıl çocuk gibi olur bu oğlan, gece yorgun eve gelse, diye düşündü, ne şahane olur; biraz fazlaca havalı olurdu belki; "Ama ben de kolay pes etmezdim," diye düşündü. Jacob kalktı, korkuluğa abandı. Etrafı çepeçevre duman sarmıştı.

Kaldı ki, genç erkeklerin güzelliği ebediyen dumana bürünmüş gibidir, ne kadar şehvetle top kovalasalar, kriket toplarına vursalar, dans etseler, koşsalar ya da hızlı hızlı caddelerde yürüseler de. Muhtemelen çok geçmeden onu yitireceklerdir. Muhtemelen gözleri çok uzaklardaki kahramanların gözlerinin içine bakıyordur, biraz küçümsemeyle katılıyorlardır aramıza, diye düşündü kız (çalınacak ve sonra kopartılacak bir keman teli gibi titreşerek). Neyse ne, sessizliği seviyorlar ve güzel konuşuyorlar, her bir sözcük yeni kesilmiş bir yuvarlak gibi düşüyor ağızlarından, kızların bozuk para şangırtısı gibi değil; sonra kararlı adımlarla yol alıyorlar, sanki ne kadar zaman kalmaları, ne zaman gitmeleri gerektiğini bilirmiş gibiler- ah, ama Mr. Flanders sadece bir program almaya gitmişti.

"Dans eden kızlar en son çıkıyor," dedi, yanlarına döndüğünde.

Üstelik ne hoş değil mi, diye düşüncesini sürdürdü Fanny, genç erkeklerin pantalon ceplerinden bir sürü bozukluk gümüş para çıkarmaları ve o paralara bakmaları, bütün hepsini bir cüzdana doldurmak yerine?

Ve sonra işte kendisi, sahnenin ortasında beyaz farbelalar içinde dönüp duran, müzik onun kendi ruhunun dansı ve

sarsıntısıydı ve o çarkın, dünyanın sarsıntısıyla sallantısının, tüm o makinenin bu son hız dönüş ve düşüşlerle inceden inceye örülü, iç içe olduğu duygusuna kapıldı, Jacob Flanders'dan iki adım uzakta, hiç kıpırdamadan korkuluğa dayanmış öne doğru eğilmişti.

Buruşturup top yaptığı eldiveni yere düştü. Jacob eldiveni ona uzattığında kız öfkeyle irkildi. Çünkü bundan daha mantıksız bir tutku olamazdı. Jacob bir an ondan korktu- genç kızlar kaskatı durduklarında öyle bir şiddet, öyle bir tehlike yayarlar ki çevrelerine; korkuluğa yapıştıklarında; âşık olduklarında.

Şubat ortasıydı. Hampstead'deki evlerin çatıları titrek bir sis ardında uzanıp gidiyordu. Yürünmeyecek kadar sıcaktı. Bir köpek havladı, havladı, havladı aşağıda çukurluk bir yerde. Akışkan gölgeler vadinin üzerinden geldi geçti.

Vücut, uzun bir hastalıktan sonra mahmurdur, edilgindir, yumuşaklığı kabullenmeye hazır, ama onu içinde barındıramayacak kadar bitkindir. Göz yaşla dolar, aşağıda çukurlukta köpek havlarken yaş yuvarlanır, çocuklar çelik çomak peşinde koşturur, manzara bir kararır, bir aydınlanır. Bir peçenin ardında gibidir. Ah, şu peçeyi sıkıca örtün, bu güzellikten ölmeyeyim diye iç geçirdi Fanny Elmer, Judges Walk'da bir sıranın üzerine oturmuş Hampstead Bahçeleri'ni seyrediyordu. Ama köpek havlamaya devam etti. Yoldan geçen otomobiller kornalarını öttürdüler. Kız uzaktan uzağa bir hışırtı ve bir uğuldama duydu. Yüreği kımıl kımıldı. Ayağa kalktı, yürüdü. Çimenler taptaze bir yeşildi; güneş kızgındı. Çocuklar havuzun çevresinde küçük gemilerini yüzdürmek üzere suya doğru eğiliyorlardı ya da dadıları tarafından çığlık çığlığa geri çekiliyorlardı.

Öğleyin genç kadınlar hava almaya çıkarlar. Bütün er-

kekler meşguldür. Kadınlar mavi havuzun kenarında dururlar. Hafif esinti çocuk seslerini dört bir yana dağıtır. Benim çocuklarım diye düşündü Fanny. Kadınlar havuzun çevresinde durur, çevrede salınan kocaman, uzun tüylü köpekleri kovalar. Bebek yavaş yavaş sallanır bebek arabasında. Bütün dadıların, annelerin ve etrafta dolanan kadınların gözleri biraz dalmış gitmiş, görmez gibidir. Küçük oğlanlar eteklerinden çekiştirip gidelim, gidelim diye tutturduklarında cevap vermek yerine tatlı tatlı başlarını sallayarak evetlerler.

Yemeğe on peni verdi.

"Hayatım, küçük hanım, şemsiyesini unuttu," diye homurdandı Ekspress Sütevi'nin kapısının yakınındaki camlı veznede oturan kadın.

"Belki yakalarım onu," diye cevap verdi Milly Edwards, solgun saç örgülü garson kız; hızla kapıdan çıktı.

"Yakalayamadım," dedi, biraz sonra elinde Fanny'nin ucuz şemsiyesiyle döndüğünde. Eliyle örgülerine dokundu.

"Ah, şu kapı!" diye homurdandı kasiyer.

Ellerinde siyah parmaksız eldivenler vardı ve kâğıtları elleyen başparmakları birer sosis kadar şişti.

"Börek ve sebze, tek porsiyon. Büyük kahve ve açma. Kızarmış ekmek, üstünde yumurta. İki meyveli pasta."

Diye şaklıyordu garson kızların tiz sesleri. Öğle yemeği müşterileri siparişlerinin onaylanarak yinelendiğini duyuyorlardı; yandaki masaya yapılan servisi bekleyiş dolu gözlerle süzüyorlardı. Onların yumurtalı kızarmış ekmekleri nihayet gelmişti. Gözleri bir daha yan masalara kaymadı.

Nemli börek çörek parçaları üçgen çantalar gibi açılmış ağızlara dökülüyordu.

Daktilo Nelly Jenkins pastasını epey ilgisizce didikledi.

Kapının her açılışında başını kaldırıp bakıyordu. Ne görmeyi umuyordu?

Kömür tüccarı, *Telegraph*'ı ara vermeksizin okudu, fincan tabağını ıskaladı, koyacağı yeri dalgın dalgın aranarak fincanı masa örtüsünün üzerine koydu.

"Küstahlığın böylesi duyulmuş şey mi?" diyerek yerinde doğruldu Mrs. Parsons, eliyle kürkünün üzerindeki kırıntıları temizledi.

"Bir porsiyon sıcak sütle kruasan. Bir servis çay. Sandviç ekmeği, tereyağı," diye bağırdı garson kız.

Kapı açıldı kapandı.

Böyle geçer yaşlıca insanların hayatı.

Bir kayığa uzanıp dalgaları seyretmek gariptir. İşte üç tanesi düzenli aralarla geliyor, oldukça da büyük dalgalar. Sonra onların ardından bir tane daha geliyor, çok büyük, bir gözdağı verir gibi; kayığı kaldırıyor; sonra yoluna devam ediyor; bir işe yaramaksızın suya karışıp gidiyor; ötekilerle birleşip düzleşiyor.

Bir kasırgada dalların çırpınmasından daha şiddet dolu ne olabilir, ağaç dallarının en üstteki noktasına kadar uzanır, rüzgârın estiği yöne göre gerilir, sarsılır, gene de darmadağın olmaz.

Başak kıvrılır durur, kendi kendini köklerinden çekip sökecekmişçesine döver, ama gene de sıkı sıkıya bağlı kalır toprağa.

Öyle ya, şu pencerelerin tam gerisinde, alacakaranlıkta bile, sokağın içinden geçip giden bir kabarma görülür, bir yöneliş, kollar iki yana açılmış gibidir, gözler arzular, ağız açıktır. Sonra boyun eğişle geri çekiliriz. Çünkü eğer bu coşma sürseydi köpük olur havaya karışırdık. Yıldızlar içimizden geçerek yollardı ışıklarını. Bizden geriye kasırgada tuzlu su damlala-

rından başka bir şey kalmazdı- bazen öyle olur ya. Tezcanlılar hoşlanmaz bu usul usul, beşikte gibi hareketten. Onlar hiç sevmezler sallanmayı ya da amaçsızca dolanıp durmayı. Ne tatlı tatlı hayalleri, ne tembel tembel kıvrılıp yatmayı ne de kalenderce, "her şey biraz birbirine benzer, ateş sıcaktır, şarap keyif verir, aşırıya kaçmak günahtır" diye varsaymayı.

"İnsanlar çok iyidir, yakından tanıyınca."

"Onun hakkında kötü düşünemem. Unutma ki-" Fakat belki Nick ya da Fanny Elmer, her zaman o anın gerçekliğine inandıkları için hemen çarpar, yanağa iğnelerini batırıverir, sivri dolu taneleri gibi geçip giderler.

"Ah," dedi Fanny, atölyeye kırk beş dakika gecikmeyle rüzgâr gibi dalarken, sırf Jacob'un sokak aşağı yürüyüşünü, cebinden anahtarını çıkarıp kapıyı açışını görebilmek için Kimsesiz Çocuklar Hastanesi'nin oralarda dolanmış durmuştu: "Korkarım geciktim"- Nick hiç cevap vermedi, bunun üzerine Fanny inatlaştı.

"Bir daha hiç gelmeyeceğim!" diye bağırdı sonunda kız.

"Gelme o zaman," diye cevap verdi Nick, kız iyi geceler bile demeden çıktı gitti.

Ne şahaneydi-Shaftesbury Caddesi'nin arka sokaklarından birinde, Evelina'nın dükkânında duran o elbise! Nisan ayının ilk günlerinde güzel bir gün, saat dörttü. Fanny saat dörtte evde kalacak insan mıydı? O sokaktaki başka kızlar muhasebe defterlerinin üzerine eğilmişlerdi ya da bıkkın uzun iplikler çekiyorlardı, ipekle tül arası ya da Swan ve Edgar's'da dört bir yanlarında kurdeleler, faturanın üstünü peniler ve kuruşlarla tamamlıyorlar, üç-üç buçuk metrelik ipliği büküp pelür kâğıdına sarıyorlar ve bir sonraki müşteriye "Arzunuz?" diyorlardı.

Shaftesbury Caddesi'nin arka sokaklarında, Evelina'nın dükkânının vitrininde ayrı parçalar halinde bir kadın duruyordu. Sol elinde eteği vardı, ortada bir direğin etrafına sarılmış omza atılan tüylü bir boa, şapkalar Adliye Binası Temple Bar'ın mazgallarına geçirilmiş hain kelleleri gibi sıra sıra dizilmişti- zümrüt yeşili ve beyaz, hafifçe tüllü ya da kopkoyu boyalı tüylerin ağırlığı altında çökmüş şapkalar. Halının üzerinde de ayakları- sivri uçlu dore ya da kızılla karışık rugan.

Kadınların göz ziyafetine uğramış elbiseler, saat dört sıraları bir fırıncı vitrininde üzerlerini sinek pislemiş şekerli çörekler gibiydiler. Fanny de bir göz attı onlara.

Fakat Gerrard Sokağı'ndan yukarı doğru uzun boylu, pejmürde paltolu bir adam çıkıyordu. Evelina'nın vitrini üzerine bir gölge düştü- Jacob'un gölgesi, adam Jacob olmadığı halde. Fanny de döndü, Gerrard Sokağı boyunca yürümeye başladı, keşke kitap okusaydım diye düşündü. Nick hiç kitap okumazdı, hiç İrlanda'dan ya da Lordlar Kamarası'ndan söz etmezdi; ya el tırnakları! Fanny Latince öğrenecek, Vergilius okuyacaktı. Eskiden çok okurdu. Scott okumuştu. Dumas okumuştu. Slade Güzel Sanatlar Okulu'nda kimse kitap okumazdı. Ama Slade'de Fanny'yi kimse tanımazdı ya da oranın ona ne kadar hoş geldiğini bilmezlerdi; küpelere olan düşkünlükleri, dansa olan düşkünlükleri, Tonks'a ya da Steer'e olan düşkünlükleri- oysa resim yapmasını bilen sadece Fransızlar, derdi Jacob. Çünkü modernler nafileydi; resim, güzel sanatların en az saygın olanı; ayrıca Shakespeare ile Marlowe'dan başka okunacak ne var ki, derdi Jacob, bir de Fielding, insanın ille de roman okuması gerekiyorsa?

"Fielding," dedi Fanny, Charing Cross'daki adam hangi kitabı istediğini sorduğunda.

Tom Jones'u satın aldı.

Sabah saat onda, bir öğretmenle paylaştığı odasında,

Fanny Elmer *Tom Jones* okuyordu- o gizemli kitabı. Demek ki Jacob'un beğendiği içinde garip isimli insanlar olan bu sıkıcı şey (diye düşündü Fanny). Kibar insanlar bunu okuyor. Nasıl bacak bacak üstüne attıklarına aldırış etmeyen derbeder kadınlar *Tom Jones* okuyorlar- gizemli bir kitap; çünkü kitaplarda, öğrenim görmüş bir insan olsaydım sevebileceğim bir yan var- küpelerden ve çiçeklerden çok daha esaslı bir şey, diye iç geçirdi, Slade'in koridorlarını ve gelecek hafta yapılacak kostümlü baloyu düşündü. Giyecek hiçbir şeyi yoktu.

Gerçek oluyorlar, diye düşündü Fanny Elmer, ayaklarını şöminenin rafına dayayarak. Bazı insanlar öyle. Nick de belki, ama o da öyle aptaldı ki. Kadınlarsa, asla gerçek değillerdi- Miss Sargent hariç, ama o da öğleyin yemek tatiline çıkıyor ve havalar atıyordu. Gecelerini oturup kitap okuyarak sessizce geçiriyorlar, diye düşündü. Müzikhollere gitmiyorlar; vitrinlere bakmıyorlar; birbirlerinin elbiselerini giymiyorlar, hani bir keresinde Robertson onun şalını omzuna atmıştı, o da onun yeleğini giymişti, Jacob dünyada yapamazdı böyle bir şeyi; çünkü o *Tom Jones*'u beğeniyordu.

Kitap işte kucağında duruyordu, sayfaya çift sütun basılmış, fiyatı üç şilin altı peni; Henry Fielding'in bundan çok uzun yıllar ötesinden, okurken kıpkırmızı kesildiği için, Fanny Elmer'i kusursuz bir roman diliyle tekdir ettiği -öyle demişti Jacob- o gizemli kitap. Çünkü kendisi hiç modern roman okumazdı. *Tom Jones*'u beğenirdi.

"Gerçekten beğendim *Tom Jones*'u," dedi Fanny, aynı gün, nisan ayının ilk günlerinden biri, saat beş buçukta karşısındaki koltukta oturan Jacob piposunu ağzından çekip aldığında.

Heyhat, kadınlar yalancıdır! Clara Durrant değildir ama. Kusursuz bir kafa; açıksözlü bir yapı; kayalara (Lowndes Meydanı'nın oralarda bir yerde) zincirlenmiş bir bakire, be-

yaz yelekli, mavi gözlü, insanın gözüne gözüne bakan yaşlı adamlara sonsuza dek çay servisi yapan, Bach çalan. Bütün kadınlar içinde Jacob'un en çok değer verdiği oydu. Ama tereyağlı ekmekli bir kahvaltı sofrasında, kadifeler içinde soylu dullarla birlikte oturup da, Clara'ya hiçbir zaman, ihtiyar Miss Perry çay servisi yaparken Benson'ın papağanıyla konuştuklarından daha fazlasını söyleyememek, bu insan özgürlüklerine ve insafına yapılmış katlanılmaz bir terbiyesizlikti- ya da buna benzer sözler. Çünkü Jacob hiç konuşmadı. Sadece gözlerini dikip ateşe baktı. Fanny *Tom Jones*'u elinden bıraktı.

İş işliyordu ya da örgü örüyordu.

"Nedir o?" diye sordu Jacob.

"Slade'deki dansta giyeceğim."

Gitti, giysinin başlığını getirdi; pantolonunu; kırmızı püsküllü papuçlarını. Ne giymeliydi?

"Ben Paris'te olacağım," dedi Jacob.

Zaten kıyafet balosunun ne anlamı var? diye düşündü Fanny. Aynı insanları görüyorsun; aynı elbiseleri giyiyorsun; Mangin sarhoş olur; Florinda onun kucağında oturur. Delicesine kırıştırıyor- şu aralar Nick Bramshaw'la.

"Paris'te mi?" dedi Fanny.

"Yunanistan'a giderken geçeceğim," diye cevapladı Jacob.

Çünkü dedi, mayısta Londra kadar katlanılmaz bir şey olamaz.

Jacob onu unutacaktı.

Gagasında bir saman çöpünü sürükleyerek bir serçe geçti pencerenin önünden- bir çiftlikle bir samanlıkta bir balyadan bir çöp. İhtiyar, kahverengi bir spaniyel samanlığın zemininde sıçan kokusu almaya çalışıyor. Karağaçların yüksek dalları çoktan yuvalarla dolmuş bile. Kestane ağaçları küçük kandillerini açmışlar. Kelebeklerse orman yollarında uçuşmaya başlamışlar. Belki de Mor İmparator kelebeği, bir

meşe ağacının dibindeki çürümüş bir leşin üzerine konmuş, Morris'in dediği gibi, kendine ziyafet çekiyordur.

Fanny bütün bunların nedeninin *Tom Jones* olduğunu düşündü. Jacob cebinde bir kitapla tek başına çekip gidebilir ve porsukları seyredebilirdi. Saat sekiz buçuk trenine binecek ve bütün gece yürüyecekti. Ateş böcekleri bulmuş ve beraberinde ilaç kutularının içinde kandil böcekleri getirmişti. New Forest tazılarıyla ava çıkmıştı. Bunların hepsinin nedeni *Tom Jones*'du; Jacob cebinde bir kitapla Yunanistan'a gidecek ve onu unutacaktı.

Aynasını eline aldı. İşte yüzü. Peki diyelim ki, Jacob'a türban takılsa? İşte bu da Jacob'un yüzü. Lambayı yaktı. Ama pencereden içeri gün ışığı girdiği için lambanın ışığı etrafı çok az aydınlattı. Ama Jacob korkunç ve şahane göründüğü halde ve ormandan vazgeçip Slade'e geleceğim, bir Türk sipahisi ya da Romalı İmparator olacağım dediği halde (dişlerini kenetleyip aynada homurdanan surat yaptıysa da kızın dudaklarını siyah boyayla boyamasına izin verdi), gene de -*Tom Jones* oradaydı işte.

XI

"Archer," dedi Mrs. Flanders anaların çoğu kere en büyük oğullarına gösterdikleri sevecenlikle, "yarın Cebelitarık'ta olacak."

Beklediği posta (Dods Tepesi'ne doğru gezintiye çıkmıştı, beklenmedik bir anda kilise çanları kulağının dibinde bir ilahi çalmaya koyuldular, saat, dönüp duran bu noktaların arasından dördü çaldı; çimenler bir fırtına bulutunun altında morardılar ve köyün iki düzine kadar evi, iyice boyunlarını bükerek bir gölge parçasının altında tir tir titrediler) posta, getirdiği çeşit çeşit haberlerle, üstüne iri iri, yana yatık harflerle yazılmış, kâh İngiliz pulları, kâh sömürge pulları, kimi kez ise üstüne alelacele sarı kâğıt damga yapıştırılmış zarflarıyla, dünyaya çeşit çeşit mesajlar dağıtmak üzereydi. Bu bol bulamaç haberleşme alışkanlığından kazançlı mı çıkıyoruz yoksa zararlı mı, bunu bilemeyiz. Ama günümüzde mektup yazma alışkanlığının yalan söylemek üzere sürdürüldüğünü -özellikle de yabancı ülkelerde seyahat eden delikanlılar tarafından- iddia etmek, bu çok mümkün.

Mesela, şu örneği ele alalım.

Jacob Flanders yurtdışına çıkmış, yolu Paris'e düşmüş, orada kalmış (İhtiyar Miss Birkbeck, annesinin kuzini, geçen haziran ölmüş ve Jacob'a yüz pound miras bırakmıştı).

Üzeri kahve ve şarap bardağı altı lekeli mermer bir masada oturan ufak tefek kel ressam Mellinson, "Allahın belası konuyu bir kere daha tekrarlaman gerekmiyor, Cruttendon," dedi, çok hızlı konuşuyordu ve hiç şüphe yok ki, birazdan fazla sarhoştu.

"Ee, Flanders, valideye yazdığın mektubu bitirdin mi?" dedi Cruttendon, Jacob gelip yanlarına oturunca. Elinde üzeri Mrs. Flanders'a yazılmış bir zarf vardı, İngiltere'de Scarborough yakınlarında bir adres.

"Hâlâ Velasquez'i tutuyor musun?" dedi Cruttendon.

"Hem de nasıl tutuyor," dedi Mallinson.

"Böyledir bu," dedi Cruttendon celallenerek.

Jacob, Mallinson'a abartılı bir kendine hâkimiyet havasında baktı.

"Sana edebiyatta yazılmış yazılacak en yüce şeyi okuyayım," diye patladı Crutterson. "'Orada, Bir Meyve Gibi Asılı Kal Ruhum,'" diye söze başladı...

"Velasquez sevmeyen bir adamı dinleme," dedi Mallinson.

"Adolphe, Mr. Mallinson'a artık şarap verme," dedi Cruttendon.

"Adil olalım, adil olalım," diye araya girdi Jacob. "Sarhoş olmak istiyorsa engel olunmamalı insana. Okuduğun Shakespeare'den, Crutterdon. O konuda haklısın. Shakespeare bütün bu kurbağa Fransızlardan daha gözüpekti. "Orada, Bir Meyve Gibi Asılı Kal Ruhum," diye ahenkli bir sesle yeniden söyledi, şarap bardağını havada sallayarak." "Lanet karasına boyasın seni iblis, solgun benizli sefil!" diye haykırdı, bardağının kenarından şarap taştı.

"'Orada, Bir Meyve Gibi Asılı Kal Ruhum'" diye aynı anda lafa girdiler Crutterdon'la Jacob, ikisi de kahkahalara boğuldular.

"Lanet olsun bu sineklere," dedi Mallinson, çıplak kafasına vurarak. "Beni ne sanıyorlar?"

"Tatlı kokulu bir şey," dedi Cruttendon.

"Kes sesini Crutterdon," dedi Jacob. "Herif tamamen terbiyeden yoksun," diye açıklamada bulundu Mallinson'a gayet kibarca. "Milletin içkisine mani olmaya kalkışıyor. Buraya bak. Ben ızgara kemik istiyorum. Izgara kemiğin Fransızcası nedir? Izgara kemik, Adolphe. Hadi salak herifler, anlamıyor musunuz, ne oluyor?"

"Bak sana ne diyeceğim, Flanders, tüm edebiyatta mükemmellikle buna yaklaşan bir şey daha vardır," dedi Cruttendon. Ayaklarını yere indirip insanın üzerine abandı, yüzü Jacob'un yüzüne dokunacak kadar yakına gelmişti.

"'Kediler, kediler, mırnav mırnav dediler,'" diye onun sözünü kesti Mallinson, davul çalar gibi parmaklarını masaya vurarak. "Bütün edebiyattaki en şaa-hane şey... Cruttendon iyi heriftir," dedi sır verir gibi. "Ama biraz salaktır." Kafasını öne doğru hızlı hızlı salladı.

İşte, bu konudan Mrs. Flanders'a tek kelimeyle bile bahsedilmedi; hesabı ödeyip lokantadan çıkıp Raspaille Bulvarı boyunca yürüdüklerinde olanlardan da.

Sonra bir konuşma parçası daha var; zaman, sabah saat on bir sıraları; sahne, bir atölye; gün pazar günü.

"Bak söylüyorum sana, Flanders," dedi Cruttendon, "bir Chardin'dense Mallinson'ın küçük resimlerinden birine sahip olmayı tercih ederim. Ayrıca, bunu söylerken de..." -iyi-

ce cılızlaşmış bir boya tüpünün dibini sıktı... "Chardin müthişti, şöhretti... O ise öğle yemeği parasına sat'yor resimlerini, şimdilik. Ama dur, galericiler hele bir resimlerini görsünler. Çok meşhur olacak- ooo, müthiş meşhur olacak."

"Çok zevkli bir hayat," dedi Jacob, "burada böyle boyalarla oynayıp durmak. Gene de, lüzumsuz bir sanat bu, Crutterdon." Odada bir boy yürüdü. "Şimdi, Pierre Louÿs denen bir adam var." Bir kitap alıp baktı.

"Peki beyefendi, siz bir yere oturacak mısınız, onu söyleyin?" dedi Cruttendon.

Jacob bir tuvali doğrultup bir iskemlenin üzerine dayadı, "Bu işin hiç de fena değil," dedi.

"Ha o mu, asırlar önce yaptım onu," dedi Cruttendon, omzunun üzerinden bakarak.

"Sen bayağı düzgün bir ressamsın bence," dedi Jacob bir aradan sonra.

"Bak, şu anda nelerle uğraştığımı görmek istersen," dedi Cruttendon, Jacob'un önüne bir tuval dayayarak. "İşte. Bu. Daha çok da şu. Bu..." Beyaza boyanmış bir lamba karpuzunun etrafında başparmağıyla bir daire çizdi.

"Çok oturaklı bir eser," dedi Jacob, bacaklarının üzerinde yaylanarak. "Ama umarım bana açıklayacaksındır-"

Solgun, çilli, hastalıklı görünüşlü Miss Jinny Carslake odaya girdi.

"A, Jinny seni bir dostla tanıştırayım. Flanders. İngiliz. Varlıklı. İlişkileri var. Sen devam et, Flanders..."

Jacob hiçbir şey söylemedi.

"Şu var ya- o olmamış," dedi Jinny Carslake.

"Hayır," dedi Cruttendon kesin bir sesle. "Başka türlü olmaz."

Tuvali iskemleden çekip aldı ve tersine çevirerek yere dayadı.

"Oturunuz, bayanlar ve baylar. Miss Carslake sizin eller-

den geliyor. Flanders. Devonshire'dan. Aa, ben Devonshire dedin sanmıştım. İyi, peki. O da kilisenin bağrında büyümüş. Ailenin kara koyunu. Annesi ona bilsen ne mektuplar yazar. Yahu, yanında var mı bir tane? Genellikle pazarları gelirler de. Kilise çanı etkisi gibi bir şey."

"Bütün ressam adamlarla tanıştınız mı?" dedi Jinny. "Mallinson sarhoş muydu? Stüdyosuna giderseniz size resim hediye eder. Baksana, Teddy..."

"Bi dakka, bi dakka," dedi Cruttendon. "Yılın hangi mevsimindeyiz?" Pencereden dışarı baktı.

"Pazarları tatiliz, Flanders."

"O da..." dedi Jinny. Jacob'a bakarak. "Siz de..."

"Evet, o da bizimle gelecek," dedi Cruttendon.

Bir de Versailles var.

Jinny havuzun taş kenarına abanıp aşağı doğru eğildi, Cruttendon onu kollarıyla kavramıştı yoksa suya düşecekti. "İşte! İşte! Tam da yüzeye çıkıyor!" Tembel tembel yüzen yassı bir balık, kızın attığı kırıntıları yemek için ta derinlerden yüzeye çıkmıştı. Kız "Bak şimdi," dedi ve suya atladı. Göz kamaştırıcı beyazlıkta, yüzeyi pörtük pörtük su yarılarak açıldı, ta yukarılara sıçradı. Çeşmenin kenarlarından taştı. Geriden, çalınan bando müziğinin sesi ulaştı. Su yüzeyi sivri sivri oldu. Mavi bir şişme top geldi, hafifçe yüzeye çarptı. Bütün dadılar ve çocuklar ve yaşlı erkekler ve gençler nasıl da havuzun kenarına abandılar, suyun üzerine eğilip bastonlarını havada salladılar! Küçük kız kollarını iki yana açarak şişme topuna doğru koştu, ama top battı, dibe çöktü.

Edward Cruttendon, Jinny Carslake ve Jacob Flanders sarı çakıl döşeli yolda tek sıra halinde yürüyorlardı; çimenlere

geldiler; ağaçların altından geçtiler ve Marie Antoinette'in oturup kakao içmeyi adet edindiği yaz evine vardılar. Edward ile Jinny içeri girdiler, Jacob ise bastonunun sapına oturarak dışarıda bekledi. Ötekiler dışarı çıktılar.

"Ee?" dedi Cruttendon, Jacob'a gülümseyerek.

Jinny bekledi; Edward bekledi; ikisi de Jacob'a baktılar.

"Ee?" dedi Jacob, gülümsedi ve iki eliyle birden bastonunu kavradı.

Kararını verdi, "Yürüyün haydi," dedi; başladı yürümeye. Ötekiler peşinden gittiler, gülümseyerek.

Sonra yan sokaklardan birinde, herkesin oturup kahve içtiği küçük bir kahveye gittiler, askerlerin geçişini seyrettiler, tablalara dalgın dalgın kül silktiler.

"Ama o oldukça farklıdır," dedi Jinny, ellerini bardağının üzerinde kavuşturarak. "Ted böyle bir şey söylediğinde onun ne demek istediğini anladığını sanmam senin," dedi, Jacob'a bakarak. "Ama ben anlıyorum. Bazen kendi kendimi öldürebilirim. Bazen günlerce yataktan çıkmadığı oluyor- öylece yatıyor... Masanın üstüne de çıkmayın artık yani"; ellerini salladı. Ayaklarının dibinde tüyleri yanardöner parıltılı, şişkin güvercinler sallana sallana geziniyorlardı.

"Şu kadının şapkasına bak," dedi Cruttendon. "Nereden de akıllarına gelir böyle şeyler?.. Hayır, Flanders, herhalde senin gibi yaşayamazdım. İnsan şu British Museum'un karşısındaki sokaktan inerken -neydi adı?- hah, tamam o. Her şey böyle. Şu tombul kadınlar- hele o havale geçirecekmiş gibi yolun ortasında duran adam..."

"Herkes de besliyor bunları," dedi Jinny, güvercinleri eliyle kışkışlayarak. "Sersem bunak hayvanlar..."

"Bilmem ki," dedi Jacob, sigarasından bir nefes çekerken. "St. Paul de var."

"Ben memuriyetten söz ediyorum," dedi Cruttendon.

"Boşver be," diye sövdü Cruttendon.

"Ama sen sayılmazsın," dedi Jinny, Cruttendon'a bakarak. "Delisin sen. Demek istediğim, sen sadece resim yapmayı düşünüyorsun."

"Evet, biliyorum. Elimden başka türlüsü gelmiyor. Kral George, Lordlar Kamarası karşısında pes edecek mi sence?"

"İster istemez edecek," dedi Jacob.

"Buyrun!" dedi Jinny. "Gerçekten de biliyor."

"Biliyor musun, yapabilsem yapardım," dedi Cruttendon, "ama yapamıyorum işte."

"Ben yapabileceğimi *sanıyordum*," dedi Jinny. "Yapabilenler hep sevimsiz bulduğumuz insanlar. Bizim orada, yani. Başka bir şeyden söz ettikleri yok. Annem gibi insanlar bile."

"Şimdi bak, burada yaşayacak olsaydım-" dedi Jacob. "Benim ne kadar vermem gerekiyor, Cruttendon? Tamam, tamam peki. Dediğin gibi olsun. Bu sersem kuşlar, insan onları düpedüz- uçup gittiler bile."

Ve nihayet Gare des Invalides'in ark ışıkları altında, o öylesine belli belirsiz fakat öylesine kesin, o yara açabilecek ya da hiç fark edilmeyecek ama sonuç olarak insanı epeyce rahatsız edebilecek tuhaf hareketlerden biriyle Jinny ve Cruttendon birbirlerine sokuldular; Jacob biraz geride durdu. Ayrılacaklardı mecburen. Bir şey söylenmeli. Hiçbir şey söylenmedi. Adamın biri bir tekerlekli arabayı Jacob'un bacaklarına sürtünecek kadar yakından geçirdi. Jacob dengesini yeniden bulduğunda öbür ikisi dönmüş gidiyorlardı, gene de Jinny omzunun üzerinden geriye baktı. Cruttendon ise, el sallayarak, o pek büyük dahi havasında gözden kayboldular.

Hayır- Mrs. Flanders'a bunlardan hiçbiri anlatılmamıştı. Jacob dünyada bunlardan daha önemli hiçbir şey olmadığı duygusu içinde de olsa; Cruttendon'la Jinny'ye gelince, on-

ların da tanıştığı en ilgi çekici çift olduğunu düşünüyordu- tabii ileride Cruttendon'ın meyve bahçesi resimleri yapmaya başlayacağını bilemezdi; bu yüzden Kent'de oturmaya başlayacağını ve zamanla -öyle olacağı düşünülebilirdi,- gözünü bürüyen elma çiçeklerini unutacağı, çünkü karısı bir romancıyla kaçacaktı; ama yok; Cruttendon hâlâ bahçe resimleri yapıp duruyordu, vahşice sürerek boyayı, yalnızlığı içinde. Jinny Carslake, Amerikalı ressam Lefanu ile olan macerasından sonra, Hint filozoflarına sardırmıştı, şimdilerde onu İtalya'nın pansiyonlarında içinde yoldan toplanmış küçük çakıltaşları olan küçük bir mücevher kutusunu en değerli eşyası olarak göğsüne bastırırken görebilirdiniz. Ama onlara uzun süre gözünüzü dikip bakarsanız -diyecektir- çokluk teklik olur, bu da yaşamın giziymiş, gerçi bu onun sofrada dolaştırılan makarnayı gözleriyle izlemesine engel değildir ve bazen, ilkbahar geceleri mahcup İngiliz delikanlılarına en gizli sırlarını açar.

Jacob'un annesinden saklayacak bir şeyi yoktu. Sadece, kendisi, kapıldığı bu olağanüstü coşkuya bir anlam veremiyordu, hele iş bunu oturup yazmaya gelince–

"Jacob'un mektupları nasıl da kendisine benziyor," dedi Mrs. Jarvis, kâğıdı katladı.

"Gerçekten de, hem galiba..." dedi Mrs. Flanders, durdu, çünkü elbise patronu oyuyordu ve patronu eliyle düzeltmesi gerekmişti, "... çok da eğleniyor."

Mrs. Jarvis Paris'i düşündü. Arkasındaki pencere açıktı, çünkü dışarıda yumuşak bir hava vardı, sakin bir geceydi; gökyüzündeki ay bir tüle sarılı gibiydi ve elma ağaçlarında yaprak kımıldamıyordu.

"Ölülere hiç acımam," dedi, arkasındaki yastığı kımıldattı, ellerini başının arkasına kenetledi. Betty Flanders onu

duymadı, çünkü makası masanın üzerinde öyle çok gürültü çıkarıyordu ki.

"Onlar dinleniyorlar," dedi Mrs. Jarvis, "Bize günlerimizi neden olduğunu bilmeden saçmasapan, gereksiz işlerle uğraşarak geçiriyoruz."

Mrs. Jarvis köyde sevilmezdi.

"Gece bu saatte hiç yürüyüşe çıkmaz mısın?" diye sordu Mrs. Flanders'a.

"Hakikaten de, hava son derece yumuşak," dedi Mrs. Flanders.

Oysa akşam yemeğinden sonra meyve bahçesinin kapısını açıp, Dods Tepesi'ne çıkmayalı yıllar olmuştu.

"Kupkuru," dedi Mrs. Jarvis, bahçe kapısını kapayıp otlara ayak bastıklarında.

"Çok uzaklaşmayayım," dedi Betty Flanders. "Evet, Jacob Paris'ten çarşamba günü ayrılıyor."

"Üçü arasında benim arkadaşım olan daima Jacob olmuştur."

"Tamam canım, bundan ileriye gitmeyeceğim," dedi Mrs. Flanders. Karanlık tepeyi tırmanmışlar, Romalılardan kalma kamp yerine ulaşmışlardı.

Duvar ayaklarının dibinde yükseldi- kamp ya da mezar yerini çevreleyen pürüzsüz çember. Ne kadar çok dikiş iğnesi kaybetmişti Betty Flanders burada! Bir de lâl broşunu.

"Gökyüzü daha açık oluyor bazen," dedi Mrs. Jarvis, sırtın üzerinde durarak. Tek bulut yoktu, ama denizin ve bataklıkların üzerinde hafif bir sis vardı. Scarborough'nun ışıkları, elmas gerdanlık takmış bir kadın başını bir sağa bir sola çevirirmişçesine, yanıp sönüyordu.

"Ne kadar da sessiz!" dedi Mrs. Jarvis.

Mrs. Jarvis lâl broşunu düşünerek ayakkabısının burnunu otlara sürttü.

Mrs. Jarvis bu gece kendini düşünmekte zorlanıyordu.

Her yer öyle sakindi ki. Rüzgâr yoktu; koşan, uçan, kaçan hiçbir şey yoktu. Gümüşi sazlıkların üzerinde kara gölgeler hiç kıpırtısız asılı duruyordu. Katırtırnağı çalılıkları tamamıyla kıpırtısızdı. ne de Tanrı'yı düşündü Mrs. Jarvis. Arkalarında bir kilise vardı tabii. Kilisenin saati onu çaldı. Saatin vuruşları katırtırnağı çalılıklarına ulaştı mı ya da alıç ağacı duydu mu onları?

Mrs. Flanders yerden bir çakıltaşı almak üzere eğiliyordu. Bazen insanlar yerde birşeyler bulurlar, diye düşündü Mrs. Jarvis, ama bu puslu ay ışığında bir şey görmek mümkün değildi, kemikler dışında, bir de küçük tebeşir parçaları.

"Jacob broşu kendi parasıyla almıştı, bir gün Mr. Parker'i buraya çıkardım manzarayı seyretsin diye, düşmüş olmalı-" diye mırıldandı Mrs. Flanders.

Kemikler yerlerinde kıpırdandılar mı ya da paslı kılıçlar? Mrs. Flanders'in iki buçuk penilik broşu ebediyen o zengin birikimin parçası olmuş muydu? Bütün hayaletler kıpır kıpır etrafta geziniyor. Mrs. Flanders'a dokunup duruyorlarsa o da, giderek tıkızlaşmakta olan, kanlı canlı bir İngiliz anası olarak onların arasında yerini almış olmaz mıydı?

Saat çeyreği çaldı.

Hassas ses dalgaları sert katırtırnaklarıyla ince alıç dalları arasında kırıldılar, kilisenin saati zamanı çeyrek saatlere bölerken.

Kıpırtısız ve geniş bataklıklar, "... çeyrek geçiyor," cümlesini kabullendiler, ama cevap vermediler, belki bir böğürtlen dikeni kıpırdandı, o kadar.

Gene de, bu ışıkta bile mezartaşlarının üzerindeki yazılar okunabiliyordu, sesler, kısaca "Ben Bertha Ruck," diyorlardı, "Ben Tom Gage". Ve öldükleri yılın hangi gününde öldüklerini söylüyorlardı. Yeni Atik ise onlar için birşeyler söylüyor, çok gururla, üzerine basa basa ya da avutmak istercesine.

Bataklıklar bütün bunları da kabulleniyor.

Ay ışığı kilise duvarının üzerine solgun bir sayfa gibi düşüyor ve nişteki diz çökmüş aileyi aydınlatıyor, bölge yoksullarının derdine derman olan, dini bütün Bey'in anısına 1780'de dikilmiş taşı da- böylece o ölçülü ses, mermer yazıtların arasında yoluna devam ediyor, sanki zamana ve açık havaya söz geçirebilirmiş gibi.

Birden katırtırnağı öbeklerinin arkasından bir tilki çıkıverdi.

Çoğu kez, geceleyin bile, kilise insanla doludur sanki. Oturma yerleri aşınmış ve parlamıştır, papaz cüppeleri yerlerinde, dua kitapları pencere içlerindedir. Bütün mürettebatı güverteye çıkmış bir gemi gibidir. Güverte tahtaları ölülerin ve canlıların, toprak ve brendi kokan yanaşmaların, marangozların, tilki avlayan beylerin ve çiftçilerin ağırlığı altında zorlanır. Diller, nicedir zamanı ve geniş bataklıkları dilim dilim yarmakta olan ilâhilerin keskin sözcüklerini hecelemek üzere birleşir. Yakınma ve inanç ve ağıt, umutsuzluk ve zafer, fakat en çok da sağduyu ve şen bir kayıtsızlık beş yüz yıldır her an uçar gider bu pencerelerden.

Gene de, Mrs. Jarvis'in, çayırlığa adım atarken dediği gibi, burası "Ne kadar da sessiz!" Gün ortası sessiz, av gürültüleriyle dolduğu zamanlar hariç; öğleden sonra sessiz, çayırlığa yayılan koyunlar hariç; geceleyinse çıt çıkmaz.

Bir lâl broş düşmüş çimenlere. Bir tilki sessizce yol alıyor. Bir yaprak dikine dönüyor. Elli yaşındaki Mrs. Jarvis, puslu ay ışığında kamp yerinde dinleniyor.

"... ayrıca," dedi Mrs. Flanders, sırtını dikleştirerek, "Mr. Parker'i de hiç beğenmezdim."

"Ben de," dedi Mrs. Jarvis. Eve yürümeye başladılar.

Ama sesleri bir süre daha kamp yerinin üzerinde havada süzüldü. Ay ışığı hiçbir şeyi yok etmiyordu. Kırlar her şeyi kabulleniyordu. Mezartaşı ayakta kaldıkça Tom Gage yük-

sek sesle haykırmayı sürdürüyordu. Romalı iskeletleri emin ellerde. Betty Flanders'in çorap onardığı iğneler de emin ellerde, lâl broşu da. Bazen gün ortasında, güneş ışığında, kırlar bu küçük hazineleri bağrında gizler gibidir, bir dadı gibi. Oysa geceyarısı, ne konuşan varken ne de dörtnala koşan ve alıç ağacında yaprak kımıldamazken, kırları sorularla rahatsız etmek akıl işi değildir- ne? Sonra, neden?

Kilisenin saati ise on ikiyi vuruyor.

XII

Su bir çıkıntıdan aşağı kurşun gibi döküldü- kalın beyaz halkaları olan bir zincir gibi. Tren dik yeşil bir çayırlığa doğru hızla yol aldı. Jacob kırçıllı lalelerin topraktan çıktığını gördü ve bir kuşun şakıdığını duydu, İtalya'daydı.

Bir otomobile doluşmuş İtalyan subaylar düz arazide arkalarından bir toz bulutu kaldırarak trenle yarıştılar. Bağlarla iç içe geçmiş ağaçlar vardı- Vergilius'un dediği gibi. Şurada bir istasyon; yüksek sarı çizmeli kadınlarla enine çizgili çoraplı garip, soluk tenli delikanlılar arasında müthiş bir vedalaşma yaşanmaktaydı. Vergilius'un arıları Lombardiya ovalarına yayılmışlardı. Karaağaçlar arasına üzüm bağları dikmek antik çağ insanlarının alışkanlığıydı. Sonra Milano'da keskin çizgili kanatlarıyla çatıların üzerinde gövde gösterisi yapan parlak kahverengi doğanlar.

Üzerlerine akşamüzeri güneşi vuran İtalya trenlerinin kompartımanları lanet sıcak oluyor ve lokomotif bir tepeyi tırmanıp çıkıncaya kadar gacır gucur sesler çıkaran zincirin kopması da uzak olasılık değil. Çıkıyor, çıkıyor, çıkıyor, bir teleferik katarı gibi. Her zirve sivri tepeli ağaçlarla

kaplı ve yarların ağzında akıllara durgunluk veren beyaz köyler var. En tepede her zaman beyaz bir kule oluyor, düz, kırmızı kiremitlerle kaplı damlar, sonra birden derin bir uçurum. İnsanın çaydan sonra yürüyüşe çıkacağı bir arazi değil burası. Her şeyden önce ot yok. Tüm bir yamaç zeytin ağaçlarıyla kaplı olabiliyor. Daha nisan ayında ağaçların aralarındaki toprak kupkuru kesiliyor. Sonra ne çitler var ne de patika yollar, ne yaprakların gölgeleriyle damalanmış sokaklar, ne de içlerinde salam ve yumurta yenen çıkma pencereli on sekizinci yüzyıldan kalma hanlar. Yok, yok, İtalya kıpkızgınlık, çırılçıplaklık, gözler önündelik ve yollarda ayak sürüyen kara cüppeli papazlardan ibaret. Garip şey, bir yandan da insan nereye baksa villalar görüyor.

Gene de, harcayacak yüz poundla kendi başına yolculuğa çıkmış olmak iyi bir şey. Parası biterse de, ki büyük olasılıkla bitecekti, yaya giderdi. Ekmek ve şarapla yaşayabilirdi -hasırlı şişelerdeki şarapla- çünkü Yunanistan yaptıktan sonra da Roma'yı halledecekti. Roma uygarlığı çok daha alt düzeyde bir şeydi, kuşkusuz. Ama Bonamy'nin çenesi durmazdı bir türlü. "Atina'ya mutlaka gitmelisin," diyecekti Bonamy'ye geri döndüğünde. "Parthenon'a çıkmak," diyecekti ya da "Coliseum harabeleri oldukça yüce düşüncelere sevk ediyor insanı," bunları uzun uzun mektuplarda yazacaktı. Uygarlık üstüne bir deneme yazabilirdi bunlardan yola çıkarak. Eskiler ve modernler arasında bir karşılaştırma, arada Mr. Asquith'e iyice bir giydirecekti- Gibbonvâri bir şey.

Tıknaz bir bey ıkına sıkına bindi trene, üstü başı tozlu, bol elbiseliydi, her yanından altın zincirler sarkıyordu, Latin ırkından gelenin kendisi olmadığına hayıflanan Jacob, pencereden dışarı baktı.

Düşününce garip geliyor, iki gün iki gece yolculuktan

sonra İtalya'nın göbeğindesiniz. Zeytin ağaçları arasında tek tük villalar beliriyor; kaktüsleri sulayan uşaklar. Üzerlerine alçıdan kalkanlar takılı rüküş sütunların arasından kara faytonlar geçiyor. Hem gelip geçiveren hem de şaşırtıcı tanıdıklıkta görüntüler bunlar- bir yabancının gözleri önünden geçtiği düşünülürse. Bir de hiç kimsenin uğramadığı bir tepe var, ama geçenlerde otobüsle Piccadilly'den inerken ben gördüm onu. Ben olsam kırların ortasında trenden inmek isterdim, yere oturmak, çekirgelerin sesini dinlemek ve yerden bir avuç toprak almak- İtalya toprağı, ayakkabılarımın üzerindeki nasıl İtalya tozuysa.

Jacob gece boyu tren istasyonlarında garip isimler haykırdıklarını duydu. Tren durdu, yakınlarda kurbağaların ötüşlerini duydu, pencerenin storunu kırıştırarak geriye çekti ve ay ışığında bembeyaz, uçsuz bucaksız garip bir sazlık gördü. Kompartımanda yoğun bir sigara dumanı vardı, yeşil siperlikli lamba karpuzunun etrafında ağır ağır süzülüyordu duman. İtalyan bey çizmelerini ayağından çıkarmış, yeleğinin düğmelerini çözmüş, horul horul uyuyordu... birden, bütün bu Yunanistan'a filan gitme işi Jacob'a müthiş yorucu geldi -otellerde tek başına oturmak, anıtları seyretmek- Timmy Durrant'la Cornwall'a gitse çok daha iyi ederdi... "Aaah," diye hayıflandı Jacob karanlık yer yer aydınlanmaya ve aradan gün ışığı görülmeye başlamıştı, ama karşısındaki adam bir şey almak üzere onun üzerinden yukarıya doğru hamle etmişti- yelekli, tombul, tıraşsız, elbisesi buruş buruş, aşırı şişman adam kapıyı açmış, elini yüzünü yıkamak üzere dışarı çıkıyordu.

O zaman Jacob yerinde doğruldu, sabahın erken saatlerinin ışığında elinde silahı sırın gibi sporcu bir İtalyanın yoldan aşağı doğru yürümekte olduğunu gördü ve Parthenon düşüncesi yeniden şimşek gibi çaktı kafasında.

"İşte yahu!" diye düşündü, "neredeyse geldik sayılır!"

Başını trenin penceresinden çıkardı ve rüzgâr olanca gücüyle yüzüne çarptı.

Tanıdıklarınızdan yirmi beşinin Yunanistan'da bulunmakla ilgili olarak ağızlarını açar açmaz çok anlamlı şeyler söyleyebilmeleri, sizinse bütün duygularınıza ket vurulmuş gibi olması oldukça sinir bozucudur. Patras'daki otelde yıkandıktan sonra, Jacob bir iki mil kadar tramvay rayları boyunca yürüdü; sonra aynı yoldan geri döndü; birçok hindi sürüsüyle karşılaşmıştı; sıra sıra bir sürü eşek gördü; arka sokaklarda kaybolmuştu; korse ve Maggi marka etsuyu çorba ilanları görmüştü; çocuklar ayaklarına basmışlardı; her yerde kokmuş peynir kokusu vardı; dönüp dolaşıp birden otelinin önüne çıkınca sevindi. Kahve fincanlarının arasında eski tarihli bir *Daily Mail* gazetesi duruyordu; okudu. Peki akşam yemeğinden sonra ne yapacaktı?

Hiç kuşkusuz, şu şaşırtıcı hayal kurma yeteneğimiz olmasa olduğumuzdan çok daha eksikli varlıklar olurduk. On iki yaşlarında filan bebekleri bir yana fırlatıp, oyuncak trenlerimizi de kırdıktan sonra Fransa, ama belki de daha çok İtalya, hele hele mutlaka Hindistan dalga dalga kabaran imgelemimizi doldurur. İnsanın teyzeleri Roma'ya gitmiştir; herkesin de en son olarak Rangoon'da görüldüğü rivayet olunan -zavallı adam- bir amcası vardır. Bir daha hiç geri gelmeyecektir. Ne ki Yunanistan söylencesini başlatanlar mürebbiyelerdir. Bunun için bir başa bakmak yeter (derler) -işte dümdüz bir burun, dalga dalga saçlar, kaşlar- erkek güzelliğinin gereği olan her şey; kollar ve bacaklar kusursuz bir gelişmişliğin ifadesi olan çizgiler sergiler- Yunanlılar yüz kadar bedene de önem verdikleri için. Sonra Yunanlılar öyle bir meyve resmi çizer ki, kuşlar gerçek sanıp gagalarlar. Önce Xenophon okunur; sonra Euripides. Günün bi-

rinde -ne gündür o, Tanrım- insanların ne konuştuklarını anlarsın nihayet; "Yunan ruhu"; Yunan şusu, Yunan busu; gerçi, laf aramızda, Yunanlı bir yazarın Shakespeare'in tırnağı bile olabileceğini öne süren saçmalıyor demektir. Mesele şu ki, hepimiz bir hayalle büyütülmüşüzdür.

Jacob, hiç kuşkusuz, böyle birşeyler geçiriyordu aklından, elinde buruşturduğu *Dail Mail* gazetesi; bacaklarını uzatmıştı; tam bir can sıkıntısı timsaliydi.

"Ama böyle yetiştirilmişiz bir kere," diye devam etti.

Bu da ona çok sevimsiz geliyordu. Bu konuda birşeyler yapılmaydı. Ancak keyifsizken kendini idamlık gibi hissetmeye başladı. Clara Durrant bir davette Pilchard adında bir Amerikalıyla konuşmak için yanından ayrılmıştı. Jacob ise ta Yunanistan'a gelmiş, terk etmişti onu. Gece elbiseleri giyiyorlardı, saçmasapan sohbetler ediyorlardı -ne saçmalıktı yahu- *Globe Trotter*'a uzandı, otellere bedava dağıtılan uluslararası bir dergi.

Bütün derme çatmalığına rağmen günümüz Yunanistan'ı elektrikli tramvay sisteminde iyice ileriydi, bu yüzden de Jacob otelin lobisinde otururken tramvaylar eşekleri defetmek ve pencerelerin altında oturmuş yerinden kıpırdamayan yaşlı bir kadını kıpırdatmak için çanlarını tangırdatıyor, çangırdatıyor, çalıyor, çalıyor, çalıyorlardı. Bütün bir uygarlık yargılanıyordu.

Garsonun da umurunda değildi. Aristo, yegâne koltuğu işgal etmiş bu bir tek müşteriye etoburca bir ilgiyle bakan pis bir adam, odaya gürültüyle patırtıyla girip çıkıyor, bir şey koyuyor, bir şey düzeltiyor, Jacob'u hâlâ yerinde oturur görüyordu.

"Yarın erken uyandırılmak istiyorum," dedi Jacob, omzunun üzerinden, "Olympia'ya gideceğim."

Bu kasvet, yanımızı yöremizi yalayan bu karanlık sulara teslim olmak modern bir icattır. Belki de, Cruttendon'ın de-

diği gibi yeterince inancımız yok. Babalarımızın hiç değilse yıkacak birşeyleri vardı. Aslında bizim de var ya, diye düşündü Jacob, *Daily Mail*'i elinde buruşturarak. Parlamentoya girecek ve güzel konuşmalar yapacaktı- ama ne işe yarar güzel konuşmalar, Parlamento, karanlık sulara bir milim dahi boyun eğmişsen? Damarlarımızdaki gelgit şimdiye kadar hiç açıklanamadı -mutlulukla mutsuzluk arasındaki. O saygınlık, takım elbiseyle gidilen akşam toplantıları, sonra bir de Gray's Inn'in arkasındaki perişan mahaller- kunt, yerinden oynatılamaz ve grotesk birşeyler var bunun arkasında diye düşündü Jacob. Britanya İmparatorluğu onu şaşırtmaya başlıyordu artık; ama İrlanda'ya tam bağımsızlığını vermekten yana da değildi. *Daily Mail* bu konuda ne diyordu?

Çünkü artık yetişkin bir erkekti ve olaylara dahil olmak üzereydi- ki yukarı katta küvetini boşaltmakta olan, anahtarları, kol düğmelerini, kurşunkalemlerini ve şifonyerin üzerine atılmış ilaç şişelerini elleyen hizmetçi de bunun farkındaydı.

Yetişkin bir erkek olduğunun Florinda da farkındaydı, her şeyin farkında olduğu gibi, sezgileriyle.

Betty Flanders bile bunu aklından geçirir olmaya başlamıştı. Onun Milano'dan postalanmış mektubunu okurken, "bana yazdıkları," diye yakınıyordu Mrs. Jarvis'e, "bilsem de olur bilmesem de cinsinden şeyler"; ama bunlar üzerinde kafa yormaktan da geri durmuyordu.

Fanny Elmer, durumun umutsuzca farkındaydı. Çünkü Jacob bastonunu alıyor, şapkasını başına koyuyor, pencerenin yanına gidiyordu, Fanny Elmer aklı bambaşka yerlerde ve son derece de ciddi diye düşünüyordu.

"Bonemy'den bir yemek koparmaya gidiyorum," derdi.

"Ne yapalım, ben de kendimi Thames'in sularına atarım,"

diye ağlıyordu Fanny. Kimsesiz Çocuklar Hastanesi'nin önünden hızlı hızlı yürürken.

"Ama *Daily Mail*'e güvenilmez," dedi Jacob kendi kendine, çevresine bakınıp okuyacak başka bir şey arandı. Sonra yeniden iç çekti, öyle kasvetli bir iç çekişti ki, kasvet onun yaşamını her an gölgeleyebilecek kadar içine yerleşmiş olmalıydı, her şeyin tadına bunca varan, kafasını durmadan birşeyleri çözümleme işine takmamış biri için garip sayılabilirdi bu, ama tabii müthiş romantik, diye düşündü Bonamy, Lincoln's Inn'deki odasında.

"Âşık olacak," diye düşündü Bonamy. "Dümdüz burunlu bir Yunanlı kıza."

Jacob, Bonamy'ye Patras'dan yazmıştı- kadınları seveıneyen ve hiçbir zaman zirzop kitaplar okumayan Bonaıny'ye.

İyi kitap azdır aslında, uzun uzadıya yazılmış tarihleri, Nil'in kaynaklarını arayıp bulmak için katırların çektiği arabalarda yapılan seyahatleri ya da geveze romanları saymıyoruz tabii.

Erdemleri bir ya da iki sayfada özetleniveren kitapları severim. Üzerlerinden ordular geçse kılı kıpırdamayan cümleleri severim- Bonamy böyle düşünüyordu ve bu görüşleriyle sabah açıvermiş bitkileri, pencereyi açtıklarında güneşte açmış gelincikleri gören ve İngiliz edebiyatının şaşırtıcı bitekliği karşısında bir çığlık atmaktan kendini alamayanları kendine düşman ediyordu. Bunlar hiç mi hiç Bonamy'nin tarzı değildi. O, edebiyat zevkinin dostluklarını etkilediği, onu sessiz, suskun, gizlere bürünmüş bir insan yaptığı ve ancak kendi meşrebinde bir ya da iki delikanlıyla dostluk kurabilmesine yol açtığı suçlamasıyla karşılanıyordu.

Oysa ki Jacob Flanders hiç de o kafada biri değildi -tam tersine diye düşündü Bonaıny, içini çekerek, ince parşömen

kâğıtlarını masanın üzerine yaydı ve kimbilir kaçıncı kere Jacob'un kişiliği hakkında düşüncelere daldı.

Sorun ondaki romantik damardı. "Ama onu o saçma durumlara sokan salaklıkla bir arada," diye düşündü Bonamy, "onda bir şey var -bir şey" - içini çekti, çünkü Jacob'ı dünyada herkesten daha çok severdi.

Jacob pencerenin yanına gitti ve ellerini cebine sokarak aşağı baktı. Eteklikli üç Yunanlı gördü; gemilerin direklerini gördü; aşağı sınıftan avare ya da meşgul insanlar gördü, geziniyor ya da hızlı hızlı bir yere doğru gidiyorlardı ya da gruplar oluşturuyorlar ve el kol hareketleriyle birşeyler anlatıyorlardı. İçini kaplayan kasvetin nedeni onların onun varlığını umursamamaları değildi; daha derin bir sebebi vardı- sadece kendisinin yalnız oluşu değil, aslında bütün insanların yalnız olduğu düşüncesi.

Fakat ertesi gün, tren Olympia yolunda ağır ağır bir tepeyi alırken, üzüm bağları içinde Yunanlı kadınlar gördü; Yunanlı erkekler tren istasyonlarında oturmuş, tatlı şarap yudumluyorlardı. Jacob'un kasveti silinmediyse de, yalnız olmanın aslında ne kadar zevkli bir şey olduğunu düşündü; İngiltere'den uzakta; tek başına; her şeyle ilişkisini kesmiş olarak, Olympia yolu üzerinde çok sivri çıplak tepeler vardır; bunların aralarında da üçgen parçalar halinde mavi deniz. Biraz Cornwall kıyısı gibi. Ve işte, bütün gün tek başına yürümek -o patikayı bulup, çalılıklar -yoksa cüce ağaçlar mı?- arasından iz sürmek, insanın antik çağın kentlerinin yarısını görebildiği o dağın tepesine çıkmak–

"Evet," dedi Jacob, kompartımanı boştu çünkü, "haritaya bir bakalım."

Sevelim sevmeyelim, içimizdeki dizginlenmemiş atı yadsıyamayız. Gönlü dilediğince, dörtnala koşmak; yorgunluktan

bitap kumlara yuvarlanmak; dünyanın fırıl fırıl döndüğünü hissetmek; taşlara ve otlara karşı -kelimenin tam anlamıyla- bir dostluk dalgası hissetmek, sanki insanlık sona ermiş gibi, kadın-erkek bütün insanlara boşver demek- böyle bir arzunun bizi sık sık pençesine almadığını söyleyemeyiz.

Akşam rüzgârı Olympia'daki otel odasının penceresindeki kirli perdeleri hafif hafif kıpırdattı.

"Herkese sevgiyle doluyum," diye düşündü Mrs. Wentworth Williams, "-en çok da yoksullara karşı- akşam yükleriyle evlerine dönen köylülere. Her şey biraz gevşek, belirsiz ve çok hüzünlü. Ne kadar hüzünlü, ne kadar hüzünlü. Ama her şey anlam yüklü," diye düşündü Sandra Wentworth, başını biraz kaldırdı, çok güzel, trajik ve yücelmiş görünüyordu. "İnsan her şeyi sevmeli."

Elinde yolculuk için uygun bir kitap tutuyordu -Çehov'un Öyküleri,- Olympia'daki otelin penceresinde beyaz tüllerin gerisinde ayakta durmaktaydı. Ne kadar güzeldi akşam! ve kendi güzelliği onun güzelliğiydi. Yunanistan'ın trajedisi bütün yüce ruhların trajedisiydi. Kaçınılmaz ödün. Tam şu anda bir gerçeği yakalamıştı sanki. Onu kâğıda geçirmek istiyordu. Kocasının kitap okumakta olduğu masaya geçerek çenesini avucuna dayadı ve köylüleri, acı çekmeyi, kendi güzelliğini, ödün vermenin kaçınılmazlığını ve bütün bunları nasıl kâğıda geçireceğini düşündü. Evan Williams da kitabını kapayıp şu anda önlerine konulan çorba tabaklarına yer açmak için sofradan kaldırırken kaba, sert ya da budalaca bir laf etmedi. Yalnız aşağı aşağı bakan tazı köpeği gözleri ve ablak, çöküк yanakları melankoli dolu hoşgörüsünü dile getirdiler, hayatı ne kadar dikkatle ve bilincinde yaşasa da, çok iyi bildiği gibi, peşine düşmeye değecek tek hedefler olan hedeflere hiçbir zaman ulaşamayacağını. Ku-

sursuz denecek kadar anlayışlıydı; sessizliği kesintisiz.

"Her şey nasıl da anlamla dolup taşıyor gibi," dedi Sandra. Ama kendi sesini duyduğu an büyü bozulmuştu. Köylüleri unuttu. yalnızca kendi güzelliğine ilişkin o duygu kaldı geride ve önünde, şansına, bir ayna vardı.

"Çok güzelim," diye düşündü.

Şapkasını hafifçe düzeltti. Kocası onun aynaya baktığını gördü; güzelliğin önemli olduğuna o da katıldı; bir mirastır; insan onu görmezden gelemez. Ama bir engeldir; aslında epeyce de yavandır. Bunları düşünerek çorbasını içti; gözlerini pencereye dikti kaldı.

"Bıldırcın," dedi Mrs. Wentworth Williams mahmur bir sesle, "Sonra keçi eti, herhalde; sonra..."

"Fırında sütlaç, büyük olasılıkla," dedi kocası onun sesindeki iniş çıkışı izleyerek, kürdanını çıkarmıştı bile.

Kadın kaşığını tabağına koydu, yarısını içmediği çorbayı alıp götürdüler. Her yaptığı şeyde bir vakar vardı; çünkü onun ait olduğu İngiliz tipi son derece Yunanîdir, köy ahalisinin şapkalarına dokunarak selamlamaları, papaz evinin buna bayılması durumu değiştirmez; Pazar sabahı, yanında başbakan, bir gül koparmak üzere taş vazoların orada oyalanarak geniş basamaklı merdivenlerden inerken bahçıvanların ve bahçıvan yamaklarının saygıyla doğrulmasına yol açması -bunları, belki de, unutmaya çalışıyordu, bakışlarını Olympia'daki hanın yemek odasında gezdirirken, gözleriyle birkaç dakika önce bir şey keşfettiği yeri kitabının durduğu pencere içini ararken, -çok derin bir şeydi bu keşif, aşk ve hüzün ve köylüler hakkında.

Oysa iç geçiren Evan oldu; umutsuz ya da hatta isyankârca bir iç geçiriş değil gerçi. Gene de, gözü çok yükseklerde, aynı zamanda mizaç olarak çok ağırkanlı bir erkek olduğu için, hayatta hiçbir şeye erişememişti; İngiltere'nin politik tarihi uzansa eliyle dokunacak kadar yakınında olmuştu.

Chatham, Pitt, Burke ve Charles James Fox'un meclisinde çokça vakit geçirdiği için kendisini ve yaşadığı günleri onlarla ve onların dönemiyle karşılaştırmadan edememişti. Kendi kendine "oysa büyük adamlara hiçbir zaman şimdikinden daha çok ihtiyaç duyulmamıştı," deme alışkanlığındaydı sık sık, iç geçirerek. Oturmuş, Olympia'da bir handa kürdanla dişlerini karıştırıyordu. Yemeğini bitirmişti. Oysa Sandra'nın gözleri çevreyi kolluyordu.

"Şu pembe kavunlar hiç de tekin görünmüyorlar," dedi koca bezgin bir sesle. O bunları söylerken kapı açıldı ve içeriye gri kareli kostümlü bir delikanlı girdi.

"Güzel fakat tehlikeli," dedi Sandra, üçüncü bir kişi önünde hemen kocasıyla konuşmaya başlayarak. ("Ah, tura çıkmış bir İngiliz delikanlısı," dedi kendi kendine.)

Evan da biliyordu neler olup bittiğini.

Evet, her şeyi; ve karısına hayranlık duyuyordu. Çok hoş, diye düşündü, serüven yaşamak. Ama iş kendisine gelince, kısacak boyuyla (Napoleon da bir altmış boyundaydı, onu hatırladı) şu cüssesiyle, kişiliğini kabul ettiremeyişiyle (oysa büyük adamlara her zamankinden çok ihtiyaç var, diye düşündü, iç geçirdi) hayır nafileydi. Purosunu attı, Jacob'un yanına gitti ve onun hoşuna giden gösterişsiz bir içtenlikle, doğruca İngiltere'den mi gelmekte olduğunu sordu.

"Nasıl da İngiliz!" Ertesi sabah, garson genç beyefendinin dağa tırmanmak için saat beşte otelden ayrıldığını söylediğinde Sandra güldü. "Eminim banyosunu hazırlamanızı da istemiştir?" Bilmiyorum anlamında başını salladı garson, müdüre sorup öğrenmesi gerekiyordu.

"Anlamadınız," dedi Sandra gülerek. "Neyse, önemli değil."

Jacob, tamamen tek başına, dağın tepesinde uzanmış yatmanın keyfini çıkarıyordu. Belki de hayatında hiç bu kadar mutlu olmamıştı.

Ama o gece yemekte Mr. Williams ona gazeteye göz atıp atmak istemediğini sordu; derken Mrs. Williams (purolarını içerek terasta geziniyorlardı- nasıl reddedebilirdi adamın ikram ettiği puroyu?) amfiteatrı ay ışığında görüp görmediğini sordu; Everard Sherborn'u tanıyıp tanımadığını; Yunanca okuyup okuyamadığını, bir de (Evan sessizce ayağa kalktı ve içeri girdi) birinden birinden vazgeçmesi gerekse Fransız edebiyatından mı yoksa Rus edebiyatından mı vazgeçeceğini?

"İşte bu yüzden," diye yazdı Jacob Bonamy'ye, "o lanet kitabını okumak zorunda kalacağım"- Çehov'du kastettiği, çünkü kadın kitabı ona ödünç vermişti.

Pek yandaş bulan bir görüş olmasa da çıplak arazilerin, sürülemeyecek kadar taşlı tarlaların, İngiltere'yle Amerika arasında dalgalanan otlarla kaplı deniz çayırlarının insana kentlerden daha uygun olduğu düşünülebilir.

Hepimizin içinde adının konmasını istemeyen mutlak bir yan var. Toplumda alaya alınan, çarpıtılan bu işte. İnsanlar bir odada bir araya geliyorlar. "Sizinle tanıştığıma çok memnun oldum," diyor birisi, oysa yalan. Sonra da şöyle diyorlar: "Ilkbaharı sonbahardan daha çok sever oldum artık. İnsan yaşlandıkça ilkbaharı seviyor galiba." Çünkü kadınlar hep, hep, hep duygulardan söz ederler ve "insan yaşlandıkça" lafını kullanıyorlarsa sizden tamamıyla konuyla alakasız bir cevap vermenizi istiyorlardır.

Jacob, eski Yunanlıların anfiteatr için mermer çıkardıkları taşocağında oturdu. Öğle vakti Yunanistan'da tepelere tırmanmak insanı terletir. Kırmızı yabani siklamenler açmıştı;

küçük kaplumbağaların topallaya topallaya o öbekten bu öbeğe gittiklerini görmüştü; havada keskin ve ansızın tatlı bir koku vardı ve mermerlerin kırık, kopuk yerleri üzerine düşen güneş gözü alıyordu. Kendine hakim, çevreye hakim, yüzünde küçümseyici bir ifade, biraz melankolik ve canı sıkılan bir kral can sıkıntısıyla, oturmuş piposunu içiyordu.

Bonamy olsa işte beni kaygılandıran bunlar, derdi- Jacob'un öbür aklının gelmesi, işsiz Margate'li bir balıkçı ya da İngiliz ordusunun bir amirali havalarına girmesi. Bu havalardayken kafasına tek laf girmezdi. Onu yalnız bırakmak gerekirdi. Sıkıcı olurdu. Her şeye homurdanmak eğiliminde olurdu.

Çok erken kalkmıştı, elinde Baedeker'i heykellere bakıyordu.

Kahvaltı öncesi serüven veya manzara avına çıkmış, baştan aşağı beyazlar içindeki, belki pek uzun boylu olmayan ama alışılmadık derecede dik yürüyen Sandra Wentworth Williams- Sandra Williams, Jacob'un başını tam Praxiteles'in Hermes başıyla yan yana yakaladı. Karşılaştırmadan Jacob kârlı çıkıyordu. Ama kadın daha tek kelime edemeden Jacob Müze'den çıkmış, onu terk etmişti.

Modayı izleyen bir hanım birden fazla giysiyle yolculuk etmez mi, beyaz sabah rengiyse, üzerinde küçük mor benekler olan kumlu sarı, siyah şapka ve elde bir Balzac da geceye uygun düşer. Jacob içeri girdiğinde terasta böyle kurulmuş oturuyordu. Çok güzel görünüyordu. Ellerini kavuşturmuş hayallere dalmıştı, kocasını dinler gibiydi, sırtlarında çalı çırpı taşıyarak tepeden inen köylüleri seyreder gibiydi, tepenin renginin maviden siyaha dönüşünü seyreder gibiydi, gerçek ile sahte arasındaki ayrımı düşünür gibiydi, öyle düşündü Jacob ve birden bacak bacak üstüne attı, pantolonunun ne kadar eskimiş olduğunu aklından geçirdi.

"Ama çok seçkin görünüşlü," diye karar verdi Sandra.

Dizlerinin üzerinde gazetesi iskemlesinde geriye kaykılmış oturan Evan Williams ise onlara gıpta etti. Yapabileceği en iyi şey Chatham'ın dış politikası üzerine yazdığı monografiyi MacMillan'dan yayınlatmaktı. Ama, belâsını versin bu gittikçe büyüyen rahatsız edici duygunun!- bu huzursuzluk, içinde yükselen bu duygu ve hararet- kıskançlıktı! kıskançlık! kıskançlık! kendi kendine bir daha hiçbir zaman kapılmayacağım diye söz verdiği duygu!

"Bizimle Korent'e gelin, Flanders," dedi her zamanki enerjisini abartarak, gelip Jacob'un iskemlesinin yanında durdu. Jacob'un cevabı ya da daha çok onlarla birlikte Korent'e gelmekten çok hoşnut olacağını söyleyişindeki belki çekingen ama sağlam, dolambaçsız tavır yüreğine su serpti.

"Bu delikanlı," diye düşündü Evan Williams, "politikada iyi kariyer yapabilecek biri."

"Ömrüm boyunca her yıl Yunanistan'a gelmek istiyorum," diye yazdı Jacob, Bonamy'ye. "Gördüğüm kadarıyla insanın uygarlıktan korunmak için tek şansı bu."

"Tanrı bilir bununla ne demek istediğini," diye iç geçirdi Bonamy. Kendisi hiçbir zaman iğreti bir cümle kurmadığı için, Jacob'un bu karanlık ifadeleri, onları bir miktar etkileyici de bulsa onu kötü kötü hislerle dolduruyordu, çünkü kendi tercihi kesin, somut ve akılcı ifadelerden yanaydı.

Sandra'nın küçük patika yolu izleyerek Korent Akropolisi'nden aşağı inerken söyledikleri son derece basitti. Jacob patikaya paralel, yürüyüş yolu olmayan yerden yürüyordu. Sandra'nın dört yaşında annesi ölmüştü; malikânenin bahçesi ise uçsuz bucaksızdı.

"Ah, yürü yürü bitmezdi," dedi gülerek. Elbette, kütüphane ve sevgili Mr. Jones vardı, Sandra'nın kendine ait fikir-

leri de. "Mutfağa kaçar, kâhyanın kucağına tünerdim," dedi gülerek, hüzünlü bir gülüştü ama.

Orada olsam yardımına koşardım, diye düşündü Jacob; çünkü kadının büyük tehlikelerle karşı karşıya kalmış olduğu duygusu içindeydi ve "Onun konuştuğu gibi konuşan bir kadını insanlar anlamaz," diye düşündü.

Sandra'nın tepenin sertliğine, kıraçlığına pek aldırış ettiği yoktu ve kısa eteğinin altına diz hizasına kadar külot pantolon giymişti.

"Fanny Elmer gibi kadınlar böyle konuşmaz," diye düşündü. "Bilmemne Carslake de böyle konuşmuyordu; gene de numara yaparlar..."

Mrs. William hiç çekincesizce konuşuyordu. Jacob davranış kuralları konusundaki kendi görgüsüne hayret etti; insanın akıl edebileceğinden çok daha fazla şey söylenebiliyordu; insan bir kadınla nasıl çok daha içten konuşabiliyordu; kendini ne kadar az tanımıştı şimdiye kadar.

Evan onlara yolda katıldı ve arabayla tepeler tırmanıp tepeler inerlerken (çünkü Yunanistan köpük köpük kaynıyormuş görünür ama şaşırtıcı biçimde keskin hatlıdır, ağaçsız bir ülkedir, otlar arasındaki boşluklar görülebilir, her bir tepe pırıl pırıl parlayan derin mavi sulardan bir fon önünde yontulup çıkarılmış gibi yükselir, ufuk çizgisinde kum tepeleri beyazlığında süzülen adalar, vadilerde ara sıra rastlanan palmiye koruları, üzerlerine serpiştirilmiş kara keçiler, nokta nokta küçük zeytin ağaçları, yanlarında güneş ışığıyla çizgilenmiş beyaz kuytuluklar vardır), tepeleri iner çıkarken Jacob faytonun bir köşesinde surat asıyordu, elini o kadar sıkı bir yumruk yapmıştı ki, eklemlerinin arasındaki deri gerilmiş, küçücük kıllar dimdik olmuştu. Karşısında Sandra oturuyordu, muzaffer, kanatlanıp uçmak üzere olan bir Zafer Tanrıçası gibi.

"Kalpsiz!" diye düşündü Evan (doğru değildi).

"Beyinsiz!" kuşkusu geçti aklından (ki bu da doğru değildi). "Gene de...!" Delikanlıya gıpta ediyordu.

Yatma zamanı geldiğinde, işin zor yanının Bonamy'ye mektup yazmak olduğunu gördü Jacob. Ama Salamis'i ve uzaktan Marathon'u görmüştü. Zavallı Bonamy! Yok; bir gariplik vardı bunda. Bonamy'ye mektup yazamıyordu.

"Gene de Atina'ya geleceğim," diye kararını verdi, iyice kararlıydı- böğrüne takılmış acı veren kancaya rağmen.

Williamslar'ın Atina'ya ilk gidişleri değildi.

Atina genç bir erkeğe çok beklenmedik bir karmaşa gibi görünmeyi hâlâ başaran bir kenttir, birbiriyle en alakasız parçalardan oluşan bir bütün. Kâh varoş görünüşlüdür; kâh ölümsüzdür. Kâh pelüş tablalara ucuz Avrupai mücevherler dizilmiştir. Kâh dizinin üzerine düşen yerdeki hafif bir kumaş kıvrımı dışında, çıplak dev gibi bir kadın ayakta durmaktadır. Güneşin ortalığı kavurduğu bir akşam üzeri. Paris taklidi bulvardan geçmekte olan ucuz giyimli, silindir şapkalar ve Avrupai elbiseler içindeki kadınlı erkekli yayalar tarafından selamlanan, delik deşik yoldan hoplaya hoplaya üzerine doğru gelen müthiş dökümtü görünüşlü Kraliyet Arabası tarafından ezilmemek için kaldırıma sıçradığı andaki duygularına hiçbir ad veremiyor; oysa eteklikli, kukuletalı ve baldırlıklı bir çoban, keçi sürüsünü az kaldı kraliyet tekerleklerinin arasına soktu sokacak ve bütün bunlar olurken Akropolis gökyüzüne doğru yükseliyor, kente yukarıdan bakıyor, havada donmuş dev bir dalga gibi, üzerinde dimdik Parthenon'un sarı sütunları yükseliyor.

Parthenon'un, Akropolis'in üzerinde dimdik yükselen sarı sütunlarını günün her saati görmek mümkündür; ama güneş

batarken, Pire Limanı'ndaki gemiler toplarını ateşlediklerinde, bir zil çalar ve üniformalı bir adam (yeleğinin düğmeleri çözük) görünür; kadınlar sütunların gölgesinde örmekte oldukları kara çorapları yuvarlayıp top yaparlar, çocuklara seslenirler ve tepeden aşağı sürü sürü evlerine geri dönerler.

İşte orada yerlerindeler, sütunlar, alınlık, Zafer Tapınağı ve Erektheion, gölgelerle yarılmış kum rengi bir kayanın üzerinde, sabah pancurlarınızı açıp pencereden eğildiğiniz an, aşağıda sokakta nal seslerini, uğultuyu, şaklayan kırbacın sesini duyarsınız. İşte karşınızdadır sütunlar.

Müthiş bir kararlılıkla gökyüzüne doğru yükselirler, kâh parlak beyaz, kâh sarı, bazı ışıklarda kırmızıdırlar, bu duruş dayanıklılıkla ilgili düşünceler getirir insanın aklına, başka yerlerde hafif zarif saçmalıklar halinde harcanan bir tinsel enerjinin topraktan fışkırdığını düşündürür. Ama bu dayanıklılık bizim ona duyduğumuz hayranlıktan tamamen bağımsız olarak varolur. Güzellik bizi zayıflatacak, derin çamur birikintilerini -anıları, geride bıraktıklarımızı, pişmanlıkları, duygusal bağlılıkları- harekete geçirecek kadar insani de olsa, Parthenon bütün bunlardan ayrıdır ve onun yüzyıllarca, tüm gece boyu nasıl ayakta durduğunu düşünecek olursanız o parıl parıl parlayışı (öğle vakti parlaklığı gözalıcıdır, kabartmaları neredeyse görülmez gibidir) belki de yalnızca güzelliğin ölümsüz olduğu fikrine götürebilir insanı.

Ayrıca, fiske fiske kabarmış sıvalı yüzeyler, gitar tellcriyle tıngırdatılıp mikrofonlardan yükselen yeni aşk şarkıları, sokaklardaki kıpır kıpır fakat birbirinden farksız suratlarla karşılaştırıldığında, Parthenon sessiz kendine hakimiyeti içinde şaşırtıcıdır; bu görünüş öyle güçlüdür ki, bir harabe gibi görünmek şöyle dursun, Parthenon dünyanın sonuna kadar ayakta duracak gibidir.

"Ve Eski Yunanlılar, aklı başında insanlar olarak, heykellerinin arkasını tamamlama zahmetine hiç katlanmamışlar," dedi Jacob, elini gözlerine siper ederek ve göz hizasının biraz berisinde kalan heykelin yan kısmının işlenmeden bırakıldığını fark ederek.

Basamaklardaki hafif oransızlığı fark etti, elindeki rehberde "Yunanlıların sanatsal duyguyu matematiksel kesinliğe yeğlediklerini" okudu.

Bir zamanlar büyük Athena Heykeli'nin bulunduğu yerde durdu ve altındaki manzaranın görece ünlü noktalarını saptadı.

Kısacası dikkatli ve gayretliydi; fakat derin bir keyifsizliği de vardı. Ayrıca tur rehberlerinden de bıkmıştı. Bunlar pazartesi günü oluyordu.

Ama çarşamba günü Bonamy'ye hemen atlayıp gelmesini söyleyen bir telgraf yazdı. Yazdıktan sonra telgrafı elinde buruşturup top yaptı, sokağın çamuruna fırlattı.

"Bir kere, gelmez," diye düşündü. "Sonra böyle şeyler de sürmez, etkisi geçer herhalde." "Böyle şeyler" dediği o rahatsız edici, sızılı duyguydu, bencilliğe benzer bir şey- insana neredeyse sona erse artık bu, dedirten- giderek daha da çok Mümkün'ün ötesine geçen- "daha sürecek olursa bununla başa çıkamam- ama aynı anda başka biri de görse benim gördüklerimi- Bonamy Lincoln's Inn'deki odasına tıkılmış oturuyor- öf, aman, belâsını ver, aman yahu" bir yanda Hymettos, Pentekilos, Lykabettos, öte yanda deniz, insan günbatımında Parthenon'da durmuş etrafı seyrederken, gökyüzü tüy tüy pembelenmiş, ova rengârenk, mermer talaş rengi insanın gözü önünde, bu yüzden de çöküp kalıyor insanın yüreğine. Ne iyi ki Jacob'un kişisel çağrışımlar konusunda pek az yeteneği vardı; Platon ya da Sokrates'i ender olarak gözünün önüne getirebilirdi; öte yandan mimari duygusu çok güçlüydü; heykelleri tablolara yeğlerdi ve uy-

garlığın sorunları üzerine uzun uzadıya düşünmeye başlamıştı, tabii eski Yunanlılar bunlara çok parlak çözümler bulmuşlardı, gel gör ki, onların cevaplarından bize hayır yoktur. Sonra, çarşamba günü yatakta uzanmış yatarken böğründeki kanca yeniden büyük bir acı verdi ona; o sancıyla yatağında bir yandan öbür yana döndü, Sandra Wentworth Williams aklına geldi, ona âşıktı.

Ertesi gün Pentekilos'a tırmandı.

Ondan sonraki gün Akropolis'e çıktı. Saat erkendi; hemen hemen hiç kimse yoktu ve büyük olasılıkla fırtına çıkacaktı. Ama güneş bütün gücüyle Akropolis'in üzerine vuruyordu.

Jacob'un niyeti oturup okumaktı ve Marathon manzaralı olduğu ama bir yandan da gölgede kaldığı için elverişli konumda olan mermer bir kaide bulup oraya oturdu, bir yandan da Erektheion gözlerinin önünde bembeyaz parlıyordu. Bir sayfa okuduktan sonra başparmağını kitabın arasına koydu. Ülkeleri neden yönetilmeleri gerektiği biçimde yönetmemeli? Yeniden okudu.

Kuşkusuz orada Marathon'u gören bir yerde oturması bir ölçüde keyfini yerine getirmişti. Ya da belki ağır işleyişli ama geniş imkânlı bir beynin böyle ani tomurcuklanma anları vardır. Ya da, yolculuktayken belki de farkına varmadan politika düşünmeye başlamış olmalıydı.

Sonra başını kaldırdı ve manzaranın keskin çizgilerini görünce, düşünceleri olağanüstü bir berraklık kazandı; Yunanistan bitmişti; Parthenon bir harabeydi; ama kendisi işte buradaydı.

(Yeşilli beyazlı şemsiyeli hanımlar avludan geçtiler- İstanbul'daki kocalarının yanına gitmekte olan Fransız hanımlar.)

Jacob yeniden kitabına döndü. Sonra kitabı yere bıraktı, sanki okuduğundan etkilenmiş gibi, tarihin önemi üzerine -demokrasi üzerine- birşeyler yazmaya başladı, insanın ha-

yat boyu yazıp yazacağı en önemli eserin çekirdeği olabilecek türden bir karalama ya da belki yirmi yıl sonra bir kitabın arasından düşer de tek bir kelimesinin ne anlama geldiğini hatırlamazsınız. Böylesi biraz acıklıdır. Yakılsalar daha iyi olur.

Jacob yazdı; dümdüz inen bir burun çizmeye koyuldu; tam altında şemsiyelerini açıp kapayıp duran bütün Fransız hanımlar gökyüzüne bakarak, insan havanın nasıl olacağını bir türlü kestiremiyor değil mi, diye bağrıştılar -yağmur mu yağacak, açacak mı?

Jacob ayağa kalktı ve Erektheion'un bir ucundan öbürüne yürüdü. Ayakta durmuş başlarının üzerinde çatıyı tutan kadınlar hâlâ oradaydılar. Jacob hafifçe doğruldu; çünkü yerleşiklik ve denge vücudu ilk olarak etkileyen şeylerdir. Bu heykeller her şeyi o kadar sıfıra indirgiyordu ki! Onlara dikti gözlerini, sonra arkasına döndü, Madame Lucien Gravé'yi elinde başına nişan alınmış bir Kodak, bir mermer parçasının üzerine tünemiş buldu. Tabii hemen aşağı atladı kadın, yaşına, bedenine ve sıkı çizmelerine rağmen- artık kızını da evlendirdiği için iyice bırakıvermişti kendini, garabet denecek kadar etlenmiş butlanmıştı; atladı, ama Jacob'a görünmemeyi başaramamıştı.

"Allah kahretsin bu kadınları- Allah kahretsin!" diye geçirdi aklından. Sonra Parthenon'da yere bıraktığı kitabı almaya gitti.

"Nasıl da tadını kaçırıyorlar her şeyin," diye mırıldandı, sütunlardan birisine yaslanarak, kitabını sıkı sıkıya koluyla böğrü arasına bastırdı. (Havaya gelince, hiç kuşkusuz fırtına patlayacaktı, yakındı; Atina üzerinde bulutlar vardı.)

"Şu lanet kadınlar," dedi Jacob, sesinde herhangi bir hınç yoktu, daha çok yaşanabilecek olanların hiç yaşanamayacağından duyulan bir üzüntü ve hayalkırıklığı vardı.

(Bu şiddetli düşkırıklığına, ruh ve beden sağlıkları yerin-

de olan hayatlarının baharındaki genç erkeklerde genellikle rastlanır, çok geçmeden birer aile babası ve banka müdürü olacaklardır.)

Sonra, Fransız kadınların da gittiklerinden emin olduktan ve çevresini iyice bir kolaçan ettikten sonra, Jacob ağır adımlarla Erektheion'a doğru yürüdü ve sol tarafta çatıyı başının üzerinde tutan tanrıçaya kaçamak bir bakış fırlattı. Tanrıça ona Sandra Wentworth Williams'ı hatırlattı. Jacob tanrıçaya baktı, sonra bakışlarını kaçırdı. Müthiş dokunaklı bulmuştu gördüğünü, aklında kırık Yunani burun, aklında Sandra, yalnız başına Hymettos Dağı'nın tepesine doğru yürümeye başladı, o sıcakta.

Aynı günün akşamüzeri, Bonamy sırf Jacob'dan söz etmek üzere Clara Durrant'la çay içmeye, Sloane Sokağı'nın arkasındaki meydana gitti, burada ilkbaharın sıcak günlerinde, ön cephe pencerelerinin üzerine çizgili tenteler açılır, tek atlı arabalar kapıların önündeki asfaltı toynaklarıyla ezer ve sarı yelek giyinmiş yaşlıca beyler kapıları çalar ve hizmetçi kız kapıyı açıp terbiyeli terbiyeli Mrs. Durrant'ın evde olduğunu söylediğinde son derece kibar bir tavırla içeriye adım atarlar.

Bonamy, Clara'yla öndeki güneş gören odada oturdu, dışarıdan tatlı bir laterna sesi geliyordu; su arabası kaldırımı ıslatarak ağır ağır geçiyordu; faytonlar şıngır şıngırdı, gümüş ve döşemelik basma, kahverengili-mavili kilimler, titrek sarı çizgilerle süslenmiş vazolara konmuş yeşil dallar.

Konuşulan şeylerin yavanlığını örneklemek gereksiz- Bonamy nazik bir sesle cevaplar verip durdu ve oturduğu yerde, beyaz saten bir ayakkabıya sıkıştırılarak iğdiş edilmiş bir varoluşa gitgide daha çok şaştı kaldı (bu arada Mrs. Durrant arka odalardan birinde Sir Bilmemkimle politik görüş teatisin-

de bulunuyor), o kadar ki sonunda Clara'nın ruhunun bakirliği ona son derece sahici göründü; derinlikleri ise kestirilebilir gibi değildi; Bonamy, Jacob'un adını anmaya niyetliydi, ama Clara'nın ona âşık olduğundan, kendi elinden ise hiçbir şey gelmeyeceğinden kesinkes emin olmaya başlamıştı.

"Hiç ama hiçbir şey!" diye bağırdı kapı ardından kapanırken ve parktan geçerken onun mizacındaki bir adam için oldukça tuhaf bir duyguya kapıldı, sanki faytonlar hiç durmadan yol alıyorlardı; çiçek tarhları ödün vermezcesine geometrikti; geometrik şekillerin çevresinde sersemce koşuşturan bir güç vardı. "O suskun kadın-" diye düşündü, kendilerini Serpentine'e atmış yıkanan oğlanları seyretmek için daraldığında, "-Clara mıydı?- Jacob evlenir mi onunla?"

Oysa gün ışığına boğulmuş Atina'da, ki orada saat beşte içecek çay bulmak hemen hemen imkânsız gibidir ve politikadan konuşan yaşlılar ondan İngiltere'dekinin tam tersi biçimde konuşur. Sandra Wentworth Williams orada oturmuş, yüzünde bir tül, beyazlar içinde, bacaklarını öne uzatmış, bir dirseğini bambu iskemlenin koluna dayamıştı, mavi dumanlar sigarasından bir tereddütle çıkıyor ve havaya yükseliyordu.

Anayasa Meydanı'ndaki çiçek açmış portakal ağaçları, bando, ayak sürüyerek yürümeler, gökyüzü, evler, limon sarısı ve gül kurusu- bütün bunlar Mrs. Wentworth Williams'a o kadar anlamlı gelmeye başladı ki iki fincan kahveden sonra Mykene'de faytondaki kendi yerini yaşlı bir Amerikalı hanıma (Mrs Duggan) terk eden soylu ve aklına estiği gibi davranan İngiliz bayanın hikâyesini dramatik bir biçimde anlatmaya koyuldu- hikâye hiç de yalan değildi, ama ağırlığını önce bir ayağı sonra öbürü üzerine vererek kadınların çene çalmayı bitirmelerini bekleyen Evan hakkında hiçbir şey demiyordu.

"Peder Damien'in hayatını şiirleştiriyorum," demişti Mrs. Duggan, çünkü hayatta her şeyini kaybetmiş, kocasını, çocuğunu, her şeyini fakat inancını kaybetmemişti.

Sandra, özelden evrensele doğru süzülerek transa geçmişti sanki, olduğu yerde uzanmıştı.

Bizi trajik bir biçimde yanı sıra katıp götüren zamanın akışı; o evrensel koşuşturma ve tavsama, yeşil yaprakların arasından görünüp kaybolan o küçük sarı toplar gibi ara sıra patlayıveren (Sandra portakal ağaçlarına bakıyordu); dudaklara kondurulan, ölüp gitmeye yazgılı öpücükler; dünyanın dönüşü, dönüşü sıcak ve ses labirentlerinde- gerçi güzel donuklukları içinde sessiz akşamlar da var, "çünkü akşama her yönden duyarlıyım da ondan," diye düşündü Sandra. "Mrs. Duggan bana sürekli mektup yazar, ben de onları cevaplarım." Derken bayrakla önlerinden geçen kraliyet bandosu daha geniş coşku halkaları yarattı ve hayat, yürekli insanların üzerine binip dörtnala denize doğru gittikleri bir şey olup çıktı -saçlar rüzgârda geriye doğru savrulmuş (gözünün önünde böyle canlandırdı Sandra, o hafif esinti ise portakal ağaçlarının yapraklarını okşadı), kendisi ise gümüş köpüklü dalgalardan yükselip çıkıyordu- o an Jacob'u gördü. Koltuğunun altında bir kitap, dalgın dalgın çevresine bakarak meydanın ortasına duruyordu. İri yarı olduğu ve zaman içinde belki de tıknazlaşacağı bir gerçekti.

Kadın onun biraz budala olduğundan kuşkulanıyordu.

"Bak o delikanlı," dedi, huysuzca, sigarasını elinden fırlatarak, "şu Mr. Flanders."

"Nerede?" dedi Evan. "Göremiyorum."

"Ah, uzaklaşıyor- ağaçların arkasında şu anda. Hayır, onu göremezsin. Ama mutlaka rastgeleceğiz."

Ama nereye kadardı budalalığı? Jacob Flanders yirmi altı yaşında ne ölçüde budalaydı? İnsanları özetlemeye çalışmanın yararı yok. İnsan ipuçlarını izlemeli, söylenenleri değil tam olarak, sadece yapılanları da değil. Bazıları, evet, anında silinmez karakter izlenimleri edinirler insanlardan. Diğerleri ise oyalanır, dolanıp dururlar, bir o yana bu yana savrulurlar. Sevimli yaşlı hanımlar bize kedilerin çoğu kere insan karakterini en iyi anlayan yaratıklar olduğunu söylerler. Kedi her zaman iyi insana gider, derler; ama mesela, Mrs. Whitehorn, Jacob'un ev sahibesi kedilere tahammül edemezdi.

Çok sayıda yandaş bulan bir görüş de karakter çözümlemeciliğinin günümüzde çok abartıldığı. Çünkü yani, ne fark eder- Fanny Elmer sırf duygu ve duyarlıkmış da Mrs. Durrant demir gibi sertmiş? Clara (karakter çözümlemecileri böyle diyordu), büyük ölçüde annesinin etkisi altında kaldığı için, henüz kendini dışa vurma fırsatı bulamamışmış da sadece çok gözlemci kişiler o korkutucu duygu uçurumlarını fark edebiliyorlarmış; kendini çok yakında dengi olmayan birinin kollarına atıvermesi işten bile değilmiş, öyle diyorlardı karakter çözümlemecileri, annesinin karakterinden bir kıvılcım da varmış onda- bir miktar gözüpeklik. Clara Durrant'a atfedilecek en son özellik! Bir miktar zekâ geriliği var onda, diye düşünenler vardı. Dick Bonamy'nin -Wellington burunlu delikanlının,- hoşuna gitmesinin nedeni de zaten buydu. Bak o karanlık bir adamdı, işte. Ve bu noktada dedikoducular ansızın susarlardı. Herhalde onun kimi huylarını ima etmek istiyorlardı- uzun zamandır aralarında dedikodusu yapılan.

"Ama bazen o mizaçta erkeklere iyi gelecek olan tam Clara gibi bir kadındır..." diye imâlı bir fikir ortaya atıverirdi Miss Julia Eliot.

"Bilmem ki," diye karşılık verirdi Mr. Bowley, "olabilir."

Ama bu dedikoducular ne kadar uzun otururlarsa otursunlar, kurbanlarının karakterini ateşe tutulmuş kaz ciğeri gibi şişip yumuşayıncaya kadar ne kadar da evirip çevirseler, bir sonuca ulaşamazlar.

"O delikanlı, Jacob Flanders," derlerdi, "nasıl da seçkin görünüşlü- ama nasıl da şaşkaloz." Sonra pençelerini Jacob'a geçirirler ve ebediyen iki uç arasında gider gelirlerdi. Tilki avına çıkıyormuş- nasıl yapıyorsa, çünkü beş kuruşu yokmuş.

"Babasının kim olduğunu biliyor musunuz?" diye sordu Julia Eliot.

"Annesinin, bir biçimde Rocksbierlerle alakası varmış," cevabını verdi Mr. Bowley.

"Kendini zora koşmadığı belli."

"Arkadaşları onu çok beğeniyorlar."

"Dick Bonamy yani, öyle mi?"

"Hayır, onu kastetmedim. Jacob öbür türlü, çok açık. Tam körkütük âşık olup ömrünün geri kalanını buna pişman olmakla geçirecek genç erkek tipi."

"Ah, Mr. Bowley," dedi Mrs. Durrant, kraliçeler gibi aralarına inmişti. "Mrs. Adams'ı hatırlıyor musunuz? İşte bu hanım onun yeğeni." Mr. Bowley, ayağa kalkarak, kibarca reverans yaptı ve çilekleri getirdi.

Demek ki gene dönüp karşı yandakilerin -kulüplerdeki, Kabine'lerdeki adamların-, karakter çözümlemeciliğinin ciddiyetten uzak bir ocakbaşı sanatı, bir kılı kırk yarma sanatı, boşluk, süs püs ve sadece karalamaları kapsayan fiyakalı dış çizgilerden ibaret olduğunu söylediklerinde ne demek istediklerini incelememiz gerekiyor.

Savaş gemileri Kuzey Denizi'nde cirit atıyorlar, bu arada konumlarını kılı kılına hesaplayarak birbirlerinden ayrı duruyorlar. Bir işaret veriliyor, bütün toplar tek bir hedefe çevriliyorlar (top nişancı eri elinde saat, saniye sayıyor- altı-

da başını kaldırıp bakıyor), hedef unufak oluyor. Aynı aldırışsızlıkla, hayatlarının baharında bir düzine delikanlı denizin derinliklerine iniyorlar ve orada hissizce (ama makineler üzerindeki egemenlikleri tam olarak) hiç şikâyet etmeksizin hep birlikte boğulup gidiyorlar. Saf saf, teneke oyuncak askerler gibi, ordu bir mısır tarlasını sarıyor, yamaca doğru ilerliyor, duruyor, bir o yana bir bu yana dalgalanıyor, sonra yere yatıp iyice görünmez oluyor, ancak arazi dürbünüyle bakıldığında bir ya da iki askerin hâlâ kırık bir kibrit çöpünün parçaları gibi bir aşağı bir yukarı kımıldandıkları görülüyor.

Bu manevralar, bankaların, laboratuvarların, konsoloslukların ve ticarethanelerin bitmez tükenmez didinmesi ile birlikte, dünyayı ileriye taşıyan kürek darbeleridir deniliyor. Ve bu kürekleri çekenler, Ludgate Meydanı'ndaki hissizce iş gören polis gibi kusursuz, aynı kalıptan çıkma erkekler. Ama yakından bakınca göreceksiniz ki yüzü bir rahatlık ve gevşeklik sergilemek şöyle dursun, iradesinin gücünü göstermekten şişmiş, bu gösteriyi sürdürmek hırsıyla gerilmiş. Sağ kolu havaya kalktığında, damarlarındaki bütün güç omzundan parmak uçlarına iniveriyor; bir gramı bile ani tepkilere, duygusal pişmanlıklara, ince ince ayrıntılara yönlendirilmiyor. Otobüsler zınk diye duruyor.

Biz böyle yaşarız işte, diyorlar, ele avuca sığmaz bir gücün pençesinde. Derler ki, romancılar bunu yakalayamazmış; onların ağlarını yarıp geçer, paramparça edermiş bütün bunlar. Biz bununla yaşıyoruz işte, diyorlar- bu ele avuca sığmaz güçle.

"Erkekler nerede?" diye sordu ihtiyar General Gibbons, oturma odasında çevresine bakınarak, her pazar günü olduğu gibi iyi giyimli kişilerle doluydu oda. "Toplar nerede?"

Mrs. Durrant da bakındı.

Clara, annesinin ona ihtiyacı olduğunu düşünerek içeri girdi; sonra yeniden çıktı.

Durrantlarda Almanya'dan konuşuluyordu ve (bu kavranamaz gücün akışına kapılarak) hızlı hızlı Hermes Sokağı'ndan aşağı doğru inen Jacob, Williamslarla burun buruna geldi.

"Ah!" diye bağırdı Sandra, birdenbire içinden geliveren candan bir sesle. Evan da ekledi, "Ne şans!"

Anayasa Meydanı'na bakan otelde Jacob'a ısmarladıkları yemek kusursuzdu. Gümüş kaplama sepetlerde taze sandviç ekmekleri vardı. Gerçek tereyağı. Et ise sosla cilalanmış bir sürü küçük küçük kırmızılı yeşilli sebzeyle gizlenmeyi gerektirmeyecek cinstendi.

Garipti, gene de. Masalar, Yunan Kralı'nın sarıyla işlenmiş monogramıyla süslü kızıl renkli halının üzerine belli aralıklarla yerleştirilmişti. Sandra başında şapkasıyla yemek yiyordu, her zamanki gibi tülü vardı. Evan omzunun üzerinden sağa sola bakıyordu; tınmaz ama uyumlu; bazen iç geçiriyordu. Garipti. Bir mayıs akşamı Atina'da bir araya gelmiş bir grup İngilizdiler. Kâh şundan kâh bundan tadan Jacob akıllıca cevaplar veriyordu, yalnız sesinde bir perde var gibiydi.

Williamslar ertesi sabah erkenden İstanbul'a gideceklerini söylediler.

"Daha siz uyanmadan," dedi Sandra.

Jacob'u yalnız bırakacaklardı, demek ki. Evan çok hafifçe dönerek bir şey ısmarladı -bir şişe şarap- ve bir çeşit kuruntuyla, babacan bir kuruntuyla, eğer böyle bir şeyden söz edilebilirse, bundan Jacob'un bardağına koydu. Tek başına kalmak- genç erkeklerin ihtiyaç duydukları bir şeydi. Va-

tan, erkek evlatlarına hiç bugünkü kadar ihtiyaç duymamıştı. İç geçirdi.

"Nasıl, Akropolis'e çıktınız mı?" diye sordu Sandra.

"Evet," dedi Jacob. Evan, sabah erken uyandırılmaları konusunda şef garsonla konuşurken, ikisi pencerenin yanına doğru gittiler.

"Şaşırtıcı," dedi Jacob, somurtkan bir sesle.

Sandra gözlerini çok hafifçe araladı. Belki burun delikleri de biraz açıldı.

"Evet, altı buçukta uyandıracaklar," dedi Evan onlara doğru gelirken. Sırtları pencereye dönük ayakta duran karısı ve Jacob'la yüz yüze geldiğinde sanki başka bir şeyle yüz yüze gelmiş gibiydi.

Sandra ona gülümsedi.

Jacob'un söyleyecek bir şeyi olmadığını gördüğünde Sandra bölük pörçük cümlelerle sözüne devam etti:

"E, fakat ne güzel olurdu- değil mi? Akropolis- Evan- çok mu yorgunsun yoksa?"

O zaman Evan dönüp onlara baktı ya da Jacob dalmış uzaklara, onun arkasında bir yere baktığı için sadece karısına -suratında ekşi, somurtkan ama aynı zamanda ıstırap çeken bir ifade vardı- Sandra ona acıyacak değildi ama. Ne de, ne yaparsa yapsın, peşini bırakmaya niyeti olmayan aşkın varlığı işkencelerine bir son verecekti.

Onu bırakıp çıktılar, gitti Anayasa Meydanı'na bakan sigara odasında oturdu.

"Evan tek başına olunca keyfi yerine gelir," dedi Sandra. "Gazetelerden uzak kaldık. E, insan neden hoşlanıyorsa onu yapmalı... tanıştığımızdan beri bütün o harikulâde yerleri gördünüz... Nasıl bir izlenim ... Etkilendiniz sanıyorum."

"Akropolis'e çıkmak istemiyor muydunuz?" dedi Jacob. "Buradan yukarıya o halde."

"İnsanın hayatı boyunca hatırlayacağı bir şey," dedi Sandra.

"Evet," dedi Jacob. "Keşke gündüz gelebilseydiniz."

"Böylesi çok daha olağanüstü," dedi Sandra, elini havada şöyle bir salladı.

Jacob boş gözlerle çevreye baktı.

"Ama Parthenon'u gündüz görmelisiniz," dedi. "Yarın gelemez misiniz? Çok mu erken?"

"Saatler, saatler boyu burada tek başınıza mı oturdunuz?"

"Bu sabah korkunç birtakım kadınlar vardı," dedi Jacob.

"Korkunç birtakım kadınlar mı?" diye tekrar etti Sandra.

"Fransız kadınları."

"Oysa çok harikulâde bir şey oldu," dedi Sandra. On dakika, on beş dakika, yarım saat- önündeki bütün zaman bundan ibaretti.

"Evet," dedi Jacob.

"İnsan sizin yaşınızdayken- insan gençken. Ne yapacaksınız? Âşık mı olacaksınız- evet, olun! Ama çok da acele etmeyin. Ben sizden çok daha yaşlıyım."

Önlerinden uygun adım geçmekte olan erkekler sözlerini sildi götürdü.

"Devam edelim mi?" diye sordu Jacob.

"Edelim," dedi kadın ısrarla.

Çünkü Jacob'a söylemedikçe rahat etmeyecekti- ya da onun ağzından kendi kulaklarıyla duymadıkça- yoksa istediği Jacob'un harekete geçmesi miydi? Ta uzakta ufukta seçti bunu ve artık susamazdı.

"İngilizleri dünyada böyle sokakta kapı önünde oturtamazsınız," dedi Jacob.

Hayır- asla. İngiltere'ye döndüğünüzde bunu hiç unutmayacaksınız değil mi- ya da, bizimle İstanbul'a gelin!" diye bağırdı ansızın.

"Ama o zaman..."

Sandra içini çekti.

"Tabii, Delfos'a gitmeniz lazım," dedi. "Peki," diye sordu kendi kendine, "benim ondan istediğim nedir? Belki de hiç bilmediğim bir şey..."

"Oraya saat akşam altıya doğru varırsınız," dedi. "Kartalları göreceksiniz."

Jacob köşedeki sokak lambasının ışığında donuk, hatta ümitsiz görünüyordu; ama kendine hakimdi. Acı çekiyordu belki. Kolay kanan bir tarafı vardı. Ama bir yanıyla da alaycıydı. İçinde son derece büyük bir düşkırıklığının tohumlarını taşıyordu, bu düşkırıklığı ona orta yaşlarında kadınlardan gelecekti. Belki de insan doruğun en tepesine tırmanmaya gereğince gayret ederse yaşamayabilirdi bunu- orta yaşında kadınlardan gelecek olan düşkırıklığını.

"Otel korkunç," dedi Sandra. "Bizden önceki müşteriler küveti pis suyla dolu bırakmışlardı. Bu hep oluyor," dedi gülerek.

"İnsan feci tiplerle karşılaşıyor," dedi Jacob.

Heyecanı yeterince belirgindi.

"Yazın, bana anlatın bunları," dedi. "Neler hissettiğinizi, neler düşündüğünüzü anlatın. Bana her şeyi anlatın."

Gece karanlıktı. Akropolis, silueti kırık kırık uçlu bir kütleydi.

"İsterim, hem de çok," dedi Jacob.

"Londra'ya döndüğümüzde, görüşelim..."

"Evet."

"Parkın kapılarını açık bırakıyorlardır herhalde?" dedi Jacob.

"Üzerlerinden tırmanırız!" diye cevap verdi Sandra rüyada gibi.

Bulutlar ayın üzerini örterek ve Akropolis'i tamamen karartarak doğudan batıya doğru hareket ettiler. Bulutlar

sıklaştı; dumanlar yoğunlaştı; uçuşan sisler sabitleşip biriktiler.

Sokakların olduğu yerlerdeki donukça kırmızı çizgiler dışında Atina üzerinde gökyüzü karanlıktı; Saray'ın önü ise elektrik ışığından kadavra beyazıydı. Denizde, nokta nokta ışıklarla çizilmiş iskeleler uzanıyordu; dalgalar görünmüyordu, dağların ön yüzleri ve adalar ise üzerlerinde birkaç ışık olan karanlık yükseltilerdi.

"Size erkek kardeşimi tanıştırmayı isterim, izin verirseniz," diye mırıldandı Jacob.

"Sonra anneniz Londra'ya geldiğinde de-" dedi Sandra.

Yunanistan anakarası karanlıktı; Eubeoa açıklarında bir yerde bir bulut dalgalara dokunmuş ve onları harekete geçirmiş olmalıydı- yunuslar daha da daha da geniş kavisler çizerek denize dalıyorlardı. Yunanistan'la Troya'nın ovaları arasından Marmara Denizi'nden aşağı doğru şiddetli bir rüzgâr esiyordu.

Yunanistan'da ve Arnavutluk'la Türkiye'nin yukarılarında rüzgâr tozu toprağa katar ve büyükçe, kuru parçacıkları sağa sola taşır. Bunlarla camilerin pürüzsüz kubbelerini döver ve Müslümanların sarıklı mezar taşlarının yanında dimdik yükselen selvileri gacırdatır, yapraklarını ürpertir.

Sandra'nın tülleri yüzünün çevresinde uçuştu.

"Size kendi kitabımı vereceğim," dedi Jacob. "Buyrun. Saklayacak mısınız bunu?"

(Kitap, Donne'ın şiirleriydi.)

Havadaki hareketlilik kâh kayan bir yıldızı ortaya çıkarıyordu. Kâh ortalık tamamen karanlık oluyordu. Kâh birbiri ardınca ışıklar sönüyordu. Bazen büyük kentler -Paris-İstanbul-Londra- sağa sola saçılmış kayalar gibi simsiyahtı. Su yolları seçilebiliyordu. İngiltere'de ağaçlar baştan aşağı yapraklanmıştı. Burada belki Güney'deki bir ormanda ihtiyar bir adam kuru eğreltiotlarını yakıyordu ve kuşlar ürke-

rek kaçışıyordu. Koyunlar öksürüyordu; bir çiçek biraz ötekine doğru eğiliyordu. İngiltere'de gökyüzü Doğu'daki ülkelerden daha yumuşak, daha süt beyazıdır. Üzerleri otlarla kaplı tepelerden nazlı, nemli birşeyler karışmıştır havaya. Tuzlu, sert rüzgâr Bety Flanders'in yatak odasının penceresinden içeri doğru esti ve dirseği üzerinde hafifçe doğrulan dul kadın, sonsuzluğun üzerindeki baskısını fark eden ama olsun, onu biraz daha geciktirmeyi -ah, çok az daha!- isteyen biri gibi içini çekti.

Ama biz Jacob'la Sandra'ya dönelim.

Ortadan yok olmuşlardı. Akropolis orada, yerindeydi; peki onlar oraya ulaşmışlar mıydı? Sütunlar ve Mabet yerinde durur; insanların duyguları her yıl yeniden onlara çarpar, tuzla buz olur; peki ya bundan geriye ne kalır?

Akropolis'e varmaya gelince, içimizden birinin bunu hiç becerip beceremeyeceğini kim bilebilir ya da Jacob'un elinde ertesi sabah uyandığında sonsuza dek saklayabileceği sağlam, dayanıklı birşeyler olup olmadığını? Gene de onlarla İstanbul'a gitti.

Sandra Wentworth Williams ise kuşkusuz uyanınca tuvalet masasının üzerinde bir Donne şiirleri kitabı buldu. Kitap çok geçmeden İngiltere'de taşrada bir yazlık evde bir rafın üzerine konulacaktı, bugün yarın da yanına Sally Duggan'ın *Peder Damien'in Hayatı* kitabı gelip yerleşecekti. Rafın üstünde şimdiden on, on iki küçük cilt vardı. Alacakaranlıkta yürüyüşe çıkan Sandra kitapları açacak ve gözleri parlayacaktı (ama okuduğu şeylere değil) ve kendini bir şezlonga bırakarak bir kere daha geriye gidecek, o anın ruhunu emecekti; bazen de huzursuz olacak, art arda kitapları çekip alacak, yaşamının tüm uzamında bir çubuktan diğerine, bir akrobat gibi taklalar atıp duracaktı. Görkemli anlar yaşamıştı. Bu arada sahanlıktaki büyük saat tık-tıklayıp duruyor. Sandra zamanın biriktiğini duyuyor ve kendi

kendine soruyordu, "Ne için? Ne için?"

"Ne için? Ne için?" diyecekti Sandra, kitabı yerine koyarak ağır ağır aynaya yürüyecek ve eliyle saçlarını bastıracaktı. Sonra Miss Edwards öğle yemeğinde birden irkilecekti, kızarmış koyun etini tıkmak üzere ağzını açmışken, Sandra'nın ani, kaygılı sorusuyla: "Mutlu musunuz, Miss Edwards?" -Cissy Edwards'ın yıllardır aklına gelmeyen bir şey.

"Ne için? Ne için?" Botlarının bağcıklarını ilikleyiş biçimine bakılırsa Jacob kendine hiç böyle sorular soran biri değildi; tıraş oluşuna; geceleri uykusunun derinliğine, rüzgâr pancurları kurcalar ve yarım düzine sivrisinek kulağının dibinde vızıldarken. Gençti- erkekti. Sonra Sandra haklıydı onun henüz kolayca kanan bir tarafı olduğunu düşünmekte. Kırkında durum daha farklı olabilirdi. Daha şimdiden Donne'da sevdiği yerleri işaretlemişti ve bunlar oldukça acımasız bölümlerdi. Gene de, onları Shakespeare'in en şiirli pasajlarıyla yan yana koyabilirdiniz.

Oysa rüzgâr karanlığı yuvarlayarak Atina sokaklarından götürüyordu, sanki öylesine ezici bir enerji ile yapıyordu ki bunu, tek bir kişinin duygularını çözümlemek ya da yüz hatlarını incelemek mümkün değildi. Bütün yüzler -Yunanlı Levanten, Türk, İngiliz- bu karanlıkta birbirine benzerdi zaten. Giderek sütunlar ve Mabetler ağarır, sararır, pembeleşir, piramitler ve St. Peter havaya yükselir ve sonunda ağırkanlı St. Paul katedrali bile ağır ağır belirir.

Günün anlamı konusundaki yorumlarıyla kentleri uyandırma hakkını ellerinde tutan Hıristiyanlardır. Sonra, daha az ezgili yorumlarıyla, değişik mezheplerden ayrılıkçılar kendi kavgacı itirazlarını dayatırlar. Dev diyapazonlar gibi boğuk bir ses çıkaran şilepler şu eski, çok eski gerçeği tekrarlar- dışarıda soğuk, yeşil yeşil çalkalanıp duran bir deniz vardır. Ama günümüzde en büyük kalabalıkları bir araya getiren, ince bir borunun ucundan ince beyaz bir duman

halinde çıkan işbaşı düdüğüdür ve gece iki çekiç darbesi arasında uzun bir soluktan başka bir şey değildir, derin bir soluktan- onu Londra'nın göbeğindeki açık bir pencereden bile duyabilirsiniz.

Oysa, sinirleri harap olmuşlar ve uyku tutmayanlar ya da kalabalığa yukarıdan bakan bir kaya parçasının üstüne çıkmış ellerini gözlerini siper etmiş çevreyi kollayan düşünürler dışında, kim şeyleri böyle eti olmayan bir iskelet halinde görür? Surbiton'da iskeletin etrafı etle doludur.

"Güneşli günlerde çaydanlık bu kadar iyi kaynamaz," diyor Mrs. Grandage, şöminenin üzerindeki saate bakarak. Derken gri İran kedisi pencerenin girintisinde geriniyor ve yumuşak pençeleriyle bir pervaneyle oynuyor. Kahvaltı yarılanmadan önce (bugün geç kaldılar), kadının kucağına bir bebek bırakılıyor. Tom Grandage *Times*'daki golf yazısını okurken şekerliğe de o gözkulak olmak zorunda, Tom kahvesini yudumluyor, bıyıklarını siliyor, birazdan kalkıp ofisine gidecek, yabancı döviz kurları üzerine en büyük otorite, yakında terfi ettirilecek.

İskeletin etrafı sıkıca etle sarılı. Karanlığın rüzgârla Lombard Sokağı'ndan, Fetter Caddesi'nden ve Bedford Meydanı'ndan sürülüp götürüldüğü bu kopkoyu gece bile kıpır kıpır (çünkü mevsim yaz, yazın en sıcak günleri), meşe ağaçlarını ampullerle donatmışlar, perdeler hâlâ odayı günün ilk ışıklarından koruyor. İnsanlar hâlâ merdivende söylenen son sözü hatırlayarak mırıldanıyorlar ya da ta rüyalarının içinden çalar saatin sesini duymak için kulak kabartıyorlar. İşte bu yüzden rüzgâr bir ormanın içinden geçtiğinde sayısız dalı kıpırdatıyor; peteklere sürtünüyor; çimen yaprakları üzerindeki böcekler iki yana sallanıyor; örümcek ağaç kabuğunun üzerindeki bir çatlaktan acele acele yukarı doğru tırmanıyor ve hava bir bütün halinde soluk alıp verir gibi titreşmekte; toz iplikçikleriyle esnekleşmiş.

Sadece burada -Lombard Sokağı'nda ve Fetter Caddesi'nde ve Bedford Meydanı'nda- her bir böcek dünya denen küreyi kendi kafasında taşır ve ormanın ağları işlerin tereyağdan kıl çeker gibi yürümesi için tasarlanmış planlardan örülüdür; bal, şu ya da bu hazinenin adıdır; havadaki kıpırtı ise hayatın dile gelmez hareketliliği.

Ama renk geri gelir; çimen saplarından yukarıya doğru tırmanır; açılır lale olur, nergis olur; ağaç gövdelerine derin çizgiler bırakır ve havanın ve otların ve su birikintilerinin ipeksi-tülsü dokusunu doldurur.

İngiltere Merkez Bankası belirir; sonra diken diken altın saçlı başıyla göz alan Anıt; Londra Köprüsü'nü geçen arabaları çeken ağır sağırlı atlar gri ve çilek pembesi ve demirkırı renkleriyle görünürler. Banliyö trenleri son hız gara girerlerken bir kanat çırpması olur. Yüksek, sağır evlerin cepheleri üzerine ışık yansır, bir aralıktan içeri sızar ve rüzgârla şişen koyu kırmızı perdeleri ışığa boyar; yeşil şarap bardaklarını; kahve fincanlarını; gelişigüzel ortalıkta duran iskemleleri.

Güneş ışığı tıraş aynalarının üzerine düşer; pırıl pırıl pirinç kâselerin; günün bütün neşeli ufak tefeğinin; parlaklığıyla, sorgulayıcılığıyla zırhıyla ışıltısıyla yaz gününün, karmaşaya çoktan üstün gelmiş yaz gününün; melankolik ortaçağın sislerinin nemini kurutmuş olan; bataklığı kurutan ve onun üzerine camla taşı diken ve beyinlerimizle bedenlerimizi öylesine çeşit çeşit silahlarla donatan, öyle ki, gündelik yaşamı sürdürmenin hayhuyu içindeki uzuvlarımızın parlayışını, hamle edişlerini seyretmek bile bir zamanlar savaş düzeni içinde ovaya yayılan orduların göze verdiği o eski temaşadan daha şenliklidir.

XIII

"Mevsimin en parlak günleri," dedi Bonamy.

Güneş, Hyde Park'taki yeşil iskemlelerin arkalarındaki yeşil boyayı kabartmıştı bile; çınar ağaçlarının kabuklarını soymuştu; toprağı toz ve cilalı sarı çakıltaşları haline getirmişti. Araba tekerlekleri Hyde Park çevresinde hiç durmaksızın dönüyorlardı.

"Mevsimin en parlak günleri," dedi Bonamy alaylı bir sesle.

Clara Durrant yüzündendi alaycılığı; Jacob, Yunanistan'dan son derece esmer ve sırım gibi, cebi Yunan paralarıyla dolu döndüğü içindi, iskemle kiralayan adam para istemeye geldiğinde cebinden bunları çıkarttığı içindi; Jacob hiç konuşmadığı içindi.

"Ağzından beni gördüğü için memnun olduğuna dair tek söz çıkmadı," diye düşündü Bonamy acı acı.

Serpentine üzerindeki köprüden hiç durmaksızın arabalar geçiyordu; yukarı sınıftan insanlar dimdik yürüyorlardı ya da zarif bir hareketle parmaklıkların üzerine eğiliyorlardı; aşağı sınıflar dizlerini göğüslerine çekmiş, sırtüstü yat-

mışlardı; koyunlar sivri uçlu tahta bacakları üzerinde otluyorlardı; küçük çocuklar eğilimli çayırlardan koşarak iniyorlar, kollarını iki yana açıyor, kendilerini yere atıyorlardı.

"Çok incelikli," lafı çıktı Jacob'un ağzından.

"İncelikli," lafı Jacob'un ağzında, esrarlı bir biçimde, Bonamy'ye günden güne daha yüce, akıllara durgunluk veren, her zamankinden de görkemli gelen bir karakterin ipuçlarını veriyordu, Jacob'un kendisi hâlâ vahşi, anlaşılmaz olsa ve ebediyen öyle kalacak da olsa.

Ne abartılı betimlemeler! Ne sıfatlar! Nasıl çekip kurtarmalı Bonamy'yi duygusallığın en kaba sabasından; dalgaların üzerinde bir mantar parçası gibi bir o yana bir bu yana savrulmaktan; insan karakterini kavrayışında bir tutarlılık olmayışından; akıldan nasibini almamış olmasından, klasiklerden hiç nasibini almamış olmasından?

"Medeniyetin zirvesi," dedi Jacob.

Eski sözcüklerden hoşlanırdı.

Gani gönüllülük, fazilet- Jacob, Bonamy'le konuşmasından böyle sözcükler kullandığında bu onun denetimi ele geçirdiği anlamına gelirdi; Bonamy onun etrafında sevecen bir spaniyel gibi koşuşturup dururdu ve (çoğu kere de) ikisi işi sırtüstü yerlerde yuvarlanmaya vardırırlardı.

"Peki Yunanistan?" dedi Bonamy. "Parthenon, falan?"

"Orada bu Avrupalı gizemciliğinin izi bile yok," dedi Jacob.

"Atmosferden herhalde," dedi Bonamy. "İstanbul'a da gittin mi?"

"Evet," dedi Jacob.

Bonamy duraladı, bir çakıltaşını kımıldattı; sonra bir kertenkele dili gibi hızlı ve kendinden emin sokuverdi.

"Âşıksın sen!" diye bağırdı.

Jacob kıpkırmızı oldu.

Bıçakların en keskini bile bu kadar derinden yaralamazdı.

Cevaplamaya ya da en ufak bir tepki vermeye gelince, Ja-

cob dosdoğru ileriye bakmakla yetindi, gözlerini dikerek, kıpırtısız bir külçe gibi -ah, ne kadar güzeldi!- bir İngiliz Amirali gibi, diye haykırdı Bonamy öfkeyle, oturduğu yerden kalkıp yürüyüp giderek; bir ses bekleyerek; ses gelmedi; ardına dönüp bakmayacak kadar gururluydu; yürüyüşü daha da hızlandı hızlandı ta ki kendini otomobillerin içine bakıp kadınlara lanet okur buluncaya kadar. Hangisiydi o güzel kadın yüzü? Clara'nınki mı- Fanny'ninki mi- Florinda'nınki mı? Kimdi o güzel küçük şey.

Clara Durrant değildi.

Aberdeen teryesinin gezdirilmesi gerekiyordu ve Mr. Bowley de tam o anda çıkmakta olduğu için -bir yürüyüş çok iyi gelecekti,- birlikte çıktılar. Clara ve iyi kalpli küçük Bowleycik- Albany'de kira odalarında oturan Bowley, *Times* gazetesine yabancı oteller ve *aurora borealis* hakkında şakacı bir üslupla mektuplar yazan Bowley,- gençleri seven ve hafifçecik kolunu omuzlarına atarak onlarla Piccadilly'den aşağı doğru yürüyen Bowley.

"Küçük şeytan!" diye bağırdı Clara ve Troy'u zincirine bağladı.

Bowley ona bir sır verileceği beklentisi -umudu- içindeydi. Annesine çok bağlı olan Clara bazen kendini biraz şey hissediyordu, birazcık, annesi o kadar emindi ki kendinden, öteki insanların şey olmalarını anlayamıyordu -işte, "benim gibi gülünç". Clara öne doğru bir atıldı (köpek onu öne doğru çekmişti). Bowley onun dişi bir avcıya benzediğini aklından geçirdi, şöyle bir düşündü hangisi olsundu- saçında ay ışığı pırıltıları olan solgun bir bakire mi, Bowley'nin en sevdiği resimlerden biriydi bu.

Yanakları al aldı. Öyle durup dururken annesinden bahsedivermek -gene de sadece Mr. Bowley'e bahsetmişti, adam

annesini severdi, sevmeyen mi vardı; ama konuşmak kolayca yapabildiği bir şey değildi, ama bütün gün içini kaplayan korkunç bir duyguyla gezmişti, birine açılmalıydı.

"Karşıya geçinceye kadar bekle," dedi köpeğe, eğilerek.

İyi ki kendini toparlamıştı bu arada.

"İngiltere için o kadar dertleniyor ki," dedi. "Öyle kaygılar içinde ki annem–"

Bowley'nin beklentileri boşa çıkmıştı her zamanki gibi. Clara hiç kimseye açılmazdı.

"Neden gençler kendi aralarında çözümlemiyor bu işi yahu?" diye sormak istedi Bowley. "Nedir bu İngiltere davası?"- Claracığın cevaplandıramayacağı bir soru, çünkü, Mrs. Durrant Sir Edgar'la Sir Edward Grey'in politikasını tartışırken Clara sadece dolabın neden böyle tozlu göründüğünü ve Jacob'un neden hiç gelmediğini soruyordu kendi kendine. A, işte Mrs. Cowley Johnson...

Clara zarif porselen fincanları uzatırdı ve iltifata gülümsemeyle karşılık verirdi- Londra'da kimsenin onun kadar güzel çay yapmadığı iltifatına.

"Brocklebank'dan alıyoruz çayı," derdi, "Cursitor Sokağı'nda."

Gönül borcu duymamalı mıydı? Mutlu olmamalı mıydı? Hele annesinin keyfi bu kadar yerinde olduğu ve Sir Edgar'la Fas, Venezuela filan gibi yerlerden konuşmaktan bunca zevk aldığı düşünülürse.

"Jacob! Jacob!" diye aklından geçirdi Clara; yaşlı hanımlarla arası o kadar iyi olan Mr. Bowley, baktı; bekledi; Elizabeth'in kızına çok sert davranıp davranmadığını sordu kendi kendine; Bonamy'yi merak etti, Jacob'u -hangisi hangisiydi?- ve Clara, Troy'a egzersiz yaptırması gerektiğini söyleyince birden yerinde sıçrayıverdi.

Eski Sergi Sarayı'nın olduğu yere varmışlardı. Lalelere baktılar. Dik ya da eğri, cilalı görünüşlü dimdik kısa saplar topraktan yükseliyorlardı, dikbaşlı ama kendilerine hakimdiler, kızıla ve mercan pembesine doymuş gibiydiler. Her birinin kendi gölgesi vardı; her biri, bahçıvanın öngördüğü gibi, uslu uslu baklava biçimli öbeğin içinde boy atıyorlardı.

"Barney bunları hiç böyle yetiştiremiyor," dedi Clara dalgın dalgın; iç geçirdi.

Bowley, "Dostlarınızı ihmal ediyorsunuz," dedi, karşı kaldırımdan geçen biri şapkasını havaya kaldırmıştı. Kız irkildi; Mr. Lionel Party'nin selamına karşılık verdi; Jacob'un içinde uyandırdığı duyguları ona harcadı.

("Jacob! Jacob!" diye düşündü.)

"Ama ezilirsin tasmanı çözersem," dedi köpeğe.

"İngiltere'nin bir derdi yok bana kalırsa," dedi Mr. Bowley.

Akilleus Heykeli'nin altındaki korkuluğun halkaları üzerinde şemsiyeler ve yelekler vardı; zincirler ve bilezikler; hanımlar ve beyler, zarifçe kaykılmış, hafifçe çevreye bakınan.

"Bu heykel İngiltere'nin kadınları tarafından dikilmiştir..." diye okudu Clara, budalaca kikirdedi. "Bakın, Mr. Bowley! Bakın!" Dıgıdık-dıgıdık-dıgıdık- binicisiz bir at yanlarından dörtnala geçti. Üzengiler havada sallandı; çakıl taşları sağa sola savruldu.

"Ah, durdurun! durdurun onu, Mr. Bowley!" diye bağırdı kız, bembeyazdı, tir tir titriyordu, adamın koluna yapışmıştı, hiç mi hiç kendinde değildi, gözyaşları döküldü dökülecekti.

"Tçık-tçık!" dedi Mr. Bowley bir saat sonra, yatak odasının giyinip soyunduğu bölümünde. "Tçık-tçık!" -bu oldukça derin bir yorumdu, ama çok iyi dile getirilememişti, çünkü tam o sırada uşağı ona kol düğmelerini uzatmaktaydı.

Julia Eliot da atın başını alıp gittiğini görmüştü ve sporcu bir aileden geldiği için ona azıcık gülünç gelen olayın sonunu seyretmek için yerinden kalkmıştı. Elbette, külot pantolonu tozlanmış küçük adam biraz sonra soluk soluğa yetişmişti; son derece kızgın görünüyordu; bir polisin yardımıyla atına bindirilmekteyken Julia Eliot, dudaklarında alaycı bir gülümseme, Marble Arch'a doğru döndü, hayırsever amaçlı bir ziyarete gitmekteydi. Annesini ve hatta belki Wellington Dükü'nü de tanımış olan hasta bir yaşlı hanımı ziyarete gidiyordu; çünkü Julia cinsinin acı çekenlere duyduğu sevgiyi paylaşıyordu; ölüm döşeklerini ziyaret etmeyi severdi; düğünlerde konfeti atardı; düzinelerle insan sırlarını ona açarlardı; bir tarihçinin bildiği tarihlerin sayısından daha fazla sayıda şecere bilirdi ve en yufka yürekli, en cömert, en az ölçülü biçili kadınlardan biriydi.

Oysa Akilleus Heykeli'ni geçtikten hemen beş dakika sonra yüzünde bir yaz günü öğleden sonrası kalabalıklara sürünerek yol alan birinin vecd dolu ifadesi vardı, hani ağaçlar hışırdıyordur, tekerlekler sarı sarı dönüyordur ve içinde bulunulan anın karmaşası gençliğin sona erişine ve geçmiş yazlara bir ağıt gibidir, zihninde garip bir hüzün belirdi birden, sanki eteklerle yelekleri delip geçiyordu bakışlar ve ardında zaman ve sonsuzluk görünüyordu ve o, insanların trajik bir biçimde yok oluşa doğru gittiklerini görüyordu. Gene de, Julia'nın akılsız olduğu sanılmasın. Onun gibi pazarlık eden kadın görülmemiştir. Her zaman dakikti. Bileğindeki saat Bruton Sokağı'na ulaşmak için on iki buçuk dakikası olduğunu söylüyordu. Lady Congreve onu saat beşte bekliyordu.

Verrey's'in saati beşi çalmaktaydı.

Florinda donuk bir ifadeyle saate baktı, bir hayvan gibi.

Saate baktı; kapıya baktı; karşısındaki uzun aynaya baktı; pelerinini çıkarttı; masaya yaklaştı, çünkü hamileydi- kuşku götürecek yanı yok demişti, ilaçlar salık veren, dostlara akıl danışan Stuart Ana; yüzeyin üzerinden öylesine hafifçe sekerek giderken topuğundan yakalanmış, batmıştı Florinda.

Garson, pembemsi tatlı sıvıyla dolu bardağı masaya koydu; kız gözleri aynada, gözleri kapıda kamıştan emiyordu, yumuşak tat yatıştırmıştı onu. Nick Bramham içeri girdiğinde, genç İsviçreli garson bile, onların aralarında bir pazarlık olduğunu anlamıştı. Nick sarsak hareketlerle üstünü başını çekiştiriyordu; parmaklarını saçının içinden geçiriyordu; gergin bir biçimde, bunu da atlatması gerekiyormuşçasına masaya oturdu. Kız ona baktı ve gülmeye başladı; güldü-güldü-güldü. Sütunun yanı başında ayaklarını bilekten çaprazlamış duran garson da güldü.

Kapı açıldı; Regent Sokağı'nın gürültüsü içeri doldu, trafiğin kükremesi, kişiliksiz, acımasız; kir tanecikleriyle karışmış güneş ışığı. İsviçreli garsonun yeni gelenlerle ilgilenmesi gerekiyordu. Bramham kadehini kaldırdı.

"Jacob'a benziyor," dedi Florinda, içeriye girene bakarak.

"Gözlerini dikip bakışı." Kız gülmeyi kesti.

Jacob, öne doğru eğilerek, Hyde Park'ta kumun üzerine Parthenon'un planını çizdi, en azından Parthenon olabilecek yan yana çizgiler ya da belki aritmetik bir çizim. Peki neden köşeye öyle inatla bir çakıltaşı yerleştirmişti? Cebinden bir tomar kâğıt çıkardı, -saymak için çıkardığı banknotlar değildi bunlar,- Sandra'nın iki gün önce Milton Dower House'da, önünde Jacob'un ona verdiği kitap ve aklında söylenmiş ya da girişilmiş bir şeyin. Akropolis yolu üzerinde karanlıkta yaşanan ve sonsuza kadar önemini koruyacak olan (Sandra öyle olacağına inanırdı) bir

anın anısıyla yazdığı uzun, uzadıkça uzayan bir mektubu okuyordu.

"O," diye düşündü Sandra, "şu Moliere'deki adam gibi."

Alceste'i kastediyordu. Jacob'un katı olduğunu anlatmak istiyordu. İsterse onun kandırabileceğini söylemek istiyordu.

"Yoksa kandıramaz mıydım?" diye düşündü. Donne'ın şiirlerini kütüphaneye, yerine koyarken. "Jacob," dedi gene, pencereye gitti ve nokta nokta çiçek tarhlarının gerisinde, köknar ağaçlarının altında çayırda otlayan benekli ineklere baktı, "Jacob duysa şok geçirirdi."

Çocuk arabası parmaklıkların ortasındaki küçük kapıdan içeri girmekteydi. Sandra kendi avucuna bir öpücük kondurdu; Jimmy ise, dadısının hatırlatmasıyla el salladı.

"Gerçekten de küçük bir çocuk," dedi Sandra, Jacob'u düşünerek.

Ama gene de- Alceste?

"Dertsin yani!" diye homurdandı Jacob, önce bir bacağını sonra öbürünü uzatarak ve ceplerinde koltuk numarasını aranarak.

"Koyunlar yemiş olacak," dedi. "Neden koyunları da sokuyorsunuz buraya?"

"Rahatsız ettimse özür dilerim, beyim," dedi park bekçisi, elini iyice çukurlaştırmıştı.

"Eh, en azından bunun için sana iyi para ödüyorlardır inşallah," dedi Jacob. "İşte, al. Yok. Üstü kalsın. Git kafa çek."

Yarım Crown'una malolmuştu, hoşgörü, merhamet, insan kardeşleri için epey bir horgörü.

Şu anda zavallı Fanny Elmer de, Strand'de yürürlerken onun tren kondüktörleri ya da hamallarla konuşurken ta-

kındığı bu son derece dikkatsiz, kayıtsız, tepeden bakan tavrıyla başa çıkmakla meşguldü ya da Mrs Whitehorn, küçük oğlu başöğretmen tarafından dövüldüğünde ona akıl danıştığında.

Son iki aydır sadece kartpostallara bel bağlayan Fanny, Jacob'ı gözünün önünde her zamankinden de daha heykel gibi, soylu ve gözsüz getiriyordu. Gözünün önündeki resmi güçlendirmek için British Museum'u ziyaret etmeyi adet edinmişti, kolu kanadı kırık Ulysses'in yanına varıncaya kadar gözlerini kapalı tutuyor, sonra açınca Jacob'u karşısında bularak bir kere daha şok geçiriyordu, bu da ona yarım gün yetiyordu. Ama giderek yetmez oluyordu. Şimdi yazıyordu da - şiirler, hiç yollanmayan mektuplar, ilan tahtalarında Jacob'un yüzünü görüyordu, karşı kaldırıma geçiyor, orada laternacı kendi kendine aklından geçirdiklerini rapsodiye dönüştürüyordu. Ama kahvaltıda (kaldığı yeri bir öğretmenle paylaşıyordu), tereyağı tabağın şurasına burasına bulaştığında ve çatalın sivri ucuna bulaşmış yumurta sarısı kuruyup kaldığında, gözünün önündeki bu hayalleri şiddet dozu artarak gözden geçiriyordu; açıkçası küskündü, çok; Margery Jackson ona tazeliğini kaybediyorsun diyordu, böylece (kısa, küt botlarının bağcıklarını bağlarken), böylece her şeyi annece bir bilgiçlik, bayağılık ve duygusallık düzeyine indirgiyordu, çünkü o da sevmişti; delilik etmişti.

"Büyükannelerimiz söylemeliydi bize bunları," dedi Fanny, Strand'deki haritacı dükkânı Bacon'ın vitrininden içeri bakarken - çabalayıp durmanın bir işe yaramadığını söylemelilerdi; hayat böyledir, demelilerdi, Fanny'nin şu anda, buharlı gemilerin rotalarıyla işaretli büyük sarı küreye bakarken söylediği gibi.

"Hayat böyledir. Hayat böyledir," dedi Fanny.

"Ne sert bir yüz," diye düşündü Miss Barrett vitrinin iç yanında, Suriye çölü haritaları satın alıyor ve sabırsızca sı-

rasının gelmesini bekliyordu. "Zamane genç kızları ne kadar çabuk yaşlanıyorlar."

Ekvator gözyaşlarının ardında titredi.

Fanny otobüsün biletçisine "Piccadilly mi?" diye sordu, yukarı kata tırmandı. Ne olursa olsun, Jacob ona dönecekti, dönmek zorundaydı.

Oysa Jacob'un aklından geçenler Roma olabilirdi; mimari; hukuk ilmi; Hyde Park'taki çınar ağacının altında otururken.

Otobüs Charing Cross'ın dışında durdu; arkasında tıkanmış trafik, otobüsler, kamyonlar, otomobiller vardı, çünkü bayraklarla donanmış bir insan alayı Whitehall'dan aşağı doğru yürümekteydi, yaşlıca kimseler kaygan aslan pençeleri arasından her yerleri tutulmuş gibi iniyorlardı, geldikleri yerde iman tazelemişler, neşeyle şarkı söylemişler, gökyüzüne bakmak için gözlerini notalarından kaldırmışlardı ve imanlarının yaldızlı harfleri ardında yürürken gözlerini gökyüzünden yere indirmemişlerdi.

Trafik durdu, artık hafif rüzgârın sağa sola serpiştiremediği güneş, neredeyse dayanılmayacak kadar kızgınlaştı. Ama insan alayı geçti; pankartlar ta Whitehall'un aşağılarında parladılar; trafik açılmıştı; ağır kımıltılarla ilerledi; düzgün sürekli bir çağıltı halini aldı; Cockspur Sokağı'nın köşesinden kıvrıldı; hükümet binalarının ve altı heykellerin önünden geçerek aşağıya, Whitehall'e, diken diken çıkıntılı kulelere, kırıklı kesikli filolar oluşturarak uzayıp giden duvarlara ve Westminster'in büyük beyaz saatine doğru indi.

Big Ben'in beşi vuruşu yankılandı; selamı Nelson aldı. Deniz Kuvvetleri'nin telgraf telleri uzaklardan gelen bir haberle tir tir titrediler. Bir ses başbakanların ve veliahtların Reichstag'da konuştuklarını söyleyip durdu; Lahor'a girdiklerini;

İmparator'un seyahate çıktığını söyledi; Milano'da ayaklanmalar olduğunu; Viyana'da söylentiler çıktığını; İstanbul'da Büyükelçi'nin Sultan'la görüştüğünü söyledi; Filonun Cebelitarık'ta olduğunu. Ses, Whitehall'da çalışkanların (Timothy Durrant onlardan biriydi) yüzlerinde, dinlerlerken, deşifre ederlerken, yazarlarken aman vermez ağırlığının izlerinden birşeyler bırakarak, konuşmaya devam etti. Kâğıtlar birikti, üzerlerine Kaiserlerin demeçleri, pirinç tarlalarına ait istatistikler, yüzlerce işçinin homurdanmaları yazılıydı, arka sokaklarda ayaklanma planlayan ya da Kalküta'nın pazarlarında toplaşan ya da Arnavutluk tepelerinde güçbirliği yapan işçilerin; Arnavutluk'ta tepeler kum rengidir ve sağda solda gömülmemiş insan kemikleri görülür.

Ses, içinde ağır masalar bulunan sessiz, kare odada tane tane konuştu. Yaşlıca bir adam daktiloyla yazılmış kâğıtların kenarlarındaki boşluklara notlar alıyordu, gümüş topuzlu şemsiyesi kitaplığa dayalıydı.

Kafası -kel, kırmızı damarlı, kof görünüşlü- binadaki bütün kafaları temsil ediyordu. Yumuşak, uçuk renkli gözlü kafa sokağın karşı yakasındaki bilginin yükünü taşıyordu; o bilgiyi, aynı derecede yüklü olarak gelen meslektaşlarının önüne getirip koyuyordu; sonra o on altı bay, dolmakalemlerini havaya kaldırarak ya da belki sandalyelerinde bezgince dönerek, tarihin şu ya da bu biçime sokulması gerektiğine karar veriyorlardı; yüzlerinden anlaşıldığı kadarıyla Racalarla Kaiserlere, Whitehall'dan açıkça görünen pazar yerlerindeki öfkeli mırıltılara, gizli toplantılara, Arnavutluk tepelerindeki eteklikli köylülere bir çekidüzen vermek istiyorlardı; olayların akışını denetlemek istiyorlardı.

Pitt ve Chatham, Burke ve Gladstone bir noktaya dikilmiş mermer gözleriyle bir sağa bir sola bakıyorlardı, öylesine ölümsüz bir sükûnet havası içindeydiler ki yaşayanlar onlara gıpta ediyor olabilirlerdi, çünkü konvoy pankartla-

rıyla Whitehall'dan aşağı doğru yol alırken hava ıslıklar ve sarsılmalarla doluydu. Ayrıca bazıları hazımsızlık çekiyordu; birisi tam o anda gözlüklerinin camını kırmıştı; öteki yarın Glasgow'da konuşma yapacaktı; genel olarak fazlasıyla kırmızı, şişman, solgun ya da sıska görünüyorlardı, mermer kafaların bir zamanlar yaptığı gibi tarihin akışıyla cebelleşemeyecek kadar.

Timmy Durrant Deniz Kuvvetleri'ndeki küçük odasında mavi kapaklı bir kitaba başvurmak üzereyken, bir an pencerenin yanında duraladı ve lamba direğine bağlanmış pankarta daldı.

Miss Thomas, daktilo kızlardan biri arkadaşına Kabine'nin oturumu sürecek olursa erkek arkadaşıyla Gaiety'nin önündeki randevusuna yetişemeyeceğini söyledi.

Koltuğunun altında mavi kitap, pencerenin yanına geri giden Timmy Durrant, sokağın köşesinde bir kümeleşme olduğunu gördü; sanki aralarından biri bir şey biliyormuş gibi toplaşmışlardı; onun çevresinde itişen ötekiler aşağıya, yukarıya, sokağın asağılarına doğru bakıyorlardı. Adamın bildiği neydi?

Timothy Mavi Kitabı önüne koydu, Hazine'den bilgi vermek amacıyla yollanmış bir kâğıdı inceledi. Meslektaşı Mr. Crawley bir mektubu masaların üzerinde duran uzun kâğıt şişelerinden birine sapladı.

Jacob, Hyde Park'daki iskemlesinden kalktı, biletini küçük küçük yırttı.

"Öyle bir günbatımı ki," diye yazdı Mrs. Flanders, Singapur'da bulunan Archer'a. "İnsan içeri girsin mi girmesin mi karar veremiyordu." "Bir dakikasını bile ziyan etmek günahı sanki."

Jacob yürür giderken, Kensington Sarayı'nın uzun pence-

releri alev alev bir gülkurusu rengi aldı; Serpentine'ın üzerinden bir yabani ördek sürüsü uçtu; ağaçlar gökyüzünün önünde kara kara, görkemle yükseliyorlardı.

"Jacob," diye yazdı Mrs. Flanders, sayfanın üzerine o kırmızı ışık düşüyordu, "bu pek zevkli seyahatten sonra sıkı bir çalışmaya girişti..."

"Kaiser," dedi ta uzaklarda Whitehall'da bir ses, "benimle görüştü."

"Bu yüzü tanıyorum-" dedi Peder Andrew Floyd, Piccadilly'de Carter'ın dükkânından çıkıyordu, "hay Allah kimdi-?" Jacob'a baktı, bakmak için döndü, ama emin olamadı-

"Ah, Jacob Flanders!" Şimşek hızıyla hatırlamıştı.

Fakat ne kadar boy atmış; ne kadar kendinden emin; ne alımlı bir delikanlı olmuş. "Ona Byron'ın eserlerini vermiştim," dedi Andrew Lloyd kendi kendine, Jacob karşıdan karşıya geçerken ona doğru şöyle bir seyirtti; ama bir tereddüt geçirdi, içinde bulunduğu anın peşine düşmedi, fırsatı kaçırdı.

Başka bir insan alayı, bu kez bayraksız, Long Acre'ı tıkıyordu. İçlerinde ametistli yaşlı dullar ve yakaları karanfilli beyefendiler olan faytonlar, yolları kesilen kira arabaları ve otomobiller ters yöne döndüler, beyaz yelekli yorgun erkeklerin mahallelerine, Putney'deki bahçelerin tarhlarına ve bilardo salonlarına doğru sürüklene sürüklene yol aldılar.

Yaya kaldırımının dibinde iki laterna çalıyordu ve sağrılarında beyaz etiketlerle Aldridge's'den çıkan beygirler caddeyi geçerken dizginlenip geri çekildiler.

Mr. Wortley'le bir otomobilde oturan Miss. Durrant uvertürü kaçıracaklar diye sabırsızlanıyordu.

Oysa hep bu işlerin adamı olan, uvertürü hiçbir zaman kaçırmayan Mr. Wortley, eldivenlerinin düğmelerini iliklerken ve Miss Clara'ya hayranlıkla baktı.

"Böyle bir akşamı tiyatroda geçirmek ne yazık!" dedi Mrs. Durrant, Long Acre'daki koşumcu dükkânlarının vitrinlerinin alev alev yandığını görünce.

"Sizin kırları düşünün!" dedi Mr. Wortley Clara'ya.

"Ah! Ama Clara burayı tercih eder," dedi Mrs. Durrant, güldü.

"Bilmem ki- aslında," dedi Clara, alev alev yanan pencerelere bakarak. İrkildi.

Jacob'u görmüştü.

"Kim o?" dedi Mrs. Durrant sertçe, bakmak için eğilerek.

Ama kimseyi göremedi.

Opera'nın kemerli girişi altında ablak yüzler, sıska yüzler, pudralı yüzler, sakallı yüzler, hepsi günbatımında kıpkırmızıydılar ve bazı hanımlar, bir an için, kısık sarı ışıklı büyük asma lambaların, itiş kakışın ve kızıllığın ve o rüküş debdebenin ötesine, yakınlarındaki dumanı tüten yatak odalarına baktılar, orada, pencerelerden sarkan saçlarını çözmüş kadınlar, kızlar, orada, çocuklar- (hanımlar uzun aynaların önünde bir an kalakaldılar) ama yola devam; yolu tıkamamak gerekiyordu.

Clara'nın kırları güzeldi sahiden. Fenikeliler bir tepe halinde yığılmış boz renkli taşların altında uyuyorlardı; eski maden ocaklarının bacaları dimdik havaya yükseliyordu; ilk pervaneler kara süpürge otlarını bulanıklaştırıyorlardı; ta aşağıdaki yoldan geçen tekerlekli arabaların gıcırtıları duyulabiliyordu ve dalgaların emer, sonra emdiğini bırakır gibi sesi sürüp gidiyordu hafifçe, inatla, sonsuza dek.

Mrs. Pascoe elini gözlerine siper ederek sebze bahçesinde ayakta durdu, denize baktı. İki buharlı gemi ve bir yelkenlinin yolları kesişti; geçip gittiler; körfezde martılar bir kütüğün üzerinden havalanıyor, iyice yükseklere uçuyor, sonra

yeniden kütüğün üzerine dönüyorlardı, bazıları ise dalgaların üzerinden uçarak geçiyor, gidip kıyıya konuyorlardı, sonunda ay hepsini bembeyaz yaldızlıyordu.

Mrs. Pascoe çoktan içeri girmişti.

Ama kırmızı ışık Parthenon'un sütunlarının üzerindeydi ve çorap ören ve gel de kafandaki bitleri kırayım diye bir çocuğa bağıran Yunanistanlı kadınlar sıcakta kum kırlangıçları gibi şendiler, kavga ediyor, azarlıyor, bebelerini emziriyorlardı, ta ki Pire Limanı'ndaki gemiler toplarını ateşleyinceye kadar.

Ses dümdüz yayıldı ve sonra kesik kesik patlamalar halinde adalar arasındaki tünellerden geçti gitti.

Karanlık, bir bıçak gibi Yunanistan'ın üzerine düşüyor.

"Toplar mı?" dedi Betty Flanders, yarı uyur yarı uyanık, yataktan çıktı, kara yapraklarla çerçevelenmiş pencereye gitti.

"Yok, bu mesafeden olamaz," diye düşündü. "Denizdir."

Bir kere daha, ta uzaklardan, o kof sesi duydu, sanki gecenin kadınları dev halıları dövüyorlarmış gibi. Morty kayıptı, Seabrook ölmüştü; oğulları vatanları için dövüşüyorlardı. Peki tavuklar emniyette miydi? Aşağıda biri mi geziniyordu? Diş ağrısı tutan Rebecca mı? Hayır. Gecenin kadınları dev halıları dövüyorlardı. Tavukları tüneklerinin üzerinde hafifçe kımıldandılar.

XIV

"Her şeyi olduğu gibi bırakmış," dedi Bonamy şaşkınlıkla. "Hiçbir şeyi düzene sokmamış. Bütün mektupları ortada, isteyen okuyabilir. Ne vardı aklında? Geri döneceğini mi düşündü?" diye mırıldandı, Jacob'un odasının ortalık yerinde duracak.

On sekizinci yüzyılın bir kendine özgülüğü vardır. Bu evler, farz edelim, yüz elli yıl önce inşa edilmişlerdi. Odalar biçimli, tavanlar yüksektir; kapı eşiklerinin üzerine, tahtaya bir gül ya da koç kafası kazınmıştır. Böğürtlen pembesi tahta kaplamaların bile kendine özgü bir havası vardır.

Bir av kırbacı faturası aldı yerden Bonamy.

"Bu ödenmişe benziyor," dedi.

Sandra'nın mektupları vardı.

Mrs. Durrant bir grup insanı Greenwich'e davet etmişti.

Lady Rocksbier, sizi de konukları arasında görmek...

Boş bir odanın havası ağırdır, perdeleri ancak şişirir; vazodaki çiçekler kıpırdanır. Hasır koltukta bir dal çatırdar, üzerinde hiç kimse oturmadığı halde.

Bonamy pencerenin yanına gitti. Pickford'ın kamyonu

köşeyi döndü. Mudie's'in köşesinde otobüsler arka arkaya dizilmişlerdi. Motorlar patpatlıyordu, arabacılar el frenlerini indiriyor, atlarını dizginliyorlardı. Sert ve mutsuz bir ses ne olduğu anlaşılmayan bir şey haykırdı. Derken birden bütün yapraklar havaya kalktı sanki.

"Jacob! Jacob!" diye bağırdı Bonamy, pencerenin yanında durduğu yerde. Yapraklar yeniden indiler.

"Nasıl da karışık her yer!" diye bağırdı Betty Flanders, yatak odasının kapısını hışımla açmıştı.

Bonamy odanın içine doğru döndü.

"Ne yapayım bunları, Mr. Bonamy?"

Jacob'un bir çift eski ayakkabısını ona doğru uzattı.

VIRGINIA WOOLF

JACOB'UN ODASI

"Galiba bu kez yaklaşımım tamamen farklı olacak; iskele kurmayacağım; tek bir tuğla görünmeyecek, hep bir alacakaranlık duygusu, ama yürek, tutku, mizah, her şey sisler içinde yanan bir ateş gibi parlayacak."

Virginia Woolf (*Günce*'den)

Virginia Woolf'un gerçek anlamda ilk deneysel romanıdır *Jacob'un Odası*. Roman, Kral Edward dönemi İngiliz toplumunu Birinci Dünya Savaşı'na bağlayan toplumsal değerlerin hem temsilcisi hem de kurbanı olan bir genç erkeğin portresidir. Jacob'un yaşamının seyrini izlerken çocukluğundan, Cambridge yıllarından, Londra'nın bohem çevrelerinden, Paris'ten, Yunanistan'a yaptığı bir geziden sona varırız, ama bu bildiğimiz anlamda bir *Bildungsroman* değildir. Woolf, karakter ve çevre yaratma konusundaki geleneksel yöntemleri kırılmalara uğratır, bozar. *Jacob'un Odası*, yazarın bir yapı, mimari bir uzam olarak tasarladığı bir romandır. Romanın adı sadece Jacob'un 'oda'sına değil, onun Birinci Dünya Savaşı'ndaki ölümünün ardından odasında, dolayısıyla çevresinde bıraktığı ani, içburkucu boşluğa da işaret eder. *Jacob'un Odası* bir yönüyle Virginia Woolf'un erken yaşta ölen sevgili erkek kardeşi Thoby Stephen'in, genel olarak da hayatlarının baharında savaşlarda kurban edilen bütün genç erkeklerin anısına adanmış bir romandır. Henüz oluşum halindeki bir hayatın 'sisler içinde' resmedilişi...

İLETİŞİM 700
ÇAĞDAŞ DÜNYA EDEBİYATI 154

ISBN 975-470-881-9
9 789754 708813